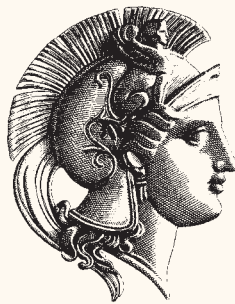

ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΤΜΟΥ
ΜΕ ΤΟΝ ΔΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Ἀρχαιακὲς ἀποδείξεις (13ος-18ος αἰ.)

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΤΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΔΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

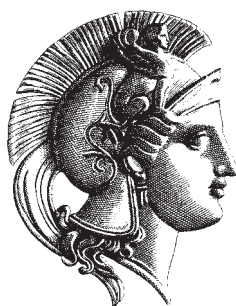
Ἀρχειακὲς ἀποδείξεις (13ος-18ος αἰ.)

ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΤΜΟΥ
ΜΕ ΤΟΝ ΔΥΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Ἀρχαικὲς ἀποδείξεις (13ος-18ος αἰ.)

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
2017

© Ακαδημία Αθηνών και Χρύσα Μαλτέζου

Έκδοτική επίμελεια: Εύγενία Σαράντη

Παραγωγή – Έκτύπωση
ΙΔΕΑ & ΤΥΠΟΣ – Φίλιππος Λένης

ISBN: 978-960-404-326-2 [SET]

978-960-404-327-9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΕΙΑΚΗΣ ΥΛΗΣ	13
ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΩΝ	96
ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	97
1. ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΕ ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ (15ος-18ος αϊ.)	
α) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ ἐκπροσώπους τῆς βενετικῆς ἐξουσίας	101
β) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ ἐκπροσώπους τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας	119
γ) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν (Ρόδος-Μάλτα) ..	167
δ) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας καὶ ἄλλους δυτικὸς ἡγεμόνες	205
ε) Γράμματα ἡγουμένων τῆς μονῆς μὲ αἴτημα τῆ διενέργεια ζητείας	239
ς) Διάφορα	249
2. ΤΟ ΠΑΤΜΙΑΚΟ ΜΕΤΟΧΙ ΣΤΟΝ ΣΤΥΛΟ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (13ος-17ος αϊ.)	
α) Κεντρικὴ καὶ τοπικὴ διοίκηση: Προνομιακὰ καὶ ἄλλα ἔγγραφα βενετῶν ἀξιωματῶν	267

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

β) Τὸ μετόχι καὶ τὸ κρητικὸ ὑπαίθριο τοπίο	305
γ) Ἐπιλεκτικὴ ἔκδοση ἐγγράφων	887
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	941
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	969

Προλεγόμενα

Ἔχουν περάσει πάρα πολλά χρόνια ἀπὸ τότε πὺ ἀρχισα νὰ συνδιαλέγομαι μὲ τὸ σῶμα τῶν ἀρχιερακῶν πηγῶν, τὸ ὁποῖο παρουσιάζω στὴν παροῦσα ἐργασία. Ὅταν ὁ ἀγαπημένος δάσκαλος Διονύσιος Ζακυθηνός, ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς ἀπὸ τὸ 1958 ὡς τὸ 1975 τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, στὸ ὁποῖο εἶχα προσληφθεῖ σὲ χαλεποὺς γιὰ τὴ χώρα καὶ τὸ ἴδρυμα καιροῦς, μοῦ ἀνέθεσε στὶς ἀρχὲς τοῦ '70 στὸ πλαίσιο τῶν προγραμμάτων τοῦ Κέντρου τὴν ἔκδοση τῶν λεγόμενων «λατινικῶν» ἐγγράφων (λατινικῶν, βενετικῶν, ἰσπανικῶν, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικῶν) πὺ σώζονται στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο, ἀνέλαβα μὲ ἐνθουσιασμὸ τὸ ἐγχεῖρημα. Νεαρὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐρευνήτρια, δὲν εἶχα ἐπακριβῶς συνειδητοποιήσει τὴν πολυπλοκότητα τοῦ ὀγκώδους ἀρχιερακοῦ ὑλικοῦ καὶ τὰ προβλήματα πὺ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαχείρισής του, μὲ ἀποτέλεσμα ἢ ἔρευνα νὰ προχωρεῖ μὲ βραδεῖς ρυθμοὺς καὶ σὲ διακεκομμένα διαστήματα, πὺ ὀφείλονταν μεταξὺ ἄλλων καὶ στὴ δυσκολία, λόγῳ τῆς ἀπόστασης ἀπὸ τὸ μοναστηριακὸ ἀρχεῖο, διενέργειας ἐπιτόπιας ἔρευνας. Ἡ μετέπειτα ἐξέλιξη τῆς ἐπιστημονικῆς σταδιοδρομίας μου μὲ παρέσυρε σὲ ἄλλα ἐρευνητικὰ μονοπάτια, μὲ ἄλλα ἐνδιαφέροντα πὺ μὲ ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ ἀρχιερακοῦ ὑλικοῦ τῆς Πάτμου καὶ ἐξέτρεψαν τὴν ἐρευνητικὴ μου δραστηριότητα ἀπὸ τὸ ἐκδοτικὸ πατμιακὸ πρόγραμμα σὲ διαφορετικὲς κατευθύνσεις.

Παρὰ τὸ μεγάλο διάστημα πὺ εἶχε περάσει ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ πὺ πραγματοποίησα ὡς ἐρευνήτρια τοῦ ΚΒΕ στὴ μονή, ὅταν ἀπηλλάγην ἀπὸ τὰ ποικίλα διοικητικὰ καθήκοντα πὺ ροκάνιζαν ἐπὶ σειρά ἐτῶν ἀνελέητα τὸν ἐρευνητικὸ χρόνο πὺ διέθετα, ἀποφάσισα ἐπιτέλους νὰ καταπιασῶ καὶ πάλι μὲ τὸ πατμιακὸ ἐγχεῖρημα, ἐξοφλώντας ἓνα ἐπιστημονικὸ χρέος καὶ ἐκπληρώνοντας, ἔστω μὲ καθυστέρηση, τὴν ἐπιστημονικὴ ὑποχρέωση πὺ εἶχα κάποτε ἀναλάβει, ὥστε νὰ μὴ μείνουν

«ἀδιόρθωτες», γιὰ νὰ δανειστῶ τὴ λέξη ποὺ ἄλλοτε συνηθιζόταν νὰ χρησιμοποιεῖται στὶς διαθῆκες, οἱ ἐπιστημονικὲς μου ὀφειλές. Μὲ εὐφρόσυνα συνεπῶς αἰσθήματα παραδίδω τὴν ἐργασία στὴν ἐπιστημονικὴ κοινότητα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι νοιάζονται γιὰ τὴ γνώση τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας, ἐλπίζοντας νὰ ἀνοίξει ἕνας γόνιμος ἐπιστημονικὸς διάλογος γύρω ἀπὸ τὰ ζητήματα ποὺ ἀναδεικνύονται στὸ πόνημα.

Χάριτες χρωστῶ σὲ ὅσους παρακολούθησαν ἀπὸ κοντὰ τὸν μακρόχρονο ἐρευνητικὸ βηματισμὸ μου καὶ μὲ διευκόλυναν στὶς παντοῖες ἀναζητήσεις μου: στὴν Εὐῆ Ἀτζέμη, στὴ Δέσποινα Βλάσση, στὸν Χαράλαμπο Γάσπαρη, στὸν π. Μάρκο Φώσκοιο, στὴ Μαρία Καζανάκη, στὸν Χαρίτωνα Καρανάσιο, στὴν Ἀναστασία Κοντογιαννοπούλου, στὴν Εὐθαλία Κωνσταντινίδου, ποὺ μὲ φιλοξένησε στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἔρευνάς μου στὸ ἀρχοντικὸ σπίτι τῆς στὴ Χώρα Πάτμου, στὸν Σπύρο Λάλα, στὸν Κώστα Λαμπρινό, στὴν Εὐτυχία Λιάτα, στὸν Sergio Martucci, στὸν Ζήση Μελισσάκη, στὴ Δέσποινα Μιχάλαγα, στὴν Ἀγγελικὴ Πανοπούλου, στὴν Ἀσπασία Παπαδάκη, στὴ Μαρία Πατραμάνη, στὸν Κώστα Τσικνάκη, στὸν Ἰωάννη Χατζάκη, στὸν Μανώλη Ζούλια, ποὺ χαρτογράφησε τὴν περιοχὴ τοῦ Στύλου, καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἀγγελικὴ Τζαβάρια γιὰ τὴν ἀρωγὴ τῆς στὴ μεταγραφή δυσανάγνωστων λατινικῶν ἐγγράφων καὶ τὴν προθυμία μὲ τὴν ὁποία ἐπωμίστηκε τὴ σύνταξη τοῦ εὐρετηρίου ὀνομάτων προσώπων, τόπων, ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ πραγμάτων. Εὐχαριστῶ ἀκόμη ἀπὸ καρδιάς τοὺς καλοὺς συναδέλφους καὶ φίλους Eusebi Ayensa, Antonio Carile καὶ Reinhold Mueller γιὰ τὸν χρόνο ποὺ μοῦ διέθεσαν. Εἰλικρινεῖς εὐχαριστίες θέλω νὰ ἐκφράσω στὸν Βασίλειο Πετράκο, Γενικὸ Γραμματέα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, γιὰ τὴν ὑποστήριξή του στὴν ἐρευνητικὴ μου προσπάθεια, καὶ τὴ σύγκλητο τῆς Ἀκαδημίας, ποὺ ἐνέκρινε τὴν πραγματοποίησιν ἀποστολῆς στὴ μονὴ μὲ σκοπὸ τὴν ἐξακρίβωση ἀναγνώσεων καὶ τὸν ἔλεγχο ἀρχειακῶν τεκμηρίων. Ὅφειλω ἰδιαίτερος νὰ εὐχαριστήσω τὸν Καθηγούμενο τῆς μονῆς Κύριλλο γιὰ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη μὲ τὴν ὁποία περιέβαλε τὸ ἐγχείρημα καὶ τὴν ἄμεση ἀνταπόκρισή του στὸ αἴτημα νὰ ὀλοκληρώσω τὴν ἔρευνά μου στὴ μοναστηριακὴ βιβλιοθήκη. Ἐκφράζω ἐγκάρδιες εὐχαριστίες στὸν παλαιὸ βιβλιοθηκάριο τῆς μονῆς, διάκονο Χρυσόστομο Φλωρεντῆ γιὰ τὴν ἀμέριστη συμπαράστασή του στὴν πρώτη φάση τῆς ἔρευνάς μου καὶ στὸν Γραμματέα τῆς Βιβλιοθήκης, φιλόλογο

Ἰωάννη Μελιανὸ πού μὲ καλοδέχθηκε στὴ βιβλιοθήκη καὶ μὲ βοήθησε πρόθυμα νὰ ἀντεπεξέλθω στὰ συσσωρευμένα αἰτήματά μου κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τελευταίας ἀποστολῆς στὴ μονή. Εὐχαριστῶ τὴν Εὐγενία Σαράντη πού μὲ τὴν ἐκδοτικὴ πείρα, τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν ὑπομονή της συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴ διόρθωση τῶν δοκιμίων, ἐπισημαίνοντας ἀβλεψίες καὶ ἀσυνέπειες. Σημειῶνω, τέλος, ὅτι οἱ μαυρόασπρες φωτογραφίες τῶν ἐγγράφων πού δημοσιεύονται εἶναι τοῦ ἀείμνηστου φωτογράφου Λεωνίδα Ἀνανιάδη, ἐνῶ οἱ ἐγχρωμες τοῦ Ἰωάννη Μελιανοῦ.

Πάτμος, Σεπτέμβριος 2016

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΕΙΑΚΗΣ ΥΛΗΣ

Κέντρο από τὰ βυζαντινὰ χρόνια ὀρθόδοξης πίστεως καὶ λατρείας, ἡ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο βρέθηκε ἀπὸ τὸν 13ο καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 14ου αἰῶνα, λόγω γεωγραφικῆς θέσης, στὸ σύνορο δύο κόσμων, τοῦ μουσουλμανικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ. Μὲ τὴν ὑποχώρηση, κυρίως μετὰ τὴν τέταρτη σταυροφορία, τῆς βυζαντινῆς ἡγεμονίας στὴν εὐαίσθητη περιοχὴ τοῦ Αἰγαίου, ἰδιαίτερα τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματός του, διαμορφώθηκε μιὰ νέα κατάσταση. Στὰ μικρασιατικὰ παράλια ἰδρύθηκαν δύο τουρκικὰ ἐμιράτα (τοῦ Μεντεσέ καὶ τοῦ Ἄιδινίου)¹, ποὺ ἐνσωματώθηκαν ἀργότερα στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἐνῶ σὲ πολλὰ αἰγαιοπελαγίτικα νησιὰ ἐγκαθιδρύθηκε λατινικὴ κυριαρχία, μὲ τὴ Ρόδο καὶ ὅλη σχεδὸν τὴ Δωδεκάνησο νὰ ἔχει περάσει ἀπὸ τὸ 1309 στὴν κατοχὴ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ τάγματος τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων².

1. Βλ. γιὰ τὰ ἐμιράτα ELIZABETH A. ZACHARIADOU, *Trade and Crusade. Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300-1415)*, Venice 1983.

2. Ἀπὸ τὴ νεώτερη βιβλιογραφία γιὰ τὴν ἱστορία τῆς περιόδου τῆς Ἱπποτοκρατίας στὴ Ρόδο βλ. Ζ. Ν. ΤΣΙΡΠΙΑΝΛΗΣ, *Μελέτες γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ρόδου στὰ χρόνια τῶν Ἱπποτῶν*, Θεσσαλονίκη 1970· Α. LUTTRELL, *The Hospitallers in Cyprus, Rhodes, Greece and the West, 1291-1440*, Variorum Reprints, London 1978· Η. ΚΟΛΛΙΑΣ, *Οἱ Ἱππότες τῆς Ρόδου. Το παλάτι καὶ ἡ πόλη*, Αθήνα 1991· Ζ. Ν. ΤΣΙΡΠΙΑΝΛΗΣ, *Ἡ Ρόδος καὶ οἱ Νότιες Σποράδες στα χρόνια τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν (14ος-16ος αἰ.)*. Συλλογὴ ἱστορικῶν μελετῶν, Ρόδος 1991· Α. LUTTRELL, *The Hospitallers of Rhodes and their Mediterranean World*, Aldershot, London 1992· Ο ΙΔΙΟΣ, *The Greeks of Rhodes under Hospitaller Rule 1306-1421*, *Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici*, 29, 1992, σ. 193-223· Ν. VATIN, *L'ordre de Saint-Jean-de Jérusalem, l'empire ottoman et la Méditerranée entre les deux sièges de Rhodes, 1480-1522*, Paris 1994· Ζ. Ν. ΤΣΙΡΠΙΑΝΛΗΣ, *Ἀνέκδοτα ἐγγραφα γιὰ τὴ Ρόδο καὶ τὶς Νότιες Σποράδες ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν 1421-1453*, Ρόδος 1995· Ε. ΚΟΛΛΙΑΣ, *The Medieval City of Rhodes and the Palace of the Grand Master*, Athens ²1998· HELEN NICHOLSON, *The Knights Hospitaller*, Woodbridge

Ἡ μονὴ περιήλθε τότε ὑπὸ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ ... εἰς στενοχωρίαν³. Μὲ τὴ μετατροπὴ ὡστόσο τοῦ αἰγαιοπελαγίτικου χώρου σὲ πεδίο ἀνταγωνισμοῦ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς ἐποχῆς, τὸ νησί, ἄγονο γενικὰ καὶ ἄνικμο καθὼς ἦταν⁴, δὲν εἴλκυσε τὸ ἄμεσο ἐνδιαφέρον ὅσων ἐπιζητοῦσαν νὰ ἐδραιώσουν τὴν κυριαρχία τους στὸ Αἰγαῖο καὶ ἔμεινε ἔτσι ἔξω ἀπὸ τὴ σφαῖρα τῶν διεκδικήσεών τους.

Δὲν εἶναι γνωστὸ πότε ἀκριβῶς ἡ Πάτμος ἔγινε φόρου ὑποτελεῆς στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Σὲ φερμάνι τοῦ 1454 γίνεται λόγος γιὰ πληρωμὴ φόρου ἀπὸ τὸν ἡγούμενο πιθανότατα τῆς μονῆς στὸν δοῦλο τοῦ σουλτάνου⁵. Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1477, σύμφωνα μὲ πληροφορία ποὺ διασώζει ὁ Bosio στὴν ἱστορία του, ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπιτέθηκε σὲ Χίο, Λήμνο, Λέρο, Κῶ καὶ Πάτμο καὶ ἔκαψε τὴν ὑπαιθρο, χωρὶς ὅμως νὰ καταφέρει νὰ ἐκπορθῆσει τὰ κάστρα τῶν νησιῶν⁶. Ὅπως κι ἂν εἶχε ἐξελιχθεῖ ἡ κατάσταση, ἡ ἐγκατάσταση στὸ νησί εὐάριθμων μου-

2001· Z. N. ΤΣΙΡΠΑΝΛΗΣ, *Στὴ Ρόδο τοῦ 16ου-17ου αἰώνα. Ἀπὸ τοὺς Ἰωαννίτες Ἱππότες στους Οθωμανοὺς Τούρκους*, Ρόδος 2002· J. SARNOWSKY, *Hospitaller Brothers in Fifteenth-Century Rhodes, International Mobility in the Military Orders (Twelfth to Fifteenth Centuries): Travelling on Christ's Business*, ed. J. BURGTORF – HELEN NICHOLSON, Cardiff 2006, σ. 48-58.

3. ΕΛΙΣΑΒΕΤ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ Νοτιοανατολικοῦ Αἰγαίου (μὲ ἀφορμὴ τὰ πατμιακὰ φερμάνια τῶν ἐτῶν 1454-1522), *Σύμμεικτα*, 1, 1966, σ. 194 = *Romania and the Turks (c. 1300-c. 1500)*, Variorum Reprints, London 1985, ἀρ. XVII.

4. Στὸ πρακτικὸ παράδοσης τοῦ νησιοῦ, τὸ 1088, στὸν μοναχὸ Χριστόδουλο Λατρηνό, στὸν ὁποῖο εἶχε δωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο Α' Κομνηνὸ, ἡ Πάτμος μνημονεύεται ὡς *κεχερσωμένη, ἄνικμη, ἄνυδρη καὶ τραχεινὴ* (βλ. ΜΑΡΙΑ ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ, *Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου. Β'.* Δημοσίων λειτουργῶν, Ἀθήνα 1980, σ. 39· πρβλ. ΕΡΑ Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου. Α'.* Ἀυτοκρατορικά, Ἀθήνα 1980, σ. 36 καὶ ΕΥΔΟΚΙΑ ΟΛΥΜΠΙΤΟΥ, *Ἡ συγκρότηση ἐνός νησιωτικοῦ οικισμοῦ: Ἡ Χώρα τῆς Πάτμου κατὰ τὴν περίοδο τῆς οθωμανικῆς κατάκτησης, Πληθυσμοὶ καὶ οικισμοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Ἱστορικὰ Μελετήματα, Τετράδια ἐργασίας*, 18 (Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν), Ἀθήνα 2003, σ. 137 σημ. 6.

5. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολὴ, ὁ.π., σ. 195.

6. ΤΣΙΡΠΑΝΛΗΣ, *Ἡ Ρόδος καὶ οἱ Νότιες Σποράδες*, ὁ.π., σ. 189· πρβλ. ΟΛΥΜΠΙΤΟΥ, *Ἡ συγκρότηση ἐνός νησιωτικοῦ οικισμοῦ*, ὁ.π., σ. 145 σημ. 33 (μὲ λανθασμένη παραπομπή).

σουλμάνων⁷ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀπουσία τούρκου κρατικοῦ λειτουργοῦ⁸ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα ἢ νησιωτικὴ κοινότητα νὰ ἔχει σχετικὴ αὐτονομία καὶ ἡ μονή, πού κατεῖχε τὶς μισὲς γαῖες τῆς Πάτμου⁹, νὰ ἀναδειχθεῖ σὲ καθοριστικὸ παράγοντα τῆς τοπικῆς κοινωνίας, τὴν ὁποία φαίνεται πὼς ὁ ἡγούμενος ὅταν ἐπικοινωνοῦσε μὲ ξένες δυνάμεις τὴν ἐκπροσωποῦσε ἐπίσημα. Ὅχι μόνον ὁ σουλτάνος, ὅπως συμπεραίνεται μὲ βάση τὸ φερμάνι τοῦ 1454, ἀντιμετώπιζε τὸν ἡγούμενο ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ πληθυσμοῦ¹⁰, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι, ὅπως βεβαιώνουν μεταγενέστερα ἔγγραφα, χαρακτηρίζονταν ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε ἡγουμένους ὡς «ὑπήκοοι» (*sudditi nostri*) τῆς μονῆς¹¹. Στὸ πλαίσιο τῆς νέας πολιτικῆς πραγματικότητας καὶ τῶν νέων αἰτημάτων τῶν καιρῶν, ἡ μονὴ προσαρμόστηκε στὶς νέες συνθήκες, ἐφάρμοσε ρεαλιστικὴ τακτικὴ καὶ ἀνέπτυξε εὐέλικτη διπλωματικὴ δραστηριότητα στὴν προσπάθεια ἐξεύρεσης τρόπων πού θὰ ὀδη-

7. Κατὰ τὰ ἔτη 1478-1483, μαρτυροῦνται ἐγκαταστημένοι στὸ νησί 29 μουσουλμάνοι καὶ ἀργότερα, κατὰ τὰ ἔτη 1575-1576, 63 οἰκογένειες μουσουλμάνων πού δούλευαν στὶς ἀλυκὲς τοῦ νησιοῦ· βλ. EVANGELIA BALTA, *Recensements ottomans de Patmos (XVe-XVIIe s.)*, *Arab Historical Review for Ottoman Studies*, 15-16, 1997, σ. 65. Ὡς πρὸς τὸν χριστιανικὸ πληθυσμὸ, σημειώνεται ὅτι τὸ 1470, σύμφωνα μὲ τὸ χρονικὸ τοῦ G. Rizzardo, οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου ἦταν 400 (ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗ, *Ἱστορία τῆς πειρατείας στοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, 1390-1538*, Ἀθήνα 1985, σ. 438), τὸ 1461 οἱ μοναχοὶ ἀριθμοῦσαν τοὺς 60 (βλ. πῖδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 14), τὸ 1513 ἦταν 130 (ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὅ.π., σ. 197), τὸ 1586 ἦταν 150 καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1592-1593 στὸ νησί ζοῦσαν 265 οἰκογένειες χριστιανῶν πού πλήρωναν φόρο 10.514 ἄσπρα (BALTA, *Recensements*, ὅ.π., σ. 69-70, 71 σημ. 23). Βλ. γενικὰ γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς Πάτμου Δ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Μαρτυρίες γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, 15ος-ἀρχὲς 19ου αἰῶνα*, Ἀθήνα, *Τετράδια ἐργασίας*, 27 (Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν), Ἀθήνα 2004, σ. 314-317.

8. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὅ.π., σ. 196.

9. BALTA, *Recensements*, ὅ.π., σ. 66 σημ. 9.

10. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὅ.π., σ. 197.

11. ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Ξενόγλωσσο ἀρχεϊακὸ ὑλικό, *Οἱ θησαυροὶ τῆς Μονῆς Πάτμου*, γενικὴ ἐποπτεία Α. Δ. ΚΟΜΙΝΗΣ, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, 1988, σ. 338. Βλ. πῖδὸ κάτω, ἀρ. ἔγγρ. Π 36, 37, 69. Ὁ ἡγούμενος, ὅπως δηλώνεται σὲ γράμμα τοῦ ἔτους 1595 (βλ. πῖδὸ κάτω, ἀρ. ἔγγρ. Π 3), ἐκπροσωποῦσε ὄχι μόνον τοὺς μοναχοὺς, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς *habitori di questa isola*.

γούσαν στην επιβίωση τῆς μοναστικῆς καὶ εὐρύτερα τῆς νησιωτικῆς κοινότητας.

Γιὰ τὴν περίοδο τῆς πρώιμης τουρκοκρατίας στὸ νησί ἡ πληροφόρησή μας δὲν εἶναι ἐπαρκής. Βέβαιον εἶναι πάντως ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἡ μονὴ εἶχε γίνεи φόρου ὑποτελῆς τοῦ σουλτάνου¹². Οἱ Τοῦρκοι¹³ φαίνεται πὼς τήρησαν εὐμενὴ στάση ἀπέναντι στὴν Πάτμο, πὸν πρέπει νὰ ὀφειλόταν στὴν ἐκεῖ ὕπαρξη τῆς μονῆς, τὴν ὁποία σέβονταν οἱ σουλτάνοι. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1496, ὁ ἡγούμενος Γρηγόριος ἔφτασε στὴν αὐλὴ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ τοῦ Β' καὶ ἐπέτυχε ἀνανέωση τοῦ προνομίου πὸν εἶχε χορηγηθεῖ παλαιότερα ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Β'. Προνόμια προκατόχων τους ὑπὲρ τῆς μονῆς καὶ τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ ἀνανέωσαν καὶ οἱ σουλτάνοι Σελίμ ὁ Α' καὶ Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπής¹⁴. Ὁ φόρος πὸν κατέβαλλαν οἱ μοναχοὶ στὸ κρατικὸ ταμεῖο δὲν πρέπει νὰ ἦταν περιορισμένος, ὅπως ἔχει ὑποστηριχθεῖ¹⁵, καὶ οἱ ἡγούμενοι δὲν ἔπαυαν στὰ κατοπινα χρόνια νὰ ἀναφέ-

12. Βλ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὄ.π., σ. 198-201· N. VATIN, Les Patmiotes, contribuables ottomans (XVe-XVIIe siècles), *Turcica*, 38, 2006, σ. 124-127· ΕΛΙΣΑΒΕΤ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Στὴν Πάτμο τὸ δέκατο ἕκτο αἰῶνα. Ὁ караβοκύρης κι ἐπιχειρηματίας Διάκος τῆς Κρητικῆς, *Ο Εραμιστής*, 28, 2011, σ. 74. Γιὰ τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μετὰ τὴν κεντρικὴ διοίκηση κατὰ τὸν 16ο αἰῶνα, εἰδικότερα κατὰ τὰ ἔτη 1568-1570, ὅταν ὁ Σελίμ ὁ Β' εἶχε διατάξει τὴν κατάσχεση τῆς περιουσίας τῶν μοναστηριακῶν καθιδρυμάτων, βλ. EUGENIA KERMELI, Central administration versus provincial arbitrary governance: Patmos and Mount Athos monasteries in the 16th century, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 32, 2, 2008, σ. 189-202.

13. Χρησιμοποιοῦνται στὴν παρουσίαση τοῦ ἀρχαικοῦ ὕλικου τὰ ὀνόματα «Τοῦρκος, Τοῦρκοι» ὡς ἔθνικά, μεταφρασμένα ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ὀνόματα *Turco, Turchi*, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦνται στὶς πηγές μας.

14. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὄ.π., σ. 198-199.

15. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὄ.π., σ. 195-197· Η ΙΔΙΑ, Στὴν Πάτμο τὸ δέκατο ἕκτο αἰῶνα, ὄ.π., σ. 74. Ἡ Ζαχαριάδου ὑποστηρίζει ὅτι ὁ φόρος τὸν 15ο αἰῶνα ἀνερχόταν σὲ 40 μόνο φλουριά καὶ συγκρίνοντας τὸ ποσὸ αὐτὸ μετὰ τὸν φόρο πὸν κατέβαλλαν ἄλλα νησιά καὶ πόλεις συμπεραίνει ὅτι ἡ μονὴ πλήρωνε χαμηλὸ φόρο. Ὅμως, ὅπως διευκρινίζει στὴν ἐργασία τῆς ἡ Εὐαγγελία Μπαλτᾶ, τὰ 40 φλουριά ἀποτελοῦσαν ὑπόλοιπο ἑνὸς μεγαλύτερου ποσοῦ πὸν δὲν εἶχε ἐξοφληθεῖ, συνεπῶς ἡ μονὴ δὲν πλήρωνε περιορισμένο φόρο (BALTA, *Recensements*, ὄ.π., σ. 67). Πολὺ ἀργότερα, τὸ 1630, τὸ νησί πλήρωνε 4.000 πιάστρα στὸν πασὰ τῆς Ρόδου καὶ 500 τσεκίνια στὸν καδὴ τῆς

ρονται στις δύσκολες συνθήκες που εξαιτίας της ύψηλης φορολογίας αντιμετώπιζε το μοναστήρι¹⁶.

Στη διαμάχη μεταξύ της χριστιανικής Δύσης και της μουσουλμανικής Ανατολής ή Πάτμος, κατεξοχήν χριστιανικός τόπος, όπου ο αγαπημένος μαθητής του Χριστού έγραψε την Αποκάλυψη, είχε κάθε λόγο να ταχθεί στο πλευρό των δυτικών δυνάμεων και να ακολουθεί την ίδια με αυτές ιδεολογική τροχιά. Στην αντίληψη των δυτικών, οι *Turchi* ήταν άπιστοι (*infideles*), τύραννοι (*tyranni*), δόλιοι (*perfidii*), κοινοί έχθροι της πίστης μας (*communi inimici di nostra fede*). Στο ιδεολογικό αυτό κλίμα, οι δυτικοί λογίζονταν από την πατμιακή μονή ως σύμμαχοί της και εύλογα οι μοναχοί απευθύνονταν σ' αυτούς για να τους ζητήσουν να βοηθήσουν σε παραγμένους καιρούς το νησί της Αποκάλυψης έναντι της τουρκικής απειλής. Η προσπάθειά τους να επιτύχουν από τη Δύση προστασία καθρεφτίζεται με εξαιρετική καθαρότητα στο σώμα των αρχειακών πηγών που συγκεντρώνονται στον τόμο.

1. Σχέσεις της μονής με ήγεμόνες και αξιωματούχους της Δύσης (15ος-18ος αι.)

Τα μείζονα προβλήματα που αντιμετώπιζε η μονή στα μεταβυζαντινά χρόνια ήταν η έπαχθής φορολογία, που συνέτεινε στην οικονομική στενότητα, και η πειρατεία που άσκοῦσαν εις βάρος του άγονου νησιού και των μοναστηριακών πλοίων μουσουλμάνοι και χριστιανοί ληστές της θάλασσας. Σε περιόδους έντασης και έχθροπραξιών μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων, ο πόλεμος έμφανιζόταν και από τις δύο πλευρές ως ιερός, αλλά σε καιρό ειρήνης ή αντιπαράθεση παρουσιαζόταν με το ένδυμα της πειρατείας. Οί πηγές βρίθουν πληροφοριών για πειρατικές επιθέσεις από τις οποίες υπέφεραν τα αίγαιοπελαγίτικα νησιά, ειδικότερα

Χίου, ενώ το 1677, για να πληρωθούν οί φόροι στους Τούρκους, η μονή χρειάστηκε να έκποιήσει τους θησαυρούς της (βλ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗ, *Ιστορία της πειρατείας στους μέσους χρόνους της τουρκοκρατίας, 1538-1699*, Αθήνα 1991, σ. 337 και 368 αντίστοιχα). Το 1687, σύμφωνα με μαρτυρία του ίδιου του ήγουμένου, η μονή πλήρωνε έτήσιο φόρο 300 τσεκίνια (βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 57).

16. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 49, 56.

ὅσα εἶχαν ἱερὰ καθιδρύματα. Ναοὶ καὶ μονές βρίσκονταν στὸ στόχα-
στρο πειρατῶν καὶ τυχοδιωκτῶν, ποὺ ἀφαιροῦσαν ἱερὰ σκεύη, εἰκόνες
καὶ ἄλλα λατρευτικὰ ἀντικείμενα. Ἀνάμεσα στὰ μοναστήρια ποὺ ἀπὸ τὰ
πρῶτα ἤδη χρόνια μετὰ τὴν τέταρτη σταυροφορία εἶχαν ὑποστῆι ληλα-
σίες περιουσιακῶν στοιχείων ἦταν καὶ αὐτὸ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θε-
ολόγου στὴν Πάτμο. Ἀπὸ τὶς ἀρχειακὲς μαρτυρίες γιὰ ἀρπαγὲς τῶν μο-
ναστηριακῶν θησαυρῶν ἀξιόλογες εἶναι αὐτὲς ποὺ ἀναφέρονται σὲ λη-
λασία χρονολογημένη γύρω στὸ ἔτος 1220. Στὸς μοναστηριακοὺς θη-
σαυροὺς ποὺ εἶχαν ἀφαιρέσει τότε ἀπὸ τὴ μονὴ βενετοὶ πειρατὲς συγκα-
ταλέγονταν εἴκοσι περίπου εἰκόνες μὲ ἀργυρὴ ἐπένδυση, κάλυκες, ἀργυ-
ροὶ καὶ χρυσοὶ σταυροί, «παναγιάριο»¹⁷, ἐγκόλπια, ἅγια ποτήρια, ἄμφια,
νομίσματα φυλαγμένα στὸ ταμεῖο τῶν μοναχῶν κ.ἄ.¹⁸ Ἀπὸ τὴ μανία
τῶν πειρατῶν δὲν εἶχε ξεφύγει οὔτε τὸ δάκτυλο τοῦ ὀσίου Χριστοδού-
λου, ἀπὸ τὰ σημαντικότερα λείψανα τῆς μονῆς, ποὺ ἐκλάπη τὸ 1280¹⁹.
Ἡ κατάσταση στὸ Αἰγαῖο μὲ τοὺς πειρατὲς νὰ λυμαίνονται τὰ νησιὰ ἐπι-
δεινώθηκε στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰῶνα, κατα-
πονημένοι οἱ Πάτμιοι ἀπὸ τὶς συνεχεῖς αἰχμαλωσίες τῶν νησιωτῶν καὶ
τὶς ἀρπαγὲς τῶν ἀγαθῶν τους, εἶχαν σκεφτεῖ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ νησί²⁰.
Τὸν Αὐγούστο μάλιστα τοῦ 1609 οἱ νησιῶτες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἡγού-
μενο Ἰάκωβο, τοὺς ἱερομονάχους καὶ γέροντες τῆς συνάξεως, ἔχοντας

17. Παναγιάριο ὀνομάζεται τὸ ἱερὸ σκεῦος γιὰ τὴν τοποθέτηση τοῦ ἄρτου (ΕΜΜ. ΚΡΙΑΡΑΣ, *Λεξικό της Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Δημῶδου Γραμματείας, 1100-1669*, 14, Θεσσαλονίκη 1997, λ.

18. Βλ. τὴν ἐμπεριστατωμένη μελέτη τοῦ G. SAINT-GUILLAIN, *L'Apocalypse et le sens des affaires. Les moines de Saint-Jean de Patmos, leurs activités économiques et leurs relations avec les Latins (XIIIe-XIVe siècles)*, *Chemins d'outre-mer. Études d'histoire sur la Méditerranée médiévale offertes à Michel Balard*, textes réunis par D. COULON – CATHERINE OTTEN-FROUX – PAULE PAGÈS – D. VALÉRIAN, 2, Publications de la Sorbonne, *Byzantina Sorbonensia*, 20, 2004, σ. 769-770, 783-786· βλ. ἐπίσης CHRYSMA MALTEZOU, *Contributi documentari alla storia della chiesa ortodossa durante il periodo della venetocrazia*, *Byzantinische Forschungen*, 29, 2007 = VIIIe Symposium Byzantinon. *L'Église dans le monde byzantin de la IVe croisade (1204) à la chute de Constantinople (1453)*, Strasbourg, 7, 8 et 9 novembre 2002, σ. 326-328.

19. SAINT-GUILLAIN, *L'Apocalypse*, ὁ.π., σ. 770-771.

20. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, *Συμβολή*, ὁ.π., σ. 199-200.

πληροφορηθεί ότι οί τῆς Άγαρ απόγονοι λησταί θαλάττιοι ἐτοιμάζονταν νὰ συλήσουν τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ἀποφάσισαν, ἀπὸ φόβο μήπως ὑποστοῦν κι αὐτοὶ τὰ δεινὰ ἄλλων νησιῶν, νὰ γκρεμιστοῦν ὅσα σπίτια ἐγγίζουσιν εἰς τὰ τεῖχη τοῦ μοναστηρίου μαζί με τὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου διὰ φύλαξιν τοῦ μοναστηρίου καὶ τῆς Χώρας... καὶ διὰ ὄφελον τοῦ μοναστηρίου καὶ τῆς Χώρας...²¹ Ἐκτενεῖς ἀναφορὲς σὲ πειρατικὲς ἐπιδρομὲς ἐναντίον πατμιακῶν πλοίων περιέχονται σὲ διάφορα ἔγγραφα τοῦ μοναστηριακοῦ ἀρχείου, στὰ ὁποῖα περιγράφονται με ζωντάνια οἱ περιπέτειες τῶν ἐπιβατῶν καὶ τῶν ναυτικῶν. Σὲ γράμμα του πρὸς τὸν μεγάλο μάγιστρο τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, τοῦ 1587, ὁ ἡγούμενος Ἰωνὰς γράφει γιὰ τὰ βασανιστήρια πὸ εἶχαν ὑποστῆ ὁ καπετάνιος καὶ ὁ γραφέας τοῦ πλοίου ἀπὸ τὸν Alessandro, καπετάνιο ἐνὸς *galion* τῆς *Sacra Religion*. Τὸ πατμιακὸ πλοῖο, πὸ εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴ Βενετία με προορισμὸ τὴν Πάτμο, δέχθηκε τὴν ἐπίθεση στὸν κάβο Ματαπά. Ὁ πειρατὴς εἶχε κρεμάσει τὸν καπετάνιο τοῦ πλοίου στὸ κατάρτι με δύο μάσκουλα (μικρὰ κανόνια) στὰ πόδια, ἀναγκάζοντάς τον γιὰ νὰ γλυτώσει τὴ ζωὴ του νὰ δηλώσει ὅτι τὰ ἐμπορεύματα πὸ μετέφερε δὲν ἀνῆκαν σὲ χριστιανούς, ἀλλὰ σὲ ἔβραίους. Τὴν ἴδια βεβαίωση ὑποχρεώθηκε μετὰ ἀπὸ βασανιστήρια καὶ ἀπειλὲς νὰ δώσει καὶ ὁ γραφέας τοῦ πλοίου, μολονότι οἱ ἱερωμένοι πὸ ἐπέβαιναν τοῦ πλοίου εἶχαν γονατίσει μπροστὰ στὸν πειρατὴ καὶ με εἰκόνες στὸ στῆθος εἶχαν ὀρκιστεῖ ὅτι τὸ φορτίο ἀνῆκε σὲ χριστιανούς²². Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1603, ἓνας ἄλλος ἡγούμενος, ὁ Νικηφόρος [Χαρτοφύλαξ], πιστοποίησε με ἔγγραφό του ὅτι τὸ πλοῖο με καπετάνιο τὸν Γεώργιο Μοσχονά, πὸν κατευθυνόταν ἀπὸ τὴν Πάτμο

21. ΣΤ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ – ΔΙΑΚ. ΧΡ. ΦΛΩΡΕΝΤΗΣ, *Νεοελληνικὸ Ἀρχεῖο Ἱ. Μονῆς Ἰωάννου Θεολόγου Πάτμου. Κείμενα γιὰ τὴν τεχνικὴ καὶ τὴν τέχνη*, Πολιτιστικὸ Τεχνολογικὸ Ἰδρυμα ΕΤΒΑ, Ἀθήνα 1990, σ. 3 ἀρ. 8· βλ. διεξοδικὴ πραγμάτευση: ΟΛΥΜΠΙΤΟΥ, Η συγκρότηση ἐνὸς νησιωτικοῦ οἰκισμοῦ, ὁ.π., σ. 148-150.

22. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 31, πρβλ. ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα τῆς μονῆς Πάτμου (16ος-17ος αἰώνας), *Πρακτικὰ τοῦ Διεθνoῦς Συμποσίου: Ἱ. Μονὴ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου – 900 χρόνια ἱστορικῆς μαρτυρίας (1088-1988)*, Πάτμος, 22-24 Σεπτεμβρίου 1988, Ἀθήνα 1989, σ. 124 (στὴ μελέτη περιέχονται πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀρχειακὰ στοιχεῖα πὸν παρατίθενται πὸ κάτω)· βλ. ἐπίσης MOLLY GREENE, *Καθολικοὶ πειρατὲς καὶ ἔλληνες ἐμποροί. Μια ναυτικὴ ἱστορία τῆς Μεσογείου*, μετάφρ. Γ. ΤΖΕΔΟΠΟΥΛΟΣ, εἰσαγωγή ΕΛΕΝΗ ΓΚΑΡΑ, Εκδόσεις του Εικοστοῦ Πρώτου, 2015, σ. 214, 336 σημ. 47.

στο Καστελλόριζο για να φορτώσει ξύλα, είχε δεχθεί την επίθεση του Oratio από τη Νεάπολη, ο οποίος τελικά το βούλιαξε. Οί ναυτικοί, καλοί χριστιανοί και υπήκοοι τής μονής, σύμφωνα με τόν χαρακτηρισμό του ήγουμένου, είχαν άφεθεί γυμνοί σε κοντινὸ νησί και πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν αἰχμαλωτιστεῖ ἀπὸ τὸν μπέη τῆς Ρόδου, πὸν τοὺς εἶχε ἐκλάβει ὡς συντρόφους τοῦ πειρατῆ²³. Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ ὁ πασὰς εἶχε ἀποσπάσει ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ἀξιόλογο χρηματικὸ ποσό, γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσει ἐπειδὴ εἶχαν βαπτίσει μιὰ Τουρκάλα καὶ σκλάβους²⁴. Ὑπήκοος τῆς μονῆς χαρακτηρίζεται καὶ ὁ Γιάννης Μενδρινός, συμπλοιοκτήτης κατὰ τὸ ἥμισυ μετὴ τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε θύμα τοῦ πειρατῆ Bardi Fiorentino, καπετάνιου μαλτέζικου bertone, πὸν συνέλαβε τὸ 1616 στὴ Μύκονο τὸ πατμιακὸ πλοῖο, φορτωμένο μετὰ βαμβάκι²⁵. Ἀξιοπρόσεκτες ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ τρόπου μετὴ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπιζε τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου ἐνδεχόμενη ἐν πλῶ πειρατικὴ ἐπιδρομὴ εἶναι οἱ εἰδήσεις πὸν παρέχει δικογραφία τῶν ἐτῶν 1608-1609²⁶. Σύμφωνα μετὰ τὰ ἔγγραφα τῆς δικογραφίας πὸν σχηματίστηκε ἀπὸ τὶς δικαστικὲς ἀρχὲς Χανίων, εἶχε ἀνακύψει διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ ἐμπόρους καὶ στὸν Μανόλη τοῦ Δημήτρη, ἕναν ἀπὸ τοὺς προεστοὺς τοῦ νησιοῦ, καπετάνιο καὶ συμπλοιοκτήτη τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής». Ἡ διένεξη ἀφοροῦσε καταβολὴ ναύλων γιὰ τὴ μεταφορὰ ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶχαν λεηλατηθεῖ στὴ διάρκεια πειρατικῆς ἐπιδρομῆς ἐναντίον τοῦ πλοίου πὸν τὰ εἶχε φορτώσει. Οἱ κουρσάροι εἶχαν περάσει θηλιὰ στὸν λαιμὸ τοῦ γραφέα, γιὰ νὰ τὸν ὑποχρεώσουν νὰ ὁμολογήσει ὅτι τὰ ἐμπορεύματα πὸν μετέφερε τὸ πλοῖο ἀνήκαν σὲ Τούρκους. Μπροστὰ στὴν ἀπειλὴ ὅτι θὰ πῆγαιναν τὸ πλοῖο στὴ Μάλτα, ὁ καπετάνιος ἀναγκάστηκε νὰ δώσει 50 τσεκίγια

23. Βλ. πὸν κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 44, πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὁ.π., σ. 124 (μετὰ λαμβασμένη χρονολογία). Γιὰ τὸν Νικηφόρο Χαρτοφύλακα βλ. πὸν κάτω, σ. 61 καὶ σημ. 199. Σὲ ἔγγραφο τοῦ 1706 (βλ. πὸν κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 42) ἀναφέρεται ὅτι οἱ μοναχοὶ ἐξαναγκάζονταν νὰ δίδουν μετὰ τὴ μορφή δανείου στὰ πληρώματα τῶν πειρατικῶν πλοίων τροφίμα καὶ χρήματα, μετὰ ἀποτέλεσμα οἱ Τούρκοι σὲ ἀντίποινα νὰ τοὺς τιμωροῦν, θεωρώντας τοὺς συνεργάτες τῶν κουρσάρων.

24. Βλ. πὸν κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 49.

25. Βλ. πὸν κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 36, πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὁ.π., σ. 123.

26. Βλ. πὸν κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 62, πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὁ.π., σ. 122.

στὸν πιλότο καὶ 20 τσεκίνια στὸν λωστρόμο τοῦ κουρσάρικου πλοίου, μαζί μὲ μιὰ κασέλα καὶ μετάξι. Στὸ ὑπόμνημα ποὺ κατέθεσε στὶς ἀρχές, στὸ ὁποῖο ἐξιστοροῦσε τὴν περιπέτειά του, ὁ καπετάνιος δίδει τὴν ἐνδιαφέρουσα πληροφορία ὅτι ἡ ἀπόφαση νὰ ἀλλάξει ρότα τὸ πλοῖο σὲ περίπτωση θαλασσοταραχῆς ἢ κινδύνου νὰ πέσει στὰ χέρια πειρατῶν καὶ κουρσάρων ἀνῆκε στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ συμβουλίου τῶν 12, ποὺ ἀπαρτιζόταν ἀπὸ τὰ ἐμπειρότερα μέλη τοῦ πληρώματος καὶ ἀπὸ ἐκπρόσωπο τῆς συμπλοιοκτήτριας μονῆς²⁷. Ἡ μνεία ὑπαρξῆς σὲ κάθε πλοῖο συμβουλίου ποὺ ὄφειλε νὰ συγκαλεῖ ὁ καπετάνιος, προκειμένου νὰ ληφθεῖ ἀπὸ τὰ μέλη του ἀπόφαση σὲ δύσκολες στιγμὲς τοῦ ταξιδιοῦ, εἶναι γιὰ τὶς γνώσεις μας ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωση τῆς διοίκησης τοῦ πλοίου καὶ ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὶς εὐθύνες ποὺ ἐπωμίζονταν οἱ πλοιοκτήτες ἰδιαιτέρα σημαντική.

Τὴν ἀπελπιστικὴ κατάσταση ποὺ βίωναν οἱ νησιῶτες ὅταν πότε Τοῦρκοι καὶ πότε Βενετοὶ ἄρπαζαν τὶς περιουσίες τους ἀποτύπωσε στὸ γραπτὸ του ἀνώνυμος Πάτμιος στὰ χρόνια τοῦ κρητικοῦ πολέμου: *Μᾶς ἔπαιρνε ὁ Τοῦρκος πολλὰ χαράτζια καὶ πάλε οἱ Βενετζάνοι χειρότερα ἀπὸ 3.000 ὁ καθέννας. Ἐπῆρα μας τὰ καράβια μας καὶ τὰ σανδάλια μας καὶ ἐδίδαμεν τόσους χρόνους τὰ ἄνωθεν χαράτζια καὶ δὲν εἶχαμε ἄσπρα ἀλλὰ ἐδίδαμεν ἀσήμι, χρυσάφι, μαργαριτάρια, ὅπου τὰ ἐκατέβαζαν εἰς τὰ κάτεργα μὲ τὰ σακκιά²⁸. Κι ἀκόμη ἔγραψε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1659: Ἦλθεν ἡ ἀρμάδα τοῦ Βενετζιάνου ὄλη χοντρή καὶ λιανή καὶ γαλούνια τῆς ἀρμάδας μαζί ὄλα κομμάτια ὀγδοήκοντα, χωρὶς τὶς φεργάδες καὶ ἐξεβαρκάρανε καὶ κάνομε κόντο ὅτι μᾶς ἐπῆραν μισὸ μιλιοῦνι καὶ περίτου (;) ἀσήμι, χρυσάφι καὶ ἄλλα. Τὸ ὄνομα τοῦ Γκενεράλε ὁποῦ μᾶς ἐκρούσεψεν τὸν ἔλεγαν Γαρδέλη, ἡ καζάδα τοῦ Μορεζίνι, νὰ τὸν συμπαθήσει ὁ Θεός²⁹. Στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς τρία ἔγγραφα παραπέμπουν στὴν ἐποχὴ ἐκείνη, κάνοντας εἰδικότερα λόγο γιὰ πληρωμὴ χαρατσιοῦ στοὺς Βενετούς. Τὸ πρῶτο εἶναι βεβαίωση τοῦ καπιτάνου *delle navi* Iseppo Dolfín, τοῦ 1651, ὅτι οἱ κάτοι-*

27. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὁ.π., σ. 123.

28. ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗ, *Ἱστορία τῆς πειρατείας στοὺς μέσους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας*, ὁ.π., σ. 360.

29. Μ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, *Εἰκόνες τῆς Πάτμου. Ζητήματα βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς*, Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, 1977, σ. 28.

κοι τῆς Πάτμου εἶχαν καταβάλει χαράτσι στὸν προνοητὴ καὶ γενικὸ καπιτάνο Foscolo 650 ρεάλια σὲ χρυσὸ καὶ ἀσήμι καὶ στὸν ἴδιο 750 ρεάλια σὲ ongarì καὶ ἀσήμι, σύνολο 1.400 ρεάλια, καὶ ὅτι χρωστοῦσαν ἀκόμη 1.000 ρεάλια³⁰. Τὸ δεύτερο εἶναι ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ ταμειακὸ βιβλίο τοῦ γενικοῦ καπιτάνου Francesco Morosini, τοῦ 1658, στὸ ὁποῖο ἔχουν καταχωριστεῖ τὰ ποσὰ τοῦ χαρατσιοῦ σὲ χρυσὸ καὶ ἀσήμι ποὺ εἶχαν καταβάλει πέντε ἐκπρόσωποι τῆς κοινότητος τοῦ νησιοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἓνας ἦταν λαϊκός (Δράκος Χωνιάτης) καὶ τέσσερες ἱερωμένοι (παπα-Νεόφυτος Μαθάς, παπα-Ζαχαρίας Παγκώστας, παπα-Κωσταντῖνος Δραγομάνος καὶ παπα-Νικόλας Σφακόπουλος)³¹. Τέλος, τὸ τρίτο, τοῦ 1664, εἶναι γράμμα τοῦ γενικοῦ καπιτάνου Andrea Corner πρὸς τοὺς μοναχοὺς, μὲ τὸ ὁποῖο τοὺς πληροφοροῦσε ὅτι εἶχαν παραδοθεῖ στοὺς καπετάνιους Μαρίνο καὶ Γιώργη Σαλονικιὸ οἱ σαΐκες τους καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ πληρωθοῦν οἱ ἐγγυήσεις γιὰ κάθε πλοῖο³². Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου ὑπονοεῖται ὅτι οἱ δύο Σαλονικιοὶ ἦταν καπετάνιοι μοναστηριακῶν πλοίων ποὺ εἶχαν ἀποπλευσεῖ πιθανότατα ἀπὸ τὸν πολιορκημένο ἀπὸ τοὺς Τούρκους Χάνδακα, χωρὶς νὰ ἔχουν κατατεθεῖ οἱ συνήθειες ἐγγυήσεις, οἱ ὁποῖες ἔπρεπε ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ πληρωθοῦν στὸν *καπετὰν ζενεράλη*³³.

Ταπεινοὶ δείκτες τῆς δράσης ποὺ ἀνέπτυξαν οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου στὸν τομέα τῆς ναυτιλίας ἀποτελοῦν τὰ χαράγματα караβιῶν τοῦ 17ου αἰῶνα στοὺς τοίχους τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἀγίου Βασιλείου στὸ μοναστήρι³⁴. Συνδυάζοντας τὴ θρησκευτικὴ μὲ τὴ ναυτικὴ παράδοση, ἡ μονή, ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ἤδη χρόνια, εἶχε ιδιόκτητα πλοῖα ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν

30. Βλ. πρὸ κάτω, ἐγγρ. ἀρ. Π 7.

31. Βλ. πρὸ κάτω, ἐγγρ. ἀρ. Π 8.

32. Βλ. πρὸ κάτω, ἐγγρ. ἀρ. Π 9.

33. Γιὰ κάθε πλοῖο ποὺ ἀναχωροῦσε ἀπὸ τὸ λιμάνι ἔπρεπε νὰ κατατεθεῖ ἐγγύηση ὅτι δὲν μετέφερε ἀπαγορευμένο φορτίο (σκλάβους, λάδι περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐπιτρεπόμενη ποσότητα καὶ ἄλλα ἀπαγορευμένα εἶδη)· βλ. SAINT-GUILLAIN, *L' Apocalypse*, ὁ.π., σ. 776· ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁψεις τῆς ναυτιλιακῆς κίνησης τοῦ Χάνδακα τοῦ 17ου αἰῶνα, *Κρητικὴ Εστία*, περ. Δ', 2, 1988, σ. 154 κ.έ.

34. ΑΓΑΠΗ ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ, Ναυτικὰ θέματα στὴν Μεταβυζαντινὴ Τέχνη καὶ στὴν Δυτικὴ Χαρακτικὴ, *Ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ ναυτιλία (1453-1850)*, Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, 1972, σ. 236-239. Γιὰ τὴν ἐπίδοση γενικὰ τῶν Πατμίων στὴ ναυτιλία, μὲ

τις ανάγκες τροφοδοσίας του νησιού και τις εμπορικές συναλλαγές³⁵. Το 1577 ο αριθμός των μοναστηριακών σκαφών, με την ονομασία Άγιος Ίωάννης ο Ευαγγελιστής, Άγιος Ίωάννης ο Θεολόγος ή Άγιος Ίωάννης Αποκάλυψη, ανερχόταν στα τέσσερα, όσα διέθετε ή μονή και στη βυζαντινή εποχή, αλλά σε διάστημα μιᾶς σχεδόν δεκαετίας, το 1589, ο αριθμός είχε αυξηθεί σε ἕξι. Ἐκτὸς ἀπὸ σκάφη πλήρους ιδιοκτησίας, ἡ μονὴ διέθετε καὶ καράβια συνεταιρικά με ἄλλους νησιώτες. Μὲ βάση τὴν ἐταιρική μορφή (*colleganza*, *συντροφία*) πλοιοκτησίας, τὸ πλοῖο χωριζόταν σὲ μερίδια καὶ οἱ συμβαλλόμενοι εἴτε μοιράζονταν τὸ κεφάλαιο εἴτε ὁ ἕνας ἔβαζε τὸ κεφάλαιο καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἐργασία· συνήθως ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου (*patron*) ἦταν καὶ συμπλοιοκτήτης (*parcenevole*). Συνεταιρικά πλοῖα τῆς μονῆς μαρτυροῦνται κατὰ τοὺς 16ο καὶ 17ο αἰῶνα *το καράβι το μεγάλο*, τὸ *μικρὸ ξύλον* καὶ τὸ *σαντάλι*³⁶. *Παρτζινέβολος* με τὴ μονὴ ἦταν τὸ 1606 ὁ Νικήτας τοῦ Ἄντωνίου τοῦ Δημήτρη, τὸ 1608 *patron* καὶ *parcionevole* ὁ Μανόλης τοῦ Δημήτρη καὶ τὸ 1616 ὁ Γιάννης Δενδρινός³⁷.

ἀφορμὴ τὴ δραστηριότητα τοῦ καραβοκύρη Διάκου τῆς Κρητικῆς, βλ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Στὴν Πάτμο τὸ Δέκατο Ἔκτο αἰῶνα, ὅ.π., σ. 68 κ.έ.

35. Γιὰ τὰ μοναστηριακὰ πλοῖα κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο βλ. ΜΑΡΙΑ ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ, Τὰ πλοῖα τῆς Μονῆς Πάτμου (11ος-13ος αἰῶνας), *Πρακτικὰ τοῦ Διεθνoῦς Συμποσίου Ἰ. Μονὴ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*, ὅ.π., σ. 93-114· Η ΙΔΙΑ, À nouveau sur les bateaux des monastères byzantins (XIIIe-XVe siècles), *Γαληνοτάτη. Τιμὴ στὴ Χρύσα Μαλτέζου*, ἐπιμ. ΓΩΓΩ Κ. ΒΑΡΖΕΛΙΩΤΗ – Κ.Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ, Ἀθήνα 2013, σ. 547-550. Λόγω τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος ποὺ εἶχε ἀναπτύξει χάρις στὰ μοναστηριακὰ πλοῖα, ἡ Πάτμος πλήρωνε ἐτήσιο φόρο στοὺς Τούρκους μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὸν ποὺ κατέβαλλε ἡ Νάξος (ELIZABETH A. ZACHARIADOU, *Changing Masters in the Aegean, The Greek Islands and the Sea. Proceedings of the First International Colloquium held at the Hellenic Institute, Royal Holloway, University of London, 21-22 September 2001*, eds. JULIAN CHRYSOSTOMIDES – CH. DENDRINOS – J. HARRIS, Porphyrogenitus, 2004, σ. 207).

36. Βλ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Ἡ θάλασσα χωρίζει κι ενώνει. Σμίγει τους ανθρώπους, σμίγει και τις στεριές. Εμπόριο και πειρατεία στο χώρο του Αιγαίου Πελάγους κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους, *Πρακτικὰ Επιστημονικῆς Διημερίδας για τα 50 χρόνια της Ενσωμάτωσης της Δωδεκανήσου (4-5 Μαρτίου 1997)*, ἔκδ. Πανεπιστήμιο Αἰγαίου – Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου, 22, ἐπιμ. Κ. ΜΗΝΑΣ, Ρόδος 1999, σ. 233.

37. Βλ. πὶὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 36, 45, 60, 62.

Συχνά συναντούμε στις πηγές μεταξύ τῶν καπετάνιων πλοίων καὶ τῶν ναυτικῶν ἱερωμένων³⁸, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ εἶχαν πλοῖα συνεταιρικὰ μὲ τὴ μονή. Μέτοχοι μοναστηριακῶν πλοίων ἦταν τὸ 1564 ὁ παπα-Ζωσιμάς, τὸ 1602 ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος Παγκώστας, μετέπειτα ἡγούμενος, καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης, ἐνῶ δύο *μερτικὰ* στὸ καράβι τοῦ Ποθητοῦ Μοσκοῦ εἶχε τὸ 1598 καὶ ὁ οἰκονόμος τοῦ Στύλου³⁹. Στις δυτικὲς πηγές τὰ σκάφη χαρακτηρίζονται ὡς *navi, vasselli, galioni, galionetti, saiche* ἢ *navilii*, καὶ στις ἑλληνικὲς ὡς *ξύλα, καράβια, πλεούμενα, βάρκες, σαντάλια* ἢ *καϊκία*. Ὑπολογίζεται ὅτι ἡ χωρητικότητά τους τὸν 16ο αἰώνα ἔφτανε τὶς 350 *botti* (ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ 220-280 σημερινούς τόνους), ἄρα πρέπει νὰ ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα πλοῖα ποὺ ἔπλεαν στις ἑλληνικὲς θάλασσες. Τὰ πλοῖα κατασκευάζονταν σὲ πατμιακὸ ναυπηγεῖο⁴⁰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἶχαν ἀγοράσει σκάφη στὰ τέλη τοῦ 16ου καὶ στις ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰώνα βενετοὶ ἐπιχειρηματίες⁴¹. Στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ναυπηγεῖου πρέπει νὰ συνέβαλε ἡ παρουσία κρητικῶν τεχνιτῶν ποὺ εἶχαν μεταναστεύσει μαζὶ μὲ τὶς οἰκογένειές τους στὴν Πάτμο μετὰ τὸν τέταρτο βενετοτουρκικὸ πόλεμο, μεταφέροντας πιθανότατα ἐκεῖ προηγμένη τεχνο-

38. Βλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὅ.π., σ. 123. Γιὰ τοὺς ἱερωμένους τῆς Πάτμου ποὺ εἶχαν δραστηριοποιηθεῖ ὡς караβοκύρηδες καὶ ναυτικοὶ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἀρχεϊακὴ πληροφορία τῶν μέσων τοῦ 14ου αἰώνα: Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1355 ὡς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1357 εἶχαν ἀποπλεύσει ἀπὸ τὸν Χάνδακα μὲ προορισμὸ τὴν Πάτμο ἑπτὰ πλοῖα μὲ καπετάνιους ἱερωμένους: μία *griparia* μὲ καπετάνιο τὸν καλόγερο Γρηγόρη, δύο *griparie* μὲ καπετάνιο τὸν καλόγερο Θεόδουλο, μία *griparia* μὲ καπετάνιο πάλι τὸν καλόγερο Γρηγόριο, μία *barca* μὲ καπετάνιο τὸν παπα-Γεώργιο Νομικό, μία *barca* μὲ καπετάνιο τὸν καλόγερο Καλλίνικο καὶ μία *griparia* μὲ καπετάνιο τὸν μοναχὸ Ἰωαννίκιο· ἱερωμένοι ἦταν ἐπίσης ἀρκετοὶ ναῦτες τῶν πληρωμάτων (κάθε πλοῖο εἶχε ἀπὸ 5 ὡς 11 ναυτικούς): παπα-Μιχάλης, διάκος Χαρβατινός, διάκος Ἄμουργινός, καλόγερος Λεόντιος, διάκος Βασίλης, διάκος Πιάννης, παπα-Καλογιάννης (βλ. SAINT-GUILAIN, L'Apocalypse, ὅ.π., σ. 777-787).

39. ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τιμὲς ἀγαθῶν καὶ ἀμοιβῆς ἐργασίας στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη (16ος αἰ.), *Σύμμεικτα*, 6, 1985, σ. 18· πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὅ.π., σ. 123.

40. Ἀρχεϊακὲς μαρτυρίες κάνουν λόγο γιὰ τὸν καιρὸ «οποῦ εχτίζετο το καράβι της μονῆς» (1583), καθὼς καὶ γιὰ ἀγορὰ καταρτιῶν ἐνὸς καινούριου μοναστηριακοῦ πλοίου (1611)· βλ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Ἡ θάλασσα, ὅ.π., σ. 233.

41. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὅ.π., σ. 115-121.

γνωσία⁴². Τὰ πατμιακὰ πλοῖα ταξίδευαν στὰ μικρασιατικὰ λιμάνια, στὴν Κρήτη, στὰ αἰγαιοπελαγίτικα νησιά, στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴ Ραγούζα, στὴ Μάλτα καὶ στὴ Βενετία. Πολλὰ ἀπὸ ὅσα ἔκαναν μακρινὰ ταξίδια ἦταν ἐφοδιασμένα μὲ πυροβόλα γιὰ νὰ ἀντεπεξέρχονται σὲ πειρατικὲς ἐπιδρομές, ὅπως δηλώνει ἡ πληροφορία σὲ ἔγγραφο τοῦ 1617 σχετικὴ μὲ *una pezza di arteglaria* ποὺ εἶχε κλαπεῖ ἀπὸ μοναστηριακὸ πλοῖο στὴ διάρκεια πειρατικῆς ἐπίθεσης⁴³. Μετέφεραν ὄχι μόνον ἐμπορεύματα, ὅπως μαλλί, δέρματα, χοιρομέρι, χάλκινα σκεύη (ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη)⁴⁴, σιτάρι, κρασί, τυρί (ἀπὸ τὸ μετόχι τῆς μονῆς στὴν Κρήτη)⁴⁵, ἀλάτι (ἀπὸ τὸν Φοίνικα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας)⁴⁶ καὶ ζάχαρη, καπέλα, κερὶ, χαβιάρι, ὄπλα, χαρτί, ὑφάσματα (ἀπὸ τὴ Βενετία)⁴⁷, ἔναντι ἀντίστοιχου ναύλου, ἀλλὰ καὶ ταξιδιώτες ποὺ πήγαιναν ἀπὸ τὸ ἓνα λιμάνι στὸ ἄλλο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν πρέπει νὰ ἔλειπαν οἱ προσκυνητές⁴⁸. Ἡ δραστηριότητα τῶν μοναχῶν τῆς πατμιακῆς μονῆς ποὺ διέπλεαν τὶς θάλασσες ὡς καπετάνιοι ἢ ὡς ναυτικοὶ ἀποτυπώνεται σὲ ἔγγραφο τοῦ 14ου αἰώνα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἴτε ἐνοικιάσεις σὲ τρίτους μοναστηριακῶν πλοίων γιὰ μεταφορὰ προϊόντων εἴτε δανεισμὸ χρημάτων σὲ τρίτους μὲ κέρδος εἴτε πάλι ναῦλα ποὺ κατέβαλλαν ἐπιβάτες ἔναντι τῆς μεταφορᾶς τους σὲ διάφορα λιμάνια⁴⁹. Μολονότι συμβόλαια ἐνοικίασης πλοίων ἢ ἔντο-

42. ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Στο ναυπηγείο του Χάνδακα ἢ τῆς Κωνσταντινούπολης; Μεταναστεύσεις τεχνιτῶν καὶ βενετικὴ πολιτικὴ (β' μισό 16ου-αρχές 17ου αἰώνα, *Γαληνοτάτη. Τιμὴ στὴ Χρῦσα Μαλτέζου*, ὅ.π., σ. 583. Γιὰ τὴ συνοικία στὴν Πάτμο μὲ τὸ ὄνομα *Κρητικὰ* βλ. ΟΛΥΜΠΙΤΟΥ, *Η συγκρότηση ενός νησιωτικοῦ οικισμοῦ*, ὅ.π., σ. 151-155.

43. Βλ. πιδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 37 (ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Τὰ πλοῖα*, ὅ.π., σ. 116 σημ. 4).

44. A.S.V., *Bailo a Costantinopoli*, Patenti (1618-1620), b. 297, φ. 1ν, καὶ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗ, *Ἱστορία τῆς πειρατείας στοὺς μέσους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σ. 338.

45. Βλ. πρόχειρα ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗ, *Ἱστορία τῆς πειρατείας στοὺς μέσους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σ. 296. Γιὰ τὴ μεταφορὰ σιταριοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Πάτμο βλ. πιδὸ κάτω, σ. 273-275, ἔγγρ. ἀρ. Σ 3.

46. ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗ, *Ἱστορία τῆς πειρατείας στοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας*, ὅ.π., σ. 362.

47. Βλ. πιδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 62, 69.

48. Βλ. πιδὸ κάτω.

49. SAINT-GUILLAIN, *L' Apocalypse*, ὅ.π., σ. 777 κ.έ.

κου δανεισμοῦ χρονολογημένα στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες δὲν ἔχουν, ὡς τώρα τουλάχιστον, ἐντοπιστεῖ, ἢ πρακτικὴ αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ ἐξακολουθοῦσε καὶ στὴ μεταγενέστερη ἐποχὴ. Μαρτυρίες ποὺ ἀντλοῦμε ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ βαίλου τῆς Κωνσταντινούπολης ἀναφέρονται στὴ χρῆση τῶν μοναστηριακῶν πλοίων ὡς μεταφορικῶν. Πρόκειται γιὰ δύο πιστοποιητικὰ τοῦ ἔτους 1618 ποὺ εἶχε χορηγήσει ὁ βαίλος, τὸ πρῶτο (συστατικὸ γράμμα) στοὺς φραγκισκανοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Φραγκίσκου στὸ Πέραν Clemente Camilli καὶ Ventura Negro, οἱ ὁποῖοι θὰ ταξίδευαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὴ Βενετία μὲ τὸ πατμιακὸ πλοῖο «San Giovanni Apocalipsi», καὶ τὸ δεύτερο (βεβαίωση ὅτι στὴν Κωνσταντινούπολη δὲν εἶχε παρουσιαστεῖ τὰ τελευταῖα δύο χρόνια κρούσμα λοιμώδους ἀσθένειας) στὸν Νικολὸ Μαθά, καπετάνιο καὶ μέτοχο (*patron e parcenevole*) τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «San Zuanne Apocalipsi», φορτωμένο μὲ ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάτες (*passeggeri*)⁵⁰. Μετέφεραν μὲ ἄλλα λόγια τὰ μοναστηριακὰ πλοῖα τόσο ἐμπορεύματα τρίτων ὅσο καὶ ἐπιβάτες, ἀποφέροντας στὴ μονὴ τὸ ἀνάλογο εἰσόδημα.

Ἡ ἐνασχόληση τῶν μοναχῶν μὲ τὶς θαλάσσιες μεταφορὲς συνέβαλε σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴ δραστηριοποίησή τους καὶ σὲ ἓναν ἄλλο τομέα, αὐτὸν τῆς κατασκοπείας. Ὅπως μὲ εὐστοχία ἔχει ἐπισημανθεῖ, ὁ σεβασμὸς τοῦ κόσμου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐκκλησίας, τὸ κοινωνικὸ γόητρο, ἢ εὐκολὴ πρόσβαση σὲ οἰκίες ἰσχυρῶν καὶ σὲ δημόσιους χώρους, καὶ τὸ ράσο, ποὺ εὐνοεῖ τὴν ἀνωνυμία καὶ διαγράφει κοινωνικὴ καὶ γεωγραφικὴ καταγωγὴ, ἀποτελοῦν κοινωνικὲς συμπεριφορὲς ποὺ ἐπιτρέπουν στὸν ἱερωμένο νὰ ἔχει τὴν ιδιότητα τοῦ ἰδανικοῦ κατασκόπου στὴ νεώτερη ἐποχὴ⁵¹. Στὴν περίπτωσή τῶν μοναχῶν τῆς Πάτμου, οἱ πηγὲς δεῖ-

50. *Bailo a Costantinopoli*, ὁ.π., φ. 1r-v. Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι στὸ συστατικὸ γράμμα πρὸς τοὺς δύο φραγκισκανοὺς περιγράφονται τὰ σωματικὰ χαρακτηριστικά τους: ὁ μὲν μοναχὸς Camilli ἦταν ψηλός, γενειοφόρος, χλωμὸς στὸ πρόσωπο, ὁ δὲ Negro ἦταν συνηθισμένου ἀναστήματος, μὲ κοκκινωπὸ πρόσωπο καὶ χλωλός (*non sano di piede sinistro*).

51. P. PRETO, *I servizi segreti di Venezia. Spionaggio e controspionaggio: cifrari, intercettazioni, delazioni, tra mito e realtà*, Milano 1994, σ. 472· πρβλ. CHRYSsa MALTEZOU, *I monaci dell'isola dell'Apocalisse tra preghiera, spionaggio e navigazione (XV-XVIII sec.)*, *The Holy Portolano. The Sacred Geography of Navigation in the Middle Ages*, Fri-

χνουν ότι στο μοναστήρι είχε οργανωθεί, με αρχηγό τὸν ἡγούμενο, δίκτυο κατασκοπείας πὸν συνεργαζόταν μὲ τὴ Νάξο καὶ τὴν Κρήτη. Γιὰ τὴν ἐπίδοση τῶν μοναχῶν στὴν κατασκοπεία, παρὰ τὴ μυστικότητα πὸν περιέβαλλε τὶς κινήσεις τῶν κατασκόπων, ἡ πληροφόρησή μας εἶναι ἐπαρκής. Ἦδη τὸ 1461 κάνει λόγο γι' αὐτὴν ὁ πάπας Πίος ὁ Β΄⁵², ἐνῶ ὁ βενετὸς χρονογράφος Μαρίνος Sanudo διηγεῖται τὶς ὑπηρεσίες πὸν εἶχε προσφέρει στοὺς Βενετοὺς ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς στὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1522. Ἡ ἄσκηση κατασκοπείας εἰς βάρους τῶν Τούρκων δὲν ἦταν προφανῶς χωρὶς κινδύνους τόσο γιὰ τὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν, πὸν βρίσκονταν, ὅπως τόνιζε ἐκείνη τὴν περίοδο ὁ ἡγούμενος σὲ γράμμα τοῦ πρὸς τὸν δούκα τῆς Νάξου, «στὸ στόμα τοῦ φιδιοῦ», ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπόσταση τῆς μονῆς⁵³. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴ διάρκεια τοῦ τέταρτου βενετοτουρκικοῦ πολέμου, ὅταν οἱ Τούρκοι λεηλατοῦσαν τὰ κρητικὰ παράλια, τολμηροὶ μοναχοὶ καὶ караβοκύρηδες «τῶν караβιῶν τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτινος» κατασκόπευαν τὸν τουρκικὸ στόλο στὸ Αἰγαῖο καὶ ἐνημέρωναν τὴ βενετικὴ διοίκηση τῆς Κρήτης, ὅπου πήγαιναν μεταφέροντας τρόφιμα γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν Κρητικῶν⁵⁴. Ὅταν ὁ Πιαλὴ πασὰς ἔμαθε γιὰ τὶς κατασκοπευτικὲς ἐνέργειες τῶν μοναχῶν καὶ ἀπέιλησε νὰ κάψει τὸ μοναστήρι καὶ νὰ κρεμάσει τοὺς μοναχοὺς, ὁ ἡγούμενος ἔσπευσε, γιὰ νὰ ἐξευμενίσει τὸν τουρκο ναύαρχο, νὰ τοῦ προσφέρει ὅλα τὰ ἀσημένια σκευὴ τῆς μονῆς⁵⁵. Ὅπως θὰ ἀναφερθεῖ ἀμέσως πῶς κάτω⁵⁶, οἱ μοναχοὶ λίγο ἀργότερα θὰ ζητήσουν ἀνταλλάγματα ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς γιὰ τὴ βοήθεια πὸν τοὺς εἶχαν προσφέρει στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου.

bourg Colloquium 2013, eds. M. BACCI – M. ROHDE, W. de Gruyter, Berlin, Munich, Boston 2014, σ. 129 (στὴν ἐργασία παρουσιάζονται πληροφορίες γιὰ τὴ δράση τῶν μοναχῶν τῆς Πάτιμου ὡς κατασκόπων καὶ ὡς ναυτικῶν).

52. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 14.

53. Βλ. γιὰ τὴν κατασκοπευτικὴ δράση τῶν μοναχῶν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὅ.π., σ. 203-204.

54. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 1.

55. Ι.Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ, *Οἱ Ἑλληνας στὶς παραμονὲς τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 176· πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Τὰ πλοῖα*, ὅ.π., σ. 117· Η ΙΔΙΑ, *I monaci dell' isola dell' Apocalisse*, ὅ.π., σ. 129.

56. Βλ. πῶς κάτω, σ. 29-32.

Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς δυσμενεῖς συνθήκες ποὺ εἶχαν δημιουργήσει οἱ καιροί, ἡ μονὴ στράφηκε πρὸς τοὺς λαϊκοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζήτησε ὑλικὴ εὐνοία καὶ ὑποστήριξη. Ἡ στροφὴ ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα τῆς ἀνάγκης τῆς νὰ ἀντεπεξέλθει στὴν οἰκονομικὴ στενότητα καὶ νὰ προστατέψει τὰ πλοῖα καὶ τὴ μοναστηριακὴ περιουσία ἀπὸ τὶς πειρατικὲς ἐπιδρομές. Στὴν προσπάθεια νὰ ἀποκτήσουν οἰκονομικὴ ἀρωγὴ καὶ προνομιακὴ μεταχείριση οἱ μοναχοὶ προέβαλλαν στὸν δυτικὸ κόσμον δύο στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐξέχουσα θέση τῆς μονῆς στὸν χριστιανικὸ κόσμον: α) ὅτι ἡ μονὴ καὶ γενικότερα τὸ νησὶ ὅπου ἔγραψε ὁ ἅγιος Ἰωάννης τὴν Ἀποκάλυψη ἦταν προπύργιον τοῦ χριστιανισμοῦ σ' ἓναν γεωγραφικὸ χῶρον, ὅπως ἦταν αὐτὸς τοῦ Αἰγαίου, θέατρο πολεμικῶν συγκρούσεων ἀνάμεσα σὲ χριστιανοὺς καὶ μουσουλμάνους, καὶ β) ὅτι ἡ μονὴ βρισκόταν στὸ ἔλεος τῶν «ἄπιστων» Τούρκων, στοὺς ὁποίους κατέβαλλε φόρους, καὶ τῶν πειρατῶν, ποὺ λυμαίνονταν τὰ ἀγαθὰ τῆς καὶ τὰ ἀφιερῶματα τῶν πιστῶν. Τὰ αἰτήματα συνεπῶς τῶν μοναχῶν ποὺ πήγαιναν στὶς διάφορες αὐλὲς τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσης ἦταν οἰκονομικὴ βοήθεια, προστασία τῶν μοναστηριακῶν πλοίων ποὺ θαλασσοπορεύονταν, ἀποζημιώσεις ἐναντι ἀρπαγῶν ἀγαθῶν ἀπὸ πειρατὲς καὶ χορήγηση ποικίλων προνομίων. Οἱ ξένοι ἡγέτες στὴ θεώρηση τῆς μοναστικῆς κοινότητος εἶχαν ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ συνδράμουν τὴ μονή, λόγω τῆς ἰδιαίτερης αἴγλης καὶ τοῦ κύρους τῶν ὁποίων ἔχαιρε τὸ νησὶ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τόπους τῆς χριστιανοσύνης (*loci sancti*).

Οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσης στοὺς ὁποίους ἀπευθύνονταν οἱ μοναχοὶ ἦταν Βενετοί, ἐκπρόσωποι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, Ἰωαννίτες Ἱππότες τῆς Ρόδου καὶ τῆς Μάλτας καὶ διάφοροι ἄλλοι δυτικοὶ ἡγέτες καὶ ἀξιωματοῦχοι, ὅπως βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας, βασιλεῖς τῆς Νεαπόλεως, δοῦκες τῆς Τοσκάνης, τῆς Σαβοΐας κ.ἄ.

Παρουσιάζεται καὶ σχολιάζεται πιὸ κάτω τὸ σῶμα τοῦ ἀρχιερακοῦ ὑλικοῦ⁵⁷.

57. Γενικὴ ἐπισκόπηση τοῦ ὑλικοῦ βλ. ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχιεῖου, *Σύμμεικτα*, 2, 1970, σ. 353 κ.έ.

Ἡ σχέση τῆς μονῆς μὲ τὴν Κρήτη χρονολογεῖται τουλάχιστον ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α΄ Κομνηνοῦ, ὅταν μὲ μιὰ σειρά χρυσοβούλλων παραχωρήθηκε στὸ μοναστήρι ἀριθμὸς μοδίων σίτου κάθε χρόνο ἀπὸ τὸ ἀκρόστιχο τῆς Κρήτης, καθὼς καὶ ἀκίνητο πὺ ἀποτέλεσε τὸν πρῶτο πυρήνα τοῦ γνωστοῦ μετοchioῦ στὴν περιοχή τοῦ Στύλου, στὸ ὁποῖο θὰ γίνεῖ ἐκτενὴς ἀναφορὰ πῶ κάτω. Μὲ τὴν πολιτικὴ ἀλλαγὴ στὴ μεγαλόνησο καὶ τὴν ἐγκαθίδρυση τὸν 13ο αἰῶνα τῆς βενετικῆς κυριαρχίας σὲ μεγάλο τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, οἱ μοναχοὶ ἀνοιξαν, ἂν ὄχι κατὰ τὴν πρῶτη περίοδο τῆς βενετοκρατίας ἀσφαλῶς ὅμως κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς βενετικῆς κατοχῆς, ἕναν σταθερὸ δίαυλο ἐπικοινωνίας τόσο μὲ τὴ βενετικὴ διοίκηση τῆς Κρήτης ὅσο καὶ μὲ τὶς μητροπολιτικὲς ἀρχὲς τῆς Γαληνοτάτης. Γιὰ τοὺς μοναχοὺς, ἡ σχέση μὲ τὴ Βενετία δὲν μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι φιλική. Οἱ Βενετοὶ ἦταν χριστιανοὶ πὺ ἀγωνίζονταν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ὑπερασπίζονταν τὴ χριστιανοσύνη, συνεπῶς λογίζονταν προστάτες τῆς μονῆς, ἐνῶ οἱ μοναχοὶ θεωροῦσαν ὅτι ἦταν ἄξιοι, λόγω τῶν ὑπηρεσιῶν πὺ ὅπως θὰ ἀναφερθεῖ ἀμέσως πρόσφεραν, νὰ ἀντιμετωπίζονται ἀπὸ τὴ Γαληνοτάτη ὡς πιστοὶ καὶ ἀγαπητοὶ ὑπήκοοί της.

Τὸ πρῶτο χρονολογικὰ ἔγγραφο τοῦ μοναστηριακοῦ ἀρχείου πὺ ἐκδόθηκε ὑπὲρ τῆς μονῆς ἀπὸ βενετικὴ ἀρχὴ εἶναι ἡ βεβαίωση τῆς τοπικῆς διοίκησης τῆς Κρήτης, τοῦ 1572, ὅτι στὴ διάρκεια τοῦ τελευταίου βενετοτουρκικοῦ πολέμου οἱ μοναχοὶ καὶ караβοκύρηδες τῆς Πάτμου εἶχαν προσφέρει καλὲς ὑπηρεσίες στὴ Βενετία, μεταφέροντας μὲ τὰ πλοῖα τους τρόφιμα στὴν ἀποκλεισμένη Κρήτη καὶ κατασκοπεύοντας τὶς κινήσεις τοῦ τουρκικοῦ στόλου⁵⁸. Τὴ βεβαίωση αὐτὴν τὴ χρησιμοποίησαν ἀργότερα οἱ μοναχοὶ στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐπιτύχουν ὀφέλη ἀπὸ τὴ Βενετία. Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα πὺ φυλάσσονται στὶς ἀρχειακὲς σειρὲς τοῦ κρατικοῦ ἀρχείου τῆς Βενετίας μαθαίνουμε ὅτι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1574 ὁ караβοκύρης Νικολὸς Γριμάνης, *humilissimo servitore di questo felicissimo dominio*, ἐκπροσωπώντας τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς ἄλλους караβοκύρηδες τοῦ νησιοῦ, οἱ ὁποῖοι ἦταν, ὅπως ὁ ἴδιος ἀνέφερε, *sudditi turcheschi*, ζήτησε ἀπὸ τὶς ἀρμόδιες βενετικὲς ὑπηρεσίες νὰ τοὺς χορηγή-

58. Βλ. πῶ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 1· πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὀ.π., σ. 117.

σουν σὲ ἀνταμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν τους (*minima ricognitione della fede nostra et meriti sudetti per ricompensa*) τὰ ἀκόλουθα προνόμια (*gratia*): α) νὰ μὴν πληρώνει ἡ μονὴ στὸ δημόσιο ταμεῖο τῆς Κρήτης τὸν φόρο τῶν 74 κρητικῶν ὑπερπύρων (3 τσεκινιῶν) γιὰ τὰ εἰσοδήματα ποὺ εἶχε στὴ μεγαλόνησο· β) νὰ μὴν καταβάλλουν οἱ μοναχοὶ [ἐτησίως, στὶς ἀρχὲς τῆς Κρήτης] ἕναν ταῦρο (βόδι) τὴν Τσικνοπέμπτη καὶ δώδεκα χοιρομέρια· γ) νὰ δασμολογοῦνται τὰ πατμιακὰ πλοῖα ποὺ ἀγκυροβολοῦσαν στὸ λιμάνι τῆς Βενετίας ὅπως τὰ βενετικά πλοῖα (*siano trattati come navilii venitiani*)⁵⁹. Τὸ αἶτημα τῶν караβοκύρηδων καὶ τῶν μοναχῶν τῆς Πάτμου ἐξετάστηκε ἀπὸ τοὺς *provveditori* καὶ *patroni dell' Arsenal*, οἱ ὁποῖοι ἐνημέρωσαν τὴ σύγκλητο ὅτι τρία ἀπὸ τὰ τέσσερα πλοῖα ποὺ εἶχε τότε ἡ μονὴ πραγματοποιοῦσαν ἕνα ταξίδι τὸν χρόνο στὴ Βενετία, καταβάλλοντας τὸ καθένα 35 δουκάτα. Τελικά, ἡ βενετικὴ μητρόπολη ἀποφάσισε νὰ χορηγήσει τὸ προνόμιο στὴ μονὴ νὰ πληρώνει τὰ μισὰ μόνο ἀπὸ τὰ τέλη ἀγκυροβολίας ποὺ κατέβαλλαν ὅσα ξένα πλοῖα ἔφταναν στὸ λιμάνι τῆς⁶⁰. Ἐναντι καταβολῆς μισοῦ κομμερκίου ἐπιτράπηκε λίγο ἀργότερα, τὸ 1577, στοὺς μοναχοὺς, πάλι ὡς ἀνταμοιβὴ γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ εἶχαν προσφέρει στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Πάτμο γιὰ τὴ «ζωοτροφή» τοὺς 15 βουτζία κρασί καὶ 2 βουτζία λάδι⁶¹. Ἡ χορήγηση βενετικῶν προνομίων ὑπὲρ τῆς μονῆς δὲν σταμάτησε τὰ ἐπόμενα χρόνια. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1587, οἱ μοναχοὶ ἐπικαλέστηκαν γιὰ ἄλλη μία φορὰ τὴ βοήθεια ποὺ εἶχαν προσφέρει στὴ Βενετία στὴ διάρκεια τοῦ τελευταίου πολέμου, κατασκοπεύοντας τὶς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ (*dando avisi di grandissima importanza*) καὶ ἐπέτυχαν ὡς δεῖγμα ἀναγνώρισης τῆς προσφορᾶς τοὺς νὰ λάβουν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐκκλησίας τοὺς ἀπὸ τὸ βενετικὸ ταμεῖο δῶρο 100 δουκάτα (*in segno di gratitudine per servitii prestati siano dati alli detti reverendi padri ducati cento in dono*)⁶². Ἐπίσης, τὸ 1590, μὲ βάση τὴν ἀρχειακὴ πληροφο-

59. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὅ.π., σ. 118 καὶ σημ. 1 (ὅπου ἡ ἀρχειακὴ παραπομπὴ καὶ ἡ βιβλιογραφία). Γιὰ τὴν ὑποχρέωση προσφορᾶς ταύρου τὴν Τσικνοπέμπτη βλ. πῶς κάτω, σ. 58 σημ. 194.

60. Ὁ.π., σ. 118 καὶ σημ. 3.

61. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 8.

62. A.S.V., *Senato Mar*, reg. 48, φ. 75v (καὶ filza 96).

ρία του μοναστηριακού αρχείου, ο δόγης της Βενετίας Pasquale Cicogna χορήγησε φορολογική άτέλεια στους ναυτικούς που έφταναν στη Βενετία με τα έξι μοναστηριακά πλοία και μετέφεραν για τις δικές τους ανάγκες βαρέλια κρασιού⁶³. Ο δόγης γνώριζε τους μοναχούς από την εποχή που υπηρέτουσε στην τοπική διοίκηση της Κρήτης ως αναπληρωτής καπιτάνος⁶⁴. Είχε έπομένως αποδεχθεί εύνοϊκά το αίτημα των μοναχών για φοροαπαλλαγή. Οί μοναχοί στην αίτησή τους προς τον δόγη είχαν παραπονεθεί ότι οί φοροεισπράκτορες, όταν τα έξι πλοία τους έφταναν, με πλήρωμα 50 ναυτικών το καθένα, μιá φορά τον χρόνο στη Βενετία, φορολογοῦσαν, εκτός από το φορτίο, και τα τρόφιμα που διατηρούσαν για να τα καταναλώνουν στο ταξίδι τους οί ναυτικοί, υπολογίζοντας ως γεμάτα ακόμα και τα άδεια βαρέλια. Η τακτική αυτή, όπως διευκρίνιζαν οί μοναχοί στην αίτηση, απέβαινε εις βάρος της φτωχῆς μονῆς, που είχε προσφέρει τόσες υπηρεσίες στη Βενετία και είχε κινδυνεύσει να καεί σὲ αντίποινα των Τούρκων⁶⁵. Τὴν προσπάθεια τῆς μονῆς νὰ ἔχει τὴν εὐνοια τῶν ἀρχόντων τῆς Βενετίας δείχνει τὸ συγχαρητήριο γράμμα πὸν ἔστειλε λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1595, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἴωνας στὸν νέο δόγη τῆς Βενετίας Marino Grimani. Στὸ γράμμα δὲν παρέλειψε ὁ ἡγούμενος νὰ ἐπισημάνει, με τὴν προοπτικὴ προφανῶς μελλοντικῆς προνομιακῆς μεταχείρισης ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ νεοεκλεγμένου δόγη, ὅτι ὁ προκάτοχός του στὸ ὑπατο ἀξίωμα τῆς Βενετίας Pasquale Cicogna εἶχε προσφέρει τὴν εὐνοιά του στὴ μονή⁶⁶. Ἐπίσης, εἰδικὴ ἀναφορὰ στὸ γράμμα γίνεται στὸ *affetto*, με τὸ ὁποῖο εἶχε ἀντιμετωπίσει ὁ Grimani τοὺς φτωχοὺς στὴ διάρκεια τῆς πείνας (*penuria*), ἐννοώντας πιθανότατα τὴ σιτοδεία πὸν εἶχε σημειωθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πανούκλας τῶν ἐτῶν 1592-1595⁶⁷. Πράγματι, ἕναν μόλις χρόνο μετὰ τὴν ἀνάρρησή του στὸν δουκικὸ

63. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρα. ἀρ. Π 2· πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Τὰ πλοία*, ὅ.π., σ. 118-119.

64. Ὁ Cicogna εἶχε συνυπογράψει με τὸν δούκα τῆς Κρήτης Marco Grimani και τοὺς συμβούλους Gasparo Gradenigo και Domenico Marcello τὴ βεβαίωση τοῦ 1572 (βλ. πὸ πάνω, σ. 29).

65. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Τὰ πλοία*, ὅ.π., σ. 119.

66. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρα. ἀρ. Π 3.

67. Γιὰ τὴ θανατηφόρα ἀρρώστεια και τὴ σιτοδεία βλ. Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗΣ, *Βενετοκρητικὰ μελετήματα* (1971-1994), Ἡράκλειο 1996, σ. 23-26, ΣΤ. ΑΛΕΞΙΟΥ, *Τὸ Κάστρο-*

θρόνο, τὸ 1596, ὁ Grimani μὲ γράμμα του ποὺ ἀπέστειλε, μετὰ ἀπὸ διαμαρτυρίες τῶν μοναχῶν, πρὸς τοὺς βενετοὺς ἀξιωματοῦχοις τῆς Σούδας καὶ τῶν Χανιῶν τοὺς διέταξε νὰ μὴν τοὺς ἐμποδίζουν νὰ πουλοῦν ἐλεύθερα τὸ σιτᾶρι τους⁶⁸.

Ποικίλου περιεχομένου εἶναι τὰ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου ποὺ ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὴ Βενετία. Ἐνα γράμμα στὰ ἑλληνικὰ ποὺ ἀπηύθυνε, τὸ 1613, «ἐκ τῆς περιφήμου Κρήτης» πρὸς τοὺς πατέρες τῆς μονῆς ὁ Φραγκίσκος Μουδάτζος, μὲ τὸ ὁποῖο τοὺς γνώριζε ὅτι ἀποδεχόταν ἀσμένως τὸν διορισμὸ του ὡς ἐπιτρόπου τοῦ μοναστηριοῦ⁶⁹, προφανῶς γιὰ νὰ ὑπερασπίζει τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα τοῦ πατμιακοῦ μετοchioῦ στὴ μεγαλόνησο. Ὁ Francesco Muazzo διαδέχθηκε στὴν ἐπιτροπεία τῆς πατμιακῆς μονῆς τὸν ἀποθανόντα θεῖο του Νικόλαο, ὁ ὁποῖος μνημονεύεται στὸ γράμμα του. Θεῖος καὶ ἀνηψιὸς εἶχαν κριθεῖ κατάλληλοι νὰ διοριστοῦν ἐπίτροποι τῆς μονῆς, προφανῶς γιὰτὶ ἡ οἰκογένεια εἶχε κοινωνικὸ κύρος στὰ Χανιά, στὸ διαμέρισμα τῶν ὁποίων βρισκόταν τὸ πατμιακὸ μετόχι τοῦ Στύλου, καὶ διακρινόταν πιθανότατα γιὰ τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν ἑλληνομάθειά της⁷⁰. Ἄξια μνείας εἶναι ἡ πα-

⁶⁸ Ἡράκλειο καὶ ἡ ζωὴ του στὸν 16ο-17ο αἰώνα, *Ποικίλα νεοελληνικά*, Ἀθήνα 2013, σ. 73-75.

⁶⁹ Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 13.

⁷⁰ Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 4.

⁷⁰ Ἡ οἰκογένεια μαρτυρεῖται στὴν Κρήτη ἀπὸ τὸν 13ο αἰώνα. Βλ. ἐνδεικτικὰ τὶς ἀκόλουθες μαρτυρίες: Ὁ Jacobo Mudacio συγκαταλέγεται στοὺς *milites* ποὺ ἐστάλησαν στὰ Χανιά τὸ 1252 (Γ. Α. ΣΗΦΑΚΑΣ, *Παραχώρησις ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς συγκλήτου τοῦ διαμερίσματος τῶν Χανίων ὡς φεούδου εἰς Ἐνετοὺς εὐγενεῖς ἐν ἔτει 1252*, Ἀθήνα 1940, σ. 28). Μέλη τῆς οἰκογένειας Muazzo μαρτυροῦνται μεταξὺ τῶν βενετῶν φεουδαρχῶν στὸ Κατάστιχο φεούδων τῶν Χανιῶν τοῦ 14ου αἰώνα (Χ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Chanee 1314-1396*, Ἀθήνα 2008, λ. *Mudacio*). Μεταξὺ τῶν Βενετῶν ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴν ἀποστασία τοῦ ἀγίου Τίτου μαρτυρεῖται τὸ 1355 ὁ Francesco Muazzo (SALLY McKEE, *Uncommon dominion. Venetian Crete and the myth of ethnic purity*, Philadelphia 2000, σ. 134, 149), ἐνῶ τὸ 1411 ἐστάλη ἀπὸ τὴ Βενετία στὴν Κρήτη μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ καπιτάνου ὁ Nicolao Mudatio· βλ. Χ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Μητροπολιτικὴ ἐξουσία καὶ ἀξιωματοῦχοι τῶν ἀποικίων. Ὁ καπιτάνος Κρήτης (14ος-15ος αἰώνας)*, *Σύμμεικτα*, 12, 1998, σ. 201-213. Ὁ Nicolò Mudacio ἀναφέρεται ὡς κάτοχος χωριοῦ στὴν περιοχὴ τῆς Χερσονήσου: *Francesco Barozzi Descrizione dell'isola di Creta (Περιγραφή τῆς Κρήτης) 1577/8*, εἰσαγ., ἔκδ., σχόλια καὶ ἀπόδοση στὰ ἑλλη-

ρατήρηση ότι ο Φραγκίσκος στο γράμμα που έστειλε στη μονή αναφέρει τον Ίσοκράτη και ειδικότερα τον περίφημο λόγο του προς τον Δημόνικο. Στο διάστημα της εικοσιπενταετίας μετά το 1613, έτος σύστασης του γράμματος του Μουδάτζου, στο μοναστηριακό αρχείο δεν εντοπίζονται έγγραφα που να μιλοῦν για τις σχέσεις της μονής με τη Βενετία. Στα κατοπινά χρόνια, άποκαλυπτικά του τρόπου με τον οποίο η μονή αξιοποίησε την ευκαιρία για αύξηση της παρουσίας της που πρόσφεραν τα καινοτόμα συστήματα της βενετικής οικονομίας είναι τα έγγραφα που αφορούν επένδυση μοναστηριακού κεφαλαίου στην τράπεζα της Βενετίας. Είναι δύο αποδείξεις καταθέσεων 1.416 και 1.000 δουκάτων κατά τα έτη 1638 και 1648 αντίστοιχα σε λογαριασμό στο όνομα της μονής στην περίφημη *Zecca*, και γενική κατάσταση τραπεζικού λογαριασμού των ετών 1669-1671⁷¹. Προστίθεται ακόμη η επιστολή του Camillo Pasquinnelli προς τον ήγούμενο, του έτους 1660, με την οποία τον ενημέρωνε μεταξύ άλλων σχετικά με την κίνηση του τραπεζικού λογα-

νικά ΣΤ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, Ήράκλειο 2004, σ. 258 σημ. 205. Ο ευγενής Petro q. Francisci συναλλάσσεται το 1537 με τον οργανίστα του αγίου Τίτου Φραγκίσκο Λεονταρίτη (Ν. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ, *Φραγκίσκος Λεονταρίτης κρητικός μουσικοσυνθέτης του δέκατου έκτου αιώνα. Μαρτυρίες για τη ζωή και το έργο του*, Βενετία 1990, σ. 12). Στις παραμονές της ναυμαχίας της Ναυπάκτου ο Νικόλαος Μουδάτσος πρόσφερε για τις πολεμικές ανάγκες στο δημόσιο ταμείο πεντακόσια υπέρπυρα· βλ. ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Η Κρήτη στη διάρκεια της περιόδου της βενετοκρατίας (1211-1669), Κρήτη, ιστορία και πολιτισμός*, τ. 2, επιστ. επίμ. Ν.Μ.ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ, Κρήτη 1988, σ. 136. Μέλη της οικογένειας Mudazzo μαρτυρούνται στις πράξεις του νοταρίου της δουκικής γραμματείας του Χάνδακα Michiel Gradenigo (βλ. *Michiel Gradenigo. Νοτάριος στη δουκική γραμματεία του Χάνδακα. Libro 1593-1617*, εισαγωγή-έκδοση Κ. Ε. ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, Αθήνα 2010, λ. Mudazzo). Βλ., τέλος, ΔΗΜΗΤΡΑ ΣΠΙΘΑ-ΠΙΜΠΛΗ, *Τα ληξιαρχικά βιβλία γεννήσεων, βαπτίσεων και γάμων των Βενετών ευγενών του διαμερίσματος Χανίων (1519-1640)*, Χανιά 1998, λ. Muazo, Mudacio, Mudatio, Mudazzo.

71. Βλ. πιο κάτω έγγρ. αρ. Π 5, 6, 10. Για την τζέκα της Βενετίας βλ. *Money and Banking in Medieval and Renaissance Venice*, τ. 1: FR. C. LANE – R. C. MUELLER, *Coins and Moneys of Account*, Baltimore and London 1985, τ. 2: R. C. MUELLER, *The Venetian Money Market, Banks, Panics, and the Public Debt, 1200-1500*, Baltimore and London 1997· A. M. STAHL, *Zecca. The Mint of Venice in the Middle Ages*, Baltimore and London – New York 2000.

ριασμοῦ⁷². Μαρτυροῦν οἱ τραπεζικὲς αὐτὲς ἀποδείξεις ὅτι ἡ μονή, ἀφοῦ ἐκμεταλλεῦτηκε τὶς προκλήσεις τῶν καιρῶν, ἐπέτυχε νὰ ἔχει κέρδη, χρησιμοποιοῦντας τὶς κεφαλαιοκρατικὲς μεθόδους τῆς Δύσης⁷³. Οἱ τραπεζικοὶ λογαριασμοὶ ἦταν ἔντοκοι (μὲ ἀπόδοση τόκου 5% καὶ 6%, πού πληρωνόταν συνήθως σὲ δύο δόσεις) καὶ τὸ κεφάλαιο μὲ τοὺς προστιθέμενους τόκους ἐπανατοκίζόταν. Ἡ πρώτη ἐπένδυση πρέπει νὰ συνδέεται μὲ τὴν ἀφιέρωση στὴ μονή, τὸ 1630, ἀπὸ τὸν Ποθητὸ Μαθᾶ 500 βενετικῶν δουκάτων πού ἦταν κατατεθειμένα ἢς τὴν λεγομένω ἰταλικῶς *Τζέκαν τῆς Βενετίας...* *τόσον τὸ κεφάλαιον ὡς ἦν καὶ το διάφορον*. Μὲ τὴ διαθήκη του ὁ Μαθᾶς ὄριζε ἡ μονή νὰ *πέρνη κατ' ἔτος τὸ διάφορον προς πέντε τὰ ἑκατόν*, ἀλλὰ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ προβεῖ σὲ ἀνάληψη τοῦ κεφαλαίου παρὰ μόνο ἂν βρισκόταν σὲ ἀνάγκη (*ἔξω ἐξ ἀναγκης*)⁷⁴. Μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση τῆς Κρήτης, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὴ γενικὴ κατάσταση λογαριασμοῦ τῶν ἐτῶν 1669-1671, ἡ μονή πρέπει νὰ εἶχε κλείσει τὸν λογαριασμὸ στὴν τράπεζα, καθὼς δὲν ὑπάρχει μεταγενέστερο χρονολογικὰ ἔγγραφο αὐτῆς τῆς κατηγορίας. Ἐξουσιοδοτημένοι ἀπὸ τὸν ἡγούμενο νὰ παρουσιάζονται στὶς ἀρμόδιες οἰκονομικὲς ὑπηρεσίες καὶ νὰ προβαίνουν σὲ κατάθεση ἢ ἀνάληψη στὸ ὄνομα τῆς μονῆς χρηματικῶν ποσῶν ἦταν μοναχοὶ ἢ ἄλλοι ἔμπιστοὶ της πού θὰ ἔφταναν στὸ λιμάνι τῆς Βενετίας μὲ τὰ μοναστηριακὰ πλοῖα (ναυτικοί, καπετάνιοι). Ἡ ἐξουσιοδότηση τοῦ ἡγουμένου, γραμμένη στὰ ἑλληνικά, μεταφραζόταν στὰ ἰταλικά καὶ καταχωριζόταν σὲ βιβλίον νοταρίου τῆς Βενετίας. Τὰ ὀνόματα ἐκείνων πού εἶχαν ἐκτελέσει τραπεζικὲς πράξεις μὲ ἐντολὴ τοῦ ἡγουμένου, σύμφωνα μὲ τὰ ἔγγραφα, ἦταν ὁ Νικολὸς Μαθᾶς τὸ 1638, ὁ Εὐθύμιος Κοντολέων,

72. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 67.

73. Ἐντοκες καταθέσεις στὴ βενετικὴ τράπεζα εἶχαν τὸν 18ο αἰώνα τὸ πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων, ἢ σιναϊτικὴ μονή καὶ ὁ πατμιακὸς ναὸς τοῦ ἀγίου Γοβδελαᾶ· βλ. ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Οἱ Ἕλληνες τῆς Βενετίας *ἐπίτροποι καὶ διοικηταὶ* περιουσίας τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, σ. 23-37, *Μνήμη Πηνελόπης Στάθη. Μελέτες ἱστορίας καὶ φιλολογίας*, ἐκδ. ἐπιμ. Κ. ΛΑΠΠΑΣ – Α. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ – Η. ΚΟΛΟΒΟΣ, Ἡράκλειο 2010· ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Ὁδηγὸς τοῦ Ἀρχείου*, Βενετία 2008, σ. 161, 163, 315.

74. Γιὰ μέλη τῆς οἰκογένειας Μαθᾶ βλ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Ἡ οἰκογένεια δωρητῶν Μαθᾶ καὶ ἡ σχέση της με τὴ Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου κατὰ τὸν 17ο αἰώνα, *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας*, περ. Δ', 19, 1996-1997, σ. 395-409 (401: ἔκδοση τῆς διαθήκης τοῦ Ποθητοῦ Μαθᾶ).

ἐξουσιοδοτημένος ἀπὸ τὸν ἡγούμενο Σεραφεῖμ τὸ 1648, καὶ ὁ παπα-κὺρ Νικηφόρος Βαρνάβας τὸ 1671.

Ἡ τουρκικὴ κατάκτηση τῆς Κρήτης δὲν ἀνέστειλε τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὴ Βενετία. Οἱ συχνὲς ἐπιδρομὲς τῶν βενετῶν κουρσάρων ἐναντίον τῆς καὶ ἡ ἀπόσπαση τῶν μοναστηριακῶν ἀγαθῶν εἶχαν προκαλέσει στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰώνα τὶς διαμαρτυρίες τῶν μοναχῶν, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ γενικὸς καπιτάνος τοῦ βενετικοῦ στόλου νὰ διατάξει, τὸ 1684 καὶ τὸ 1689, τοὺς καπετάνιους τῶν πλοίων καὶ τοὺς κουρσάρους ποὺ δροῦσαν μὲ τὰ διακριτικὰ τῆς Βενετίας νὰ μὴν ἐνοχλοῦν καὶ νὰ μὴ ζημιώσουν τὴ μονή, μὲ ἐπιβολὴ αὐστηρῶν ποινῶν στοὺς παραβάτες⁷⁵. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βενετία, ἀποδέκτες αἰτημάτων γιὰ προστασία καὶ βοήθεια πρὸς τὴ μονή ἦταν ἀκόμη ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, οἱ Ἰωαννίτες Ἰππότες καὶ διάφοροι ἄλλοι χριστιανοὶ ἡγέτες, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας, οἱ δούκες τῆς Τοσκάνης καὶ τῆς Σαβοΐας κ.ἄ.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας γιὰ τὴν Πάτμο καὶ τὴ μονὴ ἐκδηλώθηκε μὲ διάφορους τρόπους. Οἱ πάπες, μὲ βοῦλλες ποὺ ἀπέλυαν κατὰ καιροὺς, ἀπειλοῦσαν μὲ ἀφορισμὸ ὅσους ἔβλαπταν ἢ θὰ ἔβλαπταν τὸ ἱερὸ νησί καὶ χορηγοῦσαν ἄφεση ἀμαρτιῶν στοὺς χριστιανοὺς ποὺ θὰ βοηθοῦσαν οἰκονομικὰ τὴ μονή. Ἔτσι, τὸ 1457 ὁ πατριάρχης Ἀκυληίας Ludovicus Scarampa, ἀρχηγὸς τοῦ σταυροφορικοῦ στόλου ποὺ εἶχε σταλεῖ μὲ τὴν εὐλογία τοῦ πάπα Καλλίστου τοῦ Γ' ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἔθεσε ὑπὸ τὴν προστασία του τὴ μονή καὶ ἀπέιλησε μὲ ἀφορισμὸ ὅσους θὰ τὴν ἔβλαπταν⁷⁶, τὸ 1461 ὁ πάπας Πίος ὁ Β' κάλεσε ὅσους εἶχαν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴ μονή ἀγαθὰ νὰ τὰ ἐπιστρέψουν, ἀπειλώντας μὲ ἀφο-

75. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 11, 12. Ὡστόσο, παρὰ τὶς διαταγὲς τῶν ἀξιωματῶν, οἱ ἐπιδρομὲς συνεχίζονταν. Τὸ 1696, ὁ βενετὸς Τζουάννες μὲ ἀρματωμένη φελούκα ποὺ εἶχε τὴν *παντιέρα τοῦ ἐνδῶξου ἀγίου Μάρκου* λήστεψε στὸ νησὶ Λέβιθα, δυτικὰ τῆς Καλύμνου, τὸ καῖκι τοῦ Γεωργίου Ρεῖζη, ἀρπάζοντας τὴ *σερμαγιὰ* τῆς μονῆς (180 γρόσια)· βλ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Ἡ θάλασσα, ὁ.π., σ. 237-238, 240-242.

76. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 13. Βλ. γιὰ τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ κοσμικοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης: ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὁ.π., σ. 201-204· Ν. Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, Φιλικὲς σχέσεις τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μὲ τὶς καθολικὲς δυνάμεις τῆς Δύσεως, *Δωδεκανησιακὰ Χρονικά*, 5, 1978, σ. 1-17· MALTEZOU, I monaci dell' isola dell' Apocalisse, ὁ.π., σ. 126-129.

ρισμό εκείνους που δεν θα υπάκουαν, και χορήγησε άφεση αμαρτιών σε όσους θα βοηθούσαν οικονομικά τη μονή και θα την επισκέπτονταν κατά την επόμενη τριετία⁷⁷, το 1575 ο πάπας Γρηγόριος ο ΙΓ΄ χορήγησε άφεση αμαρτιών σε όσους θα επισκέπτονταν τη μονή κατά τα επόμενα δέκα χρόνια και θα έλεοῦσαν τους μοναχούς⁷⁸, το 1631 ο πάπας Ούρβανος ο Η΄ κάλεσε τον αρχιεπίσκοπο Κρήτης να φροντίσει να μη ζημιώνεται ή μονή⁷⁹, το 1633 ο καρδινάλιος Francesco Barberino έδωσε έντολή στις αρχές να διευκολύνουν μοναχούς που επέστρεφαν από τη Ρώμη στο νησί τους⁸⁰, και το 1681 ο πάπας Ίννοκέντιος ο ΙΑ΄ κάλεσε τον λατίνο επίσκοπο Χίου να φροντίσει να μην ένοχλούν τη μονή οι πειρατές και να της αποδοθούν τα αγαθά που της είχαν αρπάξει, με έπιβολή της ποινής του άφορισμού σε όσους δεν θα συμμορφώνονταν⁸¹. Τέλος, το 1633 ο Ούρβανος ο Η΄ χορήγησε άδεια στους μοναχούς να πουλήσουν, παρά τη σχετική απαγόρευση, ακίνητα στη Μεσσήνη, τα όποια είχε αφήσει στη μονή με τη διαθήκη του ο Γεώργιος Ραφελίνος, σύζυγος της Άντωνίας Νεαμονίτη Χριστινά, που καταγόταν από τη Χίο⁸². Η άγνωστη ως τώρα διαθήκη, που χρονολογείται μεταξύ των έτών 1624-1633, προσφέρει σημαντικές ειδήσεις για την κοινότητα των Έλλήνων της Μεσσήνης, καθώς μνημονεύονται ή αδελφότητα της άγιας Μαρίνας των Έλλήνων και οι ναοί της άγιας Αικατερίνης των Έλλήνων και του άγιου Νικολάου των

77. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 14, 15.

78. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 17.

79. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 19.

80. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 20.

81. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 22. Το *breve* του Ίννοκεντίου που είχε ανανεωθεί, σύμφωνα με τα πρακτικά της Congregazione του Βατικανού το 1726, επικαλέστηκαν το 1728 οι Ύδραίοι, για να ζητήσουν από τον πάπα να εκδώσει και για την περίπτωση τους παρόμοιο άφορισμό (βλ. Τ. ΓΙΟΧΑΛΑΣ, "Ύδρα. Λησμονημένη γλώσσα, τ. 1, Άθήνα 2006, σ. 54, 57-61).

82. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Π 21. Το 1633, ο ήγούμενος Ίάκωβος ζήτησε από τον καρδινάλιο Barberini να χορηγήσει στη μονή την άδεια «πωλήσαι τους οίκους οὗς έν Σικελία παρά του παρελθόντος της προσκαιρου ζωής Γεωργίου του Ραφελίνου κεκτημέθα» (βλ. G. HOFMANN, *Patmos und Rom: Darstellung der beziehungen zwischen dem griechischen Johanneskloster und der Romischen Kirche nach Ungedruckten Quellschriften*, Roma 1928, *Orientalia Christiana*, 4, 1, σ. 60-61).

Ἑλλήνων μνημονεύονται ἐπίσης ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων [Πέτρου καὶ Παύλου] στὴ Νεάπολη καὶ ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου Νέας Μονῆς (τοῦ Νεαμονίτη) στὴ Χίο⁸³. Τὴν προσήλωσιν τοῦ διαθέτη στὴν ὀρθόδοξον πίστιν δείχνουν οἱ δωρεὲς περιουσιακῶν ἀγαθῶν σὲ ἐκκλησιαστικὰ καθιδρύματα, ἡ προικοδότηση τῆς ψυχοκόρης του μὲ τὸν ὄρον νὰ παντρευτεῖ σύμφωνα μὲ τὴ «συνθήκη τῶν Ρωμαίων» καὶ ὁ ὄρος νὰ λάβει ἡ πατμιακὴ μονὴ τὸ μερίδιον τῆς περιουσίας του ποὺ ἄφηνε στὴν ἀδελφότητα τῆς ἁγίας Μαρίας, στὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποία ἡ τελευταία ἀπὸ ὀρθόδοξον (*de ritho greca*) γινόταν καθολικὴ (*ut dicitur della catholica*) ἢ περιερχόταν σὲ ἄλλη ἐθνότητα (*alterius nationis*). Ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ πατμιακὴ μονὴ εἶχε ζητήσει ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὴ σύνταξιν τῆς διαθήκης ἄδεια νὰ πουλήσῃ τὴν ἀκίνητη περιουσία ποὺ τῆς εἶχε ἀφήσει ὁ Ραφελίνος συνάγεται ὅτι ἡ ἀδελφότητα τῆς ἁγίας Μαρίας τὸ 1633 δὲν βρισκόταν πλέον στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων τῆς Μεσσηνίας.

Παρὰ τὴ μεγαλοπρεπὴ ἐμφάνισιν τῶν ἐγγράφων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας (γραμμένων σὲ περγαμινὲς μὲ τὴ φροντισμένη γραφὴ τῆς δυτικῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας, σφραγισμένων μὲ βούλλες κ.λπ.), οἱ ἀπειλὲς γιὰ ἀφορισμὸν καὶ ἡ χορήγησιν ἄφεσης ἁμαρτιῶν παρέμεναν σὲ θεωρητικὸ ἐπίπεδον καὶ δὲν πρέπει νὰ εἶχαν γιὰ τὴ μονὴ πρακτικὸ ἀντίκρουσμα. Τὰ ὀφέλη ποὺ εἶχε ἡ μοναστικὴ κοινότητα προέρχονταν ἀπὸ τὴς ἐλεημοσύνες ποὺ συγκέντρωναν μοναχοὶ ἀπεσταλμένοι γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ ἀπὸ τὴν Πάτμον στὴς χώρες τῆς Δύσης, μὲ τὴν ἄδεια καὶ ἔγκρισιν τῶν ἀρχῶν, καὶ κυρίως ἀπὸ τὰ προνομιακὰ ἐγγράφα μὲ τὰ ὁποία οἱ Δυτικοὶ παρεῖχαν προστασία στὸν στολίσκον τῆς μονῆς. Στὰ ζητήματα αὐτὰ θὰ ἀναφερθοῦμε ἀμέσως πιὸ κάτω.

83. Σὲ νοταριακὸ ἐγγράφον ποὺ συντάχθηκε στὴ Χίο τὸ 1360 μνημονεύεται ὁ τῆς Χίου Στέφανος Μάμο(υ)κας (*Mamoca*), πλοιοκτήτης μιᾶς *galeota* μὲ τὸ ὄνομα *Santa Maria di Neamoni* (LAURA BALLETTTO, *Notai genovesi in Oltremare. Atti rogati a Chio nel XIV secolo dal notaio 'Raffaele de Casanova'*, Istituto Internazionale di Studi Liguri, Bordighera 2015, σ. 171 ἀρ. 39). Γιὰ τὴν ὀνομασίαν Νέα Μονὴ βλ. Χ. ΜΠΟΥΡΑΣ, *Ἡ Νέα Μονὴ τῆς Χίου. Ἱστορία καὶ Ἀρχιτεκτονικὴ*, Ἀθήνα 1981, σ. 31-32 σημ. 14 καὶ ΝΤΟΥΛΑ ΜΟΥΡΙΚΗ, *Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Νέας Μονῆς Χίου*, 1, Ἀθήνα 1985, σ. 28. Τὸν τύπον *Νεαμονὴ* ἀντὶ *Νέα Μονὴ* χρησιμοποιοῖ ὁ Α. ΚΑΡΑΒΙΑΣ, *Τοπογραφία τῆς νήσου Χίου*, Χίος 1866, σ. 46-57.

Ἡ ἀνάγκη τῶν ὀρθόδοξων ἐκκλησιαστικῶν καθιδρυμάτων νὰ ἀντιμετωπίσουν σὲ χαλεποὺς καιροὺς ἀφενδὸς τὴν οἰκονομικὴ στενότητα ποὺ εἶχαν προκαλέσει οἱ φορολογικὲς ὑποχρεώσεις στὸ τουρκικὸ δημόσιο ταμεῖο καὶ ἀφετέρου τὶς ποικίλες καταστροφὲς καὶ λεηλασίες ποὺ ὑφίσταντο ἀπὸ διάφορες πειρατικὲς καὶ ἐχθρικὲς ἐπιδρομὲς ὁδήγησε στὴν ἀναζήτηση ἔκτακτης «ἐλεημοσύνης». Ἡ πρακτικὴ τῆς διενέργειας ζητείας, στὴν ὁποία στράφηκαν ἀναγκαστικὰ κατὰ τὰ μεταβυζαντινὰ χρόνια πατριαρχεῖα καὶ μονές, γνῶρισε σταδιακὰ μεγάλη διάδοσιν⁸⁴. Περιδεῖες ὀργανώνονταν ἀπὸ τὶς μονές γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν, μὲ σκοπὸ τὴ συλλογὴ εἰσφορῶν ἀπὸ εὐλαβεῖς χριστιανούς, συνήθως στὶς ὁμόδοξες χῶρες, Ρωσία καὶ Παραδουνάβιες ἡγεμονίες, ἀλλὰ καὶ σὲ μὴ ὀρθόδοξες χῶρες, Βρετανία, Πορτογαλία, Ἴσπανία κ.ά.⁸⁵ Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο, καθὼς ἱερωμένοι καὶ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Πάτμου ταξίδευαν συχνὰ μὲ τὰ πλοῖα τοὺς στὴ Δύση, ἐπόμενο ἦταν νὰ στέλνει μοναχοὺς γιὰ νὰ διενεργήσουν ζητεῖες «στοὺς δυτικούς τόπους καὶ σ' ὅλη τὴ χριστιανοσύνη» (*alle parti occidentali et per tutta la christianità*), σύμφωνα μὲ τὴ φρασεολογία τῶν πηγῶν. Οἱ μοναχοὶ ποὺ ἀναλάμβαναν μὲ ἐξουσιοδότηση τοῦ ἡγουμένου νὰ διενεργήσουν ἔρανο σὲ ξένες χῶρες ἔφεραν μαζί τοὺς συστατικὰ γράμματα εἴτε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἡγούμενό τοὺς εἴτε ἀπὸ ἰσχυροὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης, ποὺ τοὺς τὰ χορηγοῦσαν προφανῶς μετὰ ἀπὸ αἴτηση τῶν ἐνδιαφερομένων, καὶ διαβατήρια ἢ ἄδειες ἐλεύθερης κυκλοφορίας καὶ διέλευσης ποὺ τοὺς χορηγοῦσαν οἱ ἀρχὲς τῶν τόπων ὅπου πήγαιναν, προκειμένου νὰ μποροῦν ἀπρόσκοπτα νὰ συλλέγουν ἐλεημοσύνες, νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ τυγχάνουν τῆς προστασίας τῶν ἀξιωματούχων⁸⁶. Ὅπως δείχνουν τὰ ἔγγραφα μας, δὲν πρέ-

84. Πὰ τὸν θεσμὸ τῆς ζητείας βλ. ΜΑΡΙΑ Γ. ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, Τέσσερα ἄγνωστα ρωσικὰ ἔγγραφα ὑπὲρ τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τῆς Θεοτόκου (1656-1705), *Σύμμεικτα*, 1, 1966, σ. 246 κ.έ.· ΜΑΡΙΑ ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ, Τὰ ρουμανικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχιεπίου τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς, *Σύμμεικτα*, ὅ.π., σ. 262 κ.έ.· ΕΛΕΝΗ ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ-ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ, Το φαινόμενο τῆς ζητείας κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο, *Ιόνιος Λόγος. Τμήμα Ἱστορίας – Ἰόνιο Πανεπιστήμιο*, 1, 2007 = *Τόμος χαριστήριος στὸν Δημήτρη Ζ. Σοφιανό*, σ. 247-293.

85. ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ-ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ, Το φαινόμενο τῆς ζητείας, ὅ.π., σ. 264, 270, 289 κ.έ.

86. Βλ. γιὰ τὰ διαβατήρια ἔγγραφα ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Ἄδειες ἐλεύθερης κυ-

πει να ἦταν σπάνιες οἱ φορές ποὺ μοναχοὶ στὶς περιοδεῖες τοὺς ἔφεραν μαζί τους ἀκόμη καὶ προνομιακὰ ἔγγραφα ἀπολυμένα, κατὰ τὸ κοντινὸ ἢ καὶ ἀπώτερο παρελθόν, ἀπὸ σημαίνουσες προσωπικότητες, οἱ ὁποῖες πρόσφεραν προστασία στὴ μονή, προκειμένου νὰ πείσουν εὐκολότερα τὶς ἀρχές πρὸς τὶς ὁποῖες ἀπευθύνονταν νὰ συνδράμουν τὴ μονή. Ἔτσι, ἡ βούλλα τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Ι' τοῦ 1513 καταχωρίστηκε τὸ 1515, μὲ αἴτηση τοῦ μοναχοῦ Νεοφύτου, στὸ ἀρχεῖο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Γένοβας καὶ ἡ βούλλα τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ' τοῦ 1573 καταχωρίστηκε τὸ 1720, μὲ αἴτημα τοῦ μοναχοῦ Παΐσιου Σιγάλα, στὴν Καγκελαρία τῆς Μάλτας⁸⁷. Στὰ συστατικὰ γράμματα, ἰδιαίτερα ὅσα προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ἡγουμένους⁸⁸, ἀναφέρεται ἡ οἰκτρὴ οἰκονομικὴ κατάσταση στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει ἡ μονή καὶ προτρέπονται οἱ χριστιανοὶ νὰ τὴ συνδράμουν μὲ τὶς εἰσφορές τους. Στὸ γράμμα του λ.χ. ποὺ ἀπηύθυνε τὸ 1587 στοὺς δυτικούς ἡγεμόνες, ὁ ἡγούμενος Ἰωνὰς τόνισε σὲ δραματικὸ τόνο ὅτι κινδύνευε ὁ τόπος νὰ ἐρημωθεῖ καὶ ἡ μονή νὰ περάσει στὰ χέρια τῶν ἀπίστων⁸⁹. Δὲν ἔλειπαν ἀσφαλῶς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐκμεταλλεύονταν τὴ φιλευσπλαχνία χριστιανῶν εὐσεβῶν, ἐξαπατώντας τους μὲ πλαστὰ συστατικὰ γράμματα⁹⁰. Ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ περίπτωση ἑνὸς κρητικοῦ καλόγερου, ὁ ὁποῖος ἐμφανιζόταν στὶς ἀρχές τοῦ 16ου αἰώνα ὡς ἐκπρόσωπος τῆς μονῆς, κατορθώνοντας νὰ ἐξαπατᾷ τὸν κόσμον καὶ νὰ ἀποσπᾷ χρηματικὰ ποσά⁹¹. Πάπες, Ἰωαννίτες Ἱππότες καὶ ἄλλοι δυτικοὶ ἡγεμόνες ἀνταποκρίθηκαν θετικὰ στὸ αἴτημα γιὰ διενέργεια ζητείας στὴν ἐπικράτειά τους. Τὸ 1513 ὁ πάπας Λέων ὁ Ι' μὲ βούλλα ἐπέτρεψε στὸν μοναχὸ Νεόφυτο, ἐξουσιοδοτημένο ἀπὸ τὸν ἡγούμενον Μεθόδιο⁹², νὰ διενεργήσει ζητεία στὴν παπικὴ ἐπικράτεια, γιὰ νὰ βοηθηθεῖ ἡ μονή

κλοφορίας (12ος-15ος αἰ.). Συμβολὴ στὴν ἔρευνα τοῦ θεσμοῦ τῶν διαβατηρίων ἐγγράφων, *Θυμίαμα στη μνήμη τῆς Λασκαρίνας Μπούρα*, Ἀθήνα 1994, σ. 173-179 καὶ GREENE, *Καθολικοὶ πειρατές*, ὁ.π., σ. 216, 357 σημ. 57.

87. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 16, 23.

88. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 56, 57, 58.

89. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 57.

90. ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ-ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ, Τὸ φαινόμενο τῆς ζητείας, ὁ.π., σ. 254, 293.

91. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 56.

92. Πᾶ τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς Μεθόδιο, μητροπολίτη Σμύρνης, βλ. πῶς κάτω, σ. 44.

στήν αντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τῆς⁹³. Τὸ 1573, ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ' παρότρυνε τοὺς χριστιανοὺς νὰ συνδράμουν τοὺς μοναχοὺς Γεδεῶν καὶ Βλάσιο, ποὺ εἶχαν ἔρθει στὴν αὐλή του καὶ τοῦ εἶχαν ἐκθέσει τὰ δεινὰ ποὺ ὑπέφερε ἡ μονὴ ἀπὸ τὴν τουρκικὴ καταπίεση⁹⁴. Οἱ σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὴ δυτικὴ ἐκκλησία φαίνεται πὼς ἐνισχύθηκαν κατὰ τὸν 18ο αἰώνα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκδηλωθοῦν φιλοκαθολικὲς τάσεις στοὺς κόλπους τῆς μοναστικῆς κοινότητος ποὺ ὁδήγησαν μοναχοὺς νὰ ἀσπαστοῦν τὸ καθολικὸ δόγμα⁹⁵. Δὲν ἔχουν ἐντοπιστεῖ στὸ ἀρχιερατικὸ ὑλικὸ ποὺ παρουσιάζεται ἐδῶ μνεῖες φιλοκαθολικῶν μοναχῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωσι τοῦ Μελετίου Παγκάλου, ἀρχιεπισκόπου Παροναξίας, *greco cattolico dell' isola de Patinos*⁹⁶, ὁ ὁποῖος εἶχε σταλεῖ τὸ 1681 στὸ Montefusco, στὴν Κάτω Ἰταλία, γιὰ νὰ συλλέξει ἐλεημοσύνες⁹⁷. Οἱ φιλοκαθολικοὶ πάντως μοναχοὶ ἀποτελοῦσαν λιγοστὲς ἐξαιρέσεις, καθὼς ἡ μοναστικὴ κοινότητα παρέμενε πεισματικὰ προσκολλημένη στὶς παραδόσεις τῆς Ὁρθοδοξίας. Συστατικὰ γράμματα ἀπέλυσαν, ἐπίσης, κατὰ τὰ ἔτη 1507, 1606 καὶ 1613, ἀπὸ τὴ Ρόδο καὶ ἀπὸ τὴ Μάλτα οἱ μεγάλοι μάγιστροι τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Emericus d' Amboise⁹⁸ καὶ Alofius de Wignacourt⁹⁹, μὲ τὰ ὁποῖα καλοῦσαν τοὺς χριστιανοὺς νὰ βοηθήσουν τοὺς μοναχοὺς ποὺ ταξίδευαν στὴ Δύση γιὰ διενέργεια ζητείας. Μεταξὺ τῶν μοναχῶν ποὺ εἶχαν ταξιδέψει στὴ Ρώμη, στὴ Μάλτα ἢ στὴν ἰσπανοκρατούμενη Κάτω Ἰταλία μὲ σκοπὸ νὰ μαζέψουν ἐλεημοσύνες ἀπὸ φιλεὺσπλαχνους χριστιανοὺς ἦταν ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Θεόδουλος, ὁ Μάξιμος, ὁ Ἱερεμίας Μα-

93. Βλ. πὶδ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 16.

94. Βλ. πὶδ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 23.

95. Βλ. ὅσα γράφει γιὰ τὸν φιλοκαθολικισμό τῶν Πατμίων ἡ GREENE, *Καθολικοὶ πειρατές*, ὅ.π., σ. 138 κ.έ.

96. Βλ. γιὰ τὴ σημασία τοῦ ὄρου GREENE, *Καθολικοὶ πειρατές*, ὅ.π., σ. 225, 339 σημ. 89-90.

97. Βλ. πὶδ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 53. Στὸν Μελέτιο Πάγκαλο ἀφιερώνει λίγες γραμμὲς ὁ Ι. ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ, *Μητροπολίται Παροναξίας διὰ μέσου τῶν αἰώνων*, Ἀθήνα 1963, σ. 95-96. Γιὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς Πάτμου ποὺ εἶχαν προσχωρήσει στὸν καθολικισμό βλ. HOFMANN, *Patmos und Rom*, ὅ.π., σ. 52 κ.έ.· ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Φιλικὲς σχέσεις*, ὅ.π., σ. 14-17.

98. Βλ. πὶδ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 27.

99. Βλ. πὶδ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 32, 35.

θάς, ὁ Κλήμης Γεράσιμος, ὁ Ἀθανάσιος Καρράρας κ.ἄ. Ἄδεια γιὰ διενέργεια ζητείας στὸ βασίλειό τους καὶ οἰκονομικὴ βοήθεια στὴ μονὴ χορήγησαν, ἐπίσης, οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος ὁ Γ' (1608-1610)¹⁰⁰ καὶ Κάρολος ὁ ΣΤ' (1681, 1727)¹⁰¹ στὸ πλαίσιο τῆς πολιτικῆς ποὺ ἀκολούθησε τὸν 17ο αἰώνα ἢ χώρα τους στὸν χῶρο τῆς Μεσογείου¹⁰². Οἱ τόποι ἀπόλυσης τῶν βασιλικῶν γραμμάτων Lerma (ἐπαρχία τοῦ Burgos), Μαδρίτη, Montefusco καὶ Βιέννη εἶναι δηλωτικοὶ τῆς κινητικότητας τῶν μοναχῶν ἢ τῶν ἐκπροσώπων τους ποὺ ταξίδευαν γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς μονῆς τους. Δὲν δίσταζε ἐπίσης ἡ μονὴ νὰ στέλνει ἐκπροσώπους τῆς μοναχοῦς νὰ διεκδικήσουν ἀπὸ κουρσάρους ἐνώπιον δικαστηρίων ξένων χωρῶν, ἐκκλησιαστικῶν ἢ λαϊκῶν, τὴν ἐπιστροφή κλεμμένων ἐμπορευμάτων καὶ ἀποζημιώσεις γιὰ πλοῖα ποὺ εἶχαν ἀρπαγεῖ ἢ λεηλατηθεῖ¹⁰³.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ αἴτημα νὰ τοὺς ἐπιτρέπεται ἡ διενέργεια ἐράνου στὶς χῶρες τῆς Δύσης, οἱ μοναχοὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς δυτικούς ἡγεμόνες νὰ προστατεύουν τὸ μοναστήρι, τὸ νησι καὶ τοὺς κατοίκους του, καὶ κυρίως νὰ χορηγοῦν στὰ πλοῖα τους *lettere patenti, privilegio e salvacondotto*, ἄδειες δηλαδὴ ἐλεύθερης διέλευσης, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ταξιδεύουν μὲ ἀσφάλεια. Ὁ κίνδυνος κουρσαρικῆς ἐπιδρομῆς ποὺ ἀπειλοῦσε τοὺς θαλάσσιους δρόμους ἀνάγκαζε τὴ μονὴ νὰ ἐφοδιάζει τὰ πλοῖα τῆς μὲ προνομιακὰ ἔγγραφα ποὺ διασφάλιζαν τὴν ἐλεύθερη κυκλοφορία τους, τὰ ὁποῖα φρόντιζε νὰ λαμβάνει ἀπὸ τοὺς δυτικούς ἡγεμόνες. Μὲ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ οἱ διάφοροι ἡγεμόνες γνωστοποιοῦσαν στοὺς ὑπηκόους τους καὶ στὰ πλοῖα ποὺ εἶχαν ὑψωμένη τὴ σημαία ἢ τὰ διακριτικά (*bandiera, insegne*) τῆς ἐπικρατείας τους νὰ μὴ ζημιώνουν τὴ μονὴ καὶ νὰ ἀφήνουν τὰ μοναστηριακὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν ἐλεύθερα, χωρὶς νὰ τὰ πειράζουν. Διαβατήρια καὶ προνομιακὰ ἔγγραφα αὐτοῦ τοῦ τύπου εἶχαν χορηγήσει

100. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 46, 48-51.

101. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 53, 55.

102. Βλ. J. M. FLORISTÁN, *Basilios ortodoxos y política mediterránea de España, Erytheia*, 28, 2007, σ. 160-163 (ἄρθρο βασισμένο στὰ ἔγγραφα τῆς μονῆς ποὺ ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ τοὺς ΜΜ καὶ σὲ νέα ἀρχειακὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἰσπανικὸ ἀρχεῖο Simancas).

103. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 31, 36, 37, 66, 70. Βλ. γιὰ διεκδικήσεις ἀποζημιώσεων, συχνὰ προσοδοφόρες, στὶς ὁποῖες προέβαιναν ἕλληνες γενικὰ ἔμποροι στὴ Μάλτα, GREENE, *Καθολικοὶ πειρατές*, ὁ.π., σ. 242 κ.έ.

στή μονή οί μεγάλοι μάγιστροι τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν τῆς Ρόδου καὶ τῆς Μάλτας Emericus d' Amboise (1508), ὁ ὁποῖος εἶχε δώσει ἐντολὴ στοὺς ὑπηκόους του νὰ ἀντιμετωπίζουν τοὺς μοναχοὺς ὡς ὑπηκόους τῆς Ρόδου¹⁰⁴, Fabritius de Carretto (1514)¹⁰⁵, Alofius de Wignacourt (1610)¹⁰⁶, Gregorius Carafa di Rocella (1681)¹⁰⁷, Raymundus de Perellos et [de] Rocafull (1701, 1706)¹⁰⁸, ὁ *cavaliere magistrale* τοῦ τάγματος frater Antonio Bataille (1681)¹⁰⁹, ὁ πάπας Παῦλος ὁ Ε' (1614)¹¹⁰, ὁ μέγας δούκας τῆς Τοσκάνης Cosimo ὁ Γ', ὁ ὁποῖος εἶχε προστάξει τοὺς καπετάνιους τῶν πλοίων ποὺ ἔφεραν τὴ σημαία τοῦ τάγματος τοῦ ἀγίου Στεφάνου τοῦ Λιβόρνου νὰ μὴν προκαλοῦν ζημιές (1674)¹¹¹, ὁ δούκας τῆς Σαβοΐας Vittorio Amedeo ὁ Β' (1682)¹¹², ὁ γενικὸς καπιτάνος τοῦ βενετικοῦ στόλου Francesco Morosini (1684) καὶ οἱ βενετοὶ ἀξιωματοῦχοι Girolamo Grimani καὶ ὁ Lorenzo Donà (1689), οἱ ὁποῖοι εἶχαν δώσει ἐντολὴ στοὺς καπετάνιους τῶν πλοίων ποὺ ἔφεραν τὰ διακριτικὰ τῆς Γαληνοτάτης νὰ προστατεύουν τὴ μονὴ καὶ τὰ πλοῖα τῆς¹¹³. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πληροφορία ποὺ δίδει στὸ ἔγγραφο τοῦ ὁ Alofius de Wignacourt τὸ 1610 ὅτι τὰ πλοῖα τῆς μονῆς ὡς παλαιὰ πλοῖα τοῦ τάγματος εἶχαν ὑψωμένη τὴ σημαία τῶν Ἰωαννιτῶν¹¹⁴, δὲν ὑπάρχει στὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου ἄλλη εἶδηση σχετικὰ μὲ τὴ σημαία ποὺ ἔφεραν τὰ πατμιακὰ πλοῖα. Ἀπὸ ἄλλη πηγὴ γνωρίζουμε ὅτι τὸ 1713 εἶχαν φτάσει στὴν Ἀγκῶνα τέσσερα πατμιακὰ πλοῖα μὲ

104. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 28. Σύμφωνα μὲ ἔγγραφο τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Μάλτας Hugo Verdala, τοῦ 1588, οἱ ὑπήκοοί του ὄφειλαν νὰ προστατεύουν τοὺς μοναχοὺς καὶ μετὰ τὴν ἀπώλεια τῆς Ρόδου καὶ νὰ συνεχίζουν *rispetarli come se fossero nostri vassali, secondo sono stati tenuti e riputati da' detti nostri predecessori* (MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 404, ἀρ. XVII).

105. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 30.

106. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 34.

107. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 40.

108. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 41-42.

109. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 39.

110. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 18.

111. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 52.

112. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 54.

113. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 11, 12.

114. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 34.

βενετική σημαία¹¹⁵. Λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη τὰ λεγόμενα στὸ δικαστήριο τῆς Μάλτας τοῦ ἐνάγοντος Ἰωάννου Μαθιόπουλου ὅτι τὸ 1606, ὅταν δέχθηκε ἐπίθεση ἀπὸ μαλτέζικο σκάφος, εἶχε ὑψωμένη στὸ δικό του πλοῖο τὴ σημαία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου¹¹⁶, μποροῦμε νὰ διατυπώσουμε τὴν εὐλογη ὑπόθεση ὅτι τὰ πατμιακὰ πλοῖα ἔφεραν σημαία μὲ τὴν παράσταση τοῦ ἁγίου, ὅπως αὐτὸς εἰκονιζόταν στὶς σφραγίδες τῆς μονῆς.

Οἱ σχέσεις τῶν μοναχῶν μὲ τοὺς Ἰωαννίτες Ἰππότες, πού εἶχαν τὴν ἔδρα τους στὴ Ρόδο καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση τοῦ νησιοῦ (1522) στὴ Μάλτα, δὲν περιορίζονταν στὶς αἰτήσεις γιὰ χορήγηση ἄδειας ἐλεύθερης κυκλοφορίας ἢ διενέργειας ζητείας στὴν ἐπικράτειά τους. Μιὰ σειρά ἐγγράφων χρονολογημένων ἀπὸ τὸν 15ο ὡς τὸν 17ο αἰώνα φέρνουν στὴν ἐπιφάνεια εἰδήσεις πού φανερώνουν τοὺς δεσμοὺς τῆς μονῆς μὲ τὸ τάγμα. Στὰ παλαιότερα χρονολογικὰ ἔγγραφα, τῶν ἐτῶν 1439, 1448 καὶ 1499, τὰ κύρια πρόσωπα εἶναι οἱ ἡγούμενοι Ματθαῖος καὶ Μεθόδιος, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχουμε πολλὲς πληροφορίες. Ὁ Ματθαῖος ταυτίζεται μὲ τὸν Matyos πού ἀναφέρεται σὲ φερμάνι τοῦ 1454 νὰ κρατᾶ τὸν φόρο τῆς Πάτμου¹¹⁷. Τὸ 1448 μνημονεύεται ὡς μητροπολίτης Μύρων καὶ ἡγούμενος τῆς πατμιακῆς μονῆς σὲ ἀπόφαση διαιτησίας πού ἐκδόθηκε στὴ Ρόδο. Μὲ βάση τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔγγραφου, ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ κοντόσταβλος Μαγγαφᾶς διεκδικοῦσαν ἀκίνητη περιουσία στὴν Κῶ πού ἀνῆκε στὸν Γεώργιο Οἰκονόμο. Μετὰ ἀπὸ δικαστικὴ διαμάχη, ὁ Μαγγαφᾶς προσέφυγε «σύμφωνα μὲ τὴ συνθήεια τῆς Κῶ»¹¹⁸ ἐνώπιον τοῦ μεγάλου

115. *Ναυτιλία τῶν Ἑλλήνων 1700-1821. Ὁ αἰώνας τῆς ἀκμῆς πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση*, ἐπιμ. ΤΖΕΛΙΝΑ ΧΑΡΛΑΥΤΗ – ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ἰόνιο Πανεπιστήμιο 2013, σ. 400-401.

116. GREENE, *Καθολικοὶ πειρατές*, ὁ.π., σ. 245, 342 σημ. 34.

117. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὁ.π., σ. 195, 197, 208-209· N. VATIN, G. VEINSTEIN et ELIZABETH ZACHARIADOU, *Catalogue du fonds ottoman des archives du monastère de Saint-Jean à Patmos*, Athènes 2011, σ. 29, ἀρ. Ζ-1· βλ. καὶ τὸν κατάλογο τῶν ἡγουμένων Η ΙΔΙΑ, ὁ.π., σ. 619 (Ματθαῖος καὶ Μεθόδιος). Γιὰ τοὺς ἡγουμένους Ματθαῖο καὶ Μεθόδιο βλ. ἐπίσης τὰ σχετικὰ λ. στὸν ἀνέκδοτο κατάλογο τοῦ διακ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΦΛΩΡΕΝΤΗ (Πάτμος 1997), πού εἶναι κατατεθειμένος στὴ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς.

118. Γιὰ τίς «συνθήειες» τῶν νησιῶν τοῦ τάγματος βλ. Ζ.Ν. ΤΣΙΡΠΑΝΛΗΣ, *Μορφές διοικητικῆς αὐτονομίας στὰ Δωδεκάνησα ἐπὶ Ἰπποτοκρατίας (Liberi ab omnibus ser-*

μαγίστρου. Τὰ αντίδικα μέρη ἀποφάσισαν τελικὰ νὰ ἀναθέσουν τὴν ὑπόθεση σὲ διαιτητές, ἐκλέγοντας γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κολοσσοῦ, τὸν ἐκκλησιαστικὸ προϊστάμενο τῶν ἀδελφῶν τοῦ τάγματος καὶ τὸν δικαστὴ πρωτοδικείου Ρόδου¹¹⁹. Ὡς πρὸς τὸν Μεθόδιο, πού φέρει τὸν τίτλο τοῦ μητροπολίτη Σμύρνης, μαρτυρεῖται ὡς ἡγούμενος τῆς μονῆς σὲ φερμάνι τοῦ 1499, σὲ ἀχρονολόγητη ἀπανταχοῦσα πού πιθανότατα χρονολογεῖται τὸ ἴδιο ἔτος, μὲ τὴν ὁποία γνώριζε στοὺς χριστιανούς ὅτι ἔστειλε τὸν μοναχὸ Νεόφυτο γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθειά τους¹²⁰, καὶ σὲ ἔγγραφο τοῦ 1513/1515, στὸ ὁποῖο μνημονεύεται ὡς μητροπολίτης Σμύρνης καὶ ὡς *preposito* τῆς μονῆς¹²¹. Ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ 1508 ἡγούμενος μαρτυρεῖται ὁ Γρηγόριος¹²² φαίνεται ὅτι ὁ μητροπολίτης Μεθόδιος, ἡγούμενος τῆς μονῆς τὸ 1499, ἐὰν ταυτίζεται μὲ τὸν μητροπολίτη Σμύρνης Μεθόδιο, ἡγούμενο τῆς μονῆς τὸ 1513/1515, πρέπει νὰ εἶχε διατελέσει ἡγούμενος δύο φορές· διαφορετικὰ τὰ δύο πρόσωπα δὲν ταυτίζονται, μολονότι καὶ τὰ δύο φέρουν τὸν τίτλο τοῦ μητροπολίτη. Στὶς ἀποσπασματικὲς αὐτὲς πληροφορίες προστίθενται ἀσαφῆ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα περιέχονται σὲ ἀχρονολόγητο ἔγγραφο πού φέρει στὸ πίσω μέρος τοῦ τῆ χρονολογικῆ ἔνδειξη 29 Σεπτεμβρίου 1499. Πρόκειται γιὰ ἀντίγραφο διαταγῆς τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ρόδου πρὸς τὸν καπετά-

vitutibus?), Δωδώνη, 15, 1, 1986, σ. 24· Ο ΙΔΙΟΣ, *Ανέκδοτα έγγραφα για τη Ρόδο*, ὁ.π., σ. 176-178.

119. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 24, 25. Γιὰ τὰ πρόσωπα πού μνημονεύονται στὸ ἔγγραφο τοῦ 1448 βλ. ΤΣΙΡΠΑΝΛΗΣ, *Η Ρόδος και οι Νότιες Σποράδες*, ὁ.π., σ. 168, 185 (Βαράρης), 168 κ.έ. (*Johannes Rocundus*): Ο ΙΔΙΟΣ, *Ανέκδοτα έγγραφα για τη Ρόδο*, 1, ὁ.π., σ. 119 κ.έ. (Μαγγαφάς), σ. 306 σημ. 3 κ.έ. (Οἰκονόμος), σ. 131 κ.έ. (Σεβαστός), σ. 728-729 κ.έ. (*Johannes Ram*). Γιὰ τὰ ἀξιώματα βλ. ὁ.π., σ. 168 (*iudex ordinarius*), σ. 192 (*prior conventus*), σ. 45 (*contostabli, comestabiles*).

120. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὁ.π., σ. 199 καὶ σημ. 5, 200, 205, 206, 218-220· Η ΙΔΙΑ, *Δέκα τουρκικά έγγραφα για την Μεγάλη Εκκλησία (1483-1567)*, σ. 80· VATIN, VEINSTEIN et ZACHARIADOU, *Catalogue du fonds ottoman*, ὁ.π., σ. 32, ἀρ. Z-5.

121. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 16. Πρέπει ὡστόσο νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι *praepositus*, ἐκτὸς ἀπὸ ἡγούμενος (*abbas* στὰ λατινικὰ ἔγγραφα), σημαίνει τὸν δεῦτερο κατὰ τὴν τάξη μετὰ τὸν ἡγούμενο μοναχὸ (βλ. λ. στὰ γνωστὰ λεξικά τῆς μεσαιωνικῆς λατινικῆς γλώσσας τοῦ CH. DUCANGE καὶ τοῦ J. F. NIERMEYER).

122. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 56 (πρβλ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὁ.π., σ. 199 σημ. 5, ἢ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνει τὴν ἐσφαλμένη χρονολογία 1502).

νιο Fabritio dello Caretto (μετέπειτα μεγάλο μάγιστρο)¹²³ και τους συντρόφους του, στην οποία γίνεται λόγος για έκλογή ως ήγουμένου ενός μητροπολίτη στη θέση του υπάρχοντος που ήταν ηλικιωμένος και άνημπορος. Ο μητροπολίτης, που δεν κατονομάζεται, είχε φτάσει στην Πάτμο, σύμφωνα με άλλο σημείωμα στο πίσω μέρος του έγγραφου, «με τὰ κάτερρα»¹²⁴. Το περιεχόμενο της διαταγής είναι δυσνόητο και θέτει διάφορα έρωτηματικά, όπως ή ταύτιση του ήγουμένου με τον Μεθόδιο, μητροπολίτη Σμύρνης, ή ανάμιξη του μεγάλου μάγιστρου στην έκλογή του ήγουμένου ή ή άφιξη του μητροπολίτη με τὰ κάτερρα του τάγματος (;), που μένουν, πρὸς τὸ παρὸν τουλάχιστον, ἀναπάντητα. Πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ, ἀκόμη, ὅτι τὸ μὲν φερμάνι τοῦ 1499 μετὰ τὴν μνηστία τοῦ ὀνόματος τοῦ Μεθοδίου χρονολογεῖται στὶς 7-16 Σεπτεμβρίου¹²⁵, ἡ δὲ διαταγή τοῦ μεγάλου μάγιστρου, στὴν ὁποία γίνεται λόγος γιὰ ἐκλογή τοῦ μητροπολίτη ὡς ήγουμένου χρονολογεῖται, μετὰ τὴν ἡμερομηνία αὐτή, πράγμα που καθιστᾶ προβληματικὴ τὴν ταύτιση τῶν δύο προσώπων, ἐκτὸς ἐὰν δεχθοῦμε ὅτι πρόκειται γιὰ δύο πρόσωπα.

Στὴν ἐνότητα τῶν ἀρχειακῶν ἀποδείξεων που ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μετὰ τοὺς Ἰωαννίτες Ἰππότες ἐντάσσονται ἀκόμη δύο ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1510 καὶ 1620. Τὸ πρῶτο, τοῦ 1510, εἶναι γράμμα τοῦ ήγουμένου πρὸς τὸν μεγάλο μάγιστρο τῆς Ρόδου, μετὰ τὸ ὁποῖο τοῦ ζητοῦσε νὰ βοηθήσει τὴ μονὴ νὰ εἰσπράξει τὰ κληροδοτήματα που εἶχαν ἀφήσει στὴν τελευταία διάφοροι Ροδίτες τὸν καιρὸ τῆς πανώλης, γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους¹²⁶. Γιὰ τὴν ἱστορία τῶν συναισθημάτων, ἡ μαρτυρία ὅτι εὐσεβεῖς Ροδίτες μπροστὰ στὸν φόβο τοῦ θανάτου ἄφηναν στὸ μοναστήρι τὶς περιουσίες τους τὸν καιρὸ τῆς πανούκλας παρουσιάζει ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ πανώλη στὴν ὁποία ἀναφέρεται τὸ γράμμα τοῦ ήγουμένου ἦταν προφανῶς αὐτὴ που εἶχε πλήξει τὸ νησὶ τὸ 1498, τὴν ὁποία περιγράφει στὸ γνωστὸ ἔμμετρο ποίημα τοῦ *Τὸ θανατικὸν τῆς Ρόδου*

123. Γιὰ τὴ δράση τοῦ Fabritio de Caretto πρὶν γίνεῖ μεγάλος μάγιστρος βλ. προχειρα p. D. BOUHOURS, *Pierre d'Aubusson, Μεγάλος Μάγιστρος τῆς Ρόδου, πολιορκία 1480-άλωση 1522*, ἑλλην. μετάφρ. εκδ. Τροχαλία, χ.χ., σ. 115, 118, 290, 304, 305.

124. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 26.

125. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ, Συμβολή, ὀ.π., σ. 217.

126. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 29.

δου ὁ Μανόλης Λιμενίτης¹²⁷. Τὸ δεύτερο ἔγγραφο, τοῦ 1620, εἶναι σχέδιο γράμματος τοῦ ἡγουμένου πρὸς τὸν μεγάλο μάγιστρο, στὸ ὁποῖο τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσει στὸ ἔργο τους τοὺς μοναχοὺς Νικηφόρο καὶ Ἰερεμία, ποὺ θὰ πήγαιναν στὴ Μάλτα γιὰ νὰ τελοῦν λειτουργίες *alla usanza greca* στὸν ναὸ τῆς Παναγίας Δαμασκηνῆς, μετὰ ἀπὸ αἴτηση τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ¹²⁸. Ἡ πληροφορία εἶναι εὐπρόσδεκτη, γιατί ἀναφέρεται στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας Δαμασκηνῆς, τὴν ὁποία εἶχαν κτίσει στὴ Μάλτα οἱ Ροδίτες ποὺ εἶχαν μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση τῆς πατρίδας τους ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ. Στὸν ναὸ εἶχε ἐναποτεθεῖ ἡ βυζαντινὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας Δαμασκηνῆς, ποὺ βρισκόταν στὰ χρόνια τῆς ἰπποτοκρατίας στὴν ὁμώνυμη ἐκκλησία μέσα στὴν πόλη, κοντὰ στὸν ἰσπανικὸ προμαχῶνα, καὶ εἶχε μεταφερθεῖ στὴ Μάλτα στὰ τέλη τοῦ 1522 ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1523, μετὰ τὴν παράδοση τοῦ κρατιδίου τοῦ τάγματος στοὺς Τούρκους¹²⁹. Διασώζει λοιπὸν τὸ γράμμα τὴν πληροφορία ὅτι στὴ δευτέρη δεκαετία τοῦ 17ου αἰῶνα οἱ Ροδίτες τῆς Μάλτας ἐπέμεναν νὰ τελοῦν τὴ λειτουργία σύμφωνα μὲ τὸ ὀρθόδοξο δόγμα («σύμφωνα μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἔθος»).

Τέλος, στὸ ἀρχεῖο ὑλικὸ ποὺ παρουσιάζεται ἐδῶ περιλαμβάνονται καὶ ἔγγραφα ποικίλου περιεχομένου, τὰ ὁποῖα δὲν ἀφοροῦν ὅλα ἄμεσα τῇ μονῇ. Πιθανότατα ὀρισμένα ἀπὸ αὐτὰ σχετίζονταν μὲ ὑποθέσεις στὶς ὁποῖες ἦταν ἀναμειγμένοι μοναχοὶ καὶ εἶχαν περιέλθει, ἄγνωστο πότε καὶ γιατί, στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς. Ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρονολογικὰ ἔγγραφα εἶναι ἀντίγραφα συνυποσχετικοῦ καὶ ἀπόφασης διαιτησίας τοῦ 1487, καταχωρισμένα στὸ ἀρχεῖο τῆς *curia* τοῦ κομμερκίου τῆς Ρόδου καὶ ἐπι-

127. Εμμανουήλ/Μανόλης Λιμενίτης, *Το θανατικόν της Ρόδου*, επιμ. G.ST.HENRICH, εκδ. Ινστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 2015.

128. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 38.

129. Γιὰ τὸν ναὸ τῆς Παναγίας Δαμασκηνῆς, στὴ Ρόδο καὶ στὴ Μάλτα, καὶ γιὰ τὴν τύχη τῆς βυζαντινῆς εἰκόνας βλ. Ζ.Ν. ΤΣΙΡΠΑΝΛΗΣ, *Απο τὴ Ρόδο στὴ Μάλτα (1523-1530). Οἱ Ροδίτες πρόσφυγες καὶ οἱ βυζαντινὲς εἰκόνες τῆς Παναγίας Δαμασκηνῆς καὶ τῆς Παναγίας Ελεημονήτριας*, *Δωδώνη*, 17, 1988, σ. 198-205· ἀγγλικὴ μετάφραση: *From Rhodes to Malta (1523-1530). The Rhodian Refugees and the Byzantine Icons of Our Lady of Damascus and of Our Lady Eleimonia*, *The Order's Early Legacy in Malta*, ed. C.J. AZZOPARDI, Valletta – Malta 1989, σ. 81-82, 107-116· Ο ΙΔΙΟΣ, *Ανέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὴ Ρόδο*, ὁ.π., σ. 103.

κυρωμένα τὸ 1496 ἀπὸ τὸν βάιλο τοῦ κομμερκίου καὶ τὸν πρόξενο τῆς Βενετίας στὴ Ρόδο¹³⁰, δύο πληρεξούσια τῶν ἐτῶν 1564 καὶ 1588¹³¹, διαταγὴ πρὸς τὸν διοικητὴ τῆς Νάξου ποὺ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ Νάζη, δούκα τῆς Νάξου, μὲ τοποχρονολογία Πέραν Κωνσταντινούπολης 1572, σχετικὴ μὲ τὴν προνομιακὴ ἄδεια ποὺ εἶχε χορηγηθεῖ κατὰ τὸ παρελθὸν στὴ μονὴ νὰ ἐξάγει ἀπὸ τὴ Μῆλο ἀτελῶς ἑκατὸ πέτρες¹³², καὶ πιστοποιητικὰ ἐκλογῆς πυροβολητῆ στὴν ὑπηρεσία τῆς Γαληνοτάτης τῶν ἐτῶν 1594, 1596 καὶ 1599¹³³. Στὸν 17ο αἰῶνα χρονολογοῦνται δικογραφία τῶν ἐτῶν 1608-1609 ποὺ ἀφορᾷ καταβολὴ ἀποζημιώσεων ἔναντι ἐμπορευμάτων ποὺ εἶχαν λεηλατηθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια πειρατικῆς ἐπιδρομῆς¹³⁴, βεβαίωση τοῦ ἡγουμένου, τοῦ ἔτους 1615, ὅτι δὲν ὑπῆρχαν τότε κρούσματα ἐπιδημικῆς νόσου στὸ νησί¹³⁵, ὑπόμνημα τοῦ ἔτους 1615 πρὸς τὸν βενετὸ βάιλο τῆς Κωνσταντινούπολης σχετικὰ μὲ ὑπόθεση ἀπάτης¹³⁶, βεβαίωση, ἐνώπιον νοταρίου τῆς Ἀγκώνας, καπετάνιου πλοίου μὲ τὸ ὄνομα «ἅγιος Ἰωάννης» καὶ χιώτη ἐμπόρου, κατοίκου Ἀγκώνας, τοῦ ἔτους 1617, γιὰ τὴ γνησιότητα γράμματος τοῦ ἡγουμένου Γρηγορίου ποὺ ἔφερε τὴ σφραγίδα τῆς μονῆς¹³⁷, τέλος διάφορα σχέδια γραμμάτων τοῦ 1617 συνταγμένα ἀπὸ τὸν προηγούμενο Παρθένιο Παγκώστα¹³⁸.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα προβάλλουν ἀπὸ τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀπέλυσαν ὑπὲρ τῆς μονῆς οἱ καθολικοὶ ἡγεμόνες εἶναι ποιὲς γνώσεις εἶχαν οἱ τελευταῖοι γιὰ τὸ νησί καὶ τὸν κόσμον του. Στὸ σῶμα τῶν λατινικῶν καὶ ἄλλων δυτικῶν ἀρχειακῶν πηγῶν τὸ νησί τῆς Πάτμου, στὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου (*Aegei maris*)¹³⁹, μνημονεύεται ὡς *Palmosa*, *Pal-*

130. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 59.

131. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 60, 61.

132. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 43.

133. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 66.

134. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 62.

135. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 63.

136. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 64.

137. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 37.

138. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 65.

139. Μνεῖα σὲ γράμμα τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Ε' τοῦ 1614 (βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 18).

mosia, Patemos, Pathmos, Pathimos, Palamossa ἢ *Patinos*¹⁴⁰. Σύγχυση διαπιστώνεται στὰ παπικὰ κυρίως ἔγγραφα ὡς πρὸς τὴ δικαιοδοσία στὴν ὁποία ἀνήκε ἡ μονή. Ἄλλοι σημείωναν ὅτι ἡ μονή ὑπαγόταν στὴν ἐπισκοπὴ τῆς Κρήτης (*diocesis cretensis*), ἐννοώντας προφανῶς τὴ λατινική, καὶ ἄλλοι στὴν ἐπισκοπὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (*diocesis provinciae Constantinopolitane*)¹⁴¹. Ὅσο γιὰ τοὺς μοναχοὺς, αὐτοὶ στὰ μάτια τῶν Δυτικῶν ἀκολουθοῦσαν τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου (*ordinis Sancti Basilii*), ἦταν δηλαδὴ χριστιανοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τυπικοῦ¹⁴². Στὴν ὀπτικὴ τῶν Δυτικῶν, ὅπως αὐτὴ ἀποτυπώνεται στὰ ἔγγραφα, τὸ νησί τῆς Ἀποκάλυψης ἦταν τόπος ἱερὸς καὶ ἡ μονή ἦταν σύμβολο τῆς χριστιανικῆς πίστεως ποὺ κινδύνευε νὰ ἀφανιστεῖ καὶ νὰ περάσει στὰ χέρια τῶν ἀπίστων. Οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ποὺ λογιζόνταν ὡς «προσφιλῆ τέκνα» (*diletti figli*)¹⁴³ καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Πάτμου ἀντιμετώπιζαν οἰκονομικὰ προβλήματα, συνεπῶς χρειάζονταν τὴ βοήθεια τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν. Στὴν ἑλληνικὴ καταγωγὴ τῶν μοναχῶν ἀναφέρονταν συχνὰ διάφοροι ἡγεμόνες τῆς Δύσης τοῦ 16ου καὶ τοῦ 17ου αἰῶνα, κυρίως οἱ Ἰωαννίτες Ἱππότες. Οἱ μοναχοὶ λ.χ. Ἀθανάσιος καὶ Θεόδουλος σὲ γράμμα τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν τοῦ 1507 μνημονεύονται ὡς *calogheri sive monachi greci*¹⁴⁴, ὁ ἡγούμενος Μεθόδιος, μητροπολίτης Σμύρνης, σὲ ἔγγραφο τοῦ ἐπισκόπου Montis Regalis τοῦ 1515 σημειώνεται ὅτι ἦταν *natione greco*¹⁴⁵, οἱ μοναχοὶ Ἀθανάσιος καὶ Ἱερεμίας σὲ ἔγγραφο τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν τοῦ 1606 χα-

140. Βλ. ἐνδεικτικὰ πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 15, 24, 26, 46. Γιὰ τὶς διαφορὲς ὀνομασίες τοῦ νησιοῦ στὶς δυτικὲς πηγὲς βλ. Ο. MARKL, *Ortsnamen Griechenlands in 'fränkischer' Zeit*, Graz-Köln 1966, σ. 50.

141. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 16, 19. Δύο παπικὰ γράμματα τῶν ἐτῶν 1461 καὶ 1631 ἀπευθύνονται πρὸς τὸν λατῖνο ἐπίσκοπο Κρήτης (βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 14, 19) καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση τῆς Κρήτης, τὸ 1681, στὸν λατῖνο ἐπίσκοπο Χίου (βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 22).

142. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 14, 15, 17, 19, 20, 22, 46. Βλ. ὅσα σχετικὰ μὲ τὸ «ἑλληνικὸ τυπικὸ» γράφει ἡ GREENE, *Καθολικοὶ πειρατές*, ὁ.π., σ. 225.

143. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 19, 22, 23.

144. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 27.

145. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 16.

ρακτηρίζονται ως *monachi greci*¹⁴⁶, όπως ως *sacerdoti monachi greci* χαρακτηρίζονται επίσης και οι μοναχοί Ιερεμίας Μαθὰς και Κλήμης Γεράσιμος, *diletti* του μεγάλου μαγίστρου των Ίωαννιτών Ίπποτών, σύμφωνα με γράμμα του το 1613¹⁴⁷. τέλος, για *Greci del'isola di Patenos* κάνει λόγο σε έγγραφό του, το 1681, ο *cavaliere* του τάγματος των Ίωαννιτών Ίπποτών¹⁴⁸.

Από την πλευρά τους, όταν απευθύνονταν στους ξένους ηγεμόνες, οι μοναχοί έμφανίζονταν ως «ταπεινοί υπηρέτες» (*humilissimi servitori*)¹⁴⁹ και γονυπετείς, με δάκρυα στα μάτια (*con le ginocchia a terra e con le lacrime agl'occhi*)¹⁵⁰, περιέγραφαν τις δοκιμασίες τους, εκθέτοντας τὰ αίτήματά τους (*suppliche*) με ταπεινότητα (*humiliter*)¹⁵¹. Αυτόπαρουσιάζονταν ως φτωχοί, ταλαίπωροι, βασανισμένοι και κατατρεγμένοι από τους Τούρκους και τις πειρατικές έπιδρομές και υπόσχονταν ότι θα προσεύχονταν καθημερινά για «τὴ χριστιανοσύνη», τὴν εὐημερία και τὴ σωτηρία τὴς ψυχῆς τῶν φιλεύσπλαχνων ηγεμόνων¹⁵². Ὁ ίκετευτικός τόνος πὸν χρησιμοποιῶν στα γράμματά τους φανερώνει αφενὸς αγωνία και φόβο μπροστὰ στους κινδύνους πὸν διέτρεχε ἡ μονὴ ἀπὸ τὸς διάφορους έπιδρομείς και αφετέρου τὴν προσπάθεια νὰ συγκινήσουν τὸς καθολικούς ηγεμόνες, προκειμένου νὰ επιτύχουν τὴν εὐνοιά τους. Ἡ εἰκόνα πὸν προβάλλουν οἱ μοναχοί στους ξένους εἶναι αὐτὴ τῶν εκπροσώπων μιᾶς μονῆς συνυφασμένης με τὴ μορφή τοῦ αγαπημένου μαθητῆ τοῦ Χριστοῦ, με ιδιαίτερη αἴγλη στὸν χριστιανικὸ κόσμο, ἡ ὁποία βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν ἐχθρῶν τὴς χριστιανικῆς πίστες, δοκιμαζόταν οικονομικά και συνεπῶς χρειαζόταν τὴ βοήθεια ὄλων τῶν χριστιανῶν.

146. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 32.

147. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 35.

148. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 39.

149. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 3.

150. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 33.

151. Βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 14, 18, 22, 29.

152. Τὸ 1577, στὸ ἔγγραφο τοῦ Giacomo Foscarini ἀναφέρεται ὅτι οἱ μοναχοί δέονταν κάθε μέρα με εὐλάβεια γιὰ «τὸ σκέπος τὴς εὐτυχωτάτης ἡμῶν αὐθεντίας» (βλ. πὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 8).

2. Τὸ πατμιακὸ μετόχι στὸν Στύλο τῆς Κρήτης (13ος-17ος αἰ.)

Τὸ κτῆμα (ἀκίνητον) ἀπὸ τὶς βασιλικὲς ἐπισκέψεις, λεγόμενο Νησί, στὴν τοποθεσία τοῦ Ψυχροῦ, μὲ τὸ κοντινὸ μοναστήρι τοῦ ἀγίου Νικολάου, πὺ παραχώρησε, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ φορολογικὲς ἐπιβαρύνσεις, τὸ 1196, ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Γ΄ ὁ Ἄγγελος στὸν ἡγούμενο καὶ τοὺς μοναχοὺς τῆς πατμιακῆς μονῆς γιὰ νὰ σπεύρουν σιτάρι¹⁵³, ἀποτέλεσε τὸν πυρήνα τοῦ μετέπειτα μετοchioῦ στὸν Στύλο Ἀποκορώνου¹⁵⁴. Ἐγκαταστάθηκαν λοιπὸν λίγα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν τέταρτη σταυροφορία στὸ κτῆμα μοναχοὶ ἀπὸ τὴν Πάτμο, οἱ ὁποῖοι φαίνεται πὺς γρήγορα ἀνέπτυξαν φιλικὲς σχέσεις μὲ τοὺς κρητικὸς ἄρχοντες, ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὴ δωρεά, τὸ 1206, τοῦ σεβαστοῦ Στέφανου Ἁγιοστεφανίτη καὶ τῆς γυναίκας του στὴ μονὴ Πάτμου γονικῶν ἀμπελιῶν στὸ χωριὸ Βαρβάρει τῆς Πεδιάδας¹⁵⁵ καὶ ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τους στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν ἀρχόντων Κωνσταντίνου Σκορδίλη καὶ Θεόδωρου Μελισσηνοῦ, τῶν ἐτῶν 1217-1219¹⁵⁶. Στὸ λατινικὸ κείμενο τῆς περιγραφῆς τῶν συνόρων τοῦ μετοchioῦ, τοῦ 1321, πὺ εἶχε καταχωριστεῖ στὸ βιβλίον τῆς μεζονος

153. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου*, ὁ.π., σ. 206-216.

154. Γιὰ τὴν ἱστορικὴ γεωγραφία τῆς περιοχῆς, ὅπου ἐγκαταστάθηκε τὸ πατμιακὸ μετόχι στὴν Κρήτη, βλ. τὴ συστηματικὴ καὶ καλὰ τεκμηριωμένη μελέτη τοῦ Λ. Φ. ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗ, *Τὸ μετόχι τῆς Πάτμου στὸ Στύλον Ἀποκορώνου καὶ ἡ αυτοκρατορικὴ λύσις τοῦ 1196, Πληθυσμοὶ καὶ οικισμοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Ἱστορικά Μελετήματα, Τετράδια ἔργασίας*, 18 (Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν), Ἀθήνα 2003, σ. 91-132. Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς βλ. γενικὰ Κ. Α. ΔΟΥΝΑΚΗΣ, *Ἱστορία τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀποκορώνου*, Ἀθήνα 1967, σ. 39-67.

155. ΜΜ, *Acta et diplomata graeca*, σ. 150-151· πρβλ. D. TSOUGARAKIS, *Byzantine Crete. From the 5th Century to the Venetian Conquest*, Ἀθήνα 1988, σ. 297· ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Ἡ Κρήτη ἀνάμεσα στὴ Γαληνοτάτη καὶ τὴ Βασιλεύουσα, *Cretan Studies*, 6, 1998, σ. 3-4.

156. Βλ. γενικὰ γιὰ τὸ κίνημα CHRYSSA MALTEZOU, [Venetian Crete] The historical and social context, *Literature and society in Renaissance Crete*, ed. D. HOLTON, Cambridge University Press, 1991, σ. 23. Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ 1219 μεταξὺ τῆς Βενετίας καὶ τῶν κρητικῶν ἐπαναστατῶν ἀμνηστεύτηκαν *omnes monachi clerici obedientes de Pathimos*: G. L. F. TAFEL – G. M. THOMAS (ἔκδ.), *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig*, 2, Wien 1856 (Fontes Rerum Austriacarum 13), σ. 210-213.

Καγκελλαρίας Χανίων, αναφέρονται οί ὄροι *turma Psicro, feuda, milites, feudatarii* καὶ *territorium*¹⁵⁷. Ἀποτυπώνεται δηλαδή στὸ κείμενο ἀπὸ τὴ μιὰ ἢ παλαιὰ βυζαντινὴ διοικητικὴ διαίρεση τῆς Κρήτης σὲ τούρμες, οἱ ὁποῖες εἶχαν χάσει πλέον τὸν ἀρχικὸ χαρακτήρα τους καὶ εἶχαν ἐξελιχθεῖ σὲ ὄρο γεωγραφικοῦ προσδιορισμοῦ¹⁵⁸, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἢ φεουδαρχικὴ ὄρολογία πὺν χρησιμοποίησαν οἱ Βενετοὶ ὅταν κατέλαβαν τὴν Κρήτη καὶ ὀργάνωσαν τὶς πρῶτες ἐκεῖ ἀποστολὲς ἀποίκων, χαρακτηρίζοντας τοὺς τελευταίους ὡς *milites* καὶ *pedites*¹⁵⁹. Μὲ βάση τὴ νέα βενετικὴ διαίρεση τοῦ νησιοῦ σὲ σεξτέρια, τὸ 1212, ἡ ὁποία δὲν ἐφαρμόστηκε, τουλάχιστον ὅπως εἶχε ἀρχικὰ καταστρωθεῖ¹⁶⁰, ἡ τούρμα τοῦ Ψυχροῦ ἀνήκε στὸ σεξτέριο τοῦ ἀγίου Παύλου πὺν περιλάμβανε τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀποκορώνου, καὶ τὸ 1252 μὲ τὸ ἔγγραφο τοῦ ἀποικισμοῦ Χανίων ἐντάχθηκε στὸ διαμέρισμα Χανίων μαζί μὲ τὶς τούρμες Κισάμου, Ἄρνας καὶ Κουφοῦ¹⁶¹. Στὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τῆς περιγραφῆς, τοῦ 1506, οἱ ὄροι «τούρμα» καὶ «φέουδα» ἀπουσιάζουν, ἐνῶ ἡ λ. *territorium* ἀποδίδεται ὡς

157. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατριακοῦ ἀρχείου, ὁ.π., σ. 361. Τὸ 1265 μαρτυρεῖται ὁ ὄρος *Cato Psicro* (ΚΑΤΕΡΙΝΑ Π. ΜΠΑΝΤΙΑ, Ἡ βενετοκρατικὴ συνθήκη τοῦ 1265. Διπλωματικὴ ἔκδοση τοῦ κειμένου, *Κρητικὴ Ἔστια*, 2, 1988, σ. 125).

158. Πὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ θεσμοῦ τῆς βυζαντινῆς τούρμας στὴ βενετικὴ περίοδο βλ. Χ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, Ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ στὴ βενετικὴ τούρμα. Κρήτη, 13ος-14ος αἰ., *Σύμμεικτα*, 14, 2001, σ. 167-227.

159. Πὰ τοὺς ἀποικισμοὺς βλ. ELISABETH SANTSCHI, *La notion de «feudum» en Crète vénitienne (XIIIe-XVe siècles)*, Montreux 1976, σ. 27 κ.έ.: S. COSENTINO, *Aspetti e problemi del feudo veneto-cretese (secc. XIII-XIV)*, Bologna 1987, σ. 18 κ.έ.: ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Concessio Crete*. Παρατηρήσεις στὰ ἔγγραφα διανομῆς φεοῦδων στοὺς πρῶτους βενετοὺς ἀποίκους τῆς Κρήτης, *Λοιβή. Εἰς μνήμην Ἀνδρέα Γ. Καλοκαιρινοῦ*, Ἡράκλειο 1994, σ. 107-131· Χ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum sexteriorii Dorsoduri 1227-1418*, 1, Ἀθήνα 2004, σ. 21-28, 39-51· Ο ΙΔΙΟΣ, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Chanee, 1314-1396*, Ἀθήνα 2008, σ. 27-32.

160. Πὰ τὴ διαίρεση σὲ σεξτέρια βλ. TAFEL – THOMAS, *Urkunden*, ὁ.π., 2, σ. 143-145· ΓΑΣΠΑΡΗΣ, Ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ στὴ βενετικὴ τούρμα, ὁ.π., σ. 168.

161. Πὰ τὸν γεωγραφικὸ προσδιορισμὸ τῶν συνόρων βλ. ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ, *Το μετόχι*, ὁ.π., σ. 98 κ.έ.: Χ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, Ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ στὴ βενετικὴ τούρμα, ὁ.π., σ. 170· Ο ΙΔΙΟΣ, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Chanee*, ὁ.π., σ. 17· βλ. ἐπίσης γιὰ τὰ σύνορα καὶ τὴ διεύρυνση τῆς κτήσης Κ. SMYRLIS, *La fortune des grands monastères byzantins (fin du Xe-milieu du XIVe siècle)*, Paris 2006, σ. 78-79, 116-118, 120, 260.

τόπος, ὄρος πού μνημονεύεται συχνά στὶς μεταγενέστερες πηγές¹⁶². Μὲ τὴν ἔννοια τοῦ τόπου ἀναφέρεται ἐπίσης στὰ ἔγγραφα ἢ ἰταλ. λ. *posses-sion, possessus*, καὶ στὴ μεταγραφή της στὰ ἑλληνικὰ *ποσσεσιό, ποσσε-σιόν, μποσσεσιόν*¹⁶³. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ὄρο «τούρμα», πού δὲν σημειώ-νεται στὰ ὑπὸ ἐξέταση ἔγγραφα¹⁶⁴, ὁ ὄρος «μοῖρα, μοῖρες», ὑποδιαίρεση τῆς τούρμας κατὰ τὸ βυζαντινὸ παρελθόν, διατηρεῖται τουλάχιστον ὡς τὶς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα¹⁶⁵. Ὡς συμβολὴ στὴν κατανόηση τῶν ξένων ὄρων καὶ τῆς πρόσληψής τους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς, ἄς ση-μειωθεῖ ὅτι στὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ κειμένου τῆς συνθήκης ἀνά-μεσα στοὺς Βενετοὺς καὶ τὸν Ἀλέξιο Καλλέργη, τοῦ 1299, οἱ λατινικοὶ ὄροι *feuda, feudatus* ἀποδίδονται ὡς *μοῖρες, μοιράδια, μοιρατάρης*¹⁶⁶. Ἡ τοποθεσία Στύλος, ὅπου βρισκόταν ἡ κτήση τῆς πατμιακῆς μονῆς, μαρ-τυρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1265 στὸ κείμενο τῆς συνθήκης ἀνάμεσα στὸν δούκα τῆς Κρήτης καὶ τοὺς κρητικούς ἐπαναστάτες¹⁶⁷. μνημονεύεται ἐπίσης σὲ ἄλλα δύο ἔγγραφα τοῦ 13ου αἰώνα: στὴν ἑλληνικὴ περιλη-πτικὴ μετάφραση τοῦ δουκικοῦ γράμματος τοῦ Ranier Zen, τοῦ 1267, ἢ ὁποία ὁμως χρονολογεῖται μετὰ τὸ 1401, ἔτος χορήγησης τοῦ τελευταίου

162. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχείου, ὁ.π., σ. 363.

163. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 187, 191, 192, 195, 204, 214.

164. Ὁ ὄρος ἀναφέρεται στὸ κείμενο τῆς παραχώρησης φεούδων στοὺς κρητικούς ἐπαναστάτες τὸ 1265: ΜΠΑΝΤΙΑ, Ἡ βενετοκρητικὴ συνθήκη, ὁ.π., σ. 123 (*turma de Psicro*): ἐπίσης, μνεῖα στὴν περιγραφή τῶν συνόρων τοῦ 1321.

165. Βλ. ἐνδεικτικὰ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχείου, ὁ.π., σ. 363-365, καὶ πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 21-24, 101, 140, 257, 260. Κάθε τούρμα μερίζεται σὲ δροῦγγους ἢ μοῖρες ὑπὸ τὸν δροῦγγάριο (βλ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινὴ Ἱστορία*, Β1: 610-867, Ἀθήνα 1981, σ. 301). Ἡ ANNA ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (Ὁ ὄρος δροῦγγος κατὰ τὴν υστεροβυζαντινὴ περίοδο 13ος-15ος αι., *Aureus. Τόμος ἀφι-ερωμένος στὸν καθηγητὴ Εὐάγγελο Κ. Χρυσό*, Ἀθήνα 2014, σ. 665) ἀναφέρει ὅτι στὴ βυζαντινὴ περίοδο κάθε τούρμα ἀπαρτιζόταν ἀπὸ ἀριθμὸ δροῦγγων, ἀλλὰ δὲν κάνει λόγο γιὰ τὴν ὑποδιαίρεση τῆς τούρμας σὲ μοῖρες.

166. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ, Ἡ συνθήκη Ἐνετῶν – Καλλέργη καὶ οἱ συνοδεύοντες αὐτὴν κατάλογοι, *Κρητικὰ Χρονικά*, 3, 1949, σ. 270, 271. Γιὰ τὸν ὄρο «φέουδο» βλ. Χ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Ἡ γῆ καὶ οἱ αγρότες στὴ μεσαιωνικὴ Κρήτη 13ος-14ος αι.*, Ἀθήνα 1997, σ. 49-51 (μὲ συγκεντρωμένη σχετικὴ βιβλιογραφία).

167. ΜΠΑΝΤΙΑ, Ἡ βενετοκρητικὴ συνθήκη, ὁ.π., σ. 125· πρβλ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Chanee*, ὁ.π., σ. 54-55.

προνομίου πού αναφέρεται στη μετάφραση¹⁶⁸ και στο έγγραφο του 1296, στο οποίο μαρτυρείται ο Παῦλος, πρῶτος πιθανότατα οἰκονόμος τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου στὸν Στύλο¹⁶⁹. Ἐξάλλου, στὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῶν Ἀπτέρων ἔχει ἐντοπιστεῖ ναός, ἴσως ὁ ἀρχικὸς τῆς μονῆς, ἐνῶ δὲν ἔχει ἀκόμη διερευνηθεῖ ἡ σχέση πού ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὸ μετόχι καὶ στὴν ἐρειπωμένη μεσοβυζαντινὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Ζερβιώτισσας πού ὑψώνεται στὴ θέση Μοναστήρα, μέσα στοὺς ἐλαιῶνες τοῦ Στύλου¹⁷⁰. Δὲν ἀποκλείεται ἡ ὀνομασία τοῦ Στύλου νὰ παραπέμπει στὴν ὁμώνυμη μονὴ στὸ ὄρος τοῦ Λάτρου, ὅπου ἦταν ἡγούμενος ὁ ὄσιος Χριστόδουλος, ἰδρυτῆς τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο¹⁷¹. Πιθανότατα οἱ πρῶτοι μοναχοὶ πού εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Πάτμο στὴν Κρήτη νὰ εἶχαν ὀνοματοδοτήσει τὴν περιοχὴ Στύλος, γιὰ νὰ συνδέσουν τὸ «ἀκίνητον» πού τοὺς εἶχε παραχωρήσει ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτορας μὲ τὸν ἅγιό τους. Ὡς τόπος (*locus*) καὶ χωριό (*casale*), τὸ μετόχι τοῦ Στύλου μαρτυρεῖται στὸ γράμμα τοῦ δόγη Pasquale Malipiero, τοῦ ἔτους 1462, καὶ τοποθετεῖται στὸ διαμέρισμα (*in districtu*) Χανίων¹⁷². Ὁ ὄρος *distretto* προοδευτικὰ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ αὐτὸν τοῦ *territorio*, πού δήλωνε τὴ μία ἀπὸ τίς τέσσερις διοικητικὲς περιφέρειες στίς ὁποῖες διαιρέθηκε τελικὰ ἡ βενετοκρατούμενη Κρήτη¹⁷³. Τὸ ἀρχικὸ κτῆμα τοῦ

168. Βλ. πὶο κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 5.

169. Βλ. πὶο κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 1.

170. Κ. Ε. ΛΑΣΣΙΘΙΩΤΑΚΗΣ, Ἐγγεγραμμένοι σταυροειδεῖς ναοὶ τῆς Δυτικῆς Κρήτης, *Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, 1, Ἀθήνα 1968, σ. 345-346. ΤΣΟΥΓΑΡΑΚΙΣ, *Byzantine Crete*, ὁ.π., σ. 333. Μ. ΑΝΔΡΙΑΝΑΚΗΣ, Ἡ ἐπαρχία Αποκορώνου στα χριστιανικά χρόνια, *Α' Παγκόσμιο Συνέδριο τῶν Αποκορωνιωτῶν, Ἰδρυμα «Ἁγία Σοφία», 21-24 Αὐγούστου 1987, Πεπραγμένα Συνεδρίου*, Χανιά 1989, σ. 78. ΚΛ. ΓΑΛΛΑΣ – ΚΛ. ΒΕΣΣΕΛ – Μ. ΒΟΡΒΟΥΔΑΚΙΣ, *Byzantinisches Kreta*, München χ.χ., σ. 243-244.

171. ΛΑΣΣΙΘΙΩΤΑΚΗΣ, Ἐγγεγραμμένοι σταυροειδεῖς ναοί, ὁ.π., σ. 345 σημ. 4. Πὰ τὸν βίο τοῦ ὀσίου Χριστοδούλου πρὶν ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασή του στὴν Πάτμο βλ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου*, ὁ.π., σ. 21*-22*.

172. Βλ. πὶο κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 6.

173. Πὰ τὴ διαίρεση τοῦ νησιοῦ σὲ *territorii* βλ. πρόχειρα ΜΑΛΤΕΖΟΥ, [Venetian Crete] *The historical and social context*, ὁ.π., σ. 20.

Ψυχροῦ διευρύνθηκε με τὴν πάροδο τοῦ χρόνου¹⁷⁴, προφανῶς με δωρεές διαφόρων εὐλαβῶν Κρητικῶν¹⁷⁵, καὶ τὸ μετόχι με κέντρο τὸ χωριὸ Στύλος, ὅπου βρισκόταν ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, γνωστὴ στὶς λατινικὲς ἀρχειακὲς πηγὲς ὡς *monasterio sancti Johannis de Stillo*¹⁷⁶, κατέληξε νὰ ἔχει στὴ δικαιοδοσία του ἀκίνητα στὰ Χανιά¹⁷⁷ καὶ γαῖες (*terreni*) σὲ

174. Βλ. τὴν παρατήρηση τοῦ Δ. ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ, Βυζαντινὰ μοναστήρια τῆς Κρήτης, *Θησαυρίσματα*, 26, 1996, σ. 18.

175. Τὸ 1363, ὁ Ἐμμανουὴλ Καπίνος ἀφιέρωσε στὴ μονὴ Πάτμου ἀμπέλια, σπίτια καὶ τὴν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ [τοῦ Καμπῆ] στὸν Κλαδισό (βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 20). Βλ. ἐπίσης τὴ δωρεὰ ἀμπελιῶν πρὸς τὴ μονὴ τοῦ Στέφανου Ἀγιοστεφανίτη τὸ 1206 (πιὸ πάνω, σ. 50).

176. Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ βρίσκεται διμάρτυρος ναὸς ἀφιερωμένος στοὺς ἁγίους Ἰωάννη τὸν Θεολόγο καὶ Νικόλαο, κτισμένος σὲ διαδοχικὲς φάσεις μεταξὺ τοῦ 13ου καὶ τοῦ 15ου αἰώνα. Γιὰ τὸν ναὸ βλ. G. GEROLA, *Τοπογραφικὸς κατάλογος τῶν τοιχογραφημένων ἐκκλησιῶν τῆς Κρήτης*, μετάφρ., πρόλογος, σημειώσεις Κ. Ε. ΛΑΣΣΙΘΙΩΤΑΚΗΣ, Ἡράκλειο 1961, σ. 28 ἀρ. 60· Κ. Ε. ΛΑΣΣΙΘΙΩΤΑΚΗΣ, Ἐκκλησίες τῆς Δυτικῆς Κρήτης. Β' Ἐπαρχία Κυδωνίας, *Κρητικὰ Χρονικά*, 21, 2, 1969, σ. 465-468· Μ. Γ. ΑΝΔΡΙΑΝΑΚΗΣ, Ὁ νομὸς Χανίων κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴ περίοδο (Κατάλογος Μνημείων), Χανιά 1982 (ἐτήσια ἔκδοση Δήμου Χανίων, Χρονιὰ 10η), σ. 28· Ὁ ΙΔΙΟΣ, Ἡ ἐπαρχία Ἀποκορώνου, ὅ.π., σ. 80· ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ, Τὸ μετόχι τῆς Πάτμου, ὅ.π., σ. 103, 126-127· JENNY ALBANI, In der Hoffnung auf ewiges Leben. Grabbeigaben aus der Byzantinischen und Nachbyzantinischen Sammlung in Chania/Kreta, *Wiener Byzantinistik und Neogräzistik*, 24, 2004 = *Beiträge zum Symposium (Wien 4-7 Dezember 2002)*, σ. 53-60· GALLAS – WESSEL – BORBOUDAKIS, *Byzantinisches Kreta*, ὅ.π., σ. 244-245. Στὸν ναὸ ἐντοπιζοῦνται χαράγματα τῶν ἐτῶν 1347 καὶ 1379· βλ. Δ. ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗΣ – ΕΛΕΝΗ ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ-ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ, *Σύνταγμα (Corpus) χαραγμάτων ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν τῆς Κρήτης*, Ἀθήνα 2015, σ. 81 ἀρ. 6. Ναὸς ἁγίου Ἱερεμίας μνημονεύεται στὴν αὐτοκρατορικὴ λύση τοῦ 1196 (βλ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου*, ὅ.π., σ. 209 καὶ σχετικὸ σχολιασμὸ ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ, Τὸ μετόχι τῆς Πάτμου, ὅ.π., σ. 103). Σύμφωνα με πληροφωρία σὲ γράμμα τοῦ οἰκονόμου τοῦ Στύλου Ἱερεμίας πρὸς τὴ μονὴ Πάτμου, ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου ὑπέστη σοβαρὲς ζημιὲς τὸ 1912 ἀπὸ σεισμό (*Νεώτερο ἀρχεῖο μονῆς Πάτμου*, φάκ. 59 Ζ).

177. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 1, 10, 14, ὅπου μνεῖα σπιτιῶν τῆς μονῆς α) τὸ 1296 (γῆς γιὰ κτίσιμο σπιτιῶν) κοντὰ στὸν τοῖχο τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἄμμος, καὶ β) τὸ 1584 καὶ 1599 στὴ συνοικία τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς στὰ Χανιά. Με βάση τὸ ἔγγραφο τοῦ 1599 ὁ Δανιὴλ, οἰκονόμος τοῦ Στύλου, εἶχε ἀγοράσει σπίτια στὰ Χανιά, στὴ συνοικία τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, ἀπὸ τὸν Πάννη <N>τελούσα τοῦ ποτὲ Ἱερώνυμου. Ὁ πωλητὴς ἦταν ὁ γνωστὸς διδάσκαλος ζωγράφος Ντελούσας, γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ, *Εἰκόνες Πάτμου*, ὅ.π., σ. 30-31, 114· Ὁ ΙΔΙΟΣ, Ἡ Πάτμος

πολλά στη γύρω περιοχή χωριά, λ.χ. στὸν Σαμωνά, στοὺς Κάμπους, στὸ Πρόβαρμα, στὰ Κυριακοσέλια, στὴ Μαλάξα, στὴν Κεραμέα, στὰ Μεγάλα Χωράφια, στοὺς Κούμους, στὰ Ποδομούρια, στὴν Ἁγία Μαρίνα κ.ά.¹⁷⁸ Οἱ γαῖες του δηλαδὴ ἐντοπίζονταν στὴν εὐφορη περιοχή πού ἐκτείνεται στὰ βόρεια τοῦ Στύλου μέχρι τὴ θάλασσα τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, μὲ σύνορο στὰ ἀνατολικά τὸν ποταμὸ Κοιλιάρη, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν περιοχή καὶ ἐκβάλλει στὴ θάλασσα, στὸ σημερινὸ χωριὸ Καλύβες, καὶ στὰ δυτικά τὸ ὄροπέδιο τῆς Μαλάξας, στὰ ὄρια τῶν ἐπαρχιῶν Ἀποκορώνου καὶ Κυδωνίας. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰώνα καὶ ἐξῆς, τὰ ἔγγραφα μνημονεύουν *il casal Stilo et Paleocastro*, ἐννοώντας ὡς Παλαιόκαστρο τὸν λόφο (*collina*) στὸ βόρειο μέρος τοῦ Στύλου, σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ χωριὸ λίγων χιλιομέτρων, πού δεσπόζει τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου τῆς Σούδας¹⁷⁹. Σὲ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1621 καὶ 1622 μνημονεύονται χωράφια στὴν Ἁγία Μαρίνα, στὸ Παλαιόκαστρο, στὴ θέση Ψυχρό· μνημονεύεται ἐπίσης στὸ χωριὸ Ἁγία Μαρίνα ὁμώνυμο μοναστήρι, *σοτοπόστο* τῆς μονῆς Στύλου¹⁸⁰. Τὸ 1661, στὴ διάρκεια τοῦ βενετοτουρκικοῦ πολέμου, τὰ βενετικά στρατεύματα μὲ γενικὸ καπιτάνο τὸν Francesco Morosini εἶχαν καταλύσει στὸ *hospitio* τῆς πατμιακῆς μονῆς στὸ Παλαιόκαστρο, ὅπου τοὺς προσφέρθηκε φιλοξενία ἀπὸ τοὺς δύο μοναχοὺς Καλλίστρατο καὶ Μεθόδιο,

καὶ ἡ κρητικὴ ζωγραφικὴ, *Λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 19ην Ἀπριλίου 1977 κατὰ τὴν ἀναγόρευσίν του εἰς ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, Ἐπίσημοι λόγοι ἐκφωνηθέντες κατὰ τὸ ἔτος 1976-1977*, 21, 1978, σ. 18· ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Τιμὲς ἀγαθῶν*, ὁ.π., σ. 19 καὶ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ – ΦΛΩΡΕΝΤΗΣ, *Κείμενα γιὰ τὴν τεχνικὴ καὶ τὴν τέχνη*, ὁ.π., σ. 3. Τὸ 1605, ὁ Ἰωάννης Ντελούσας, διδάσκαλος, μαζί μὲ τὸν γιό του Ἰάκωβο, μνημονεύεται ὡς μάρτυρας σὲ πάκτωση χωραφιῶν (βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 123).

178. Βλ. πιὸ κάτω, εὐρετήριο.

179. ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ, *Τὸ μετόχι τῆς Πάτμου*, ὁ.π., σ. 95.

180. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 174, 194. Στὴ γνωστὴ ἀπογραφὴ τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν τοῦ διαμερίσματος Χανίων, τοῦ 1637, ἡ πατμιακὴ μονὴ ἐμφανίζεται νὰ κατέχει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὸν Στύλο, καὶ τὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου στὸν Κυρτομάδο τῆς Κυδωνίας (ΜΑΡΙΑ Κ. ΧΑΙΡΕΤΗ, *Ἡ ἀπογραφὴ τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν τῆς περιοχῆς Χανίων τοῦ ἔτους 1637, Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 36, 1968, σ. 339 σημ. 3 καὶ ἀρ. 121, 206).

οί όποιοι κατά τήν άποχώρηση του βενετικού στρατού έγκατέλειψαν τó οΐκημα και κατέφυγαν στη φορτέτζα τής Σούδας¹⁸¹.

Μέ τή βενετοβυζαντινή συνθήκη του 1265, μέ τήν όποία ρυθμίστηκαν οί σχέσεις τής Γαληνοτάτης μέ τόν αΐτοκράτορα Μιχαήλ Η' τόν Παλαιόλογο, άναγνωρίστηκε άπό τούς Βυζαντινούς ή βενετική κυριαρχία στην Κρήτη¹⁸² και έσβυσαν οί έλπίδες όσων τics είχαν για άνατροπή τής τάξης πραγμάτων. Καταλαβαίνουμε έτσι τούς λόγους για τούς όποίους ή μονή τής Πάτμου φρόντισε, στο πλαίσιο του νέου πολιτικού τοπίου που είχε διαμορφωθεί μέ τήν έξομάλυνση τής κατάστασης στη δυτική Κρήτη, να έδραιώσει τήν κυριότητα τών άκινήτων της στη μεγαλόνησο και να επιτύχει άπό τήν κυρίαρχο Βενετία τή χορήγηση προνομίων ύπέρ του μετοχιού της στον Στύλο¹⁸³. Η πολιτική που άκολούθησαν οί Βενετοί άπέναντι στις δύο φημισμένες μονές τής χριστιανοσύνης, αυτές τής άγίας Αϊκατερίνης του Σινά και του άγίου Ίωάννου του Θεολόγου τής Πάτμου, ήταν εύνοϊκή όχι μόνο λόγω τής αίγλης που εξέπεμπαν οί μονές στον χριστιανικό κόσμο και τής τακτικής ίσορροπίας δυνάμεων που επιδίωκαν στις σχέσεις τους μέ τή λατινική άρχιεπισκοπή Κρήτης, αλλά και λόγω γενικότερα του δόγματος που είχαν θεσπίσει οί βενετικές άρχές, σύμφωνα μέ τó όποιο *είς έκαστος, όποιασδηποτοϋν ειη τάξεως και χρήσεως, έν τή ιδία κτήσει και τω ιδίω δικαίω να άναπαύεται και να τρατάρεται εύνοϊκώς και άταράχως*¹⁸⁴. Μέσα σ' αυτό τó πολιτικό κλίμα, ή πα-

181. Βλ. πιό κάτω, έγγρ. άρ. Σ 17, 18.

182. ... *ίνα έχη τήν νήσον Κρήτην* (MM, *Acta et diplomata graeca*, τ. 2, Βιέννη 1865, σ. 76). Η συνθήκη συνήφθη τó 1265 αλλά επικυρώθηκε τó 1268· βλ. ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Ό θεσμός του έν Κωνσταντινουπόλει βενετου βαΐλου* (1268-1453), Άθήνα 1970, σ. 99.

183. Βλ. μνεία τών προνομίων στις έργασίες τών S. BORSARI, *Il dominio veneziano a Creta nel XIII secolo*, Napoli 1963, σ. 121-123· ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Τα λατινικά έγγραφα τής Πάτμου*, ό.π., σ. 350-353· SMYRLIS, *La fortune des grands monastères*, ό.π., σ. 75-79· ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ, *Τó μετόχι τής Πάτμου*, ό.π., σ. 106-108· SAINT-GUILLAIN, *L'Apocalypse*, ό.π., σ. 772-774· ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Catastici Feudorum Crete. Catasticum Chanee*, ό.π., σ. 53-56.

184. Βλ. πιό κάτω, έγγρ. άρ. Σ 1, 5. Σε άνάλογη πολιτική κατεύθυνση, άν και σε διαφορετική συγκυρία, είναι ή αντίληψη τών βενετικών άρχών που έκφράζεται, άρκετά χρόνια άργότερα, τó 1299, στη συνθήκη μεταξύ Βενετών και Άλεξίου Καλλέργη, στην όποία ύπάρχει σαφής άναφορά στην κοινωνική θέση τών ύπηκόων της στην Κρήτη: *ήτις ένει μηρατάρικ να ένει μηρατάρικ και ήτις ένει άρχοντας να ένει άρχοντας και ήτις*

τμιακή μονή επέτυχε τὸ 1265, μὲ τὴ συνθήκη μεταξὺ τοῦ δούκα τῆς Κρήτης Marco Dandolo καὶ τῶν κρητικῶν ἐπαναστατῶν, τὴν ἀναγνώριση τῆς κτήσης της καὶ τὸ 1267 τὴν ἐπικύρωση τῆς «ποσσεσιόν» της ἀπὸ τὸν δόγη Ranier Zen¹⁸⁵. Στὸ μεγάλο χρονικὸ τόξο τῶν πέντε αἰώνων, ἀπὸ τὸν 13ο ὡς τὸν 17ο αἰῶνα, στοὺς ὁποίους ἀπλώνεται τὸ ἀρχειακὸ ὑλικό, οἱ βενετικὲς ἀρχὲς τῆς μητρόπολης χορήγησαν στὸ μετόχι διάφορα προνόμια, ὅπως ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν παροχὴ ἀγγαρειῶν¹⁸⁶, ἡ ἄδεια ἐξαγωγῆς σιταριοῦ (1.000 μουζούρια τὸν χρόνο)¹⁸⁷, λαδιοῦ καὶ κρασιοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Πάτμο¹⁸⁸, ἡ ἄδεια μεταφορᾶς βιλλάνων ἀπὸ τὴν Πάτμο καὶ ἐγκατάστασής τους στὴν κτήση τῶν μοναχῶν, μὲ τὸν ὄρο νὰ καταβάλλει τὸ μετόχι γιὰ κάθε βιλλάνο πὸν εἶχε μεταφέρει ἓνα ὑπέρπυρο τὸν χρόνο¹⁸⁹, ἡ ἀκύρωση τῶν πράξεων παραχώρησης τοῦ Στύλου ἀφενὸς

ἔνει ἀρχοντόπουλον νὰ ἔνει ἀρχοντόπουλον καὶ ἦτις ἔνει βασιμῶλος νὰ ἔνει βασιμῶλος καὶ ἦτις ἔνει λατίνος νὰ ἔνει καὶ ἔχεται λατίνος (ΜΕΡΤΖΙΟΣ, Ἡ συνθήκη Ἑνετῶν – Καλλέργη, ὁ.π., σ. 271).

185. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 1, 5· πρβλ. BORSARI, *Il dominio*, ὁ.π., σ. 122. Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Στύλου μνημονεύεται τὸ 1265 στὴ συνθήκη ἀνάμεσα στὸν δούκα Κρήτης Marco Dandolo καὶ τοὺς κρητικοὺς ἐπαναστάτες Γεώργιο Χορτάση καὶ Μιχαὴλ Σκορδίλη Ψαρομήλιγκο (ΜΠΑΝΤΙΑ, Ἡ βενετοκρητικὴ συνθήκη, ὁ.π., σ. 125). Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ παρατήρηση ὅτι τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὸν δόγη ἡ κυριότητα τοῦ μετοχιοῦ θεωρεῖται ἀπὸ τὶς βενετικὲς ἀρχὲς ὡς ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο ἀπέκτησε ἡ μονὴ τὴν ἀκίνητη περιουσία της στὴν Κρήτη, μὴ λαμβάνοντας ὑπόψη τὴν παραχώρηση στοὺς μοναχοὺς τοῦ κτήματος τοῦ Ψυχροῦ ἀπὸ τὸν βυζαντινὸ αὐτοκράτορα (βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 6).

186. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 5, 7, 11.

187. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 3, 5.

188. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 8.

189. Οἱ βιλλάνοι πὸν εἰσάγονταν στὸ νησι λογίζονταν ἀπὸ τὴ βενετικὴ διοίκηση ὡς *ἐλεύθεροι*, ἄρα ἦταν βιλλάνοι τοῦ δημοσίου καὶ ἡ μονὴ γιὰ νὰ τοὺς ἔχει στὴ δούλεψη της ἔπρεπε νὰ πληρώνει γιὰ τὸν καθέναν ἓνα ὑπέρπυρο: D. JACOBY, *From Byzantium to Latin Romania: Continuity and Change*, *Mediterranean Historical Review*, 4, 1989 (= *Latins and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204*, ed. A. ARBEL – B. HAMILTON – D. JACOBY, London-Totowa, New Jersey 1989), σ. 40 σημ. 70· βλ. ὅμως καὶ SAINT-GUILLAIN, *L'Apocalypse*, ὁ.π., σ. 775 καὶ σημ. 49 (μὲ σχετικὴ βιβλιογραφία), ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι οἱ βιλλάνοι λογίζονταν ὡς ξένοι. Γιὰ τὴ χορήγηση τῆς ἄδειας βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 2· βλ. ἐπίσης πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 27, 56-58: ἀποδείξεις πληρωμῆς τῶν ὑπερπύρων.

στὸν λατῖνο ἐπίσκοπο Καλαμῶνος¹⁹⁰ καὶ ἀφετέρου σὲ δώδεκα φιλοκαθολικοὺς ἱερεῖς¹⁹¹, ἡ ἄδεια νὰ μποροῦν οἱ μοναχοὶ νὰ πουλοῦν ἐλεύθερα τὸ σιτάρι τους¹⁹², ἡ διαβεβαίωση ἀπὸ τὸν δόγη ὅτι δὲν θὰ ἐνοχλοῦσαν τοὺς μοναχοὺς οἱ καστελλάνοι τοῦ Ἀποκορώνου (τοῦ Πικόρνα)¹⁹³, τέλος ἡ ἀπαλλαγή ἀπὸ τὴν καταβολὴ δεκάτης καὶ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση τῶν μοναχῶν νὰ προσφέρουν κάθε χρόνο στὸν δούκα τῆς Κρήτης ἓνα γεράκι ἢ 20 ὑπέρπυρα, καθὼς καὶ γεῦμα στοὺς βενετοὺς ἀξιωματοῦχοις τῆς Κρήτης κατὰ τὶς περιοδεῖες τους¹⁹⁴.

190. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 4, 5. Τὴν ἴδια ἐποχὴ, τὸ 1402, ἡ σύγκλητος, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης κατὰ τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἐξοπλίσει γαλέρες, ἐπέβαλε φόρο μεταξὺ ἄλλων στὰ μετόχια τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στύλου καὶ τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ (H. NOIRET, *Documents inédits pour servir à l'histoire de la domination vénitienne en Crète de 1380 à 1485*, Paris 1892, σ. 123-124, περίληψη: F. THIRIET, *Régestes des délibérations du Senat de Venise concernant la Romanie*, 2: 1400-1430, Paris-La Haye 1959, σ. 22 ἀρ. 1035).

191. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 6. Σχετικὰ μὲ τὴν παραχώρηση τοῦ Στύλου σὲ φιλοκαθολικοὺς ἱερεῖς καὶ τὴν ἀνάκλησή της βλ. Ζ.Ν. ΤΣΙΡΠΙΑΝΛΗΣ, *Τὸ κληροδότημα τοῦ καρδινάλιου Βησσαρίωνος γιὰ τοὺς φιλενωτικούς τῆς βενετοκρατούμενης Κρήτης (1439-17ος αἰ.)*, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 73 καὶ σημ. 4, σ. 75 καὶ σημ. 5.

192. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 13.

193. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. 5· πρβλ. καὶ SAINT-GUILLAIN, *L'Apocalypse*, ὁ.π., σ. 773 σημ. 44.

194. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 9, 45, 48, 50, 65· πρβλ. CHRYSMA MALTEZOU, *Feudatari e contadini a Creta veneziana. Il caso di Stilo*, *Rivista di Bizantinistica*, 3, 1993 = *Atti dei congressi della Scuola Internazionale per lo Studio dell'Oriente Europeo, Erice, Centro E. Majorana*, 2, a cura di P. PICCININI e G. VESPIGNANI, σ. 301· ΑΣΠΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ, *Θρησκευτικὲς καὶ κοσμικὲς τελετὲς στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Ρέθυμνο 1995 (καὶ ἰταλικὴ μετάφραση Spoleto 2005), σ. 108 (περιγραφή τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Τσικνοπέμπτης: σ. 104-108). Τὴν ἀπαλλαγή ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση νὰ προσφέρουν οἱ μοναχοὶ κάθε χρόνο, στὴν ἑορτὴ τοῦ κυνηγιοῦ, ἓνα γεράκι στὸν δούκα τῆς Κρήτης ἢ 25 ὑπέρπυρα, καὶ ἓνα βόδι στὸν ρέκτορα Χανίων (*coguntur dare annuatim duce Crete falchionum uni, et si non dant, coguntur solvere yperperi viginti quinque, et rectori Canee pro catia annuatim in die festi catie unum taurum...*) εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὶς βενετικὲς ἀρχές, τὸ 1385, ἐκπροσωπώντας τὴ μονή, ὁ καλόγερος Ἰωαννίκιος (NOIRET, *Documents inédits*, ὁ.π., σ. 2-3· ἔλλιπης ἐπιτομή: F. THIRIET, *Régestes des délibérations du Sénat de Venise concernant la Romanie*, 1: 1329-1399, Paris-La Haye 1958, σ. 170 ἀρ. 705). Ἡ μνεῖα τῆς ὑποχρέωσης νὰ προσφέρουν οἱ μοναχοὶ γεῦμα στὸν δούκα καὶ στοὺς ἄλλους βενετοὺς ἀξιωματοῦχοις παραπέμπει στὴ βυζαντινὴ συνθήκη σύμφωνα

Στὸ αἴτημά τους πρὸς τὶς βενετικές ἀρχές τὸ 1307 γιὰ χορήγηση ἄδειας μεταφορᾶς παροίκων, ὁ Παῦλος, οἰκονόμος τοῦ Στύλου, ἀνέφερε ὅτι ἡ μονὴ εἶχε μεταφέρει ἀπὸ τὴν Πάτμο στὴν Κρήτη 39 παροίκους ἀπὸ φόβο μήπως ἐπιτεθοῦν στὸ νησί Τούρκοι καὶ ὅτι εἶχε ἐξαγοράσει κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ βενετοβυζαντινοῦ πολέμου¹⁹⁵ ἀπὸ κουρσάρους ἄλλους 38 βιλλάνους¹⁹⁶. Στὴν πραγματικότητα, μὲ τὴν προνομιακὴ παραχώρηση ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς τῆς ἄδειας νὰ στέλνουν 1.000 μουζούρια κρητικὸ σιτάρι κάθε χρόνο στὴν Πάτμο καὶ ἀκόμη νὰ ἀπασχολοῦν 77 παροίκους στὸ μετόχι τους, οἱ μοναχοὶ εἶχαν ἐξασφαλίσει ἀφενὸς τὴ διατροφή τῆς μοναστικῆς κοινότητας καὶ ἀφετέρου ἐργατικὸ δυναμικὸ, ἀπαραίτητο γιὰ τὴν αὔξηση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς. Καὶ τὰ δύο προνόμια ποὺ εἶχε ἐπιτύχει ἡ μονὴ ἦταν ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὴν ἐπιβίωσή της σὲ δύσκολους καιροὺς. Τὸ μετόχι τοῦ Στύλου, ἀγωγὸς τροφοδοσίας τῆς πατμιακῆς μονῆς, στήριζε γιὰ αἰῶνες οἰκονομικὰ τὸ μοναστήρι τοῦ Θεολόγου.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀρχεϊκὰ ἔγγραφα ποὺ ἀφοροῦν τὸ μετόχι καὶ φυλάγονται σήμερα στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς Πάτμου εἶχαν συγκεντρωθεῖ κατὰ περίπτωσιν ἀπὸ τοὺς οἰκονόμους, γιὰ νὰ προσκομιστοῦν ὡς ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα πρὸς ὑπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ μετοχιοῦ κατὰ τὶς δικαστικὲς ἀντιπαραθέσεις τους μὲ τοὺς χωρικούς. Ἡ ὕπαρξη τῆς ἀρχεϊκῆς ἐνότητας ὀφείλεται ἐν πολλοῖς στὴν ἀνάγκη τῶν οἰκονόμων νὰ ἀντεπεξέρχονται στὶς ἀπαιτήσεις τῶν δικαστικῶν ἀγώνων ποὺ κρατοῦσαν ἀντιμέτωπους ἀγρότες καὶ φεουδάρχες. Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ βενετικὸ ἀρχεῖο τῆς πόλης τῶν Χανίων, μετὰ τὴν παράδοσή της στοὺς Τούρκους, σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὸ τοῦ Χάνδακα, δὲν μεταφέρθηκε στὴ Βενετία

μὲ τὴν ὁποία ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ὑποδεχόταν στὸ μητροπολιτικὸ μέγαρο κάθε χρόνο, στὴν ἐορτὴ τοῦ ἀγίου Τίτου (25 Αὐγούστου), τὸν βυζαντινὸ δούκα καὶ τὴν αὐλή του (βλ. Ζ. Ν. ΤΣΙΡΠΑΝΔΗΣ, «Κατάστιχο ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηριῶν τοῦ Κοινοῦ» (1248-1548). Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν σχέσεων Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη, Ἰωάννινα 1985, σ. 43, 189· πρβλ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ, *Θρησκευτικὲς καὶ κοσμικὲς τελετές*, ὁ.π., σ. 73· CHRYSSEA A. MALTEZOU, *Byzantine 'consuetudines' in Venetian Crete*, *Dumbarton Oaks Papers*, 49, 1995, σ. 275.

195. Πὰ τὸν πόλεμο μεταξὺ Βενετίας καὶ Βυζαντίου τῶν ἐτῶν 1306-1307 βλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Ὁ θεσμός*, ὁ.π., σ. 222-228.

196. Βλ. πὶδὲ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 2.

καὶ ἔχει ὀριστικὰ πιά χαθεῖ. Μάλιστα ὁ βενετὸς ἀξιωματοῦχος Antonio Navagier, πού εἶχε παραδώσει τὰ Χανιά στοὺς Τούρκους, ὅταν ἐπέστρεψε στὴ Βενετία, ὀδηγήθηκε στὸ δικαστήριό μετὴν κατηγορία μεταξὺ ἄλλων ὅτι δὲν εἶχε φροντίσει νὰ μεταφέρει στὴ μητρόπολη τὸ ἀρχεῖο τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν, τῆς σιταποθήκης καὶ τῶν πυρομαχικῶν¹⁹⁷. Συνεπῶς, τὰ στοιχεῖα πού περιέχονται στὰ ἔγγραφα τῆς πατμιακῆς συλλογῆς εἶναι πολὺτιμα, καθὼς συμβάλλουν στὴ συμπλήρωση τῆς ἐλλιποῦς γνώσης μας γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ διαμερίσματος τῶν Χανιῶν κατὰ τὴν περίοδο τῆς βενετοκρατίας.

Θὰ ἐπιχειρηθεῖ πὶο κάτω ἡ συνθετικὴ, μετὴ βοήθεια τῶν πηγῶν, παρουσίαση σὲ εὖρος χρόνου τοῦ μικρόκοσμου τοῦ μετοχιοῦ καὶ ἡ ἐνδεικτικὴ προσέγγιση τῶν ζητημάτων πού εἶχαν ἀναγκάσει οἰκονόμους καὶ χωρικοὺς νὰ προσφύγουν στὰ δικαστήρια γιὰ νὰ ἐπιλύσουν τὶς διαφορὲς τους.

Δεσπόζουσα μορφή στὸ μετόχι ἦταν ὁ οἰκονόμος, τὸν ὁποῖο ἔστελνε ἡ μονὴ ἀπὸ τὴν Πάτμο στὴν Κρήτη ὡς διαχειριστὴ τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας¹⁹⁸. Ἡ θέση τοῦ οἰκονόμου προϋπέθετε γιὰ τὴν κατάληψή της γνώ-

197. Βλ. σχετικὰ ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΠΑΝΤΙΑ, Ειδήσεις γιὰ τὴν τύχη ενός τμήματος τοῦ βενετικοῦ ἀρχείου τῆς πόλης τῶν Χανιῶν, *Ἑλλωτία*, 2, 2, 1993, σ. 298-301.

198. Στὴ λύση τοῦ Ἀλεξίου Γ' τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ 1196, ὁ αὐτοκράτορας ὄρισε ὡς ἔφορο τοῦ μετοχιοῦ τὸν ἐκάστοτε *μυστικὸ* ὡς διαχειριστὴ τοῦ κτήματος στὸ Ψυχρὸ καὶ ὡς προστάτη τῶν δικαιωμάτων τῆς μονῆς (ΒΡΑΝΟΥΣΗ, *Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς Μονῆς Πάτμου*, ὁ.π., σ. 206, 210, 214). Γιὰ τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ *μυστικοῦ* βλ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles, Introduction, texte, traduction et commentaire*, Paris 1972, σ. 324· ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1282-1328). Διοίκηση - Οἰκονομία*, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 93 καὶ σημ. 231 (συγκεντρωμένη βιβλιογραφία). Στὰ χρόνια πού μᾶς ἀπασχολοῦν ἀντὶ τοῦ *μυστικοῦ* μνημονεύεται ὡς ὑπεύθυνος τοῦ μετοχιοῦ ὁ *οἰκονόμος*. Γιὰ τὸν θεσμὸ τοῦ οἰκονόμου καὶ τὶς ὑποχρεώσεις του, μετὰ βάση τὰ *τυπικά*, ἀπὸ τὸν 10ο ὡς τὸν 15ο αἰῶνα βλ. Κ. SMYRLIS, *The Management of Monastic Estates: The Evidence of the Typika*, *Dumbarton Oaks Papers*, 56, 2002, σ. 248-249. Γιὰ τὸν κοινωνικὸ ρόλο τοῦ οἰκονόμου κατὰ τὴ μεσοβυζαντινὴ περίοδο βλ. ROSA BENOIT-MEGGENIS, *Les moines dans les campagnes byzantines. Des élites rurales?*, *Mélanges de l'École française de Rome. Moyen Âge*, 124, 2, 2012, σ. 345-357. Γιὰ τὴ σημασία τῆς λέξης «οἰκονόμος» (διαχειριστὴς περιουσίας) βλ. Δ.Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ, «οἰκονόμος-ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ, κονόμος-ΚΟΝΟΜΟΣ» καὶ τὰ συναφῆ λεξιλογικὰ καὶ σημασιολογικὰ, *Ἑπτανησιακὰ Φύλλα*, 20, 8, 2000, σ. 797 κ.έ.

σεις και ικανότητες τις οποίες ἐλάμβανε ὑπόψη τῆς ἡ Ἱερὰ Σύναξις, φροντίζοντας νὰ ἐπιλέγει τὸν καταλληλότερο κατὰ τὴν κρίση τῆς ἀδελφῆ. Δὲν εἶναι ἔτσι τυχαῖο ὅτι οἰκονόμοι τοῦ Στύλου διετέλεσαν ὁ κρητικὸς λόγιος ἱεράρχης Νικηφόρος Χαρτοφύλαξ, ἡγούμενος τῆς μονῆς καὶ ἀργότερα μητροπολίτης Λαοδικείας τῆς Φρυγίας¹⁹⁹, καὶ ὁ Μακάριος Καμαρωτός, ἡγούμενος κι αὐτὸς τῆς μονῆς²⁰⁰. Στὸ διοριστήριό γράμμα, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Πάτμου Σάββας καὶ ἡ Ἱερὰ Σύναξις εἶχαν «καταστήσει» τὸ 1642 οἰκονόμο τὸν Σίλβεστρο, ἀναφέρεται ὅτι ὁ νέος οἰκονόμος ὄφειλε νὰ διαχειρίζεται τὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία τοῦ μετοχιοῦ, ἔχοντας δικαίωμα νὰ πακτώνει, νὰ ξεπακτώνει, νὰ ἀγοράζει γονικά, νὰ καλλιεργεῖ καὶ νὰ φυτεύει δένδρα καὶ ἀμπελῶνες, ὅπως καὶ νὰ διεκδικεῖ μαζί μὲ τοὺς ἐπιτρόπους, ὅταν καὶ ἐὰν χρειαζόταν, ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν τὸ δίκαιο τῆς μονῆς²⁰¹. Σύμφωνα μὲ στοιχεῖα ποὺ δίνουν κείμενα πακτώσεων τοῦ μετοχιοῦ, τῶν ἐτῶν 1629-1642, εἶχαν πακτώσει «κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ μοναστηρίου» τὸ μετόχι ὁ ἱερομόναχος Χριστόφορος μαζί μὲ τὸν ἱεροδιάκονο Ἱερόθεο (1629), καὶ οἱ ἱερομόναχοι Γερμανὸς Μαθάς (1633), Ἱερεμίας Καλαφάτης (1636) καὶ Σίλβεστρος (1642). Ἡ διάρκεια πάκτωσης τοῦ μετοχιοῦ ἦταν τριετῆς καὶ ὁ οἰκονόμος ὑποσχόταν νὰ «δουλέψει τὸ κονομίον πιστῶς» καὶ νὰ δώσει στὴ μονὴ 7.800 ρεάλια, 36 βουτζία κρασί, 288 μίστατα λάδι καὶ 3.000 λίτρες τυρί²⁰². Ἡ μονὴ διατηροῦσε, ὅπως δείχνει ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιθύτη Χανίων Πέτρου Προικίδη πρὸς τὸν ἡγούμενο τῆς

199. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 37, 44, 47, 58, 64 καὶ Σ 122, 135, 144, 145, 146. Πὰ τὸν βίο καὶ τὴ δράση τοῦ Νικηφόρου Χαρτοφύλακα βλ. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ἱερομόναχος ΦΛΩΡΙΔΗΣ, Νικηφόρος Χαρτοφύλαξ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, 4, 1884, σ. 418-412· Ο ΙΔΙΟΣ, Περὶ Νικηφόρου τοῦ Χαρτοφύλακος βιογραφικαὶ ἀποσημειώσεις, *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, 2, 1885, σ. 65-81 (ἐπανάληψη τοῦ προηγουμένου ἄρθρου). Βλ. ἐπίσης ALEXANDRA STEFANIDOU, *Mäzene der Theologos-Klosters auf Patmos. Darstellung ihrer Lebensweise und ihrer wirtschaftlichen Lage nebst einer Beschreibung ihrer Kirchen in spät-und nachbyzantinischer Zeit*, Rhodos 2004, σ. 76-77, 151, 159, 248, 251-253. Πιθανότατα ὁ Νικηφόρος ὡς οἰκονόμος τοῦ Στύλου εἶχε ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὴ μετάφραση στὰ ἑλληνικὰ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ προνοητῆ Κρήτης Giacomo Foscarini τοῦ 1577 (βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 8).

200. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 92, 93, 94, 97, 102, 103, 115, 123-125, 128, 149, 151, 210.

201. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 520.

202. ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ, Το μετόχι τῆς Πάτμου, ὁ.π., 109-112· ἡ πάκτωση ἀπὸ τὸν

μονής Πάτμου Λεόντιο, τοῦ 1584, τὸ δικαίωμα, ἐὰν ὑπῆρχε λόγος, νὰ ὀρίζει νέο οἰκονόμο πρὶν ἀπὸ τὴ λήξη τῆς θητείας τοῦ προηγούμενου. Στὴν ἐπιστολὴ ἀναφέρεται ὅτι εἶχε σταλεῖ ὡς οἰκονόμος στὴν Κρήτη, ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ ἱερομονάχου Ἰακώβου, ὁ Δανιήλ, μετὰ ἀπὸ παρέμβαση κάποιου Σαρακήνα, ἐχθροῦ τοῦ Ἰακώβου. Ὁ ἀρχιθύτης πόλεως Κυδωνίας μὲ τὴν ἐπιστολὴ του ζητοῦσε τὴν ἐπανεξέταση τοῦ θέματος καὶ τὴν παραμονὴ τοῦ Ἰακώβου, ὁ ὁποῖος ἦταν τὰ μέγιστα θεοσεβὴς καὶ φιλόχριστος μέχρι τὴ λήξη τῆς θητείας του²⁰³.

Βασικὸ ἔργο τοῦ οἰκονόμου ἦταν ἡ πάκτωση στοὺς χωρίτες ἢ *casalioiti* (κατοίκους τοῦ *casale*) τῶν μοναστηριακῶν γαιῶν, μὲ σκοπὸ τὴν πρὸς ὄφελος τῆς μονῆς αὐξημένη παραγωγὴ σιταριοῦ. Τὰ παλαιότερα χρονολογικὰ συμβόλαια πακτώσεων εἶναι τοῦ ἔτους 1472²⁰⁴. Οἱ κυριότεροι ὅροι πού διεῖπαν τὶς πακτώσεις ἦταν οἱ ἀκόλουθοι²⁰⁵: Τὸ πακτωτικὸ συμβόλαιο συντασσόταν ἐνώπιον τῶν συμβαλλομένων μερῶν καὶ μαρτύρων ἀπὸ νοτάριο, ὁ ὁποῖος τὸ καταχώριζε στὴ συνέχεια στὸ πρωτόκολλό του. Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα δηλωνόταν ὡς τόπος σύνταξης τοῦ συμβολαίου τὸ χωριὸ Στύλος, *ἡσθη ποσεσιον* τοῦ μοναστηριοῦ. Ἡ διάρκεια τῆς πάκτωσης ἦταν πενταετὴς καὶ συνήθως συμπεριλάμβανε τὴν περίοδο τῆς ἀγρανάπαυσης, ἐνῶ συχνὰ περιγράφονταν τὰ ὅρια («σταλίκια») τῶν χωραφιῶν. Διευκρινιζόταν ἐπίσης ἂν τὰ χωράφια πακτώνονταν «σύβοσκα» ἢ χωρὶς δικαίωμα βοσκῆς. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς πρὸς πάκτωση γῆς ὑπολογιζόταν σὲ μουζούρια, μονάδα χωρητικότητας γιὰ τὰ δημητριακὰ, ἀλλὰ καὶ μονάδα ἐπιφάνειας γιὰ τὴν καλλιεργούμενη μὲ δημητριακὰ γῆ²⁰⁶. Ὁ πακτωτὴς ὄφειλε νὰ παραδίδει τὸ πάκτος σὲ πέντε δόσεις καὶ τὸν τελευταῖο χρόνο νὰ ἀφήνει ἀκαλλιεργητὸ τὸ ἕνα τρίτο τῶν

Γερμανὸ Μαθὰ τοῦ 1633 ἔχει ἐκδοθεῖ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Η οἰκογένεια δωρητῶν Μαθὰ, ὁ.π., σ. 402.

203. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 54. Γιὰ ἄλλα ἔγγραφα πάκτωσης τοῦ μετοchioῦ βλ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, *Mäzene der Theologos-Klosters auf Patmos*, ὁ.π., σ. 210, 215.

204. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 21.

205. Βλ. ἐνδεικτικὰ πακτώσεις πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 21, 23-25, 38, 41, 42, 44, 64, 67, 71, 72, 74-78, 80, 82, 128, 149, 239, 241, 245, 255-258, 260, 265, 285, 288, 346, 349.

206. Γιὰ τὸ κρητικὸ μουζούρι (ἕνα μουζούρι ὑπολογιζόταν σὲ 400 περίπου τετραγωνικὰ μέτρα) βλ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Η γη καὶ οἱ αγρότες*, ὁ.π., σ. 43, 52.

χωραφιῶν γιὰ ἀγρανάπαυση. Τὸ πάκτος ὀριζόταν σὲ μουζούρια σιτάρι, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι καλῆς ποιότητος («καλὸν ἀρεσκούμενον, πρᾶματευτάδικο, παστρικὸ καὶ ὄμορφο») καὶ καταβαλλόταν συνήθως τὸν Ἰούλιο στοὺς ἐντριταρέους (ἐντριτάρους) στὴν ἀποθήκη τοῦ μοναστηριοῦ στὴν ἀκτὴ στὸ Καλάμι ἢ στὰ Ποδομούρια. Ὁ πακτωτὴς πλήρωνε τὸ ἓνα τρίτο (*il 3o*) τῶν ἀμπελιῶν καὶ τῶν δένδρων, ἐὰν στὰ χωράφια ὑπῆρχαν δένδρα. Δὲν εἶναι λίγες οἱ φορὲς ποὺ ὁ νοτάριος παρέπεμπε γιὰ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν συμβαλλομένων μερῶν στὴν τοπικὴ συνήθεια (*κατὰ τὴν ταξιν καὶ σινιθι τοῦ τοποῦ, κατὰ τὸ σύνηθες, κατὰ τὸ συνήθι*). Στὶς συνήθειες τοῦ τόπου ἀνῆκε ἡ ὑποχρέωση σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις τῶν πακτωτῶν νὰ προσφέρουν δύο «νομία» (ζῶα) στὶς 8 Μαΐου καὶ στὶς 26 Σεπτεμβρίου, ἡμέρες τῶν πανηγύρεων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ ἡ ὑποχρέωση νὰ παρέχουν στὸν οἰκονόμο ἐργασίες ὀργώματος καὶ θερισμοῦ. Ἐὰν ὁ πακτωτὴς δὲν τηροῦσε τὰ συμφωνημένα, ὀριζόταν στὴν πάκτωση ὅτι ὁ οἰκονόμος εἶχε δικαίωμα, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωση, μέσω τοῦ *officio di proprio*, τοῦ *officio della giustizia* ἢ *gastaldo*, νὰ κατασχέσει τὴν περιουσία τοῦ ὀφειλέτη καὶ νὰ εἰσπράξει τὸ ἀντίτιμο τῆς ἀξίας τοῦ ὀφειλόμενου σιταριοῦ στὴν ἀκριβότερη τιμὴ ποὺ θὰ πουλιόταν στὴν ἀγορὰ τῶν Χανιῶν.

Τὸν οἰκονόμο συνεπικουροῦσαν στὸ ἔργο του ἓνας ἢ καὶ δύο ἐπίτροποι, νομομαθεῖς, οἱ ὁποῖοι διορίζονταν ἀπὸ τὸν ἡγούμενο καὶ τοὺς μοναχοὺς τῆς Πάτμου. Οἱ ἐπίτροποι, «προκουραδόροι» ἢ «κομέσοι», συνεργάζονταν μὲ τὸν οἰκονόμο, ἔλεγχαν τὰ πακτωτικὰ καὶ τὰ ἄλλα συμβόλαια ποὺ συνῆπτε ὁ οἰκονόμος μὲ τοὺς χωρικοὺς, λογαριάζονταν μὲ τοὺς χρεωφειλέτες χωρικοὺς καὶ κατάστρωναν τὶς καταστάσεις τῶν ὀφειλῶν τους πρὸς τὸ μοναστήρι, καὶ ἀκόμη ἀναλάμβαναν νὰ ὑπερασπίζουν ἐνώπιον τῶν βενετικῶν ἀρχῶν τὰ συμφέροντα τοῦ μετοchioῦ καὶ νὰ ἐπιλύουν τὶς διαφορὲς ποὺ ἀνέκυπταν μὲ τοὺς πακτωτὲς τῶν μοναστηριακῶν γαιῶν. Τὰ ἔτη 1498 καὶ 1499 ἐπίτροπος, σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν ἐγγράφων μας, εἶχε διατελέσει ὁ Τρώιλος Καπέλος (*Capello*), ὁ ὁποῖος μνημονεύεται μὲ τὴν ιδιότητά του αὐτὴ σὲ πακτώσεις γῆς ποὺ εἶχαν συνάψει μὲ χωρικοὺς οἱ οἰκονόμοι Ἀθανάσιος καὶ Παῖσιος ἀντίστοιχα²⁰⁷, καὶ τὸ 1536 ἐπί-

207. Βλ. ἀπλὴ ἀναφορὰ στοὺς ἐπιτρόπους κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο: SMYRLIS,

τροπος τῆς μονῆς μαρτυρεῖται ὁ Γιάννης Σγουράφος²⁰⁸. Στὶς ἀρχὲς τοῦ ἐπόμενου αἰώνα, τὸ 1613, ὁ Φραγκίσκος Μουδάτζος ἔστειλε στὴν πατριακή μονή «ἐκ τῆς περιφήμου Κρήτης» ἐπιστολή, γραμμένη ἑλληνικά, μὲ τὴν ὁποία εὐχαρίστησε τοὺς μοναχοὺς γιὰ τὸν διορισμό του ὡς ἐπίτροπου. Δὲν ἀναφέρεται στὴν ἐπιστολή ἂν ὁ διορισμὸς ἀφοροῦσε τὸ μετόχι τοῦ Στύλου, συμπεραίνεται ὡστόσο ἀπὸ τὴ μνεία τῆς «περιφήμου Κρήτης» ὅτι ὁ ἑλληνομαθὴς Μουδάτζος εἶχε διοριστεῖ ἐπίτροπος τοῦ μετοchioῦ τοῦ Στύλου, πιθανότατα μετὰ τὸν θάνατο τοῦ θείου του Νικολάου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στὴν ἐπιστολή, χωρὶς ὅμως νὰ διευκρινίζεται ἡ ιδιότητά του²⁰⁹. Στὰ χρόνια 1624-1644 μνημονεύονται ἄλλοτε ἓνας ἐπίτροπος, ὅπως ὁ Ἰάκωβος Δροσὰς τὸ 1625²¹⁰ καὶ ὁ παπα-Γερμανὸς Λιβάρχης τὸ 1644²¹¹, καὶ ἄλλοτε δύο ἐπίτροποι μαζί, λόγω προφανῶς τῶν δικαστικῶν διαφορῶν ποὺ εἶχε τὸ μετόχι μὲ τοὺς πακτωτές του, οἱ ὁποῖες γιὰ τὴν ἐπίλυσή τους ἀπαιτοῦσαν περισσότερη ἀπασχόληση καὶ φροντίδα ἀπὸ τὴν πλευρὰ ἔμπειρων νομικῶν. Ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, ἐπίτροποι τὰ ἔτη 1624, 1631 καὶ 1632 ἦταν ὁ Λέων Κασομάτης καὶ ὁ Ἰωάννης (Τζουάννες) Δροσὰς, τὸ 1638 ὁ Μανολάκης (Ἐμμανουήλ) Μόρμορης (Μούρμουρης) καὶ ὁ Νικολὸς Σοφολέος, τὸ 1643 ὁ Μόρμορης καὶ ὁ Δροσὰς καὶ τὸ 1644 ὁ Μόρμορης καὶ ὁ Vincenzo Durazzo²¹². Οἱ ἐπίτροποι ποὺ δι-

The Management of Monastic Estates, ὁ.π., σ. 250. Μνείες τοῦ Τρώιλου Καπέλλου βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 23, 257.

208. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 28.

209. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Π 4.

210. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 260.

211. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 573.

212. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 221, 380, 468, 555, 565, 598. Γιὰ τὴν οἰκογένεια Μόρμορη, ποὺ εἶχε μετοικήσει στὴν Κρήτη μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση τοῦ Ναυπλίου, ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία. Βλ. μεταξὺ ἄλλων ΧΑΣΙΩΤΗΣ, *Οἱ Ἕλληνες στὶς παραμονὲς τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου*, ὁ.π., σ. 140 κ.έ· ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΟΛΥΒΑ-ΚΑΡΑΛΕΚΑ – Ε. ΜΟΑΤΣΟΣ, Ἀποκατάσταση Ναυπλιωτῶν καὶ Μονεμβασιωτῶν προσφύγων στὴν Κρήτη τὸ 1548, *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*, 22, 1983, σ. 386, 396, 413· D. HATZOPOULOS, Venice and Crete. Documents from the XVIth to XVIIIth Centuries, *Fontanus*, 4, 1991, σ. 57-62· ANGELIKI TZAVARA, Devozione, violenza e uva passa. Le famiglie di Murmuris e Catello nella Nauplion del XV secolo, *I Greci durante la venetocrazia: uomini, spazio, idee (XIII-XVIII sec.)*, *Convegno Internazionale di Studi, Venezia 3-7 dicembre 2007*, ed. CHRYSMA MALTEZOU – ANGELIKI TZAVARA – DESPINA

ορίζονταν από την Πάτμο ήταν διακεκριμένα μέλη τῆς τοπικῆς κοινωνίας, ὅπως δείχνουν τὰ ἐπίθετα πού συνοδεύουν τὰ ὀνόματά τους: «σοφώτατοι, λογιώτατοι καὶ τιμιώτατοι, ἀφέντης ντοτόρε, ὑπέρλαμπρος καὶ ἀξιώτατος ἀφέντης, διαλεκτικὸς ντοτόρε ἀφέντης». Ὡς δικαστὲς διαιτητὲς («κριτὲς ἄλμπιτροι») μαρτυροῦνται ἐξάλλου σὲ ἔγγραφο τοῦ 1641 ὁ Σοφολέος καὶ ὁ «πολλὰ διαλεκτικὸς ἀφέντης» Μόρμορης²¹³.

Ἐκτὸς ἀπὸ τίς πακτώσεις χωραφιῶν, τὸ τεκμηριωτικὸ ὑλικὸ περιλαμβάνει σειρά πράξεων ποικίλου περιεχομένου, ὅπως ἀγοραπωλησίες σπιτιῶν καὶ δένδρων, πακτώσεις μύλων, νερόμυλων καὶ λινοβροχείου, ἐξωνήσεις χωραφιῶν, ἀνταλλαγὲς χωραφιῶν, παραχωρήσεις ἀκινήτων σὲ γονικὸ καὶ λιβέλλο, διακανονισμοὶ χρεῶν, ἀναγνωρίσεις χρεῶν, χρεωστικὰ ὁμόλογα, λογαριασμοί, ὑποθηκεύσεις χωραφιῶν καὶ ἀμπελιῶν, διαθήκες, σύμβαση ἐργασίας, κατασχέσεις, πληρεξούσια, ἐκτιμήσεις, ἐντολὲς βενετῶν ἀξιωματῶν κ.ἄ. Ἡ ὀρολογία πού χρησιμοποιεῖται στὶς πηγές

VLASSI, Venezia 2009, σ. 543-544· ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΡΑΜΑΝΗ, Ὁ ποιητὴς τοῦ *Ἀμύντα* Γεώργιος Μόρμορης καὶ ὁ κόσμος του: ψηφίδες ἀπὸ τὴν ἀνθρωπογεωγραφία τῆς κρητικῆς διασπορᾶς (1645-1669) καὶ τὴν πνευματικὴ παραγωγή στὰ Κύθηρα τοῦ 18ου αἰῶνα, *Νόστος* (Ὁμιλος Κυθηρίων Πανεπιστημιακῶν), 5, 2008, σ. 203-310 (πλούσια συλλογὴ βιογραφικῶν καὶ ἄλλων στοιχείων γιὰ πλεῖστα μέλη τῆς οἰκογένειας)· Γεώργιος Μόρμορης, *Ἀντύπας τοῦ Τάσσου, Ποίημα ὠραιότατον, Μεταγλωττισμένον, καὶ συνθεμένον διὰ στίχων, εἰς τὴν ἀπλήν γλώσσαν Ἀπό ***, κριτικὴ ἔκδοση, εἰσαγωγή, σχόλια καὶ γλωσσάριο ΣΠ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ, Ἀθήνα 2012· ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΟΡΡΕ, Ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τῆς προσφυγικῆς οἰκογένειας Μούρμουρη (Mormori) στα Χανιά τον 16ο αἰῶνα. Προσωπογραφία, οικογενειακὲς στρατηγικὲς, κοινωνικὲς συμπεριφορὲς, ἀνακοίνωση στὸ *IB' Διεθνὲς Κρητολογικὸ Συνέδριο*, Ἡράκλειο 21-25 Σεπτεμβρίου 2016 (βλ. Περιλήψεις, σ. 258-259). Ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ἀναφέρεται ἐνδεικτικὰ ὁ Ἐμμανουὴλ Μόρμορης, *ντοτόρε*, νομοδιδάσκαλος καὶ διερμηνεὺς τῶν Τούρκων, πού ὑπέγραψε τὸ κείμενο παράδοσης τῶν Χανιῶν στοὺς Τούρκους τὸ 1645, καὶ ἐπίσης ὁ Ἐμμανουὴλ Μόρμορης, ἐπιθεωρητὴς τοῦ πυροβολικοῦ, πού ἔγραψε τὴν ἱστορία τοῦ κρητικοῦ πολέμου (*Storia della guerra di Candia fra la repubblica di Venezia e il gran Turco*): βλ. ΣΠ. Μ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Κατάλογος χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἁγ. Μάρκου ἐν Βενετία, *Ἑλληνικά*, 3, 1930, σ. 356. Γιὰ τὴ χανιώτικη οἰκογένεια τῶν Δροσάδων βλ. Ν.Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ, Ἰλαρίων Γραδενίγος μητροπολίτης Ἡρακλείας καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῷ λόγοι καὶ σχετικοὶ Κρήτες, *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 41, 1974, σ. 52-53.

213. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 486.

για τὴν περιγραφή συγκεκριμένων διαδικασιῶν βοηθᾷ σὲ ικανοποιητικό βαθμὸ στὴ διαμόρφωση τῆς εἰκόνας ποὺ ἀφορᾷ τὴν κατάσταση ἢ ὁποῖα ἐπικρατοῦσε στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη στὸν χῶρο τῆς συναλλακτικῆς συμπεριφορᾶς. Ὅμως ὀρισμένες ἀπὸ τὶς σχετικὲς φράσεις ποὺ ἀπαντοῦν συνήθως μὲ μεταγραμμένες λέξεις στὰ ἑλληνικά, καθὼς εἶναι δυσνόητες, ἀξίζουν ἐκτενέστερης ἀναφορᾶς.

δίδω τέλειον κατάστιχον – βάζω εἰς τὲς στρίδες, δίδω εἶδησες ὅπου κάνει χρεία, βάζω στὸν διαλαλημὸ

Στὰ συμβόλαια τῶν ἀγοραπωλησιῶν ἀναγράφεται ἡ ὑποχρέωση τοῦ ἀγοραστῆ ἢ τοῦ πωλητῆ νὰ καταχωρίσει τὸ συμβόλαιο μεταβίβασης τοῦ ἀκινήτου στὸ κατάστιχο τῆς Καγκελλαρίας, δηλαδὴ στὸ κτηματολόγιο («δίδει τέλειον κατάστιχον»)²¹⁴, ὅπως ἐπίσης ἡ ὑποχρέωση τοῦ πωλητῆ νὰ δημοσιοποιήσει τὸ συμβόλαιο μεταβίβασης²¹⁵.

κοντραδίρω – κάνω τὸ ντεπόζιτο

Μνεῖα τῶν ρημάτων «κοντραδίρω» καί «κάνω τὸ ντεπόζιτο» συναντοῦμε συνήθως σὲ ἐντολὲς τῆς τοπικῆς διοίκησης Χανίων. Τὸ 1644, γιὰ παράδειγμα, μὲ ἐντολὴ τοῦ ρέκτορα Χανίων, οἱ ὁμότες τῶν χωριῶν ὄφειλαν νὰ διαλαλήσουν τὴν πώληση ἐλιῶν καὶ νὰ καλέσουν τοὺς «προτιμημένους κατὰ τοὺς νόμους», «ἐδικούς καὶ κολληταράδες», οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ διεκδικήσουν τὸ δικαίωμα προτίμησης, νὰ παρουσιαστοῦν στὸ *officio di proprio* γιὰ νὰ ἐναντιωθοῦν στὴν πώληση («νὰ κοντραδίσουν») καὶ νὰ καταθέσουν τὸ τίμημα στὸ Ταμεῖο Παρακαταθέσεων («νὰ κάνουν τὸ ντεπόζιτό τονε»)²¹⁶. Στοὺς «προτιμημένους κατὰ τοὺς νόμους» νὰ διεκδικήσουν δικαιώματα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὅμορα χωράφια ἢ ἄλλα ἀκίνητα, ἦταν οἱ φεουδάρχες («ὡς καβαλάρης»)²¹⁷. Σὲ συμβόλαιο παραχώρησης ἀπὸ τὸν οἰκονόμο Παῖσιο σπιτιῶν σὲ γονικὸ στὸν Γιάννη Πάτερο, τὸ 1499, ἀναφέρεται ὅτι, στὴν περίπτωσή ποὺ ὁ Πάτερος που-

214. Βλ. ἐνδεικτικὰ πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 214, 308, 384.

215. Βλ. ἐνδεικτικὰ πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 39, 66, 133, 134, 170.

216. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 573· ἐπίσης ἔγγρ. ἀρ. Σ 227, 305, 309, 312-315, 319, 354, 573.

217. Βλ. ἐνδεικτικὰ πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 314.

λοῦσε τὰ σπίτια, τὸ μοναστήρι θὰ ἀσκοῦσε δικαίωμα προτίμησης, καταβάλλοντας ἓνα ὑπέρπυρο λιγότερο σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια²¹⁸.

come casagliotisa – per ragione della casa sua

Ἀπὸ τὶς πληροφορίες ποὺ δίδουν τὰ ἔγγραφα γνωρίζομε ὅτι τὸ μοναστήρι παραχωροῦσε σὲ γονικὸ σπίτια ἤδη κτισμένα, ἄδεια, τὰ ὁποῖα βρισκόνταν στὴν ποσσεσιόν του, ἢ τὴ γῆ γιὰ νὰ κτιστοῦν ἐκεῖ κατοικίες. Μετὰ τὴ λήξη τῆς παραχώρησης, τὸ σπίτι, ὅπως καὶ ἡ γῆ, παρέμενε στὸν φεουδάρχη. Δὲν διευκρινίζεται στὰ συμβόλαια ποὺ ἐξετάζονται ἐδῶ ἂν τὸ μοναστήρι κάλυπτε καὶ σὲ ποιοὸ ποσοστὸ τὴ δαπάνη τῆς ἀνέγερσης τῆς κατοικίας. Σὲ συμβόλαια τῶν ἐτῶν 1352 καὶ 1367 ποὺ σώζονται στὸ κρατικὸ ἀρχεῖο τῆς Βενετίας ἀναφέρεται ἀντίστοιχα ὅτι, ἐὰν ἓνας βιλλάνος ἤθελε νὰ ἀνεγείρει σπίτι, θὰ τὸ ἔκτιζε στὸ ὄνομα τοῦ κυρίου τῆς γῆς (*a nome delo signor che lo voro manticipare*) καὶ ὅτι ἄλλος φεουδάρχης εἶχε δώσει τέσσερα ὑπέρπυρα ὡς δῶρο (*dono*) στοὺς χωρικοὺς γιὰ τὸ σπίτι ποὺ θὰ ἔκτιζαν στὴ γῆ του²¹⁹. Ὁφειλαν πάντως οἱ χωρικοὶ νὰ προσφέρουν γιὰ κάθε σπίτι ποὺ κρατοῦσαν ὡς κανίσκια (*regalie*), ὅταν θὰ ἔσφαζαν γουρούνια ἢ γουρούνια, ἓνα χοιρομέρι, ποὺ ἀντικαταστάθηκε ἀργό-

218. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 242 (ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὅρος δὲν περιέχεται σὲ ἄλλα ἔγγραφα). Γιὰ τὸν θεσμὸ τῆς προτίμησης τῶν γειτόνων σὲ περιπτώσεις μορφῶν ἀπαλλοτρίωσης ἀκινήτων κατὰ τὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ περίοδο βλ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΠ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Ἡ νομολογία τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου σὲ θέματα περιουσιακοῦ δικαίου I. Ἐνοχικὸ δίκαιο-Ἐμπράγματο δίκαιο*, Ἀθήνα 1992, σ. 221-256· HELEN SARADI, *The neighbors' preemption right. Notes on the Byzantine documents of transactions*, *Δίπτυχα*, 6, 1994-1995 = *Μνήμη Bruno Lavagnini*, σ. 267-288· Δ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὸ δικαίωμα προτίμησης στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου: ἐπιπτώσεις καὶ προσαρμογές κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου*, *Τὰ Ἱστορικά*, 1, 7 τχ. 33, 2000, σ. 205-228· Κ. ΑΝΤ. ΚΑΤΣΟΥΡΟΣ, *Ἡ συνήθεια τῆς προτίμησης στη Νάξο τὸν 16ο καὶ 17ο αἰώνα*, *Φλέα*, 1, 2004, σ. 1-15· Ι. ΧΑΤΖΑΚΗΣ, *Αγοραπωλησίες ἀκινήτων στο δικαϊκὸ περιβάλλον τῆς Νάξου τοῦ 16ου αἰώνα*, *Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου*, 47, 2017, σ. 150-155 (ὅπου συγκεντρωμένη βιβλιογραφία).

219. CH. GASPARI, *Il villaggio a Creta veneziana XIII-XV sec., Les villages dans l'Empire byzantin. IVe-XVe siècle*, éd. J. LEFORT – CÉCILE MORISSON – J.-P. SODINI, Paris 2005, σ. 240.

τερα με δύο κότες²²⁰. Τὸ 1621, τὰ ἀδελφία Σταμάτης καὶ Γιώργης Μουσοῦρος, με βάση τὸ συμβόλαιο πάκτωσης χωραφιῶν, εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ κτίσουν στὸν χώρο «ζευγόσπιτα» γιὰ τὰ ζῶα τους ἢ κατοικίες, προσφέροντας τὰ συνηθισμένα κανίσκια τοῦ τόπου²²¹. Τὶς πρακτικὲς αὐτὲς ὑποδηλώνει τὸ συμβόλαιο τοῦ 1579, σύμφωνα με τὸ ὁποῖο ὁ ἱερομόναχος Λεόντιος, οἰκονόμος τοῦ Στύλου, εἶχε πακτώσει γιὰ μία πενταετία χωράφια στὴ Σοφία Τζιμπίδαινα (Τζιτζιμπούδαινα), ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς *casagliotisa*, εἶχε δηλαδὴ *per raggione della casa sua* τὶς ὑποχρεώσεις ἐκείνων ποὺ κρατοῦσαν σπίτια τοῦ μοναστηριοῦ²²².

ὡσὰν ἀπόφαση θεληματική – sentenza volontaria

Πρόκειται γιὰ τὴ διαδικασία σύμφωνα με τὴν ὁποία ὁ χρεωφειλέτης ἀναγνώριζε οἰκειοθελῶς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὸ χρέος του καὶ ὑποσχόταν νὰ τὸ ἐξοφλήσει σὲ συγκεκριμένο χρόνο. Ἡ «θεληματικὴ ἀπόφαση» καταχωριζόταν στὴ συνέχεια στὸ βιβλίο τῶν *Sentenze* τοῦ *officio de petition*²²³.

*ὀρίζω πάρτε, βάζω παρτίδα ἀντίδικα, καθὼς με παρτίδα ἀντίδικά
τονε φαίνεται*

Δύο ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1624 καὶ 1627 βοηθοῦν στὴν κατανόηση τῆς ἔννοιας τῶν πιὸ πάνω φράσεων. Τὸ πρῶτο ἔγγραφο, τοῦ 1624, εἶναι ἐντολὴ τοῦ ρέκτορα Χανίων καὶ τῶν συμβούλων του πρὸς τοὺς ὁμότες τῶν χωριῶν ποὺ ὑπάγονταν στὴ δικαιοδοσία τους νὰ διαλαλήσουν ὅτι εἶχαν τεθεῖ σὲ πλειστηριασμὸ τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα δύο ὀφειλετῶν τοῦ προοικονόμου τοῦ Στύλου, γιὰ νὰ ἐξοφληθεῖ τὸ χρέος τους πρὸς αὐτὸν, *καθὼς με παρτιδα αντιδικα τονε φενετε*²²⁴. Τὸ δεύτερο ἔγγραφο, τοῦ 1627, εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ οἰκονόμου τοῦ Στύλου πρὸς τὸν ἐπίτροπο Γιάννη Δροσά, με τὴν ὁποία τοῦ γνῶριζε ὅτι εἶχε *ὀρίσει πάρτε* κατὰ τῶν Μουσούρων. Στὴν περίπτωση, ἔγραφε ὁ οἰκονόμος, κατὰ τὴν ὁποία οἱ χρεωφειλέτες

220. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 187, 242, 243, 250, 251.

221. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 245.

222. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 571, καὶ ἔγγρ. ἀρ. Σ 614. Βλ. καὶ πιὸ κάτω, σ. 70.

223. Βλ. ἐνδεικτικὰ πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 41, 101.

224. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 292.

παρουσιάζονταν και αναγνώριζαν τὸ χρέος τους («πάρουσι ἀπόφαση θεληματική»), τότε ἔδιδε ἐντολή στὸν ἐπίτροπο νὰ τοὺς δώσει προθεσμία γιὰ τὴν ἐξόφλησή του, διαφορετικὰ νὰ κινηθεῖ ἐναντίον τους δικαστικά («ἀποφάσισέ τους»)²²⁵. Ἀπὸ τίς μαρτυρίες αὐτὲς τεκμαίρεται ὅτι ὁ οἰκονόμος, ὅταν ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐξοφλοῦσε τὰ πρὸς αὐτὸν χρέη του, καταχώριζε σὲ βιβλίο δημόσιας ὑπηρεσίας τὸ ἀνεξόφλητο χρέος καί, ἐὰν ὁ ὀφειλέτης δὲν τακτοποιοῦσε ἐμπρόθεσμα τὴν ὀφειλή του, τότε δεσμεύονταν μέσω τῆς δικαιοσύνης τὰ περιουσιακά του στοιχεῖα.

Ὅπως ἔχει σωστὰ ἐπισημανθεῖ, τὸ χωριὸ στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη διατήρησε πολλὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα πού τὸ διέκριναν στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ²²⁶. Ὅμως, μὲ τὴν ἀλλαγὴ πού ἐπέφερε ἡ βενετικὴ κυριαρχία, τὸ χωριὸ μετατράπηκε σταδιακὰ σὲ παραγωγικὸ κέντρο μὲ τὴ δική του δυναμική. Χάρη στὸν πρωτεύοντα ρόλο του στὴν ἀνάπτυξη τῆς τοπικῆς οἰκονομίας, τὸ χωριὸ στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη ἀναδείχθηκε γρήγορα, ἐκτὸς ἀπὸ οἰκονομικὸ, σὲ κοινωνικὸ καὶ διοικητικὸ θύλακα τῆς περιφέρειας. Γιὰ τὸν τρόπο σύστασης ἐνὸς οἰκισμοῦ στὴν κρητικὴ ὑπαιθρο μᾶς παρέχει ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες ἡ σύμβαση πού συνήψαν τὸ 1622 ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὁ οἰκονόμος τοῦ Στύλου Ἰερεμίας Καλαφάτης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μέλη τῆς οἰκογένειας Μουσούρων²²⁷. Ὁ οἰκονόμος εἶχε πακτώσει στοὺς Μουσούρους «τόπον καὶ χωράφια», μὲ σκοπὸ «νὰ κάμουςι χωρίον» στὸ διάστημα μιᾶς τριετίας. Μαζὶ μὲ τὸν ἐπίτροπο τοῦ μοναστηριοῦ, ἀφέντη Ἰωάννη Δροσά, ὁ οἰκονόμος ὀριοθέτησε τὴν περιοχὴ «διὰ νὰ γένη τὸ χωρίον» καὶ καθόρισε τὴ διάταξη τῶν σπιτιῶν. Οἱ Μουσούροι θὰ ἔκτιζαν τὰ σπίτια τους ἀντικρυστὰ σὲ δύο μεριές («μερέες») καὶ στὴ μέση θὰ ἄνοι-

225. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 289· βλ. καὶ ἔγγρ. ἀρ. Σ 375.

226. Γιὰ τὸ κρητικὸ χωριὸ στὴ διάρκεια τῶν πρώτων αἰώνων τῆς βενετοκρατίας στὸ νησί βλ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, *Ἡ γη καὶ οἱ αγρότες*, ὁ.π., σ. 55-60 καὶ GASPARIS, *Il villaggio*, ὁ.π., σ. 237 κ.έ. Γιὰ τὴν κρητικὴ ὑπαιθρο βλ. Κ.Ε. ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, *Οἱ κάτοικοι τῆς κρητικῆς υπαίθρου κατά το 16ο καὶ 17ο αἶωνα. Κοινωνικο-πολιτικά γνωρίσματα καὶ πρακτικὲς εκπροσώπησης*, *Θησαυρίσματα*, 32, 2002, σ. 97-151· *Ο ἸΔΙΟΣ*, *Ἡ κοινωνικὴ διάρθρωση στὴ βενετικὴ Κρήτη. Ἱεραρχίες, ορολογία καὶ κατάλογοι κοινωνικῆς θέσης*, *Κρητικὰ Χρονικά*, 31, 2011, σ. 233-237.

227. Ἡ σύμβαση ἔχει ἐκδοθεῖ καὶ σχολιαστεῖ ἀπὸ τὴ ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Σύμβαση ἴδρυσης χωριοῦ στὴν Κρήτη (1622)*, *Ἀριάδνη*, 5, 1989 = *Ἀφιέρωμα στὸν Στυλιανὸ Ἀλεξίου*, σ. 353-360.

γαν δρόμο που θα χώριζε τον οικισμό σε δύο συνοικίες («καρτέρια αφεντικά»). Δεν αναφέρεται στο συμφωνητικό αν οι χωρικοί αναλάμβαναν την υποχρέωση να κτίσουν μαζί με τα σπίτια και τοίχο, όπως σημειώνεται σε άλλες νοταριακές πράξεις που αφορούν κατοικίες και κάνουν λόγο για *murazzi* και αύλες²²⁸. Για λόγους ασφάλειας των κατοίκων από εξωτερικούς κινδύνους, τα σπίτια κτιζόνταν το ένα δίπλα στο άλλο, ενώ ο τοίχος που τα περιέβαλλε δημιουργούσε μια ζώνη προστασίας του οικισμού²²⁹.

Στο διαθέσιμο αρχαικό υλικό έντοπίζονται πολυάριθμες μαρτυρίες για τον μικρόκοσμο του χωριού, οι οποίες, παραπέμποντας στις σχέσεις των αγροτών αφενός με τον οικονόμο-φρουδάρχη του Στύλου και της πλησιόχωρης περιοχής, και αφετέρου με την κεντρική εξουσία, εικονογραφούν την οργάνωση της κρητικής κοινωνίας στους τελευταίους αιώνες της περιόδου της βενετοκρατίας. Στον μικρόκοσμο της υπαίθρου ανήκαν οι νοτάριοι, οι όμοτες, οι έκτιμητές, οι καπετάνιοι και μια σειρά άλλων υπαλλήλων (*οφιτζιάλων*), εκπροσώπων της κατώτερης διοικητικής υπαλληλίας.

Η θέση των νοταρίων στη ζωή των κατοίκων των χωριών ήταν σημαίνουσα, καθώς, όπως με ειλικρίνεια έγραφαν οι σύνδικοι και εξεταστές της Ανατολής Ottaviano Bon και Marco Loredan το 1613, «ή περιουσία και η υπόληψη των ανθρώπων εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την αξιοπιστία και την ικανότητα των νοταρίων»²³⁰. Οι περισσότεροι από τους νοταρίους των εγγράφων μας, ελεύθεροι επαγγελματίες οι οποίοι ασκούσαν τη νοταριακή τέχνη στον Στύλο και στα γύρω χωριά, ήταν ιερείς (λ.χ. παπα-Γιώργης Ασπρέας, παπα-Νικόλαος Σέρβος κ.ά.) και μνημονεύονται ως νοτάριοι βένετοι (*νοδάρος βένετος, nodaro veneto*), νοτάριοι βενετικής εξουσίας (*di autorità veneta*), νοτάριοι βασιλικής εξουσίας (*di autorità imperial*) ή νοτάριοι αποστολικής εξουσίας (*di autorità apostolica*)²³¹. Σε νοταριακές πράξεις των μέσων του 17ου αιώνα συναντούμε νοταρίους (όπως τον παπα-Μιχάλη Καλογερέα και τον Δημήτρη

228. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Σ 242 (έτος 1499), 313 (έτος 1628).

229. GASPARIS, Il villaggio, ό.π., σ. 240.

230. Κ.Ε. ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, Οι νοτάριοι της Κρήτης ενώπιον του νόμου: εξετάσεις καταλληλότητας και καθορισμός αμοιβών εργασίας τον 17ο αιώνα, *Κρητολογικά Γράμματα*, 18, 2002-2003, σ. 106.

231. Βλ. ένδεικτικά πιο κάτω, έγγρ. αρ. Σ 35, 38, 41-44, 46, 51, 59, 67, 79, 84, 85, 371.

Τζάκο) πού χαρακτηρίζονται ως *nodari aprobati, nodari publici di veneta autorità aprobati*²³². Ο όρος, πού από όσο γνωρίζω δέν αναφέρεται σέ άλλες πηγές, πρέπει νά σημαίνει ὅτι ὁ νοτάριος εἶχε ὑποβληθεῖ σέ εξέταση, εἶχε ἀποδείξει τήν ἐπάρκεια καί τīs ικανότητές του καί εἶχε λάβει ἄδεια γιά τήν ἄσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος²³³. Οἱ νοταριακές πράξεις τῆς ἀρχειακῆς συλλογῆς πού ἀφορᾶ τὸ μετόχι τοῦ Στύλου εἶναι ἀντίγραφα, «βγαλμένα» ἀπὸ τὰ βιβλία καί τīs δέσμες (*libro della nodaria, libro e filze*), τὰ βιβλία τῶν Πράξεων (*Atti*) ἢ τῶν περιλήψεων (*abbreviature*) τῶν συμβολαίων τῶν νοταρίων, τὰ ὁποῖα ἦταν κατατεθειμένα στὸ ἀρχεῖο (*officio della massaria*) τῆς μείζονος Καγκελλαρίας Χανίων. Μὲ δεδομένη τὴν ἀπώλεια τοῦ ἀρχείου τῶν Χανίων, γιά τὴν ὁποῖα ἔχει γίνεῖ λόγος πῶ πάνω, ἡ ἀξία καί σημασία τοῦ νοταριακοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ εἶναι εὐνόητη²³⁴.

Οἱ ὁμότεες (*giurati, zuradi*) κατεῖχαν ἐπίζηλη θέση στὴν κοινωνία τῆς ὑπαίθρου²³⁵. Ἐκλέγονταν πιθανότατα μεταξὺ τῶν γερόντων τοῦ χωριοῦ

232. Βλ. πῶ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 379, 494, 601. Στὸς νοταρίους, δουκικοὺς καί ἄλλους, κατὰ τὴν περίοδο τῆς ὀψιμῆς βενετοκρατίας στὴν Κρήτη ἀφιερώνει διεξοδικὴ εἰσαγωγικὴ μελέτη πού προτάσσει τῆς ἐκδοσης τοῦ νοταριακοῦ βιβλίου τοῦ Michiel Gradenigo ὁ ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, *Michiel Gradenigo*, ὀ.π. (μὲ πλούσια βιβλιογραφία). Γιά τοὺς προγενέστερους αἰῶνες βλ. I. CHATZAKIS, *Échanges juridiques dans la Crète vénitienne. Observations à l'occasion de l'institution des «notaires grecs» (notarius in scriptura greca) (XIIIe-début du XVIe s.)*, *Études Balkaniques, Cahiers Pierre Belon*, 19-20, 2013-2014, σ. 155-184. Γιά τὸ νοταριακὸ ἐπάγγελμα στὸν λατινοκρατούμενο ἑλληνικὸ χῶρο κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα βλ. CHRYSSA A. MALTEZOU, *Portrait of the Notary in the Latin-Ruled Greek Regions of the Fourteenth Century*, *Geschichte und Kultur der Palaiologenzeit (Referate des Internationalen Symposions zu Ehren von Herbert Hunger)*, Wien 1996, σ. 121 κ.έ. Γενικότερα γιά τὴν κοινωνικὴ διάσταση τῆς νοταριακῆς πράξης βλ. E. MARMOCCHI, *Funzione sociale della 'prassi notarile'*, κατάλογος ἐκθεσης *Rolandino 1215-1300, alle origini del notariato moderno*, a cura di G. TAMBA, Bologna, Museo Civico Medievale, 12 ottobre-17 dicembre 2000, σ. 168-169.

233. Βλ. σχετικὰ μὲ τὴν εξέταση τῆς καταλληλότητας τῶν νοταρίων ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, *Οἱ νοτάριοι τῆς Κρήτης ἐνώπιον τοῦ νόμου*, ὀ.π., σ. 107 κ.έ. Γιά τὴν σημασία τοῦ ὅρου *approvazione* βλ. IVONE CACCIAVILLANI, *Storia dell'avvocatura veneziana*, Venezia 2001, σ. 76.

234. CHRYSSA MALTEZOU, *Notai della Canea e del suo territorio*, *Θησαυρίσματα*, 45, 2015, σ. 273-284 (= τόμος πρὸς τιμὴν τῆς Maria Francesca Tiepolo).

235. Οἱ ἀρμοδιότητες τῶν ὁμοτῶν δέν διαφέρουν ἀπὸ αὐτὲς τῶν κοντόσταβλων.

καὶ ὡς ἐκπρόσωποι τῶν κατοίκων συνιστοῦσαν τὸν σύνδεσμό τους μετὰ τὰς τοπικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς φεουδάρχες. Ἦταν ἐπιφορτισμένοι νὰ ἐκτελοῦν τὰς ἐντολὰς τῆς τοπικῆς διοικήσεως, νὰ δημοσιοποιῦν τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀρχῶν, νὰ ἐπιβάλλουν τὰς ποινὰς ποὺ ὀρίζονταν ἀπὸ τὰ διάφορα διοικητικὰ καὶ ἄλλα ὄργανα, νὰ προβαίνουν σὲ κατασχέσεις περιουσιακῶν στοιχείων, νὰ συγκεντρώνουν τὰ ἐνέχυρα καὶ νὰ τὰ στέλνουν στὴ διοίκηση²³⁶ κ.λπ. Οἱ ἐντολὰς τῶν ρεκτόρων Χανίων ἀποστέλλονταν στὰ χωριά, μεταφρασμένες συνήθως ἀπὸ τὰ ἰταλικά στὰ ἑλληνικά, με ἀποδέκτες τοὺς ὁμότες καὶ τοὺς ἄλλους «ὀφιτζιάλους» ποὺ ὑπάγονταν στὴ δικαιοδοσία τους («τῆς κόρτε μας καὶ τῶν χωρίων τῆς διακρατήξέως μας»). Στὸ τέλος κάθε ἐντολῆς, οἱ ρέκτορες ἔγραφαν ὅτι οἱ ὁμότες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπαντήσουν, βεβαιώνοντας πῶς εἶχαν ἐκτελέσει τὰς διαταγὰς (*ἀντιγράφοντας, ἀντιλέγοντάς μας*). Ὑπακούοντας στοὺς ὀρισμοὺς τῶν βενετῶν ἀξιωματῶν, οἱ ὁμότες σημείωναν στὸ κάτω μέρος ἢ στὸ πίσω μέρος τοῦ ἐγγράφου ὅτι εἶχαν ἐκτελέσει τὰς διαταγὰς («δουλικῶς τὸ χαρτί σας ἔλαβα, καθὼς ὀπισθεν μᾶς ἐγράφετε, καὶ πολλὰ τὰ ἔτη σας»). Τὴν ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς ἔπρεπε ἐπίσης νὰ βεβαιώσουν ἐγγράφως δύο μάρτυρες καὶ ὁ παπὰς τοῦ χωριοῦ, ὁ ὁποῖος συχνὰ ἔγραφε τὸ σημεῖο «με θέλημα τοῦ ὁμότη» ἢ ἀκόμη διάβαζε τὸ κείμενο τῆς ἐντολῆς («καθὼς δηλοῖ τὸ χαρτί σας, τὸ ὁποῖον τονε διάβασε ὁ παπα-Πάτερος διὰ γροίκεσὶ του»), προφανῶς στὶς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποῖες ὁ ὁμότης ἦταν ἀγράμματος²³⁷.

Οἱ ἐκτιμητὲς (*στιμαδόροι*) ἐκλέγονταν μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὸν καστελλάνο καὶ διενεργοῦσαν ἐκτιμήσεις ἀνά δύο. Ἐκτὸς

Βλ. ἀναλυτικὴ περιγραφή τῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν ὁμοτῶν: ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, Οἱ κάτοικοι τῆς κρητικῆς υπαίθρου, σ. 104 κ.έ. (με συγκεντρωμένη σχετικὴ βιβλιογραφία).

236. Πὰ τὴν ἐνεχυρίαση κινητῶν ἀντικειμένων στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη βλ. Γ. ΧΑΤΖΑΚΗΣ, Ἡ διαφορετικὴ λειτουργία των ἀντικειμένων. Το ἐνέχυρο στη νοταριακὴ πρακτικὴ τῆς βενετοκρατούμενης Κρήτης, *Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου*, 40, 2007, σ. 147-236.

237. Βλ. ἐνδεικτικὰ γιὰ τοὺς ὁμότες καὶ τὰ καθήκοντά τους, πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 60, 83, 155, 158, 211, 272, 292, 331, 442, 444. Συχνὰ οἱ ὀρισμοὶ ἀπευθύνονταν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ὁμότες, στοὺς καπετάνιους τῶν *πρεβελεγιάδων*, στοὺς *ὀφιτζιάλους* καὶ στοὺς *κάβους* (βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 90, 331).

ἀπὸ τοὺς δημόσιους ἐκτιμητές (ντεπουτάδοι ορδινάριοι, πούμπλικοι), ἀσκοῦσαν τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἰδιώτες ἐμπειρογνώμονες (πράτικοι), οἱ ὁποῖοι ἐκλέγονταν ἀπὸ τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη στὶς περιπτώσεις ἀγοραπωλησιῶν γιὰ νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἀξία χωραφιῶν, ἀμπελιῶν, δένδρων καὶ σπιτιῶν²³⁸. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δήλωναν, ὅταν τοὺς ἐξέλεγαν, ὅτι θὰ δέχονταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκτίμησης ὡς ἀνέκκλητο. Οἱ ἐκτιμητές πὺ μνημονεύονται στὰ ἔγγραφα ἦταν οἱ περισσότεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ἦταν ἐνταγμένοι στὸ διοικητικὸ δυναμικὸ τῶν χωριῶν Στύλος, Μαχαιροί, Καστέλλι Ἀποκορώνου, ἀκόμη καὶ τῶν Χανιῶν, ὅπως ἦταν ἡ περίπτωση τοῦ *magnifico signor* Τζώρτζη Μουδάτσου, *deputato ordinario* Χανίων, ὁ ὁποῖος τὸ 1615 ἐκτίμησε τὶς ζῆμιες πὺ εἶχαν ὑποστεῖ χωράφια στὸν Στύλο ἀπὸ τὴ διάνοιξη αὐλακιοῦ, καὶ αὐτὴ τοῦ πρωτομάστορα Χανίων Σταμάτη Χωραφᾶ, ὁ ὁποῖος ἐκτίμησε τὴν ἀξία σπιτιῶν στὸν Στύλο γιὰ λογαριασμὸ τοῦ οἰκονόμου²³⁹. Ἡ ἐκτίμηση (στίμα) καταχωριζόταν ἀπὸ τὸν νοτάριο «κατὰ τὸ ὄρδενε» στὸ βιβλίον τῶν Ἐκτιμήσεων τῆς Καγκελλαρίας Χανίων (βιβλίον τζι στιμας).

Οἱ καπετάνιοι, ἀρχηγοὶ πολιτοφυλακῆς, μαρτυροῦνται νὰ βοηθοῦν τοὺς οἰκονόμους στὴν εἴσπραξη εἰσφορῶν ἀπὸ χρεωφειλέτες χωρικούς. Ἐπιφορτισμένοι, τέλος, μὲ τὴν ἐκτέλεση διοικητικῶν ἢ δικαστικῶν ἀποφάσεων ἦταν οἱ γαστάλδοι, οἱ ὁποῖοι δημοσιοποιοῦσαν τὶς ἀποφάσεις τῶν δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν ὀργάνων στὴν πλατεία τῶν Χανίων, στὴ λότηα, μὲ τὸν ἦχο τοῦ ταμπούρου ἢ τῆς τρομπέτας. Ἡ ἔκφραση «μὲ τὴ στράτα τοῦ γαστάλδου – *per via di gastaldo*» πὺ συναντοῦμε στὰ ἔγγραφα δήλωνε τὴν ἐπέμβαση τοῦ γαστάλδου, γενικότερα τὴν προσφυγή, στὴν περίπτωση ἀθέτησης ὑποχρεώσεων, στὴ δικαιοσύνη²⁴⁰.

238. Βλ. γιὰ τὰ καθήκοντα καὶ τὶς ἀρμοδιότητές τους Κ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, Ἀπὸ τὴν πόλη στὴν ὑπαιθρο: Οἱ ‘δημόσιοι ἐκτιμητές’ στὴν κρητικὴ ενδοχώρα κατὰ τὴν ὕστερη βενετικὴ περίοδο, *Πεπραγμένα Ι’ Διεθνούς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου (Χανιά, 1-8 Ὀκτωβρίου 2006)*, Β1: *Βυζαντινὴ καὶ Μεταβυζαντινὴ περίοδος*, Χανιά 2010, σ. 237-251. Βλ. στίμες ἐνδεικτικὰ, πὺ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 39, 46, 134, 192, 215, 295, 296, 297, 502.

239. Βλ. πὺ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 401, 498 ἀντίστοιχα.

240. Βλ. ἐνδεικτικὲς μνεῖες πὺ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 98, 99, 100 (καπετάνιος), 101 (κοντόσταβλος), 119, 274, 435 (γαστάλδος). Πὰ τὰ καθήκοντα τοῦ γαστάλδου βλ. Ν. ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΙΣ, *Administration et milieux administratifs en Crète vénitienne (XVIème*

Στὸ σῶμα τῶν ἀρχιερατικῶν πηγῶν ποὺ παρουσιάζονται σὲ τούτη τὴν ἐργασία ἀποτυπώνεται ἡ βενετική διοικητικὴ ὀργάνωση τῶν Χανιῶν μὲ ἀναφορὰ τόσο στὰ διοικητικὰ ὄργανα καὶ τὴ διαδικασία ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης (*Cancellaria mazor, Cancellaria criminal, officio della giustizia, officio di petizion, officio di proprio, giudici di prosopio, officio delli deputati, officio della massaria*) ὅσο καὶ στὸ ἀρχεῖο ποὺ παρήγε κάθε ὑπηρεσία (π.χ. *libro registro Mazor, libro Minor, libro di Atti, libro di Terminazioni* τοῦ ρέκτορα, *libro delle Stime, libro di Incanti, libro di Commandamenti, libro di Chiamori, libro di Cogniti* καὶ *libro di Vadimonii* τοῦ *officio di proprio, libro dell'Essecuzion, libro Catastici, libro Memorial, libro delli Nascimenti delli figliuoli di privilegiati*). Ὅταν ἀνέκυπτε διαφορὰ μεταξὺ τοῦ οἰκονόμου καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Στύλου ἢ τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τοῦ μετοchioῦ, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ ἔξοδα ποὺ συνεπαγόταν ἡ προσφυγὴ στὶς δικαστικὲς ἀρχές, τὰ διαφερόμενα μέρη ὑπέβαλλαν τὴ διαφορὰ τους στὴν κρίση αἰρετῶν κριτῶν, συνάπτοντας ἐνώπιον νοταρίου *συνυποσχετικό*, δηλαδή σύμβαση ἐκλογῆς τῶν διαιτητῶν²⁴¹. Στὴ συντριπτικὴ ὥστόσο πλειονότητα τῶν περιπτώσεων οἱ διαφερόμενοι προσέφευγαν γιὰ τὴν ἐπίλυση τῆς μεταξὺ τους διένεξης στὶς ἀρχές. Οἱ δικογραφίες ποὺ ἔχουν σωθεῖ διαφωτίζουν μὲ ἐπάρκεια τὸν τρόπο ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης: γιὰ παράδειγμα μνημονεύονται οἱ δικηγόροι τῶν δύο μερῶν²⁴², καταχωρίζονται τὰ ὑπομνήματα ποὺ κατέθεταν οἱ διαφερόμενοι

siècle), thèse pour l'obtention du diplôme de l'archiviste paléographe [École des Chartes, Paris 1982], 2, σ. 168-172· ΑΣΠΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Ἀξιώματα στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη κατὰ τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα, *Κρητικὰ Χρονικά*, 26, 1986, σ. 114· ΧΑΤΖΑΚΗΣ, Ἡ διαφορετικὴ λειτουργία τῶν ἀντικειμένων, ὁ.π., σ. 191.

241. Βλ. ἐνδεικτικὰ πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 92, 226, 486. Γιὰ τὸν θεσμό τῆς αἰρετοκρίσις βλ. Μ. Α. ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ, Ἡ αἰρετοκρίσις στα νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους (17ος-19ος αἰ.). *Επιβιώσεις του δικαίου των Βυζαντινῶν, Επιστημονικὴ Επετηρίδα: Τιμητικὸς τόμος γιὰ τον Ομότιμο Καθηγητὴ Βασ. Σαρσέντη*, Πανεπιστήμιο Πειραιῶς 1998, σ. 413-422 καὶ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΛΙΜΝΙΟΥ, Ἡ διαιτησία στὸ Κρητικὸ Δίκαιο, *Τάλως*, 8, 2000, σ. 98-124.

242. Οἱ δικηγόροι τῶν οἰκονόμων ἦταν οἱ ἐπίτροποι τοῦ μοναστηριοῦ καὶ χαρακτηρίζονται ὡς *eccellentissimi dottori* (βλ. π.χ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 60, 236). Οἱ δικηγόροι τῶν ἄλλων διαφερομένων, κυρίως τῶν χωρικῶν, καλοῦνται *diffensori* ἢ *diffensori scritti in corte*, χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ἡ σημασία τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ὄρου (βλ. π.χ.

στο δικαστήριο για να θεμελιώσουν τις θέσεις τους²⁴³, αναφέρονται οι περιπτώσεις έκδίκησης υποθέσεων από τους ρέκτορες Χανίων με έξουσιοδότηση τῶν γενικῶν προνοητῶν²⁴⁴, οἱ κλήσεις τῆς τοπικῆς διοίκησης πρὸς τοὺς διαφερομένους νὰ παρουσιαστοῦν ἐνώπιον τοῦ *ψιλοτατου γενεραλε* ἄλλοτε στὸν Χάνδακα καὶ ἄλλοτε κατὰ τὴν περιοδεία του στὸ διαμέρισμα Χανίων (*οδια τιν προτι καὶ δευτερι ἀνντιεντζια ὅπου θελι δοσι ισε τουτο το διστρετο*)²⁴⁵, κι ἀκόμη τὸ αἴτημα τοῦ οἰκονόμου Ἱερεμία Καλαφάτη νὰ ἐκδικάσει τὴν ὑπόθεσή του ὁ γενικὸς προνοητής, ἐπειδὴ φοβόταν πῶς, ξένος καθὼς ἦταν (*forestiero*), ἐὰν προσέφευγε στὸ τακτικὸ δικαστήριο (*foro ordinario*), θὰ τὸν ἐξαπατοῦσαν²⁴⁶.

Παρουσιάζονται δειγματοληπτικὰ μερικὲς ἀπὸ τὶς δικαστικὲς διαμάχες μεταξὺ τῶν οἰκονόμων καὶ τῶν χωρικῶν ποὺ ταλάνισαν γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα τὸ μετόχι καὶ τοὺς ἀνθρώπους του. Οἱ διενέξεις ποὺ σταχυολογήθηκαν εἶναι ἀντιπροσωπευτικὲς τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴν κρητικὴ ὑπαιθρο κατὰ τὴν περίοδο τῆς ὕστερης βενετοκρατίας. Ἡ πρώτη διαμάχη ἀφοροῦσε τοὺς νερόμυλους τοῦ μοναστηριοῦ στὸν Στύλο, στὶς θέσεις Κάμπος στὸν Πλάτανο καὶ Μύλοι τῆς Πιρίναινας²⁴⁷. Γιὰ τὸν ἐρευνητὴ ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν

πὶδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 372, 388). Ὁ ὅρος πιθανότατα νὰ ἔχει σχέση μὲ τὶς *corti* τοῦ San Marco καὶ τοῦ Rialto τῆς Βενετίας. Ἡ πρώτη *corte* ἐκδίκαιε ὑποθέσεις ἀστικές, ἐνῶ ἡ δευτέρη ὑποθέσεις ἐμπορικῆς φύσης· προοδευτικὰ ὡστόσο οἱ δύο *corti* ἔπαψαν νὰ διαφέρουν (CACCIAVILLANI, *Storia*, ὁ.π., σ. 34).

243. Οἱ θέσεις, σύμφωνα μὲ τὴν ὁρολογία τῆς ἐποχῆς, καλοῦνται *capitoli* (βλ. π.χ. πὶδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 387).

244. Βλ. ἐνδεικτικὰ πὶδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 366, 479.

245. Βλ. πὶδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 331, 347.

246. Βλ. πὶδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 367.

247. Βλ. γιὰ τοὺς μύλους πὶδὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 43, 203, 224-226, 264, 266, 356, 362, 363, 375, 387, 389, 390, 399, 407-410, 413, 415, 418, 434. Μὲ τὶς ἀρχαιακὲς πληροφορίες γιὰ τοὺς μύλους τοῦ Στύλου ἔχει ἀσχοληθεῖ ἡ ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Προβιομηχανικὰ κτίσματα στη βενετοκρητικὴ ὑπαιθρο: Ἀρχαιακὲς μαρτυρίες γιὰ τοὺς νερόμυλους τοῦ Στύλου, *Τεχνογνωσία στὴ λατινοκρατούμενη Ἑλλάδα, Ἡμερίδα, Ἀθήνα 8 Φεβρουαρίου 1997, Γεννάδειος βιβλιοθήκη, Πολιτιστικὸ Τεχνολογικὸ Ἴδρυμα ΕΤΒΑ, 2000, σ. 78-88, καὶ ἡ ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ, Ὁ βενετσιάνικος νερόμυλος στὸν οικισμό Στύλος δημ. διαμερίσματος Αποκορώνου, νομοῦ Χανίων, *Ἐν Χανίοις*, 9, περ. Δ', 2015, σ. 65-78 (μελέτη ἀποκατάστασης τοῦ μύλου στὴ θέση Μύλοι τῆς Πιρίναινας). Ἀπὸ τὴν*

τεχνογνωσία στην προβιομηχανική εποχή, οί αρχαιακές πηγές του μετοχίου του Στύλου, χρονολογημένες στις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα, είναι εξαιρετικά χρήσιμες, από την άποψη ειδικότερα της όρολογίας που χρησιμοποιείται για τον μηχανικό έξοπλισμό των μύλων, όπως επίσης και των υποχρεώσεων των πακτωτών μυλωνάδων και της ιδιοκτήτριας μονής. Σύμφωνα με τους όρους των πακτωτικών συμβολαίων, οί μυλωνάδες όφειλαν να παραδίδουν στον οικονόμο κάθε μήνα ποσότητα σιταριού ή κριθαριού, να προσφέρουν δύο φορές τον χρόνο, στα πανηγύρια του αγίου Ιωάννου στις 8 Μαΐου και 26 Σεπτεμβρίου, από ένα βόδι, μοιράζοντας στη μέση με τους οικονόμους τις πέτρες, και να αλέθουν δωρεάν ποσότητα δημητριακών για τὸ μοναστήρι. Από την πλευρά τους, οί οικονόμοι αναλάμβαναν ανάμεσα σὲ άλλες τὴν υποχρέωση να καθαρίζουν τὰ μυλαυλάκια, να φτιάχνουν «άφκλες», δηλαδή τὰ ξύλινα αυλάκια που έφερναν τὸν καρπὸ στους μυλόλιθους, να προμηθεύουν στους μυλωνάδες πέτρες και να επισκευάζουν διάφορα άλλα έξαρτήματα των μύλων (σίδερα, «δέσες» κ.ά.). Όμως οί μυλωνάδες Στράτης Κλαπατζαράς και Λέος Φούμης Καπετανάκης δὲν είχαν, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς

πλούσια βιβλιογραφία για τὸς μύλους στὴν Κρήτη βλ. ΣΤ. ΣΠΑΝΑΚΗΣ, Τὸ Λασιθί και οί μύλοι του, *Αμάθεια*, 4, 1973, σ. 257-273· ELIZABETH CLUTTON – A. KENNY, A vertical-axle water mill near Drosia, Crete, *Κρητολογία*, 4, 1977, σ. 139-151 (και έκτενης περίληψη στα έλληνικά σ. 151-158)· ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ, Οί βενετσιάνικοι νερόμυλοι των Χανίων, *Έπτά Ημέρες, Η Καθημερινή*, Κυριακή 15 Οκτωβρίου 2000, σ. 22-23· ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΤΖΟΜΠΑΝΑΚΗ, *Η αρχιτεκτονική στὴν Κρήτη. Περίοδος των νεότερων χρόνων*, 1, 2: *Ταξίδια των ανέμων, ταξίδια των υδάτων. Ανεμόμυλοι και νερόμυλοι της Κρήτης, αντλητικοί ανεμόμυλοι του οροπεδίου Λασιθίου*, [Ηράκλειο] 2007 (με πλούσια βιβλιογραφία)· Ι. ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ, Κοσμικά κτίρια των χρόνων της Βενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας στὴν περιοχή της επαρχίας Αγίου Βασιλείου, *Πρακτικά του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου. Η επαρχία Αγίου Βασιλείου από τὴν αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Περιβάλλον – Αρχαιολογία – Ιστορία – Κοινωνία (Σπήλι – Πλακιάς 19-23 Οκτωβρίου 2008)*, 2: *Βυζαντινοί Χρόνοι – Βενετοκρατία*, Ρέθυμνο 2014, σ. 418-431· Κ. Δ. ΓΙΑΠΙΤΣΟΓΛΟΥ, *Τὸ Φαράγγι των Μύλων. Οργάνωση για δασική αναψυχή, ανάδειξη, προστασία και διαχείριση*, Ρέθυμνο 2015. Γενικά για τὸς μύλους στὸν έλληνικό χώρο βλ. *Έπτά Ημέρες*, ὅ.π.: Ι. Ν. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ, Συμβολή στὴν έρευνα και γνώση του ξεροτροχάρη ανεμόμυλου των νησιών μας, *Φίλια έπη εἰς Γ. Ε. Μυλωνᾶν*, Αθήνα 1990, σ. 208-284 και ΣΤ. Α. ΜΟΥΖΑΚΗΣ, *Μύλοι και διαμόρφωση φεουδαρχικού δικαίου στὴ δυτική, βυζαντινή και ὀθωμανική οἰκονομία και κοινωνία*, Αθήνα 2008.

του οικονόμου, ανταποκριθεί στις συμβατικές υποχρεώσεις τους, με αποτέλεσμα να ξεσπάσει καβγάς μεταξύ τους και ο οικονόμος να προσφύγει για τη διευθέτηση του ζητήματος στην κρίση των αρχών. Ο λόγος για τον οποίο ο Κλαπατζαράς, ο «πονηρός χωριάτης» όπως τον χαρακτηρίζει ο οικονόμος το 1629, είχε οδηγηθεί στο δικαστήριο, ήταν ότι δεν είχε πληρώσει το οφειλόμενο στον οικονόμο «πάκτος». Είχε όχι μόνο φυλακιστεί, αλλά έναντι του χρέους του είχε αναγκαστεί να δώσει στον οικονόμο το άμπέλι και τα ζώα του. Ως προς τον άλλο μυλωνά, τον Φούμη, η δικαστική διαμάχη με τον οικονόμο είχε σχέση με μυλόπετρες. Όπως ισχυρίστηκε ο μυλωνάς το 1626 ενώπιον των αρχών, δεν είχε μυλόπετρες (περίμενε να τις προμηθευτεί από τη Μήλο) για να δουλέψει όλους τους μύλους, άρα δεν ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει πάκτος για τους μύλους που οι μύλοι ήταν ανενεργοί. Ο δικαστικός αγώνας κατέληξε πιθανότατα σε συμβιβασμό, γιατί ο Φούμης αργότερα ξαναπάκτωσε μύλους από το μοναστήρι. Εκτός από τις μυλόπετρες, αίτια διενέξεων μεταξύ των χωρικών και των οικονόμων ήταν τα μυλαυλάκια, όταν αυτά διανοίγονταν μέσα στα χωράφια, προκαλώντας ζημιές στους χωρικούς. Δηλωτική των καταστροφών που μπορούσαν να επιφέρουν στον μικρόκοσμο του χωριού οι έσφαλμένες τεχνικές, σε χρήση την εποχή εκείνη, είναι η εκτίμηση από τον εκτιμητή Τζώρτζη Μουδάτσο και τον αναπληρωτή νοτάριο της Καγκελλαρίας Χανίων Νικολό Σοφολέο των ζημιών τις οποίες είχαν υποστεί οι χωρικοί του Στύλου με την κατασκευή αύλακιοῦ μέσα στα χωράφια τους²⁴⁸. Η εκτίμηση διενεργήθηκε το 1615 με απόφαση του ήγουμένου της μονής Πάτμου Μακαρίου Καμαρωτού, ο οποίος είχε έρθει στην Κρήτη για να επισκεφθεί το μετόχι του Στύλου. Παρουσιάστηκαν τότε μπροστά στον ήγούμενο πολλοί *casalioi* και γονικάροι και του ανέφεραν ότι το αύλακι που είχαν σκάψει οι οικονόμοι είχε προκαλέσει ζημιές στα χωράφια τους. Με έντολή του Μακαρίου οι χωρικοί αποζημιώθηκαν (σε άλλους μειώθηκε το *λιβέλλο* που κατέβαλλαν στον οικονόμο, σε άλλους καταβλήθηκε χρηματικό ποσό έναντι της δαπάνης επίσκευών και σε άλλους παραχωρήθηκαν νέα χωράφια σε αντάλλαγμα αυτών που είχαν καταστραφεί).

248. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. αρ. Σ 401.

Σοβαρότερες από τις διενέξεις σχετικά με τους μύλους ήταν εκείνες που είχαν ξεσπάσει στα τέλη του 16ου και τις πρώτες δεκαετίες του επόμενου αιώνα ανάμεσα στον οικονόμο του μετοχίου και τους χωρικούς, με αίτια α) την επιβολή από την πλευρά των οικονόμων έντριτειάς στα άμπελια που ήταν φυτεμένα σε χωράφια στα όποια οι χωρικοί καλλιεργούσαν σιτάρι, β) την παραχώρηση σε αγρότες από την πλευρά της εκκλησίας γαιών για διάστημα 29 χρόνων ή δις 29 χρόνων (*bis 29 anni*) ή και δις δις 29 χρόνων (*bis bis 29 anni*), και γ) την παραχώρηση από τον οικονόμο σε χωρικούς γης σε γονικό. Η πρώτη διένεξη είχε ξεσπάσει το 1598, όταν οι χωρικοί των χωριών Κάμποι, Σαμωνάς, Διακοσέλια [= Κυριακοσέλια] και Χιλιομουδού παρουσιάστηκαν μέσω του εκπροσώπου τους ενώπιον του γενικού προνοητή και εξεταστή στο βασίλειο της Κρήτης Benetto Moro και παραπονέθηκαν ότι μολονότι κρατούσαν τα χωράφια τους πάρα πολλά χρόνια, τόσα ώστε κανείς δεν θυμόταν πια από πότε, καταβάλλοντας σταθερή εισφορά (*uniforme pensione*), ο οικονόμος απαιτούσε να καταβάλλουν έντριτεια των άμπελιών τους²⁴⁹. Η διαμάχη σχετίζεται με το φαινόμενο που είχε παρατηρηθεί στην Κρήτη, στο τέλος του 16ου αιώνα, οι χωρικοί αντί να καλλιεργούν σιτάρι να φυτεύουν στα χωράφια τους άμπελια. Η ενέργεια αυτή είχε οδηγήσει από τη μία μεριά σε έλλειψη σίτου και από την άλλη σε άφθονία κρασιού. Με σκοπό να αντιμετωπίσει την κατάσταση, ο γενικός προνοητής Κρήτης Giacomo Foscarini είχε απαγορεύσει το 1575, με διάταξη, το φύτεμα άμπελιών σε χωράφια στα όποια για διάστημα μίας δεκαετίας οι χωρικοί καλλιεργούσαν σιτηρά ή τα χρησιμοποιούσαν για τη βοσκή των ζώων. Ός ποινή για τους παραβάτες είχε όριστεί ή κατάσχεση των χωραφιών²⁵⁰. Το 1610, με νέα διάταξη του γενικού προνοητή Κρήτης Girolamo Capello, αποφασίστηκε ή εκρίζωση όλων των άμπελιών που είχαν φυτευτεί στη διάρκεια της τελευταίας από τότε διετίας σε περίπτωση άνυπακοής, όρί-

249. Βλ. σχετικά πιο κάτω, έγγρ. άρ. Σ 96, 104, 112, 252, 253, 256· βλ. έκδοση των ύπομνημάτων: MALTEZOU, *Feudatari*, ό.π., σ. 310-314.

250. Βλ. πιο κάτω, έγγρ. άρ. 106. Αρχαιακές μαρτυρίες για το κρητικό κρασί κατά την περίοδο της βενετοκρατίας έχουν συγκεντρωθεί στον τόμο *Il miglior vino del mondo. Το κρητικό κρασί στις αρχαιακές πηγές της βενετοκρατίας*, έπιμ. Κ.Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ, Γάζι 2005.

στηκε ὅτι τὰ ἀμπέλια θὰ ἐκριζώνονταν μὲ δαπάνες τῶν παραβατῶν ἀπὸ δημόσιους ὑπαλλήλους²⁵¹. Στὴν ἀναφορὰ τῶν χωρικῶν πρὸς τὸν βενετὸ ἀξιωματοῦχο, μὲ τὴν ὁποία ζητοῦσαν νὰ μὴν καταβάλλεται ἐντριτεία γιὰ τὰ ἀμπέλια, ὁ οἰκονόμος εἶχε μὲ ὑπόμνημά του ἀπαντήσῃ ὅτι, σύμφωνα μὲ παλαιὰ συνθήεια πού ἴσχυε στὴν περιοχὴ, ὁ φεουδάρχης εἶχε δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ καταβολὴ ἐντριτείας τῶν ἀμπελιῶν πού εἶχαν φυτευτεῖ σὲ χωράφια μὲ ὑποχρέωση καταβολῆς ἐντριτείας σιταριοῦ, ἀφοῦ ὅμως ἀφαιροῦσε τὸ ἀντίτιμο τῆς ἀξίας τῆς ἐντριτείας τοῦ σιταριοῦ πού θὰ καταβαλλόταν ἐὰν δὲν εἶχαν φυτευτεῖ σ' αὐτὰ ἀμπέλια. Οἱ χωρικοί, ἰσχυρίστηκε ὁ οἰκονόμος, δὲν ἦταν *livellarii* ἀλλὰ *affittuali*, δὲν πλήρωναν δηλαδή γιὰ τὰ χωράφια πού κρατοῦσαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι «λιβέλλο» ἀλλὰ ἐντριτεία. Σύμφωνα πάντα μὲ τὸν οἰκονόμο, οἱ χωρικοὶ πρόσφεραν κανίσκια στὸν φεουδάρχη, τὰ ὁποία δὲν θὰ τὰ κατέβαλλαν ἐὰν ἦταν *livellarii*, ὅπως ὑποστήριζαν²⁵². Ἡ θέση τοῦ οἰκονόμου φαίνεται πὼς τελικὰ εἶχε γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς καὶ οἱ χωρικοὶ ἐξακολούθησαν νὰ πληρώνουν τὴν ὀφειλόμενη ἐντριτεία τῶν ἀμπελιῶν, ἀφαιρώντας τὴν ἐντριτεία τοῦ σιταριοῦ πού ἀντιστοιχοῦσε σὲ αὐτὴν πού θὰ κατέβαλλαν ἐὰν δὲν εἶχαν φυτευτεῖ ἀμπέλια.

Ὁ δικαστικὸς ἀγώνας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας Δαμίγων καὶ τοῦ οἰκονόμου τοῦ Στύλου ἀφοροῦσε τὴ λεγόμενη «κίνηση τῶν 30 ἐτῶν», πού εἶχε ἀπασχολήσει ἰδιαίτερα τὴ βενετικὴ διοίκηση²⁵³. Τὸ 1621 ὁ Τζώρτζης Δαμίγος καὶ ἡ ἀδελφὴ του Μαρία μὲ ὑπόμνημά τους στὶς ἀρχὲς εἶχαν ἀναφέρει ὅτι, καθὼς ἡ οἰκογένειά τους κρατοῦσε χωράφια τοῦ μοναστηριοῦ στὴν Ἁγία Μαρίνα, στὸ Παλαιόκαστρο, στὸ Ψυχρό, γιὰ διάστημα τριάντα-σαράντα ἐτῶν, κατέβαλλαν πάντα σταθερὴ εἰσφορὰ ὡς *livellarii* καὶ ὄχι ὡς ἐνοικιαστῆς. Ὅμως, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα τους, ὁ οἰκονόμος Ἰερεμίας Καλαφάτης εἶχε ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοὺς Δαμίγους νὰ ἀφήσουν ἐλεύθερα τὰ χωράφια, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι εἶχε λήξει ὁ χρόνος ἐνοικίασης²⁵⁴. Γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀρνήσεως, τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη,

251. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 138.

252. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 106.

253. Βλ. σχετικὰ πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 347, 435, 541.

254. Βλ. σχετικὰ πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 174, 210.

πολλῶν χωρικῶν (*coloni*) στὴν Κρήτη νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ χωράφια ποὺ εἶχαν ἐνοικιάσει ἀπὸ ἐκκλησιαστικά καθιδρύματα μετὰ τὴ λήξη τῆς πάκτωσης, μὲ τὸ πρόσχημα τῆς μακρόχρονης διάρκειας τῆς μίσθωσης (29 χρόνια, δις 29 καὶ δις δις 29 χρόνια) εἶχε ληφθεῖ σχετικὴ ἀπόφαση ἀπὸ τὰ διοικητικὰ ὄργανα τῆς Βενετίας. Ὁ δόγης Antonio Priuli, μὲ γράμμα του τὸ 1619 πρὸς τὴν τοπικὴ διοίκηση Κρήτης, ἐνημέρωσε τοὺς ἀξιωματούχους τῆς ὅτι μετὰ τὴ λήξη τῶν 29 χρόνων οἱ ἐνοικιαστὲς ἔπρεπε νὰ ἀφήνουν ἐλεύθερα τὰ χωράφια καὶ αὐτὰ νὰ μισθώνονται σὲ ἄλλους. Ἐάν, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ φορεῖς ἄλλαζαν τὸν τρόπο πληρωμῆς αὐξάνοντας τὴν εἰσφορά, τὸ συμβόλαιο δὲν θὰ εἶχε ἰσχύ, ἐνῶ ἐάν, μετὰ τὴν παρέλευση τῶν 29 χρόνων, ὁ «ἄποικος» δὲν ἀπομακρυνόταν, θὰ συνέχιζε νὰ κρατᾶ τὰ χωράφια, καταβάλλοντας ὅπως στὸ παρελθὸν σταθερὴ εἰσφορά²⁵⁵. Ἡ δουκικὴ ἀπόφαση μπορεῖ θεωρητικὰ νὰ εἶχε βάλει τέλος στὴν ἀνωμαλία, ἀλλὰ στὴν πράξη οἱ ἀσάφειες γύρω ἀπὸ τὸ θέμα φαίνεται πῶς ἐξακολούθησαν νὰ ὑπάρχουν. Ἐξηγεῖται ἔτσι ἡ προσπάθεια τὸ 1629 τοῦ οἰκονόμου νὰ «κόψει τὴν κίνηση τῶν 30 χρόνων» μὲ τὴ δικαστικὴ ὁδὸ²⁵⁶, ἀλλὰ καὶ τὸ γράμμα τοῦ γενικοῦ προνοητῆ Andrea Corner τὸ 1643 πρὸς τὸν ρέκτορα Χανίων, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ ζητοῦσε νὰ τοῦ στείλει τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀφοροῦσαν τὴ διαφορά μεταξὺ τοῦ οἰκονόμου καὶ τῶν *coloni* του σχετικὰ μὲ τὸ «προνόμιο» ποὺ εἶχαν τὰ ἐκκλησιαστικά καθιδρύματα²⁵⁷. Ὡς πρὸς τοὺς Δαμίγους, τὸ 1631 ὁ Ἰάκωβος, ἡγούμενος τῆς μονῆς Πάτμου, ἐξουσιοδότησε τοὺς ἐπιτρόπους Ἰωάννη Δροσὰ καὶ Λέοντα Κασομάτη νὰ *κόψουσι* ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης τὰ συμβόλαια μὲ τὰ ὁποῖα ὁ οἰκονόμος Ἰερεμίας Καλαφάτης εἶχε παραχωρήσει γονικὰ χωράφια στοὺς Δαμίγους, στὴν Ἁγία Μαρίνα καὶ στοὺς Μουσούρους, στοὺς Βράσκους²⁵⁸. Ὁ οἰκονόμος, σύμφωνα μὲ τὸν ἡγούμενο, δὲν ἦταν ἐξουσιοδοτημένος νὰ προβεῖ στὴν παραχώρηση, γιατί εἶχε δικαίωμα *μόνον νὰ πακτώνη καὶ νὰ ξεπακτώνη, μὰ ὄχι νὰ κάμνη καὶ γονικά*²⁵⁹.

255. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 435.

256. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 347.

257. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 541.

258. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 380.

259. Ὁ.π. Τὸ 1636 ἡ δικαστικὴ διαμάχη δὲν εἶχε λήξει, ὅπως δηλώνει τὸ ἔγγραφο

Ἡ ἀντιπαράθεση ἀνάμεσα στοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς μονῆς τοῦ Στύλου, ὅπως αὐτὴ προβάλλεται μέσα ἀπὸ τὶς δικογραφίες, τὰ ὑπομνήματα τῶν δύο μερῶν τὶς ἀναφορὲς τῶν ὁμοτῶν καὶ τὰ ἄλλα δικαστικῆς φύσεως ἔγγραφα, ἀποκαλύπτει τὴν κοινωνικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν στὰ τέλη τοῦ 16ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰώνα, τὰ βιοτικὰ προβλήματα τῶν χωρικῶν, καὶ τὴν εἰκόνα ποὺ εἶχε γιὰ τὸν ἄλλο τόσο ὁ *cavagliere* (*cavalliere*) οἰκονόμος ὅσο καὶ ὁ *colono* χωρικός²⁶⁰. Ἡ παραβατικὴ δραστηριότητα τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, ἡ ἔνταση στὶς σχέσεις τους μὲ τὸν ἐκάστοτε οἰκονόμο καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ ἡ βιαιότητα μὲ τὴν ὁποία οἱ χωρικοὶ ἀντιμετώπιζαν τοὺς οἰκονόμους εἶναι χαρακτηριστικὲς τῆς κοινωνικῆς ἀνησυχίας ποὺ ἐπικρατοῦσε στὰ κρητικὰ χωριά ἀπὸ τὸν 16ο αἰώνα ὡς τὸ τέλος τῆς βενετοκρατίας καὶ ἐντάσσεται στὸ γενικότερο φαινόμενο κοινωνικῆς ἀναταραχῆς ποὺ παρατηρεῖται στὴ δυτικὴ Κρήτη κατὰ τὴν ὑστεροβενετικὴ περίοδο τῆς κρητικῆς ἱστορίας²⁶¹. Ἡ προσπάθεια τῶν οἰκονόμων μέσα

τῆς πάκτωσης τοῦ μετοχοῦ ἀπὸ τὸν Ἱερεμία Καλαφάτη, ὁ ὁποῖος εἶχε προσθέσει στὸ τέλος ὅτι ἐὰν «γλύτωναν» τὰ χωράφια, θὰ πήγαινε στὴ μονὴ καὶ θὰ πρόσφερε χίλια ρεάλια (*εἰ δὲ καὶ ἤθελα γληττώσῃ τὰ χωράφια τῶν Μουσούρων καὶ τῶν Ταμίγου νὰ ἔλθω εἰς τὸ μοναστήριον νὰ κάνω χίλια ρεάλια*)· βλ. ΚΑΛΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ, Τὸ μετόχι τῆς Πάτμου, ὅ.π., σ. 111.

260. Βλ. πιὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 478 (μνεῖα ὄρων *cavaglieri* καὶ *coloni*).

261. Βλ. γενικὰ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ διαμερίσματος Χανίων κατὰ τὸν 16ο αἰώνα ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ, Τὸ διαμέρισμα των Χανίων στὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰ. Ἡ ἔκθεση τοῦ ρέκτορα Χανίων Α. Barbarigo (1549), *Θησαυρίσματα*, 19, 1982, σ. 62-77 (μὲ συγκεντρωμένη προγενέστερη βιβλιογραφία), καὶ γιὰ τὶς συνθήκες διαβίωσης τοῦ πληθυσμοῦ στὴν ὑπαίθρο Ι. Γ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἡ Κρήτη κατὰ τὸν τέταρτο βενετοτουρκικὸ πόλεμο (1570-1571)*, Ἀθήνα 1978, σ. 49-68 καὶ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *The historical and social context*, ὅ.π., σ. 41-43. Γιὰ τὶς ἀγροτικὲς ταραχὲς ποὺ εἶχαν ξεσπάσει στὴ δυτικὴ Κρήτη κατὰ τὸν 16ο αἰώνα, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ κίνημα τοῦ Γαδανολέου, βλ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ, *Ἀγροτικὲς ταραχὲς καὶ ἐξεγέρσεις στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη (1509-1528). Ἡ «ἐπανάσταση» τοῦ Γεωργίου Γαδανολέου-Λυσογιώργη*, Ἀθήνα 1983. Γιὰ τὴν παραβατικὴ συμπεριφορὰ στὴν κρητικὴ ὑπαίθρο κατὰ τὴν περίοδο τῆς βενετοκρατίας καὶ τὴ διαχείριση τῆς βίας ἀπὸ τὸ κράτος βλ. ΡΟΜΙΝΑ Ν. ΤΣΑΚΙΡΗ, *Με ἀφορμὴ μίᾶ δικογραφία των ἀρχῶν του 17ου αἰ.: τὰς ἀπειθαρχίας στὸν νόμο στὴν ἐπαρχία Αγ. Βασιλείου (τέλη 16ου-αρχὲς 17ου αἰ.)*. Μία συμβολὴ στὴν ἱστορία των ορεινῶν πληθυσμῶν τῆς περιοχῆς, *Πρακτικὰ του Δι-*

σὲ κλίμα οικονομικῆς δυσπραγίας νὰ εἰσπράττουν μὲ ἐνεχυριάσεις καὶ ὑποθηκεύσεις περιουσιακῶν στοιχείων, συχνὰ ἀνύπαρκτων, ἀνεξόφλητες εἰσφορὲς τῶν χωρικῶν τους²⁶² προσέκρουε στὴν ἀντίδραση τῶν κατοίκων τῆς περιφέρειας, οἱ ὅποιοι ἐξέφραζαν ἔντονη δυσaréσκεια, πὺ μετατρεπόταν ὄχι λίγες φορές σὲ μίσος ἐναντίον τῶν κυρίων τους καὶ σὲ ἀνυποταγὴ ἀπέναντι τῶν ἀρχῶν. «Μᾶς ἐκακοφάνηκεν πολλὰ καὶ δὲν εἶναι νὰ τὸ σοπορτάρουμε», ἔγραψε τὸ 1598 ὁ ρέκτορας Χανίων Daniel Gradenigo, ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι οἱ «χωρίτες» τῶν χωριῶν Κάμποι, Σαμωνὰς καὶ Κυριακοσέλια δὲν εἶχαν ὑπακούσει στὴ διαταγὴ του καὶ οἱ δημόσιοι ἐκτιμητὲς πὺ εἶχαν πάει στὰ χωριά γιὰ νὰ ἐκτιμήσουν τὰ χωράφια, τὰ δένδρα καὶ τὰ ἀμπέλια τῆς μονῆς εἶχαν ἐπιστρέψει ἄπρακτοι²⁶³. Στὶς ἀρχὲς τοῦ ἴδιου χρόνου, ὁ οἰκονόμος μὲ ὑπόμνημα πρὸς τὴν τοπικὴ διοίκηση Χανίων ἀνέφερε ὅτι εἶχε στείλει στοὺς Κάμπους τὸν ἱερομόναχο Νεόφυτο καὶ τὸν καλόγερο Λεόντιο μὲ ἓναν *official* νὰ εἰπράξουν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τὰ συνήθη κανίσκια. Ἐκεῖ, ὁ γονικάρος τοῦ μοναστηριοῦ Κλαπῆς Πάτερος ἀρνήθηκε νὰ πληρώσει τὴν ὀφειλὴ του καὶ ἐπιχείρησε νὰ σκοτώσει τὸν μοναχό, βλασφημώντας τὰ θεῖα²⁶⁴. Ἐξίσου βίαιη ἦταν ἡ συμπεριφορὰ πὺ εἶχε ἐπιδείξει τὸ 1622 ὁ Γεώργιος Πάτερος Πιογιάννης, ὁ ὅποιος ἐπιτέθηκε ἐναντίον τοῦ Νικόλα Τρουλλινοῦ, ὁμοίτη

ἐθνούς *Επιστημονικοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου*, ὁ.π., σ. 573-632· Ἡ ἸΔΙΑ, Βία, Κράτος καὶ Κοινωνία: Κρήτη καὶ Ἰόνια νησιά (15ος-18ος αἰ.), *Τὰ Ἱστορικά*, 63, 2016, σ. 223-230 (παρουσίαση ἐρευνητικοῦ προγράμματος).

262. Τὸ 1623 οἱ ὁμοῖτες τοῦ χωριοῦ Στύλος βεβαίωσαν μὲ ἔγγραφό τους πρὸς τὶς ἀρχὲς ὅτι εἶχαν πάει νὰ «ἀμαχέψουν» τὰ ὑπάρχοντα τριῶν χρεωφειλετῶν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν βρεῖ *τῆποτα*ς (βλ. πὺ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 211).

263. Βλ. πὺ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 100.

264. Βλ. πὺ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 101. Οἱ Πάτεροι μνημονεύονται στὸ χρονικὸ τοῦ Τρίναν μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν οἱ ὅποιοι εἶχαν λάβει μέρος στὰ κινήματα πὺ εἶχαν ξεσπάσει στὴ δυτικὴ Κρήτη στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 16ου αἰῶνα, χωρὶς ὡστόσο ἡ μαρτυρία νὰ ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὶς πηγές (βλ. σχετικὰ ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ, *Ἄγροτικὲς ταραχές*, ὁ.π., σ. 96). Δὲν ἀποκλείεται ἡ μαρτυρία τοῦ Τρίναν νὰ ὀφείλεται σὲ σύγχυση τῶν προσώπων καὶ οἱ Πάτεροι τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνα νὰ τοποθετήθηκαν χρονολογικὰ στὶς ἀρχὲς τοῦ ἴδιου αἰῶνα. Γιὰ μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Πάτερων τῆς περιοχῆς Σφακίων πὺ εἶχαν καταδικαστεῖ, στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα, σὲ ἔξορία καὶ ἄλλες ποινὲς βλ. ΤΣΑΚΙΡΗ, *Με ἀφορμὴ μίᾶ δικογραφία*, ὁ.π., σ. 618.

τοῦ χωριοῦ Στύλος, μὲ σκοπὸ νὰ τὸν σκοτώσει, ὅταν ὁ Τρουλλινὸς πῆγε νὰ «ἀμαχέψει» τὸν Σταμάτη Πάτερο Πιλάτο²⁶⁵. Στερεότυποι ἦταν οἱ χαρακτηρισμοὶ ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἰκονόμοι καὶ χωρικοὶ γιὰ τοὺς ἀντιπάλους τους. Στὴν ἀντίληψη τῶν οἰκονόμων, σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόμνημα τοῦ 1599, οἱ χωρικοὶ ἦταν ληστές, κακοποιοί, ἐξόριστοι, κατάδικοι, ἀνυπάκοοι, ἄτομα ποὺ ἐκμεταλλεύονταν μὲ πονηριὲς τὴ φιλευσπλαχνία τῶν μοναχῶν. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους, οἱ χωρικοὶ θεωροῦσαν τοὺς οἰκονόμους ἄπληστους, ποὺ ἐνδιαφέρονταν μόνο γιὰ τὴν αὔξηση τῶν εἰσοδημάτων τους, ἐπιδιώκοντας νὰ ὑποτάξουν τοὺς φτωχοὺς ἀγρότες σὲ βαρὺ ζυγὸ δουλείας. Ἐπιπλέον, οἱ χωρικοὶ ἐπισήμαιναν στὶς βενετικὲς ἀρχὲς ὅτι ἦταν ἄδικο μία μονὴ ποὺ ἀνήκε στὴν αὐτοκρατορία τοῦ Τούρκου νὰ πλουτίζει εἰς βάρος πιστῶν ὑπηκόων τῆς Βενετίας, ὅπως ἦταν ἐκεῖνοι. Δὲν εἶχαν δίκιο οἱ χωρικοὶ, εἶχε ἀνταπαντήσει ὁ οἰκονόμος, ποὺ ἰσχυρίζονταν ὅτι ἡ μονὴ ποὺ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν Τούρκων τοὺς ἐκμεταλλεῖτο. Ἀντίθετα, ἐξαιτίας τῆς δεινῆς θέσης στὴν ὁποία βρισκόταν λόγω τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητας ἢ μονῆ, τὸ εἰσόδημά της, ἀπὸ 3.000 μουζούρια σιτάρι ποὺ ἦταν τὸν χρόνο, εἶχε μειωθεῖ στὰ 1.000²⁶⁶.

Στὴν πλειονότητά τους τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀφοροῦν τὸ μετόχι τοῦ Στύλου εἶναι ἀντίγραφα (*ἐβγαλμένο, copia tratta da*) εἴτε ἀπὸ τὰ πρωτόκολλα νοταρίων, τὰ ὁποῖα μετὰ τὸν θάνατο τῶν συμβολαιογράφων εἶχαν κατατεθεῖ ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τους στὸ δημόσιο ἀρχειοφυλακεῖο (*massaria*), εἴτε ἀπὸ τὰ «βιβλία» τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τῆς τοπικῆς διοίκησης. Οἱ ἀντιγραφεῖς ἦταν νοτάριοι ἢ ἀναπληρωτὲς νοτάριοι τῆς μείζονος Καγκελλαρίας (*maggior Cancelleria*) Χανίων, νοτάριοι καὶ *terministi*, τακτικοὶ καὶ ἔκτακτοι βοηθοὶ (*coadiutori*), ἀρχειοφύλακες (*massari*), νοτάριοι καὶ ἀρχειοφύλακες, νοτάριοι τέλος σὲ διάφορα γραφεῖα διοικητικῶν ὀργάνων (λ.χ. *ufficio di proprio, ufficio della giustizia* κ.ά.). Ἡ διάρθρωση τῆς μείζονος Καγκελλαρίας Χανίων, μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποὺ παρέχουν οἱ πηγές, ἀντιγράφει αὐτὴν τῆς δουκικῆς Καγκελ-

265. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 199.

266. Βλ. πῶς κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 106. Ὅμως στὴ βενετικὴ ἀπογραφή τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν Χανίων τοῦ 1637 τὸ μετόχι, σύμφωνα μὲ τὴ δήλωση τοῦ οἰκονόμου Ἰερεμία Καλαφάτη, εἶχε κάθε χρόνο εἰσόδημα 3.000 μουζούρια σιτάρι (ΧΑΙΡΕΤΗ, Ἡ ἀπογραφή, ὅ.π., σ. 354 ἀρ. 121).

λαρίας στὸν Χάνδακα²⁶⁷. Μὲ πρότυπο τὴν ὀργάνωση τῆς Καγκελλαρίας τοῦ δούκα στὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ, ἡ μείζων Καγκελλαρία Χανίων ἀπαρτιζόταν ἀπὸ ὑπαλλήλους ἐπιφορτισμένους μὲ συγκεκριμένα καθήκοντα ποὺ ἀντιστοιχοῦσαν στὶς δικαιοδοσίες τῶν τοπικῶν ἀρχῶν τοῦ διαμερίσματος. Ἐπίσης, ὅπως Ἕλληνες ἦταν οἱ ἔμμισθοι νοτάριοι ποὺ ὑπηρετοῦσαν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς βενετοκρατίας στὴ δουκικὴ Καγκελλαρία στὸν Χάνδακα²⁶⁸, ἔτσι καὶ στὴ μείζονα Καγκελλαρία Χανίων Ἕλληνες ἦταν σχεδὸν ὅλοι οἱ νοτάριοι ποὺ τὴ στελέχωναν. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τοῦ Νικολοῦ Σκορδίλη Μαραφαρᾶ, τοῦ Τζώρτζη Καψάλη, τοῦ Ἐμμανουήλ Κίνναμου, τοῦ Πιέρου Σκορδίλη, τοῦ Πιέρου Θεριανοῦ, τοῦ Μιχαήλ Κλαδούρη, τοῦ Μιχαήλ Γρυπάρη, τέλος τοῦ Τζουάννε Σοφολέου. Ἕλληνες εἶχαν ἐπίσης καταλάβει κατὰ τὴν ὕστερη ἐποχὴ τῆς βενετοκρατίας θέσεις δικαστῶν σὲ διάφορες δημόσιες ὑπηρεσίες, ὅπως δείχνουν οἱ περιπτώσεις τῶν Δημητρίου Μαδεροῦ, δι-

267. Πὰ τὴν ὀργάνωση τῆς δουκικῆς Καγκελλαρίας στὴν Κρήτη καὶ γενικότερα γιὰ τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ δημοσίου στὴν πόλη καὶ τὴν ὑπαιθρο βλ. ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗΣ, *Administration*, ὁ.π., 1, σ. 112 κ.έ.· ΑΣΠΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Ἀξιώματα, ὁ.π. σ. 117-118 (Χανιά)· ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, Οἱ νοτάριοι Κρήτης, ὁ.π., σ. 111-112· ΑΣΠΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ, Βενετικὴ πολιτικὴ καὶ γραφειοκρατικὴ ὀργάνωση στον Χάνδακα: Προτάσεις ἀνασυγκρότησης τῆς δουκικῆς Καγκελλαρίας κατὰ τον 17ο αἰώνα, *Θησαυρίσματα*, 34, 2004, σ. 371-393· Κ.Ε. ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ, Γραμματικός στο Καστέλι του Αμαρίου: Η προσωπογραφία ενός υπαλλήλου της βενετοκρητικῆς υπαίθρου, *Ἡ ἐπαρχία Ἀμαρίου ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἕως σήμερα, Δήμοι Κουρητῶν καὶ Συβρίτου 27-31 Αὐγούστου 2010*, Ἀθήνα 2014, σ. 431-437· Ο ΙΔΙΟΣ, Ο καστελλάνος, ο γραμματικός και οι ἄνθρωποι τῆς υπαίθρου. Πολιτικὲς ἐξουσίες καὶ κοινωνικὴ δυσἀρέσκεια στὴν περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (τέλη 16ου αἰώνα), *Πρακτικὰ του Διεθνούς ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου*, ὁ.π., σ. 497-508. Εἰδικότερα γιὰ τὸν θεσμό τοῦ δουκικοῦ νοταρίου βλ. τὶς ἐμπεριστατωμένες μελέτες τοῦ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ, *Michiel Gradenigo*, ὁ.π., σ. 64-76, καὶ A Notary-Secretary at the Ducal Chancellery in Venetian Crete (late 16th-early 17th century), *Modern Greek Studies Yearbook*, 26-27, 2010-2011, σ. 239-249.

268. Στὴν ἔκθεσή του, γραμμὲν ἑνὶ τέλει τοῦ 16ου αἰώνα, ὁ γενικὸς προνοητῆς Κρήτης Giacomo Foscarini ἀναφέρει ὅτι ἦταν φυσικὸ νὰ εἶναι καὶ οἱ δώδεκα νοτάριοι ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὴ δουκικὴ Καγκελλαρία Ἕλληνες, ἐπειδὴ γινώριζαν ἑλληνικά· βλ. Χ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, Ἡ γλῶσσα τῆς βενετικῆς γραφειοκρατίας· ἡ ἀντιπαράθεση λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλῶσσας στὴ μεσαιωνικὴ Κρήτη (13ος-15ος αἰ.), *Σύμμεικτα*, 9, 1994 = *Μνήμη Δ. Α. Ζακυθηνοῦ*, μέρος Α', σ. 146.

καστή στο *officio di petizion* τὸ 1637, καθὼς καὶ τῶν Ἰακώβου Γαβαλᾶ καὶ Σοφianoῦ Εὐδαιμονογιάννη, δικαστῶν στοῦ *officio di proprio* τὸ 1640 καὶ 1643 ἀντίστοιχα²⁶⁹. Ἡ παρουσία τῶν Ἑλλήνων σὲ ἔμμισθες θέσεις τοῦ βενετικοῦ δημοσίου, ἀνεξάρτητα ἂν ἀνήκαν ἄλλοι στοῦ κατώτερο καὶ ἄλλοι στοῦ μεσαῖο ὑπαλληλικὸ στῶμα, δείχνει μὲ εὐγλωττο τρόπο ὅτι κατὰ τὸ τελευταῖο χρονικὸ διάστημα τῆς περιόδου τῆς βενετοκρατίας ὁ μηχανισμὸς τῶν βενετῶν διοικητῶν βρισκόταν στὰ χέρια τῶν διοικουμένων Κρητικῶν. Οἱ Ἕλληνες ποὺ ἦταν ἐνταγμένοι στοῦ διοικητικὸ σύστημα τῶν Βενετῶν ἦταν δίγλωσσοι καὶ ἐκτὸς ἀπὸ διοικητικὴ πείρα πρέπει νὰ γνώριζαν μὲ ἐπάρκεια τὴ γραφειοκρατικὴ διαδικασία ποὺ ὄφειλαν νὰ ἀκολουθοῦν οἱ Κρητικοὶ στὶς συναλλαγές τους μὲ τὶς τοπικὲς βενετικὲς ἀρχές. Μὲ δεδομένη τὴν ἀπώλεια τοῦ ἀρχείου, μετὰ τὴν παράδοση τῶν Χανιῶν στοὺς Τούρκους, ἡ ἀξία τῆς ἀρχειακῆς ὕλης τοῦ Στύλου, ὅπως ἔχει ἤδη ἐπισημανθεῖ²⁷⁰, εἶναι εὐνόητη.

Τὸ κρητικὸ στοιχεῖο, κατὰ τοὺς ὑστεροβενετικούς κυρίως αἰῶνες, δὲν ἐπέτυχε μόνον νὰ εἰσχωρήσει στὸν τομέα τῆς δημόσιας διοίκησης καὶ νὰ στελεχώσει τὶς βενετικὲς τοπικὲς ὑπηρεσίες, ἀλλὰ κατόρθωσε ἐπιπλέον νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ὡς ὄργανο ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς βενετοὺς ἀξιωματούχους, ὡς φορέα τῆς διοικητικῆς ἀλληλογραφίας. Ἐξοχος δείκτης τοῦ φαινομένου ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι οἱ βενετοὶ ρέκτορες Χανιῶν ἔστελναν στὰ χωριὰ τὶς διαταγές τους μεταφρασμένες ἀπὸ τὰ ἰταλικά στὴν κρητικὴ διάλεκτο²⁷¹. Τὰ ἐπίσημα κείμενα, μεταφρασμένα στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τοὺς κρητικούς νοταρίους τῆς Καγκελλαρίας, ἔφταναν μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ ρέκτορα στοὺς ἀγροτικούς οἰκισμοὺς, ὅπου οἱ λίγοι στοιχειωδῶς ἐγγράμματοι παπάδες καὶ νοτάριοι, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀγνοοῦσαν ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι χωρικοὶ τὰ ἰταλικά, τὰ διάβαζαν πιθανότατα σὲ δημόσιο χῶρο, ἴσως μέσα στὶς ἐκκλησίες, ἐνώπιον συγκεντρωμένων γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν χωρικῶν. Οἱ ὁμοῦτες στὴ συνέχεια ἔγραφαν στὰ ἑλληνικά (ἢ ἂν δὲν ἤξεραν γράμματα παρακαλοῦσαν τοὺς ἱερεῖς νὰ γράψουν γιὰ λογαριασμὸ τους) τὴν ἀπάντησή τους στοῦ

269. Βλ. πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 453, 484, 533, 534.

270. Βλ. πρὸ πάνω, σ. 60.

271. Βλ. ἐνδεικτικὰ πρὸ κάτω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 375, 382, 383, 388, 417, 426, 442.

κάτω μέρος της διαταγής και έστελναν τὸ ἴδιο τὸ ἔγγραφο στὴν τοπικὴ διοίκηση. Ἡ γραφειοκρατικὴ αὐτὴ διαδικασία δηλώνει ἔμφαντικὰ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχε κατορθώσει νὰ ἀντέξει στὸν ἀνταγωνισμό μὲ τὴν ἰταλικὴ καὶ εἶχε τελικὰ ἐπικρατήσει ὄχι μόνο ὡς γλῶσσα καθημερινῆς συναλλαγῆς μεταξὺ ντόπιων καὶ Βενετῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς γλῶσσα τῆς βενετικῆς δημόσιας διοίκησης²⁷².

Οἱ γραμμένες στὰ ἑλληνικὰ νοταριακὲς πράξεις, μὲ χρονικὸ εὖρος πὺ ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν 15ο ὡς τὸν 17ο αἰῶνα, καὶ τὰ μεταφρασμένα στὰ ἑλληνικὰ δημόσια βενετικὰ ἔγγραφα συνιστοῦν πολὺτιμα ἐργαλεῖα γιὰ τὴ γνῶση καὶ τὴ μελέτη τῆς κρητικῆς διαλέκτου, ἐνῶ μέσα ἀπὸ τὴ μονότονη καὶ τυποποιημένη συχνὰ φρασεολογία τῶν ἀρχειακῶν πηγῶν σηματοδοτεῖται τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς. Ἡ δυναμικὴ ἰδιαίτερα τῆς ζωντανῆς ντοπιολαλιᾶς, διαθλασμένης μέσα ἀπὸ τὴν ἐπίσημη γλῶσσα τῆς διοίκησης, ἀνιχνεύεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μεταγλωττισμένοι ἰταλικοὶ νομικοὶ καὶ τεχνικοὶ ὄροι ἐντάχθηκαν στὸ ἑλληνικὸ λεξιλόγιο. Τὸ κυριότερο ὡστόσο χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς γλῶσσας εἶναι ὅτι κατὰ τὴν περίοδο τῆς βενετοκρατίας στὴν Κρήτη ἀναδείχθηκε σὲ ἰσχυρὸ παράγοντα διαμόρφωσης καὶ διαφύλαξης τῆς ταυτότητας τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, καθὼς ἐνδυνάμωνε τὴ θέση τῶν νησιωτῶν ὅτι ἀνῆκαν σὲ κοινότητα μὲ τὴν ἴδια προέλευση καὶ τὶς ἴδιες πολιτισμικὲς παραδόσεις²⁷³.

272. Πὰ τὰ ζητήματα πὺ συνδέονται μὲ τὴ γλῶσσα στὴ διάρκεια τῆς βενετοκρατίας βλ. ΓΑΣΠΑΡΗΣ, Ἡ γλῶσσα τῆς βενετικῆς γραφειοκρατίας, ὅ.π., σ. 141-156· Κ. ΝΤΟΚΟΣ – ΜΑΡΙΑ ΜΕΛΕΝΤΗ, Το ξένο λεξιλόγιο στις ελληνικές πηγές τῆς βενετοκρατίας. Γλωσσάριο μεταγλωττισμένων ἰταλικῶν ὀρων πὺ περιέχονται σε δημοσιευμένες νοταριακὲς πράξεις τῶν Ἰονίων Νήσων, *Ἐῶα καὶ Ἑσπέρια*, 3, 1996-1997, σ. 83-146· ΕΦΗ ΑΡΓΥΡΟΥ – Κ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ, Ἡ νομικὴ ορολογία στα Ἐπτάνησα στὸ πεδίο τῶν αγροτικῶν σχέσεων κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα: Ἡ περίπτωση τῆς Λευκάδας, *Ἡ Διεθνὲς Πανιόνιο Συνέδριο, Κύθηρα, 21-25 Μαΐου 2006, Πρακτικά*, 2, 1: Κοινωνία- Θεσμοί (Μέρος Α'), Κύθηρα 2009, σ. 437-447· ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΝΤΖΟΛΑ – ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΤΙΚΤΟΠΟΥΛΟΥ – ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΦΡΑΝΤΖΗ, Τα νοταριακὰ ἔγγραφα ὡς πηγές γιὰ τὴν πρῶμη νεοελληνικὴ γλῶσσα, *Πρῶμη νεοελληνικὴ δημόδης γραμματεία. Γλῶσσα, παράδοση καὶ ποιητικὴ*, ἐπιμ. Γ.Κ. ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ – Ν. ΑΓΙΩΤΗΣ, Ἡράκλειο 2012, σ. 473-501.

273. Πὰ τὴ σχέση τῆς γλῶσσας μὲ τὴν ταυτότητα στὸ Βυζάντιο βλ. J. KODER, Ἡ γλῶσσα ὡς χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα ταυτότητας στὸ Βυζάντιο, λήγοντα σὲ -ιστὶ

Τελειώνοντας την παρουσίαση τοῦ ἀρχειακοῦ ὕλικου, εἶναι χρήσιμο νὰ ἐπισημάνουμε τὴν ἀξία ποὺ ἔχουν ὡς δεξαμενὴ πληροφορήσεως τὰ τοπωνύμια καὶ ἰδίως τὰ μικροτοπωνύμια γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς ἐνὸς τόπου. Ἡ διερεύνηση ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ τοῦ τοπωνυμικοῦ πλούτου στὶς ἀρχειακὲς πηγές ποὺ ἀφοροῦν τὸ μετόχι τῆς μονῆς τῆς Πάτμου στὸν Στύλο ἀναμφίβολα θὰ συμβάλει τὰ μέγιστα στὴ σύνταξη τοῦ ἱστοριογεωγραφικοῦ χάρτη τῆς περιοχῆς κατὰ τὴ βενετοκρατία²⁷⁴.

• ~ •

Οἱ ἱστορικὲς τύχες τοῦ μετοchioῦ κατὰ τὸν 19ο αἰώνα ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τὴ γενικότερη κοινωνικὴ ἀναστάτωση καὶ ἀναταραχὴ ποὺ σημειώθηκε στὴν Κρήτη μὲ τὰ ἀλλεπάλληλα ἐπαναστατικὰ κινήματα, τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπαν στὴν ἀπελευθέρωση τῆς μεγαλονήσου ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία. Ὁ Στύλος εἶχε μετατραπεῖ στὴ διάρκεια τῶν ἐπαναστάσεων σὲ θέατρο πολεμικῶν συρράξεων. Κατὰ τὴν ἐπανάσταση ἰδιαίτερα τῶν ἐτῶν 1866-1867 Τοῦρκοι ποὺ εἶχαν κατασκηνώσει ἐκεῖ δέχθηκαν ἐπανειλημμένες ἐπιθέσεις ἀπὸ κρητικὸς ἐπαναστάτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν δραστηριοποιηθεῖ στὴν περιοχὴ²⁷⁵. Οἱ καταστροφές ποὺ ὑπέστη τότε τὸ μετόχι καὶ συγχρόνως οἱ κακὲς σχέσεις μεταξὺ μοναχῶν ἀπὸ τὴ μία μεριὰ καὶ ἐπαναστατῶν καὶ χωρικῶν ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀποτυπώνονται στὰ ἔγγραφα. Τὸ 1879, γιὰ παράδειγμα, καταγράφηκαν οἱ δαπάνες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ζημιῶν ποὺ «προξενήθησαν εἰς τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν τῶν Κρητῶν»²⁷⁶. Τὸ 1880, ὁ οἰκονόμος τοῦ μετοchioῦ Παῖσιος Κονέλης στὴν

καὶ σχετιζόμενα μὲ τὴ γλῶσσα ἐπιρρήματα σὲ ἑλληνικὲς πηγές, *Τὰ Ἱστορικά*, 63, 2016, σ. 117-158.

274. Βλ. γιὰ τὸν σχηματισμὸ τοπωνυμικῶν στρωματογραφικῶν Δ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Τοπωνύμια καὶ μικροτοπωνύμια στα νησιά του Αἰγαίου: Ὅψεις τῆς ἀντοχῆς τῆς σήμανσης τοῦ τόπου στο χρόνο, Πληθυσμοὶ καὶ οικισμοί*, ὅ.π., σ. 51 κ.έ.

275. Γιὰ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις στὴν περιοχὴ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1866 βλ. Π.Κ.ΚΡΙΑΡΗΣ, *Ἱστορία τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τέλος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866*. Μέρος Β'. *Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1866*, Χανιά 1902, σ. 238 κ.έ., 560 κ.έ.: ΙΩΑΝΝΑ ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΥ, *Ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις (1866-1869)*, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, 13, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, 1977, σ. 259 κ.έ.

276. *Νεώτερο ἀρχεῖο μονῆς Πάτμου*, φάκ. 59 Ζ: σημείωμα τοῦ οἰκονόμου Παῖσιου Κονέλη μὲ χρονολογία 12 Σεπτεμβρίου 1871.

αναφορά του πρὸς τὴ μονὴ τῆς Πάτμου ἔγραψε ὅτι τὰ δύο κακὰ ποὺ τὸν μάστιζαν ἦταν «ἡ πενία τῶν κατοίκων ὡς ἐκ τῆς παρελθούσης ἀφορίας καὶ ἀφ' ἐτέρου ἡ ἀσέβεια αὐτῶν τόσον ὡς πρὸς τὰ ἱερὰ καταγώγια ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ξένην ἐν γένει ἰδιοκτησίαν. Τὸ μετόχιον καθ' ἐκάστην πολιορκεῖται ὑπὸ πεινῶντων καὶ ὑπὸ κακούργων ἀπομουζόντων καὶ τὴν τελευταίαν ἱκμάδα αὐτοῦ»²⁷⁷, γιὰ νὰ προσθέσει λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1888, ὅτι βρισκόταν «μέσα εἰς τοὺς ἀνθρωποφάγους»²⁷⁸. Στὴν τρίτη δεκαετία τοῦ ἐπόμενου αἰῶνα, τὸ 1927, ὁ διευθυντὴς τοῦ Ταμείου Προνοίας Ἐλαιοπαραγωγῆς Χανίων ἔγραψε πρὸς τὸ ἡγουμενοσυμβούλιο τῆς πατμιακῆς μονῆς: «... ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς τελευταίας ἐπικρατούσας ἀντιλήψεις τῶν χωρικῶν καὶ δὴ τῶν περιοίκων τῶν διαφόρων μοναστηριακῶν κτημάτων..., μὴ ἀποκρύπτοντες δὲ καὶ τὴν καθ' ἡμέραν ἀναπτυσσομένην ἀφηρημένην καὶ ἄγνωστον εἰς πολλοὺς ιδέαν τοῦ μπολσεβικισμού, τουτέστιν τὴν ἀναρχίαν, νομίζομεν ... ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν κτημάτων αὐτῶν δὲν ἐκμεταλλεύονται πλέον ἐντατικῶς καὶ συστηματικῶς... Φυσικὸ νὰ προκαλῆ τὴν ἐναντίον της μῆνιν ἐκ τῶν περιοίκων οἵτινες εἰς ἐποχὴν ἀναρχίας ἐκαρποῦντο αὐτοῦ νῦν δὲ διαβλέπουν ἢ μᾶλλον θὰ σκέπτωνται τίνι τρόπῳ θὰ γίνουν κύριοι αὐτοῦ»²⁷⁹. Δύο χρόνια ἀργότερα, τὸ 1929, ὁ ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Σφακίων καὶ ὁ ὑπουργὸς Γενικῆς Διοικήσεως Κρήτης ζήτησαν ἀπὸ τὴ μονὴ νὰ παραχωρήσει στὸ ἑλληνικὸ δημόσιο ἀντίστοιχα ἓνα στρέμμα ἀγροῦ στὴ θέση Ταβέρνα, στὸ χωριὸ Στύλος, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ τὴ σχολικὴ ἐπιτροπὴ ὡς ἀγροκήπιο²⁸⁰, καὶ στρέμματα ποτιστικῆς γῆς «παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Ἀπτέρων, ἔνθα καὶ τὸ μετόχι τοῦ Παλαιοκάστρου», γιὰ νὰ κτι-

277. Ὁ.π.: γράμμα τοῦ οἰκονόμου πρὸς τὸν ἡγούμενο μὲ χρονολογία 5 Μαΐου 1880.

278. Ὁ.π.: γράμμα τοῦ οἰκονόμου πρὸς τὸν ἡγούμενο μὲ χρονολογία 23 Δεκεμβρίου 1888.

279. Ὁ.π.: γράμμα τοῦ Ταμείου Προνοίας Ἐλαιοπαραγωγῆς Χανίων πρὸς τὸ ἡγουμενοσυμβούλιο μὲ χρονολογία 17 Αὐγούστου 1927.

280. Ὁ.π.: ἔγγραφο τοῦ ὑπουργοῦ γενικοῦ διοικητῆ Κρήτης Γ. Κατεχάκη πρὸς τὸ ἡγουμενοσυμβούλιο τῆς μονῆς μὲ χρονολογία 4 Μαρτίου 1929, μὲ τὸ ὅποιο διαβιβάζεται τὸ ἔγγραφο τοῦ ἐπιθεωρητῆ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Σφακίων Σ. Κυριακίδη πρὸς τὴ Γενικὴ Διοίκηση Κρήτης, μὲ χρονολογία 21 Φεβρουαρίου 1929.

στούν ἐκεῖ ἀγροτικές φυλακές²⁸¹. Κατὰ μία περίεργη σύμπτωση, ἡ πρώτη μνεῖα μοναχῶν τῆς Πάτμου στὴν Κρήτη μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς βενετικής κυριαρχίας στὸ νησί, καὶ ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς τελευταῖες μνεῖες τοῦ μετοχιοῦ, τοῦ 19ου αἰώνα, ἔχουν σχέση μετὰ τὸ ἐπαναστατικὸ κλίμα ποὺ ἐπικρατοῦσε τόσο τὸν 13ο ὅσο καὶ τὸν 19ο αἰώνα στὴ δυτικὴ Κρήτη. Ἡ πρώτη μαρτυρία, χρονολογημένη τὸ 1219, κάνει λόγο γιὰ *inobedientes* μοναχοῦς, στοὺς ὁποίους ἡ Βενετία εἶχε δώσει ἀμνηστία, μετὰ ἀπὸ συνθηκολόγηση τῶν κρητικῶν ἐπαναστατῶν μετὰ τὶς βενετικές ἀρχές²⁸², ἐνῶ οἱ μαρτυρίες ποὺ χρονολογοῦνται τὸν 19ο αἰώνα συνδέονται, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, μετὰ τὶς γνωστὲς κρητικὲς ἐπαναστάσεις.

Τὸ 1956, σύμφωνα μετὰ σχετικὴ ἄδεια τῆς Νομαρχίας Χανίων, ἡ πατμιακὴ μονὴ παραχώρησε τὴν ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία της στὸν Στύλο Ἀποκορώνου (580 στρέμματα μετὰ ἐλαιόδενδρα καὶ ἄλλες φυτεῖες) στὸν συνεταιρισμὸ ἀκτημόνων καλλιεργητῶν τοῦ ὁμώνυμου χωριοῦ²⁸³, καὶ τὸ 1967, ἀπαντώντας σὲ αἴτημα τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως, ἡ ἀδελφότητα ἀποφάσισε νὰ παραχωρήσει δωρεὰν στὸ δημόσιο τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο Ἀπτέρας Χανίων γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας²⁸⁴. Μετὰ τὴν παραχώρηση τοῦ μετοχιοῦ της, οἱ μοναχοὶ φρόντισαν νὰ μεταφέρουν τὸ ἀρχεῖο του στὸ νησί τῆς Ἀποκάλυψης καὶ νὰ τὸ ἐναποθέσουν στὴ μοναστηριακὴ βιβλιοθήκη, διασώζοντας ἔτσι τὴν ἱστορικὴ του μνήμη.

281. Ὁ.π.: ἔγγραφο τοῦ ὑπουργοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ Κρήτης Γ. Κατεχάκη πρὸς τὴ μονή, μετὰ ἀρ. πρωτ. 5984, χωρὶς χρονολογικὴ ἔνδειξη [1929].

282. Βλ. πρὸ πάνω, σ. 50 καὶ σημ. 156.

283. *Νεώτερο ἀρχεῖο μονῆς Πάτμου*, φάκ. 46 Ζ (Ἀκίνητα Κρήτης): ἔγγραφο Νομαρχίας Χανίων τῆς 17ης Δεκεμβρίου 1956, μετὰ ἀρ. πρωτοκόλλου 32945. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1959, πούληθηκε στοὺς ἀδελφοὺς Πολέντα βοσκότοπος στὴ θέση Ἄπτερα (Παλαιόκαστρο), ἐνῶ τὸ 1962 πούληθηκε στοὺς χωρικοὺς τοῦ χωριοῦ Μεγάλα Χωράφια καλλιεργήσιμη γῆ· βλ. μνεῖα σὲ ἔγγραφο τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος Μεγάλων Χωραφιῶν Π. Κοκοτσάκη πρὸς τὴ μονή, μετὰ χρονολογία 31 Αὐγούστου 1990 (*Νεώτερο ἀρχεῖο μονῆς Πάτμου*, φάκ. ὀ.π.).

284. Βλ. *Νεώτερο ἀρχεῖο μονῆς Πάτμου*, φάκ. ὀ.π.: ἔγγραφα μετὰ χρονολογία 5 Σεπτεμβρίου 1967 (αἴτηση Γενικοῦ Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων Σπ. Μαρινάτου) καὶ 23 Ὀκτωβρίου 1967 (ἀπόφαση μονῆς).

Ἡ ἔκδοσις

Ἡ ἀρχειακὴ ὕλη ποὺ παρουσιάζεται σ' αὐτὴν τὴν ἐργασία ἀναφέρεται στὶς τύχες τῆς πατμιακῆς μονῆς κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο καὶ ἰδιαίτερα στὶς σχέσεις της μὲ τὸν δυτικὸ κόσμο. Οἱ ἀρχειακὲς ἀποδείξεις φυλάγονται στὴ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο καὶ ἔχουν σωθεῖ ὡς τὶς ἡμέρες μας χάρις στὶς ἄοκνες προσπάθειες ποὺ καταβάλλει διαχρονικὰ ἡ μοναστικὴ κοινότητα γιὰ τὴν προστασία τῆς πολυτιμῆς πολιτισμικῆς περιουσίας της.

Ἡ ἔκδοσις ἐνὸς ὀγκώδους καὶ περίπλοκου ἀρχειακοῦ σώματος κρύβει ἐρευνητικὸ κόπο ποὺ μόνον ὅσοι ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τέτοιου εἴδους ἐκδοτικὴ διαδικασία εἶναι σὲ θέση νὰ καταλάβουν. Οἱ δυσκολίες εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερες ὅταν, ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ πατμιακοῦ ἀρχείου, ὁ συνεκτικὸς ἀρχειακὸς δεσμὸς τοῦ σώματος ἔχει χαθεῖ καὶ ἡ θεματικὴ καὶ χρονολογικὴ συνάφεια ἔχει διαταραχθεῖ κι ἀκόμη ὅταν τὸ ἀρχειακὸ ὕλικὸ ἔχει ποικίλο περιεχόμενον, εἶναι γραμμένο σὲ διάφορες γλώσσες (λατινικὴ, ἰταλικὴ, βενετικὴ, ἰσπανικὴ, ἑλληνικὴ) καὶ ἐπιπλέον ὅταν ἐκτείνεται χρονικὰ σὲ πολλοὺς αἰῶνες. Τὰ προβλήματα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι καὶ μεταγραφὴ συχνὰ ἐξαιρετικὰ δυσανάγνωστων ἐγγράφων καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κατανόησι δυσκολονόητων ἢ καὶ ἄγνωστων ὄρων καὶ λέξεων τῆς βενετικῆς καὶ τῆς κρητικῆς διαλέκτου, ἀφοροῦσαν κυρίως τὴν ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου καὶ τὸν τρόπο προσέγγισής του. Μὲ βάση τὸ περιεχόμενό τους οἱ ἀρχειακὲς ἀποδείξεις ταξινομήθηκαν σὲ δύο θεματικὲς ἐνότητες. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μὲ ἡγεμόνες καὶ ἀξιωματούχους τῆς Δύσης (15ος-18ος αἰ.), πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐκδοθεῖ πλημμελῶς ἀπὸ τὸν Ο. Rayet (1873), τοὺς (ἄββά) Duchesne – Bayet (1876) καὶ τοὺς Fr. Miklosich – Ios. Müller (1890), μὲ τὴ συνδρομὴ προφανῶς τῶν λογίων, φωτισμένων δασκάλων τῆς Πατμιάδος Σχολῆς Ἰωάννου Σακελλίωνος καὶ Ἱερόθεου Φλωρίδου, ἐνῶ στὴ δευτέρῃ ἐνότητι ἐντάχθηκαν τὰ ἔγγραφα ποὺ ἀφοροῦν τὸ πατμιακὸ μετόχι στὸν Στύλο τῆς Κρήτης (13ος-17ος αἰ.)²⁸⁵. Ἀναλυτικότερα, ἡ ὕλη διαρθρώθηκε ὡς ἑξῆς:

285. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ λυτὰ ἔγγραφα, στὴ μοναστηριακὴ συλλογὴ σώζονται 54 κατά-

1. ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΕ ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ (15ος-18ος αι.)

α) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ ἐκπροσώπους τῆς βενετικῆς ἐξουσίας, 1572-1689 (ἔγγρ. ἀρ. Π 1-12)

Διπλωματικὴ ἔκδοση. Τῶν ἐγγρ. μὲ ἀρ. 8 καὶ 10 (ἀπόδειξη ἀπὸ ταμειακὸ βιβλίον τοῦ ἔτους 1658 καὶ τραπεζικὸς λογαριασμὸς τοῦ ἔτους 1671), δυσανάγνωστων λόγῳ κακογραφίας, παρέχονται ἐπιτομές.

β) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ ἐκπροσώπους τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, 1457-1720 (ἔγγρ. ἀρ. Π 13-23)

Διπλωματικὴ ἔκδοση.

γ) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν (Ρόδος-Μάλτα), 1439-1706 (ἔγγρ. ἀρ. Π 24-42)

Διπλωματικὴ ἔκδοση.

δ) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας καὶ ἄλλους δυτικὸς ἡγεμόνες, 1572-1727 (ἔγγρ. ἀρ. Π 43-55)

Διπλωματικὴ ἔκδοση.

ε) Γράμματα ἡγουμένων τῆς μονῆς μὲ αἴτημα τῆ διενέργεια ζητείας, 1502-1605 (ἔγγρ. ἀρ. Π 56-58)

Διπλωματικὴ ἔκδοση.

στ) Διάφορα, 1487-1716 (ἔγγρ. ἀρ. Π 59-69)

Ἐπιτομές καὶ περιγραφή ἐγγράφων.

2. ΤΟ ΠΑΤΜΙΑΚΟ ΜΕΤΟΧΙ ΣΤΟΝ ΣΤΥΛΟ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (13ος-17ος αι.)

α) Κεντρικὴ καὶ τοπικὴ διοίκηση: Προνομιακὰ καὶ ἄλλα ἔγγραφα βενετῶν ἀξιωματούχων, 1296-1661 (ἔγγρ. ἀρ. Σ 1-18)

Διπλωματικὴ ἔκδοση (καὶ ἐπανέκδοση τριῶν ἐγγράφων ἀπὸ τὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο τῆς Βενετίας, τῶν ἐτῶν 1401, 1577 καὶ 1595).

στιχα τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνα, στὰ ὁποῖα ἔχουν καταγραφεῖ οἱ δοσοληψίες τοῦ μετοχιοῦ. Οἱ μαρτυρίες ποὺ περιέχονται στὸ κατάστιχο μὲ ἀρ. 6 σχετικὰ μὲ τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὶς ἀμοιβές τῶν ἐργαζομένων κατὰ τὸν 16ο αἰῶνα ἔχουν μελετηθεῖ ἀπὸ τὴ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τιμὲς ἀγαθῶν, ὁ.π., σ. 1-32.

β) Τὸ μετόχι καὶ τὸ κρητικὸ ὑπαίθριο τοπίο, 1321-1650 (ἔγγρ. ἀρ. Σ 19-616)· ἀχρονολόγητα (ἔγγρ. ἀρ. Σ 617-628)

Ἐπιτομὲς καὶ περιγραφή ἐγγράφων. Στὸ τέλος τῆς ἐνότητας κρίθηκε σκόπιμο νὰ ἐκδοθεῖ ἀπογραφή ἀκίνητης περιουσίας τοῦ μετοchioῦ (τέλους 18ου αἰ.), χρήσιμη γιὰ τὴ συγκριτικὴ μελέτη τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ μετοchioῦ στὸ μεγάλο ἄνοιγμα χρόνου.

γ) Ἐπιλεκτικὴ ἔκδοση ἐγγράφων

Ἐκδίδονται τὰ ἔγγραφα τῆς πρώτης θεματικῆς ἐνότητας, ποὺ ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τοὺς δυτικούς ἡγεμόνες, καὶ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς δεύτερης θεματικῆς ἐνότητας ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὴ Βενετία· τὰ ὑπόλοιπα ἔγγραφα, ποὺ ἀφοροῦν τὸ μετόχι καὶ τὶς σχέσεις τοῦ μὲ τοὺς χωρικούς, παρέχονται σὲ ἐπιτομὲς κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ σύνταξής τους, μὲ ἐπιλεκτικὴ ἔκδοση ὀρισμένων ἀπὸ αὐτά, προκειμένου νὰ ἔχει ὁ ἐρευνητὴς μιὰ ὅσο τὸ δυνατόν πληρέστερη εἰκόνα τῆς ποικιλίας τοῦ περιεχομένου τους. Ὡς πρὸς τὴν πρώτη θεματικὴ ἐνότητα, αὐτὴν τῶν ἐγγράφων ποὺ ἀφοροῦν τὶς σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὸν δυτικὸ κόσμο, δὲν ὑπῆρξαν ἰδιαίτερα προβλήματα, μὲ ἐξαιρέση ὀρισμένες παλαιογραφικῆς φύσεως δυσκολίες στὴ μεταγραφή δυσνόητων ἐγγράφων ποὺ σώζονται σὲ κακὴ κατάσταση συντήρησης. Τὰ μεγάλα προβλήματα ἐμφανίστηκαν κατὰ τὴ διαχείριση τοῦ ὑλικοῦ τῆς δεύτερης ἐνότητας, αὐτῆς τῶν ἐγγράφων ποὺ ἀφοροῦν τὸ μετόχι τοῦ Στύλου. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν περισσότερη ἀπὸ τὰ ἔγγραφα εἶτε εἶναι ἀντίγραφα ποὺ εἶχαν ἐκδοθεῖ μὲ μεγάλη συχνὰ ἀπόσταση χρόνου ἀπὸ ἐκεῖνον τῆς σύνταξής τους, εἶτε πάλι εἶχαν προσκομιστεῖ καὶ κατατεθεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν ἔνδειξη *presentata in giudicio* στὸ ἐπάνω συνήθως μέρος ἢ στὸ πίσω μέρος τοῦ ἐγγράφου, ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε οἰκονόμο τοῦ μετοchioῦ στὸ δικαστήριον ἢ τὶς τοπικὲς ἀρχές, μὲ σκοπὸ τὴν ὑπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῆς μονῆς στὶς διάφορες διενέξεις τῆς μὲ τοὺς χωρικούς. Συνεπῶς, τὰ ἔγγραφα καταλογογραφήθηκαν μὲ βάση τὴ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποία εἶχαν κατατεθεῖ στὶς ἀρχές ἢ εἶχαν ἀντιγραφεῖ ἢ εἶχαν ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τοὺς νοταρίους καὶ γραφεῖς τῆς Καγκελλαρίας Χανίων, μὲ παραπομπὴ στὴ χρονολογία ἔκδοσής τους. Κρίθηκε ἐπίσης ἀπαραίτητο, προκειμένου νὰ διαφυλαχθεῖ ἡ συνοχὴ τῶν πληροφοριῶν κάθε τεκμηρίου, ἡ ἐπιτομὴ νὰ συνοδεύεται ἀπὸ

βραχεῖες διπλωματικές παρατηρήσεις με μνεία τῆς γλώσσας στὴν ὁποία εἶχε γραφεῖ τὸ ἔγγραφο, τῶν ἐπὶ τοῦ νότου σημειωμάτων (ποὺ συχνὰ δὲν ἀντιστοιχοῦν στὸ περιεχόμενο τοῦ κάθε ἐγγράφου), τῆς σφραγίδας κ.ἄ. Δὲν σημειώνονται στὴν περιγραφή οἱ διαστάσεις, ἐπειδὴ στὴν πλειονότητά τους τὰ ἔγγραφα, μονόφυλλα ἢ δίφυλλα, ἔχουν τὶς συνήθεις διαστάσεις 0,300 × 0,205 καὶ διπλώσεις τρεῖς κάθετες καὶ μία ὀριζόντια. Ὡς χρονικό, τέλος, ὄριο γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ὑλικοῦ ὀρίστηκε τὸ 1645, ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο παραδόθηκαν τὰ Χανιά στοὺς Τούρκους²⁸⁶.

Κάθε ἐνότητα ἐγγράφων φέρει χωριστὴ ἀρίθμηση. Στὶς περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ἔχει ἀντιγραφεῖ, ἐπικυρωθεῖ ἢ κατατεθεῖ στὶς ἀρχὲς σὲ χρόνο μεταγενέστερο ἀπὸ αὐτὸν τῆς ἔκδοσής του, τὸ ἔγγραφο, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, καταλογογραφήθηκε μετὰ βάση τὸ ἔτος κατάστρωσης τοῦ ἀντιγράφου ἢ τῆς κατάθεσης στὶς ἀρχὲς, ἀλλὰ ὡς πρώτη χρονολογία φέρει αὐτὴν τῆς ἔκδοσής του. Πρὸς διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη, γιὰ νὰ διακρίνονται οἱ δύο χρονολογίες, τὸ σύμβολο ~ προτάσσεται τῆς δευτέρας χρονολογίας. Μετατράπηκε τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου καθὼς καὶ τὸ βενετικὸ ἔτος σὲ ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως στὰ βενετικὰ ἔγγραφα καὶ στὰ ἑλληνικὰ ποὺ εἶχαν συνταχθεῖ στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη, καὶ ἀποκαταστάθηκε στὶς παπικὲς βουλλες ἢ χρονολογία μετὰ τὴ μνεία τῶν καλενδῶν. Ὅταν ἡ χρονολογία δὲν μνημονεύεται στὸ ἔγγραφο, ἀλλὰ προκύπτει ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα, σημειώνεται σὲ ἀγκύλες. Παρατίθενται, ἐπίσης, ὅταν παραδίδονται, ἡ χρονολογία μετὰ τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου (ἔτος, ἡμέρα) καὶ ἡ ἔνδειξη τῆς ἰνδικτιῶνος. Ἄς προστεθεῖ ὅτι σὲ δικαστικὲς ἀποφάσεις γενικῶν προνοητῶν (βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 203, 597) μαρτυρεῖται μετὰξὺ δύο ἡμερομηνιῶν ἢ δυσερμήνευτη λ. *et fo* (*fuo*), πιθανότατα γιὰ νὰ δηλωθεῖ ὅτι ἡ ὅλη διαδικασία εἶχε ἀρχίσει τὴ μίαν ἡμέρα καὶ εἶχε συνεχιστεῖ μετὰ ἀπὸ δύο ἢ καὶ περισσότερες ἡμέρες, ὅποτε ἡ ἀπόφαση εἶχε δύο ἡμερομηνίες (1622 20 *et fo* 18 *dicembre*, 1644 10 *et fuo li* 5 *dicembre*). Μετὰ πλάγια γράμματα δηλώνονται στὶς ἐπιτομὲς λέ-

286. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὸ 1654 πέντε χωριά τῆς δυτικῆς Κρήτης, μετὰ τὴ συναίνεση τοῦ μητροπολίτη Κρήτης Νεοφύτου, περιήλθαν στὴν πατριαρχικὴ ἐξουσία, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ χωριὸ Στύλος, ποὺ παρέμεινε ὡστόσο πατριαρχικὸ γιὰ βραχὺ χρονικὸ διάστημα (βλ. ΜΑΧΗ ΠΑΪΖΗ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ θεσμὸς τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας 14ος-19ος αἰώνας, Ἀθήνα 1995, σ. 141, 231-232).

ξεις ή φράσεις του έγγραφου χωρίς ορθογραφικές παρεμβάσεις· αντίθετα μέσα σε εισαγωγικά (« ») δηλώνονται λέξεις ή φράσεις του έγγραφου που έχουν αποκατασταθεί ορθογραφικά. Έπειδή τα περισσότερα νοταριακά έγγραφα έχουν συνταχθεί στον Στύλο, κρίθηκε περιττή ή ένδειξη του τόπου στις έπιτομές· τὸ τοπωνύμιο σημειώνεται μόνον όταν υπάρχει ή προσθήκη «στή ποσσεσιόν του ἁγίου Ἰωάννου του Θεολόγου», που αποδίδεται ως *τόπος* τῆς μονῆς, ὅρος που μαρτυρεῖται στό «καδέρνον» του 1506, στό ὁποῖο περιγράφονται τὰ σύνορα του Στύλου²⁸⁷. Τὰ έγγραφα ἐκδίδονται χωρίς ορθογραφικές ἐπεμβάσεις, οἱ ὁποῖες ἀλλοιώνουν τὰ κείμενα καὶ στεροῦν ἀπὸ τὸν ἐρευνητὴ πληθώρα εἰδήσεων που ἔχουν σχέση, λόγου χάριν, με τὸ ζήτημα τῆς ἐγγραμματοσύνης τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς, με τὴ διερεύνηση τῆς ἀφομοιωτικῆς ἢ ἀντιστασιακῆς δυνάμεις τῆς γλώσσας, με τὴν προφορικὴ παράδοση του τοπικοῦ ιδιώματος, με τὶς ορθογραφικὲς ιδιομορφίες κ.λπ.²⁸⁸ Ἀποκαταστάθηκε ἡ στίξη καὶ κεφαλαιογραφήθηκαν τὰ ὀνόματα προσώπων καὶ τόπων. Στὴ γραφὴ τῶν ξένων ὀνομάτων προσώπων προτιμήθηκε ὁ ἰταλικὸς καὶ ὄχι ὁ λατινικὸς ἢ βενετικὸς τύπος (π.χ. Pasquale ἀντὶ Pascalis, Domenico ἀντὶ Domenego, Girolamo ἀντὶ Hieronimo ἢ Gieronimo, Muazzo ἀντὶ Mudacio). Γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση του ἐρευνητῆ, καταχωρίστηκαν σὲ γλωσσάριο δυσνόητοι ὅροι καὶ ἄγνωστες ἢ λιγότερο γνωστὲς ιδιωματικὲς λέξεις. Τέλος, τὰ κριτικὰ σημεῖα που χρησιμοποιήθηκαν στὴν ἔκδοση εἶναι

287. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ έγγραφα του πατμιακοῦ ἀρχείου, ὁ.π., σ. 362-363.

288. Ἀντίθετη ἄποψη πρὸς τὴ συνήθη, ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ φιλολόγους, ἐκδοτικὴ πρακτικὴ διατυπώνει ὁ Γ. Ροδολάκης, ὁ ὁποῖος δημοσιεύει με τὴ Δημήτρα Καραμπούλα τὸ κείμενο του κώδικα Vaticanus Graecus 2639 «διορθωμένο ορθογραφικά», ἀπορρίπτοντας «τὴν ἀποψη ὅτι ἡ ἐκδοση πρέπει να αποτυπώνει ακριβῶς τὸ κείμενο ὅπως ἔχει γραφτεῖ ἀπὸ τὸ νοτάριο με τὶς ἀνορθογραφίες του, ἐπειδὴ ἔτσι φαίνεται τὸ μορφωτικὸ του ἐπίπεδο, με μόνη ἐπέμβαση στὴ στίξη καὶ τὸν χωρισμὸ λέξεων»· βλ. ΔΗΜΗΤΡΑ Π. ΚΑΡΑΜΠΟΥΛΑ – Γ. Ε. ΡΟΔΟΛΑΚΗΣ, *Ὁ κώδικας Vaticanus Graecus 2639. Ναξιακὰ νοταριακὰ έγγραφα του δουκάτου του Αἰγαίου καὶ τῆς τουρκοκρατίας (1472-1598 καὶ 1702-1798)*, Ἀθήνα 2012-2013, σ. 48. Τὴν ἄποψή του γιὰ τὴν ἐκδοτικὴ μέθοδο που ἀκολουθεῖ ἐκθέτει διὰ μακρῶν ὁ συγγραφέας σὲ εἰδικὸ ἄρθρο: Γ. Ε. ΡΟΔΟΛΑΚΗΣ, *Ἡ «ἐκδοση» των χειρόγραφων πηγῶν του μεταβυζαντινοῦ δικαίου. Ἱστορία καὶ προβληματισμοί, Ἐπετηρὶς του Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἱστορίας του Ἑλληνικοῦ Δικαίου*, 45, 2014-2015, σ. 289-321.

τὰ ἀκόλουθα: < >: προσθήκη λέξεων ἢ γραμμάτων ποὺ παρέλειψε ὁ γραφέας, []: προσθήκη ἀπὸ τὸν ἐκδότη λέξεων ἢ γραμμάτων, ὅπου ὑπάρχουν φθορὲς στὸ ἔγγραφο ἢ ὅπου χρειάζονται προσθήκες ἢ συμπληρώσεις, ...: λέξεις ἢ φράσεις δυσανάγνωστες, { }: ὀβελιστέα γράμματα, ὀβελιστέες διπλογραφές, || ||: λέξεις ἢ γράμματα στὰ διάστιχα ἢ στὰ περιθώρια, (;): ἀβέβαιη ἢ ἀνάγνωση.

Μετὰ τὶς διευκρινιστικὲς αὐτὲς παρατηρήσεις, συνοψίζοντας σημειώνεται ὅτι στὸ κάθε λῆμμα προτάσσεται τῆς ἐπιτομῆς ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἐγγράφου, οἱ χρονολογίες (ἐὰν πρόκειται γιὰ ὀμάδα ἐγγράφων), χωριστὰ ἢ χρονολογία τοῦ κάθε ἐγγράφου καὶ ὁ τόπος ἔκδοσης. Μὲ πλάγια γράμματα σημειώνεται τὸ ὄνομα τοῦ νοταρίου ἢ ἄλλου ὑπαλλήλου τῆς Καγκελλαρίας, ἢ χρονολογία κατάθεσης τοῦ ἐγγράφου στὸ δικαστήριο (*in giudicio*) μαζί μὲ τὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ τὸ κατέθεσε, τέλος ἢ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποία ἢ νοταριακὴ πράξη δημοσιοποιήθηκε (*διαλαλήθηκε, messo nelle stride*). Ἀκολουθεῖ περιγραφή τοῦ ἐγγράφου μὲ τὰ κυριότερα στοιχεῖα: γλώσσα στὴν ὁποία εἶναι γραμμένο, σφραγίδα, σημειώματα κ.ἄ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΩΝ

A.S.V.: Archivio di Stato di Venezia

DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*: [L.] DUCHESNE – [CH.] BAYET, *Mémoire sur une mission au Mont Athos*, Παρίσι 1876.

ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχείου: ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχείου, *Σύμμεικτα*, 2, 1970, σ. 349-379.

MM, *Acta et diplomata graeca*: FR. MIKLOSICH – IOS. MÜLLER, *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana*, τ. 6, Βιέννη 1890.

Π: Πάτμος

RAYET, Documents: O. RAYET, Documents extraits des Archives du monastère d'Hagios Theologos à Patmos, *Revue Archéologique*, 25, 1873, σ. 233-245.

Σ: Στύλος

ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Οί φωτογραφίες δημοσιεύονται με έγκριση τής Τεράς Μονής Πάτμου, προς τήν όποία εκφράζονται εύχαριστίες.

1. Βεβαίωση του δούκα τής Κρήτης Marco Grimani (1572)· βλ. έγγρ. άρ. Π 1
- 2α. Γράμμα του δόγη Βενετίας Pasquale Cicogna (1590)· βλ. έγγρ. άρ. Π 2
- 2β. Λεπτομέρεια δουκικού έγγράφου
3. Γράμμα του πατριάρχη Άκυλίας Lodovico [Scarampa] (1457)· βλ. έγγρ. άρ. Π 13
4. *Breve* του πάπα Γρηγορίου του ΙΓ' (1575)· βλ. έγγρ. άρ. Π 17
5. *Breve* του πάπα Ούρβανου του Η' (1631)· βλ. έγγρ. άρ. Π 19
- 6α. Συνυποσχετικό και αίρετοκρισιακή απόφαση (1448)· βλ. έγγρ. άρ. Π 25
- 6β. Σφραγίδες των τριών διαιτητών
7. Γράμμα του μεγάλου μαγίστρου του τάγματος των Ίωαννιτών Ίπποτών [Emericus d'Amboise] (1507)· βλ. έγγρ. άρ. Π 27
8. Άπογραφή (*inventario*) έμπορευμάτων (1587)· βλ. έγγρ. άρ. Π 31
9. Γράμμα του ήγουμένου τής μονής Ίακώβου (1609)· βλ. έγγρ. άρ. Π 33
10. Άδεια του μεγάλου μαγίστρου του τάγματος των Ίωαννιτών Ίπποτών Alofius de Wignacourt για έλεύθερη κυκλοφορία (1613)· βλ. έγγρ. άρ. Π 35
11. Γενικό και ειδικό πληρεξούσιο (ήγουμένου Γρηγορίου προς μοναχούς), 1617· βλ. έγγρ. άρ. Π 37
12. Όρισμός του μεγάλου μαγίστρου του τάγματος των Ίωαννιτών Ίπποτών Raymundus de Perellos et Rocafull (1706)· βλ. έγγρ. άρ. Π 42

13. Άδεια του βασιλιᾶ τῆς Καστίλλης κ.λπ. Φιλίππου του Γ' για διενέργεια ζητείας (1609)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 46
- 14α. Βούλλα του βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας κ.λπ. Καρόλου του ΣΤ' (1727)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 55
- 14β. Σφραγίδα Καρόλου του ΣΤ'
15. Γράμμα του δόγη Βενετίας Pietro Gradenigo (1307)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 2
16. Γραφές τῶν δογῶν Βενετίας (1267-1401)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 5
17. Ἀπόφαση του γενικοῦ προνοητῆ Κρήτης Alvise Grimani (1584)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 10
18. Βεβαίωση του ἔκτακτου προνοητῆ τῆς Σούδας Francesco Bragadin (1661)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 18
19. Σχέδιο (κάτοψη, τομές) ναοῦ ἀγίου Ἰωάννου του Θεολόγου στὸν Στύλο (1931): *Νεώτερο ἀρχεῖο μονῆς*, φάκ. 46 Z
20. Χάρτης με τὰ κυριότερα τοπωνύμια ποὺ μαρτυροῦνται στὰ ἔγγραφα
21. Εἰδικὸ πληρεξούσιο (ἡγουμένου τῆς μονῆς Λεοντίου πρὸς τὸν προοικονόμο του Στύλου), 1600· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 112
22. Ὅρισμὸς του ρέκτορα Nicolò Venier καὶ τῶν συμβούλων Χανίων (1622)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 201
23. Ὅρισμὸς του ρέκτορα Χανίων Nicolò Venier (1625)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 237
24. Ὑπόμνημα Μητροφάνη Παυλόπουλου, οἰκονόμου του Στύλου, πρὸς τὸν ρέκτορα Χανίων (1625), ἀρχὴ του ἐγγράφου· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 244
25. Πάκτωση μοίρας (1498)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 257
26. Πάκτωση χωραφιῶν (1509)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 258
27. Ὅρισμὸς του ρέκτορα Χανίων Michiel Minotto (1644)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 563

1

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΕ ΗΓΕΜΟΝΕΣ
ΚΑΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ (15ος-18ος αι.)

α) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ ἐκπροσώπους τῆς βενετικῆς ἐξουσίας

1

Βεβαίωση τοῦ δούκα τῆς Κρήτης Marco Grimani, τοῦ ἀναπληρωτῆ καπιτάνου Pasquale Cicogna καὶ τῶν συμβούλων τῆς Κρήτης Gasparo Gradenigo καὶ Domenico Marcello

1572, 28 Μαΐου, 21 Ἰουνίου, 3 Ἰουλίου
[Χάνδακας]

Ὁ Marco Grimani, δούκας τῆς Κρήτης, ὁ Pasquale Cicogna, ἀναπληρωτῆς καπιτάνος, ὁ Gasparo Gradenigo καὶ ὁ Domenico Marcello, σύμβουλοι τῆς Κρήτης, βεβαιώνουν ὅτι οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ καπετάνιοι τῶν πλοίων (*καραβοκρη-
ρει*) τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου πρόσφεραν καλὲς ὑπηρεσίες στὴ Βενετία κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου: Μετέφεραν μὲ τὰ πλοῖα τους τρόφιμα στὸ νησί καὶ κατασκόπευαν τὶς κινήσεις τοῦ τουρκικοῦ στόλου, διαβιβάζοντας στοὺς Βενετοὺς κάθε σχετικὴ πληροφορία. Γιὰ τοῦτον τὸν λόγο, οἱ μοναχοὶ εἶναι ἄξιοι νὰ τυγχάνουν τῆς χάριτος τῆς Βενετίας καὶ νὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς *ἐμπιστικότατοι καὶ σπλαχνικοὶ* τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας.

Ἀντίγραφο ἐπικυρωμένο καὶ ἑλληνικὴ μετάφραση:

Α) Ἀντίγραφο ἐπικυρωμένο ἀπὸ τὸ φ. 177 τῶν *Memoriali* τῆς μείζονος Καγκελαρίας Κρήτης (= A.S.V., *Duca di Candia, Memoriali*, b. 37 [39]). Χαρτί (δίφυλλο) 0,310 × 0,215. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (φθορὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r-v. Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 1v, στὴ μέση, σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ παράσταση τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἀγίου Μάρκου· κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφὴ MARCVS GRIMANI DVX INSVLE CRETE.

Ἔκδ.: RAYET, *Documents*, σ. 243-244 (μὲ λανθασμένη χρονολογία 1522), MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 400-401 ἀρ. XIII (μὲ λανθασμένη χρονολογία 1522)· βλ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ, *Οἱ Ἕλληνες στὶς παραμονὲς τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου*, ὅ.π., σ. 176 σημ. 1, ὅπου διόρθωση τῆς χρονολογίας· πρβλ. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, *Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχείου*, σ. 358 σημ. 2.

Β) Μετάφραση ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὰ ἰταλικά στὰ ἑλληνικά. Χαρτί (δίφυλλο) 0,110 × 0,150. Διπλώσεις πέντε κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (λεί-

πει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ φ. 2, φθορὸς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καστανόχρωμο, ζωηρότερο αὐτὸ τοῦ κειμένου τῆς ἐπικύρωσης. Στὴν κάτω γωνία ἀριστερά, σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί (σχισμένο στὰ ἄκρα), μὲ παράσταση τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἀγίου Μάρκου· κυκλοτερώς ἡ ἐπιγραφή MARCVS GRIMANI DVX INSVLE CRETE. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ ἐπάνω μέρος, στὴ μέση, τοῦ φ. 1r: *IC † XC νικα*. Στὴν ἐπάνω γωνία δεξιὰ τοῦ ἴδιου φύλλου σημείωμα: *ρεγιστραδα ηστο Μεμοριαλε τζι Καντζελαριας της Κρητις*.

Βλ. μνεία ἑλληνικῆς μετάφρασης: ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ πλοῖα, ὅ.π., σ. 117.

Extractum ex Memoriali Cancellarie maioris Crete ad kartas 177.

Noi Marco Grimani, duca, Pasqual Cicogna, vice capitano, Gasparo Gradenigo et Domenego Marcello, consiliarii di Candia, havendo viste in diversi tempi et nelle occasioni della presente guera quanto fidelmente si sono diportati verso la Serenità del Principe et delli representanti di Sua Serenità molti reverendi padri et patroni de navilii del monasterio del glorioso san Zuanne di Pathino, quali alla giornata sono apostata venuti sì in questa città di Candia, conducendo con essi suoi vasselli molte quantità de vituarie de ogni sorte, per beneficio delli habitenti di questa città et di questo fidelissimo popullo, oltre li continui avisi che per la predetta strada da essi reverendi padri et patroni et suoi vasselli ne erano diportati, per intender delli progressi dell'armata turchesca et provisioni diverse che si facevano dal'inimico Turco, havendo anco noi per la detta strada havuto diversi avisi, sì per lettere come per persone mandate apostata per riportarne qualche aviso, delli quali avisi continuamente se ne dava da noi notitia all'eccellentissimo general da mar, non si potendo per altra ne miglior strada haver alcuna cognitione dalli andamenti et progressi de esso nemico, habiamo voluto con le presente nostre far ampla fede che il predetto monasterio del glorioso misser san Zuanne de Pathino et li suoi reverendi padri et fideli rapresentanti sono degni della gratia di Sua Serenità et deveno esser per fidelissimi et affetionatissimi di questa illustrissima repubblica trattati. In quorum fidem etc.

Datum die XXVIII maii 1572.

< Marco Grimani, duca

< Pasqual Cicogna, vice capitano

< Gasparo Gradenigo, consilier

< Domenego Marcello, consilier

Hemanuel Cassimati, coadiutor Cancellarie ducalis Crete

1572, 21 Ἰουνίου

[Χάνδακας]

Οἱ ἀρχές τοῦ Χάνδακα βεβαιώνουν ὅτι ὁ Μανόλης Κασομάτης εἶναι βοηθὸς τῆς δουκικῆς Καγκελλαρίας Κρήτης.

Noi Marco Grimani, duca, et consiliarii di Candia facciamo fede come il soprascritto Manoli Cassomati è coadiutor di questa nostra Cancellaria di bona opinione et fama alle scritture, del qual dove capitarano se può dare fede liberamente. In quorum etc.

D[atun Candie], 21 junii 1572.

Paulus Mosco, notarius Cancellarie maioris Crete

Μετάφραση

Ἰησοῦς † Χριστὸς

νικᾷ

Κόπια εὐγαλμένη ἀπὸ τὸ φράγγηκο εἰς τὸ ρομέ<ι>κον, καθ<ό>ς στέκει.
,αφοβ' μηνὶ Μαΐω κη'

Ἡμεῖς Μάρκος Γρημάνης, δούκας, Πασχάλ Τζηγόνιας, βήτζες καπετάνιος, Γάσπαρος Γραγενίγος καὶ Ντομένεγος Μαρτζέλος, κονσεγέρη τῆς Κρήτης, θορῶντας εἰς πολλοὺς καιροὺς καὶ ητζη χρήαις ἐτουνηῆς τῆς μάχης εἰς τόσον μπηστικά ἀποῦ ἐκάμασι πρὸς τὸν ὑψηλότατον πρήκιπον καὶ εἰς ἐκήγους ὅπου ρεπρεζεντάρουν τὴν ὑψηλο[τα]την του αὐθεντήα πολλοὶ εὐλαβέστατοι [πατέρες καί] караβοκρηει τῶν γκαραβήον τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτνος, οἱ οἱποῖοι καθημερὸν ἔρχονται ξαργητοῦ εἰς ἐτούτην τὴν χώραν τῆς Κρήτης, φέρνοντας με τὰ λεγομενά τους καράβια πολλὰ ζωοτροφίματα, πᾶσσα λοεῖς, διὰ ὄφελος τῶν κατηκούμενον ἐτουνηῆς τῆς χώρας καὶ ἐτουνοῦ τοῦ ἐμπιστηκότατου λαοῦ, ὄξω ἀπὸ τὰ σηχνὰ μαντάτα καὶ με τὴν λεγώμενην στράταν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς εὐλαβέστατους πατέρες καὶ караβοκρηρους καὶ τὰ πλεουμενά τους μᾶς ἐφέρνασι, δια να γρηκίσομεν διὰ τὰ καμό{τα}ματα τῆς ἀρμάδας καὶ

πολλαῖς προβεζιόναις, όπου ἐκάμνασι ἀπὸ τὸν ὄθρο μας τὸν Τοῦρκον, ἔχοντας ἀκομι ἐμεῖς με τὴν λεγώμενην στράταν πολλὰ μαντάτα, ἔτζη με γραφάς, ὅσαν καὶ με ἀνθρώπους ξαργητοῦ ὁδία νὰ μας φέρουσι κάπιον μαντάτω, ἀπου τὰ ὁποία μαντάτα σηχνὰ ἐδίδουντα ἀπὸ μας τοῦ ἐκλαμπροτάτου γενεράλε τῆς θαλάσσου καὶ ἤμπορῶντας με ... ἠν καλήτερον στράταν νὰ ἔχωμεν καμνια λογιῆς ἐγνώρισην ἀπὸ τα καμώματα καὶ ἔργα [τῶν] λεγωμένον ἐχθρῶν καὶ ἔ[τζη] λογιῆς ἀ[νθρωπους] με τὴν παρούσα μας νὰ κάμομεν βεβαία φέδε καὶ τον ... μενον [τοῦ] μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτινος καὶ τῶν εὐλαβεστάτων πατέρων καὶ τῶν ἐμπηστηκωτάτων ῥεπρεζεντάτων π[ως] εἶναι ἄξοιη διὰ τὴν χάριν τῆς ὑψηλοτάτης του αὐθεντίας, διατὶ εἶναι ἐμπηστηκότατη καὶ σπλαχνηκὴν ἐτουνηὸς τῆς ἐκλαμπροτάτης ῥεπούμπληκας ἄξει καὶ τὰ εξῆς.

< Μάρκος Γρημάνης, δούκας

< Πασχάλ Τζηγόνια, βήτζηος καπετάνιος

< Γάσπαρος Γραδενίγος, κοσεγέρους

< Δομένεγος Μαρτζέλος, κοσεγέρους

Emanuel Cassimati, coadiutor Cancellarie maioris Crete

1572, 3 Ἰουλίου

Χάνδακας

Οἱ ἀρχές τοῦ Χάνδακα βεβαιώνουν ὅτι ὁ Μανόλης Κασομάτης εἶναι βοηθὸς τῆς δουκικῆς Καγκελλαρίας Κρήτης.

[Nos] Marcus Grimani, dux Crete, cum nostro consilio universis et singulis tam amicis quam fidelibus [notum] facimus suprascriptum Hermanuelem Cassomati esse coadiutor Cancellarie nostre ducalis Crete opinionis ... [fa]me scripturis et exemplis cuius hic plena fides datur et ubique locorum ... potest. In quorum fidem etc.

[Datum] Candide, die III iulii 1572.

Johannes Siligardo, vice notarius Cancellarie ducalis Crete

Φωτ. 2α. Γράμμα του δόγη Βενετίας Pasquale Cicogna (1590)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 2

Φωτ. 2β. Λεπτομέρεια δουκικού έγγράφου

2

Γράμμα τοῦ δόγη τῆς Βενετίας Pasquale Cicogna

1590, 20 Ἰουνίου, ἰνδ. 3η
[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Ὁ Pasquale Cicogna, δόγης τῆς Βενετίας, ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν καταβολὴ φόρου γιὰ τὴ μεταφορὰ δύο βαρελιῶν κρασιοῦ κάθε ναυτικὸ πού φτάνει στὴ Βενετία μὲ τὰ ἕξι πλοῖα τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου. Οἱ ναυτικοὶ ὀφείλουν νὰ ὀρκίζονται ἐνώπιον τῆς ἀρμόδιας ὑπηρεσίας ὅτι τὸ κρασί πού μεταφέρουν μὲ τὰ ἕξι μοναστηριακὰ πλοῖα χρησιμοποιεῖται γιὰ τὶς ἀνάγκες τους.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,320 × 0,570. Διπλώσεις δύο κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή (σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καστανόχρωμο ἀνοικτό. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα καὶ ὁ τίτλος τοῦ δόγη (PASCALIS CICONIA DEI GRATIA DVX VENETIARVM ETC.) μὲ κεφαλαῖα μεγαλύτερα χρυσὰ γράμματα καὶ μὲ ζωρότερο μελάνι. Ἀνθεμωτὴ διακοσμητικὴ ταινία περιβάλλει τὸ ἔγγραφο καὶ τὸ πρωτόγραμμα. Στὴ μέση τῆς διακοσμητικῆς ταινίας ἀπεικονίζονται, ζωγραφισμένοι μὲ χρυσὸ καὶ κυανὸ χρῶμα, οἱ ἅγιοι Μάρκος καὶ Ἰωάννης μὲ τὰ ζῶα σύμβολά τους (λέων καὶ ἀετός). Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἔγγράφου, ἀπρωρημένη μὲ ἐρυθρόχρυση μῆρινθο χάλκινη στρογγυλὴ σφραγίδα, διαμέτρου 3,5 ἐκ., ἡ ὁποία φέρει στὸν ἐμπροσθότυπο δυσδιάκριτη παράσταση καὶ στὸν ὀπισθότυπο τὴν ἐπιγραφή PASCALIS CICONIA DEI GRA(TIA) DVX VENETIAR(VM) ETC. Στὸ πίσω μέρος τοῦ ἔγγράφου σημειώματα: α) † *πρεβελέγιον τῆς Βενετίας δια τὴν γρατζιαν τῶν ναυτῶν δια τὶς βαρέλες* β) *ετοῦτο τὸ γράμμα εἶναι διὰ τὰ ἕξι καράβια τοῦ μοναστηρίου νὰ πέρνη ὁ κάθε μαρνέρης καὶ καραβοκίρης δύο καὶ νὰ μὴν πλερόνη κουμέρκη* γ) *μεταγενέστερη γραφὴ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Ὀληβιέ Ῥαγὲ ἐν Παρισίοις* δ) *μεταγενέστερη γραφὴ Ἀριθμὸς 5 μετεφράσθη* ε) *μὲ μολύβι Τοῦ Δουκὸς τῆς Βενετίας.*

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 235-236, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 404-405 ἀρ. XVIII· περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 144 ἀρ. 34 (ὅπου λανθασμένα ἀναφέρεται ὅτι ἡ φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ ἀφοροῦσε δώδεκα βαρέλια κρασιοῦ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ δύο).

Pascalis Cicogna, Dei gratia dux Venetiarum etc., universis et singulis de suo mandato rectoribus quarumcunque terrarum et locorum nostrorum caeterisque ministris, officialibus et repraesentantibus nostris et praesertim provisoris nostris super datiis tam presentibus quam futuris, ad quos harum executio spectat seu spectare poterit, fidelibus dilectis sa-

lutem et dilectionis affectum. Significamus vobis hodie in Consilio nostro Rogatorum captam fuisse partem tenoris infrascripti, videlicet: che per grata dimostrazione dell' amorevole animo della Signoria nostra verso li reverendi padri di san Giovanni di Patino et per usarle di quella gratia, della quale sono meritevoli per la integrità della loro vita et per li buoni et utili servitii che hanno prestato et prestano in ogni occasione, come si è inteso dalla sua supplicatione et scritte, hora lette delli proveditori nostri sopra i datii et cinque savii alla mercantia che asseriscono esser bene di esaudirgli, sia concessa essentione di datio di doi barile di vino per cadaun marinaio, che venirà in questa città sopra li sei vasselli del detto monasterio di san Giovanni di Patino, essendo però tenuti essi marinari giurar sagramento al datio del vino, che esse doi barile siano di loro propria ragione et per suo particular consumo. Quare auctoritate supradicti consilii mandamus vobis, ut supradictam partem observetis et ab omnibus inviolabiliter observari faciatis.

Datae in nostro ducali palatio, die XX iunii, indictione tertia, MDLXXX.

Mario Otthobon, segretario

3

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Πάτμου Ἰωῆ

1595, 25 Δεκεμβρίου

Πάτμος, μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Ὁ Ἰωῆς, ἡγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, συγχαίρει μὲ γράμμα του τόν [Marino Grimani] γιὰ τὴν ἐκλογή του στὸ ἀξίωμα τοῦ δόγη τῆς Βενετίας.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,327 × 0,255. Διπλώσεις δύο κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 1r ὑπολείμματα κεριοῦ ποῦ ἔχει διαπεράσει τὸ φ. 2v δηλώνουν τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα τῆς μονῆς, ποῦ δὲν σώζεται· στὸ ἴδιο φύλλο σημείωμα: 25 novembre 1595. *Monaci del monasterio di san Giovanni di Patmo si rallegrano dell' elettion del Serenissimo Principe Grimani*, καὶ ἡ διεύθυνση: *Serenissimo Principe di Venetia, nostro signore et patron osservandissimo*.

Σώζεται στὸ A.S.V., *Sala Regina Margherita*, no 16 IIIId. Ἔκδ.: ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατριακοῦ ἀρχείου, σ. 372-374 (νὰ διορθωθεῖ Ἰωνὰς ἀντὶ Ἰωάννης).

Non meno delle altre città, Serenissimo Principe, sogette all'imperio della Santissima et Illustrissima Repubblica Vostra, tenuti et obligati semo ancora noi dell'isola di Patmo, monachi insieme et laici humilissimi servitori suoi, di rallegrarci con Vostra Serenità et manifestarLe per questa nostra el nostro interno et verso quella riverente affetto che havemo havuto, havendo inteso esser conferito questo altissimo grado meritamente da tutti con suo commun applauso et universal triumpho nella Illustrissima persona di Vostra Serenità. Perché chi mai fu più degno per sue qualità di sì giusto premio di Vostra Serenità? La quale, oltre li altri suoi innocentissimi costumi et rare et singolarissime virtù, che da tutti per tutto vengono predicate per la clemenza sola et misericordioso affetto verso li poveri che sempre usava et massimamente al tempo della penuria, come per tutto la fama dice, meritava esser non solamente Principe della tale Gloriosissima et Illustrissima Repubblica, ma un monarca et imperatore del tutto, poiché questa sola virtù è quella, la quale far suole li homini à Dio esser simili et per questo degni di sifatto grado supremo. Ci rallegrano dunque Serenissimo Principe con Vostra Serenità del' haver conseguito meritamente questo gloriosissimo et supremo grado non meno delli altri sudditi à questa Santissima Repubblica. Imo, come è giusto et più di quelli, poiché noi i quali tirannicamente et non volendo ci troviamo sotto il gioco dell' infideli, che sempre vivono et si nutriscono del nostro sangue, in tal modo semo abbracciati benignamente et favoriti sempre da questa Santissima Repubblica, come quasi sariamo stati veri sudditi a quella. Per il chè anchora noi, così li monaci di questo santo et religioso monasterio di san Giovanni Evangelista, come li altri habitatori di questa isola di Patmo, ricordevoli sempre delle tante gratie et beneficii havuti, non mancheremo (benché indegni) di pregar sempre l' Omnipotente Iddio per la conservatione et felice stato di questa Santa Repubblica, di tutto l' Eccellentissimo Senato et de Vostra Serenità, la quale umilmente pregamo che resti servita di volere havere noi humili et fide-

lissimi suoi servitori in quella medesima gratia che ne havevano li Sere-
nissimi predecessori suoi et particolarmente la beata memoria del Sere-
nissimo Principe Pascal Ciconia, noi poi dall'altro canto ci offeriamo di
non mancar mai della solita nostra fidele servitù verso quella et Suo Ec-
cellentissimo Senato, la quale la maestà divina faccia degna nel futuro se-
culo della sua gloria et suoi beni celesti et incorruttibili.

Date nel nostro monasterio di san Giovanni Evangelista dell'isola di
Patmo.

Adi 25 del mese di decembre 1595.

Di Vostra Serenità humilissimo servitore

Ἰωνᾶς, ἱερομόναχος, καθηγούμενος μονῆς Πάτμου

4

Ἐπιστολή τοῦ ἐπιτρόπου τῆς μονῆς Φραγκίσκου Μουδάτζου

1613, Ἀπρίλιος
Κρήτη

Ὁ Φραγκίσκος Μουδάτζος γράφει πρὸς τοὺς μοναχοὺς ὅτι ἀποδέχεται
εὐχαρίστως τὸν διορισμὸ του ὡς ἐπιτρόπου τῆς μονῆς.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,437 × 0,290. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόν-
τιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r
πρωτόγραμμα μὲ ἐρυθρὸ μελάνι καὶ διακοσμημένο. Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 1r, μετὰ
τὴν ὑπογραφή, ἔκτυπη ἔλλειψοειδῆς κέρμη σφραγίδα, μὲ παράσταση τοῦ οἰκοσῆμου
τοῦ Μουδάτζου· κυκλοτερῶς ἡ ἐπιγραφή FRANCESCO MVDAZZO. Μεταξὺ τῶν δύο
φύλλων ὑπολείμματα κεριοῦ. Στὸ φ. 1v σημειώματα: α) † τὴν γράμμα τοῦ ἀφέντη Φραν-
τζέσκου Μουδάτζου που μάς σέστειλε ἀπὸ τη Κρήτη σά του γράψαμεν διὰ ἐπίτροπος·
β) νεώτερη γραφή 1613.

Ἐδεξάμην ἀσμένως τὰ παρ' ὑμῶν πεμφθέντα μοι γράμματα, πατέ-
ρες αἰδεσιμώτατοι, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐνοίαν, παρ' ἧς κινούμενοι, ὑμετέ-
ρους ἐπιτρόπους ἡμᾶς καταστήσαντες, ἀποδεχθέντες εὐχαρίστως τῇ καλῇ
βουλῇ καὶ προθεσμίᾳ ἀνταποκρινόμεθα καὶ εἰ καὶ μεγάλοι μοι φροντίδες
ἐνέκεινται ἐξουσιάστηκέ τε εἰδία καὶ κοιναὶ σὺν πᾶσι καὶ τοῦ ὑμετέρου
μοναστηρίου φροντίζειν εὐλαβῶς ἔχωμεν, ὅπου γὰρ ὁ ἐπιστήθιος μαθητὴς

τοῦ Κυρίου τὸ θεῖον εὐαγγέλιον ἀπεγράψατο θαυμασίως καὶ θεοφωτίστως τὸν τόπον ἐν εὐλαβείᾳ ἔχοντες ἀναγκ... καὶ τῶν ἐν αὐτῷ παρὰ τοῖς βασιλεῦσι κτησθήσαν καὶ εὐεργετησθήσαν ἀγίαν μονὴν καὶ τοὺς τὸν Κύριον καὶ τὸν αὐτοῦ ἡγαπημένον μαθητὴν δοξάζοντας πάντα τὰ πιστὰ καὶ κρατεῖν καὶ δεφεδέβειν καὶ τοὺς ἐνταῦθα ἐξ αὐτοῦ ἐρχομένους ὡς παρὰ τοῦ θεοῦ μαθητοῦ τοῦ καὶ υἱοῦ τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου χρηματισθέντος καὶ ὑποδέχεσθαι πεμπομένους καὶ ποιεῖν πάντα τὰ αὐτοῖς συμφαίρωντα κατὰ δύναμιν, μάλιστα δὲ καὶ ἐμὲ διὰ τὸν ἐκλαμπρότατόν μοι θεῖον τὸν ποτὲ κύριον Νικόλαον, ὃν μοι καὶ τὰ γράμματα ὑμῶν μοι ἐπιμημηήσουσιν ὡς ἐκεῖνος τὴν ἐπιτροπὴν καμὲ ἀποδεχθῆναι καὶ ἡ φροντὶς καὶ τὸ πρᾶγμα δικαιοτάτον, λέγει γὰρ ὁ σοφὸς Ἰσοκράτης, γράφων πρὸς Δημόνικον, πρέπει γὰρ τοὺς παῖδας, ὥσπερ τῆς οὐσίας οὕτω καὶ τῆς φιλίας τῆς πατρικῆς κληρονομεῖν καὶ ἐπειδὴ μόνους ἡμᾶς ὁ προρηθείς μοι θεῖος ὡς πατὴρ κληρονόμον τῶν αὐτοῦ πάντων κατεστήσατω δεῖ καὶ τοὺς αὐτοῦ φίλους κληρονομήσασθαι, ὅθεν καὶ ὑμᾶς, πατέρες σεβάσμιοι, οὐ μεθίσταμαι τοῦ τόπου καὶ τῆς ἀγάπης, ἧς παρ' ἐκείνου ἔχειν ἐγνώκατε εἴ καὶ τί πλέον δυναίμεθα (εἰ δίκαιον ἐστὶν λέγειν) παρ' ἡμῖν ἔξεται, ὥσπερ γὰρ ὑμεῖς με ἐν τῷ τοῦ ἀγίου κόνδικι ἐπιγράψατε, οὕτω καὶ ἐν τῇ νοῖ καὶ καρδίᾳ πάντας ἡμᾶς σὺν τῇ ἀγίᾳ μονῇ ἐγχαράζομαι καὶ οὔτε ἡμεῖς ὑμῶν ἀγνοήσωμεν οὐδ' ἂν πάλιν ὑμεῖς ἡμῶν ἐπιλύσεσθαι, ἀλλ' ἐν ταῖς πρὸς τὸν κύριον ἡμῶν δεήσεσιν μνήαν καὶ ἡμῶν ποιῆται τοῦ καλῶς φιλεῖν ἡμᾶς προελωμένου καὶ ἀσπαζομένου ἐκ καρδίας ἅπαντας.

Ἐκ τῆς περιφήμου Κρήτης κατὰ μῆνα Ἀπρίλλιον, ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, α^ωχ^ωι^ωγ^ω'.

Φραγγίσκος Μουδάτζος

5

Ἀπόδειξη τραπεζικοῦ λογαριασμοῦ

1638, 19, 21 Αὐγούστου

Ἀπόδειξη λογαριασμοῦ στὸ ὄνομα τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου κατάθεσης στὴν τράπεζα, στίς 19 καὶ 21 Αὐγούστου, 1.000 καὶ 416 δουκάτων ἀντίστοιχα, με ἀπόδοση τόκου ἀπὸ τὴν 1η Ἀπριλίου 6%.

Ἀντίγραφο ἐπικυρωμένο. Περγαμηνή 0,270 × 0,180. Διπλώσεις πέντε ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή (σητόβρωτο, ὁπὲς στὶς διπλώσεις). Μελάني καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) *κόπια τῆς τζέκας τῆς Βενετίας διὰ τα ἄσπρα ποχομεν* β) *τῆς Βενετίας*.

Tratta dal giornal del deposito delle cinque per cento bona valuta in
Cecca

Adi 19 agosto 1638

Per deposito delle sei per cento bona valuta a monastero di san Zuane Vanzelista da Patimo ducati mille - [tr]a[t]ti dal giornal del detto deposito et posti qui in esecution de parte dell'Eccellentissimo Senato di 16 marzo passato fela scriver Marc' Antonio Negroni, in esecution de mandato di domini procuratori sopra l'affrancatione della Cecca di 9 agosto presente, da esser corrisposto cavedal e prò a libera dispositione di detto monastero, qual prò li deve principiar primo april passato, giusto detto mandato

lire 100 soldi - denari -

Adi 21 detto

Per Nicolò Matà da Costa de Patimo a monastero detto ducati quattrocentosedeci soldi 16 si portano da nome a nome in esecution del sudeto mandato fela scriver il sudeto Negroni qui presente, come in detto mandato, da esser corrisposto cavedal e prò a libera dispositione di detto monastero, qual prò li deve principiar primo april passato

lire 41 soldi 13 denari 4

*Zorzi Corner, coadiutor
Bernardo Cesana, scontro*

6

Ἀπόδειξη τραπεζικοῦ λογαριασμοῦ

1648, 17 Ἀπριλίου

Μὲ ἐξουσιοδότηση τοῦ Σεραφείμ, ἡγουμένου τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ὁ Εὐθύμιος Κοντολέων κατέθεσε στὴ βενετικὴ τρά-

πεζα για λογαριασμό τῆς μονῆς 1.000 δουκάτα με ἀπόδοση τόκου ἀπὸ τὴν 1η Μαρτίου 5%.

Ἀντίγραφο ἐπικυρωμένο. Περγαμηνή 0,250 × 0,170. Διπλώσεις τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ πίσω μέρος σημείωμα: 1648 † *περγαμῆνα διὰ τα χοίλια ρεᾶλοιᾶ, ὅπου ἐροῖζᾶροισειεν ὁ κυρ Ευθήμηος ἀπο το ἄνομάν του εἶς το ὄνομα του μοναστιροῖου.*

Ἔκδ.: MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 418 ἀρ. XXXIII· περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 145 ἀρ. 44 (μὲ λανθασμένη ἡμερομηνία 16 ἀντὶ 17 Ἀπριλίου).

Tratta dal giornal del deposito alle cinque per cento di bona valuta in
Cecca

Laus Deo 1648, 17 aprile

Per Eutimio Condoleo da Patimo a monasterio di san Giovanni Evangelista da Patimo ducati mille si girano in virtù et per essecutione d'ordine espresso del sudetto Eutimio, come appar dalla procura et sua dichiaratione de 3 febraro passato, fatta per mano del reverendo Serafino, arcivescovo et abbate del monasterio di Pattimo, appar traduzione dall'idioma greco in italiano con recognitione di carateri nelli atti di Pietro Bracchi, nodaro veneto et la medesima reconosciuta alla bolla ducale e posta in filza no 451 nella persona de Marc' Antonio Negroni et da esser liberamente corrisposto capital et prò, che le deve principiar a primo marzo passato al sudetto monasterio fella scriver esso Negroni, comesso, con autorità, come sopra

lire 100 soldi – denari –

Ottaviano Malipiero, βοηθός (coadiutor)
Sebastiano Steffani, scontro

7

Βεβαίωση τοῦ καπιτάνου *delle navi Iseppo Dolfin*

1651, 3 Νοεμβρίου

Πάτμος

Ὁ Iseppo Dolfin, *capitano delle navi*, βεβαιώνει ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Πάτμου κατέβαλαν χαράτσι στὸν προνοητὴ καὶ γενικὸ καπιτάνο Foscolo 650 ρεάλια

σὲ χρυσὸ καὶ ἀσήμι (ἀπόδειξη τῆς 31ης Ὀκτωβρίου 1651) καὶ στὸν ἴδιο 750 ρεάλια σὲ ongarì καὶ ἀσήμι, σύνολο 1.400 ρεάλια. Ὅφείλουν ἄλλα 1.000 ρεάλια, τὰ ὅποια θὰ δώσουν σὲ ὅποιον τοὺς τὰ ζητήσει στὸ ὄνομα τοῦ δημοσίου, δίνοντάς τους σχετικὴ ἀπόδειξη.

Ἀντίγραφο. Χαρτί 0,300 × 0,210. Διπλώσεις τρεῖς ὀριζόντιες, μία κάθετη. Διατήρηση καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά. Στὸ φ. 1v σημειώματα: α) *δριζιβερι του Λουκιε Παρμπαρου*· β) 1651.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, 245 (ὄπου λανθασμένη μνεία ἡμέρας 4 ἀντὶ 3 Νοεμβρίου, λανθασμένη μεταγραφή *cavallo* ἀντὶ *carazzo* καὶ λανθασμένο ὄνομα *Beppo Dolfini* ἀντὶ *Iseppo Dolfin*), MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 418-419 ἀρ. XXXIV (ἀντιγράφονται τὰ λάθη τοῦ Rayet)· περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 145 ἀρ. 45 (ἀντιγράφονται τὰ λάθη τῶν προηγούμενων ἐκδοτῶν).

1651, adì 3 novembre S.N., Patino

Hanno contato li habitanti di Pattino per conto del carazzo all'illustrissimo signor proveditor et capitano generale Foscolo, tra oro et argento, la somma di reali seicento e cinquanta, val reali 650, come apar per bolettino di 31 ottobre 1651 S.N. Parimente hanno contato all'illustrissimo signor cappitano della navi Dolfin i medesimi habitanti, in ongarì et argento pesato, reali settecento e cinquanta, val 750, che sono al suplimento di reali mille e quattrocento et restando i medesimi debbitori ancora reali mille, per il suplimento del carazzo stabilito, siano però obligati i medesimi di sodisfar a chi capitasse quì a nome publico per riceverli, dovendosi far far le ricevute et cautioni ordinarie.

Iseppo Dolfin, capitano delle navi

8

Ἀποδείξεις τοῦ γενικοῦ καπιτάνου Francesco Morosini

1658, 19 Ὀκτωβρίου
Πάτμος

Ὁ Francesco Morosini, γενικὸς καπιτάνος, ὑπογράφει τρεῖς ἀποδείξεις, καταχωρισμένες στὸ ταμειακὸ βιβλίο (*giornal*), καταβολῆς τοῦ χαρατσιοῦ (*per conto di carazo*) ἀπὸ τὴν κοινότητα (*comunità*) τῆς Πάτμου. Τὸ *carazzo* σὲ χρῆμα, χρυσὸ καὶ ἀσήμι (πρῶτη δόση 2.764 λίρες 10 σολδία, δεύτερη δόση

12.848 λίρες 15 σολδία, τρίτη δόση 641 λίρες 15 σολδία) κατέβαλαν ως εκπρόσωποι τῶν κατοίκων (*prosopi*) ὁ παπα-Νεόφυτος Μαθάς, ὁ παπα-Ζαχαρίας Παγκώστας, ὁ παπα-Κωσταντίνος Δραγομάνος, ὁ παπα-Νικόλας Σφακόπουλος καὶ ὁ Δράκος Χωνιάτης (*Cogniati*).

Dimo Carioffilo, raggionato di Sua Eccellenza

Ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ ταμειακὸ βιβλίον (*giornal*) τοῦ γενικοῦ καπιτάνου, μὲ ιδιόχειρη ὑπογραφή του. Χαρτί (δίφυλλο) 0,150 × 0,105. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) *δεριζιβερι Φρανζεσκο Μουριζι Γαρδελι*· β) 1658· γ) μὲ σύγχρονη γραφή *Διὰ τὸ Μετόχιον Κρήτης τοῦ κατὰ τὸν Στύλον*.

9

Γράμμα τοῦ γενικοῦ καπιτάνου **Andrea Corner**

1664, 28 Δεκεμβρίου S.N.

Galera Parisi

Ὁ Andrea Corner, γενικὸς καπιτάνος (*capitan general*), μὲ γράμμα του πρὸς τοὺς μοναχοὺς [τῆς μονῆς] ἀγίου Ἰωάννου [τοῦ Θεολόγου] τῆς Πάτμου, τοὺς πληροφορεῖ ὅτι παραδόθηκαν οἱ σαῖκες στοὺς καπετάνιους Μαρίνο καὶ Γιώργη Σαλονικιὸ καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ρυθμιστεῖ ἡ πληρωμὴ τῶν ἐγγυήσεων. Οἱ καπετάνιοι ὀφείλουν νὰ καταβάλουν 1.050 ρεάλια (600 ρεάλια ὁ Μαρίνος καὶ 450 ρεάλια ὁ Γιώργης) στὸν κομιστὴ τοῦ γράμματος καπετάνιο Zuanne Bronza, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς χορηγήσει τίς σχετικὲς ἀποδείξεις.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,150 × 0,100. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά. Στὸ κάτω μέρος ἀριστερὰ τοῦ φ. 1r ἡ διεύθυνση: *Alli molto reverendi reverendi padri padri di san Zuane a Patmo*. Στὸ φ. 2v σημείωμα: *γράμμα ὁποῦ μᾶς εἴστιλεν ὁ καπετὰν ζενεράλης νὰ δώσωμεν τὰ ρεάλια τοῦ καπετὰν Ζουάννη Μπρουζα, εἰς ταῖς 1664*.

Molto reverendi padri osservatissimi,

In ordine alli avisi delle P.P.W. (;) furono consegnate le saiche alli patroni Marino e Giorgio Salonichio sopra il fondamento di esse et del deposito che così hanno fatto da quelli, per maggior cautela furono rillasciate autentiche cautioni che attestano non solo la riceputa, ma viene a loro inpartito l'aviso a dover consegnar il trato di esse a chi da me sarà ordenato. Li riceveri stessi saranno esibiti dal capitano Zuane Bronza, la-

tore di presenti, che ascende quela dal Marino la suma di reali siecento et quela de Giorgi Salonichio quatrocento cinquanta che in tutto fanno reali di giusto peso n° mile cinquanta et a lui sarano contenti farne la consegna che sarano ben datti, ricevendo da egli Bronza li medesimi riceveri e servendo le presenti di aviso, le prego ogni celestial favore.

Di galera Parisi, 28 decembre 1664 S.N.

Andrea Corner, capitan general

10

Τραπεζικός λογαριασμός

1671

Βενετία

Κατάσταση του λογαριασμού που τηρεί ή μονή αγίου Ιωάννου του Ευαγγελιστού της Πάτμου στην *Zecca* της Βενετίας (1669-1671). Σημειώνεται ότι ο παπα-κύρ Νικηφόρος [Βαρνάβας] εισέπραξε με έντολή του ήγουμένου της μονής 343 λίρες.

Camillo Pasquanelli

Αντίγραφο επικυρωμένο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,110 × 157. Το κείμενο γραμμένο στα φφ. 1ν-2r στα ιταλικά. Στο φ. 2ν σημειώματα: α) 1672, *ρετζιβούτα της Βενετίας που ιφερεν ω παπα κυρ Νικιφόρος Βαρνάβας*; β) *εί σουμα της Βενετίας*.

11

Όρισμός του γενικού καπιτάνου Francesco Morosini

1684, 30 Δεκεμβρίου

Πρέβεζα, γαλέρα του γενικού καπιτάνου

Ο Francesco Morosini, γενικός καπιτάνος του βενετικού στόλου, προστάζει τους καπετάνιους των πλοίων που φέρουν τα διακριτικά της Γαληνοτάτης να προστατεύουν τη μονή αγίου Ιωάννου [του Θεολόγου] της Πάτμου και να μην προκαλούν ζημιές, με επιβολή αυστηρών ποινών στους παραβάτες.

Πρωτότυπο και αντίγραφο:

A) Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,200 × 0,290. Διπλώσεις τέσσερεις κάθετες, τρεις

ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά. Ὁ πρῶτος στίχος μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸν τίτλο τοῦ Morosini γραμμένος μὲ μεγαλύτερα γράμματα. Στὴν κάτω γωνία ἀριστερά, ἔκτυπη ἑλλειψοειδῆς σφραγίδα, μὲ παράσταση τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου ποὺ κρατᾷ τὸ οἰκόσημο τοῦ Morosini. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) *δουκάλε Φραζέσκου Μουριζήνη*· β) μεταγενέστερη γραφή 1686· γ) μεταγενέστερη γραφή *αα 148 Πάτιμος*. Συνημμένο χαρτί μὲ σημείωμα γραμμένο μὲ σύγχρονο μελάνι: *Γράμμα τοῦ γενικοῦ καπετάνιου τοῦ βενετικοῦ στόλου Φρ. Μοροσίνου, δίδοντος τὴν προστασίαν τοῦ εἰς τὴν Μονήν. Εἰς Πρεουέσαν 30 δεκ. 1684 καὶ ἀντιγράφη αὐτοῦ τοῦ γράμματος.*

Β) Ἀντίγραφο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,220 × 0,310. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου σημείωμα: *Copiata la presente dal autentico ad unghem per me Antonio Calonnà, nodaro di Patino*. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) 1686 *Ὁρισμῶς τοῦ υφιλωτάτου ἀφεντός καπιτάνιου γενεράλε Φρᾶνκύσκου Μῶρεζίνη*· β) σύγχρονη γραφή *Πάτιμος*.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 244, MM, *Acta et diplomata graeca*, 424 ἀρ. XL· περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 142 ἀρ. 23.

Noi Francesco Moresini, kavalier, procurator, per la Serenissima Repubblica di Venetia capitan generale

Per atto di religiosa pietà e per esecuzione de' voleri dell' Eccellentissimo Senato, dovemo tener in protetione il venerabile convento di san Giovanni di Patino, i religiosi dedicatti al medesimo et ogni loro effetto, in conseguenza di ciò, non dovendosi pur dagl' altri fedeli e da sudditi nostri specialmente ommetter gl' atti del proprio rispetto verso lo stesso, col vigor del presente cometemo a tutti i padroni di navigli di qualunque conditione che navigassero al corso o al negotio sotto le pubbliche insegne che non debbano inferir alcuna molestia al precitato convento ne agl' effetti et religiosi suoi, sotto le penne più severe che meritasse il loro delitto et innobediencia, raccomandoli pure all' assistenza e protectione degl' alttri direttori de' navigli estesi, perché a loro solievo e beneficio estendano gl' effetti della propria carità ch' è il principal contrasegno degl' animi veramente catholici, e le presentti siano reggistrate et eseguite da chi spetta.

Datta di galera nostra capitan generale a Prevesa, 30 decembre 1684 S.N.

Francesco Morosini, capitan general

Felice Gallo, segretario

12

**Ὅρισμός τῶν συμβούλων, δικαστῶν
Girolamo Grimani καὶ Lorenzo Donà**

1689, 4 Μαΐου
Ναύπλιο

Μετά ἀπὸ αἴτηση τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ὁ Girolamo Grimani καὶ ὁ Lorenzo Donà, σύμβουλοι, δικαστὲς ἐξουσιοδοτημένοι ἀπὸ τὸν γενικὸ καπιτάνο, προστάζουν τοὺς κουρσάρους καὶ ὄσους ιδιωτὲς δροῦν μὲ τὰ διακριτικὰ τῆς Βενετίας νὰ μὴν ἐνοχλοῦν καὶ νὰ μὴ ζημιώνουν τὴ μονή. Στοὺς παραβάτες τῆς ἐντολῆς θὰ ἐπιβάλλεται χρηματικὴ ποινὴ 50 ρεαλίων.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,290 × 0,202. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή (κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία, ὀπές). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά. Στὴν κάτω γωνία δεξιά, τυπωμένη κυβοειδῆς σφραγίδα, μὲ παράσταση τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἀγίου Μάρκου. Στὸ ἀριστερὸ περιθώριο τοῦ φ. 1r σημειώματα: α) *Registrata* β) *Gratis*. Στὸ φ. 2v σημείωμα: *1689 μαντάδο τοῦ πρίντζηπε Φ<ρ>ανζείσκου Μουρεζή ἀπὸ τὴν Ἐγριπον γ) μὲ μολύβι Πάτμος.*

Noi Gerolamo Grimani, kavalier, e Lorenzo Donà, consiglieri appresso Sua Signoria, giudici delegati con auctorità dal capitano general

Ci rappresentano devotamente li papati del convento san Zuanne Evangelista, sitto nell' isola di Patino, che alla giornata vengono travagliati e molestati ne' proprii haveri, non solo da corssari che collà capitano che da altri particolari dell' isola con pregiudicio considerabile del luoco pio e contro la libertà che tutti li rassegnati sudditi della Serenissima Republica godono, sopra di ché ricercati noi d' opportuno compenso a freno di tale licenciosità, per virtù del presente et coll' auctorità che tenemo, comandiamo ad ogni corssaro che sotto le publiche insegne milita et ad ogn' altra privata persona sia di ché grado e conditione esser si voglia che non debbano inferire al convento medesimo alcuna, benché minima, molestia ne' loro beni et haveri ne meno dannegiarli li loro animali ma quelli lasciar intati, senza alcuna molestia. Tanto sia eseguito in pena a contrafa-

cendi di reali 50 per ogni volta, d'esser allevati da ogni publico rappresentante et applicati alle publiche occorenze ... In quorum etc.

Data li 4 maggio 1689 S.N., Napoli di Romania.

Girolimo Grimani, kavalier

Lorenzo Donà, capitano

Ales[sandro] Locatelli, coadiutor di Cancellaria

β) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ ἐκπροσώπους τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας

13

Γράμμα τοῦ πατριάρχῃ Ἀκυληίας Lodovico [Scarampa]

1457, 15 Μαρτίου
Ρόδος

Ὁ Lodovico [Scarampa], πατριάρχῃ Ἀκυληίας, *camerarius* τοῦ πάπα, θέτει ὑπὸ τὴν προστασία του τὴ μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, τοὺς κατοίκους τοῦ νησιοῦ καὶ τὶς περιουσίες τους, καὶ καλεῖ τὰ πλοῖα καὶ ὄσους ταξιδεύουν, ἰδιαίτερα τοὺς μισθοφόρους τοῦ πάπα, νὰ μὴν τοὺς ζημιώνουν, μὲ ἐπιβολὴ ποινῆς ἀφορισμοῦ στοὺς ἀπειθοῦντες.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,315 × 0,300. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχῃ LVDOVICVS γραμμένο μὲ μεγαλύτερα κεφαλαῖα γράμματα. Στὴν κάτω γωνία δεξιὰ, δυσανάγνωστο ὄνομα (πιθανότατα τοῦ γραφέα). Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ παράσταση τοῦ οἰκοσῆμου τοῦ πατριάρχῃ κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφὴ L(UDOVICUS) CARDINALIS AQUILEN(S)IS. Στὸ πίσω μέρος μεταγενέστερα σημειώματα: α) Πατέντα 1457, β) Π...

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 151-152 ἀρ. 11, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 391 ἀρ. IV.

Ludovicus, miseratione divina tituli sancti Laurentii in Damaso, sanctae romane ecclesiae presbiter, cardinalis et patriarcha Aquileyensis, domini pape camerarius, apostolice sedis et classis legatus de latere ac in regno Sicilie et in omnibus partibus orientalibus et ultramarinis vicarius in spiritualibus ac temporalibus generalis universis et singulis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Cipientes ob reverentiam gloriosissimi sancti Iohannis Evangeliste, ut insula sancti eiusdem, que dicitur de Palmosia, nec non homines tam religiosi quam seculares illam inhabitantes ac etiam res et bona ipsorum plena securitate et indemnitate fruuntur,

universitatem vestram et vestrum singulos hortamur in Domino et affectuose rogamus et insuper quibuscumque officialibus et personis quarumcumque navium, galearum, triremium, fustarum et aliorum naviliorum eiuscumque nationis seu conditionis existant, precipue navigantibus ad stipendia sanctissimi domini nostri pape sanctissimeque romane ecclesie auctoritate apostolica in virtute sanctae obedientie et sub excommunicationis ac nostre indignationis pena et alia nostro arbitrio auferenda tenore presentium stricte precipiendo mandamus, quatenus prefate insule sancti Iohannis de Palm[osia] et hominibus eius predictae sive in ipsa insula existentibus sive [per t]erram aut per aquam ad quascumque mundi partes proficiscentibus nullum penitus dannum, nullam iniuriam, molestiam vel offensam realem aut personalem inferre aut res et bona ipsorum capere vel ullo quesito colore damnificare aut erripere presumant, quin potius prefatos insulam et homines tam devotione sancti eiusdem quam etiam nostri contemplationum suscipiant in omnibus favorabiliter commendatos. In quorum testimonium presentes fieri et nostri sigilli iussumus appensione muniri.

Datum Rhodi, die XV, martii MCCCCLVII, pontificatus vero sanctissimi in Christo, patris et domini nostri domini Calisti, pape I[II], anno secundo.

14

Βούλλα τοῦ πάπα Πίου τοῦ Β΄

1461, 23 Μαρτίου (10 καλένδες Ἀπριλίου)

Ρώμη, [βασιλική] ἁγίου Πέτρου

Ὁ πάπας Πίος ὁ Β΄ γράφει πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Κρήτης καὶ Κολοσσοῦ [Ρόδου] ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, πὸ ἀριθμοῦν περίπου τοὺς ἐξήντα, τὸν πληροφορήσαν πὼς τὸ μοναστήρι ὑφίσταται ἐπιδρομές, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀντιμετωπίζει οἰκονομικὰ προβλήματα. Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι προσφέρουν ὑπηρεσίες κατασκοπεύοντας τίς κινήσεις τῶν ἀπίστων, ὁ πάπας καλεῖ ὅποιους ἔχουν ζημιώσει τὴ μονὴ νὰ ἐπιστρέψουν ὅσα τῆς ἔχουν ἀφαιρέσει, μὲ ἐπιβολὴ ποινῆς ἀφορισμοῦ στοὺς παραβάτες τῆς ἐντολῆς.

Πρωτότυπο. Περιγραφή 0,348 × 0,456. Διπλώσεις τέσσερις κάθετες, τέσσερις όριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (φθορές στις διπλώσεις, στο κάτω μέρος έκτεταμένη όπή, ή όποία δηλώνει προφανώς τή θέση όπου βρισκόταν ή σφραγίδα, που δέν σώζεται). Μελάni καστανόχρωμο. Το κείμενο γραμμένο στην πρόσθια επιφάνεια. Στόν στ. 1 τὰ πρωτογράμματα τών λέξεων έχουν γραφεί μεγαλύτερα και με ζωηρότερο μελάni. Στην κάτω γωνία άριστερά, δυσανάγνωστες βραχυγραφημένες λέξεις. Στο πίσω μέρος σημειώματα: α) *A. de Collis*· β) γραμμένο επάνω από άλλο έξίτηλο άφωρισμός του πάππα Ρώμης και τὰ έξής· γ) άφωρισμός του [π]αππα πατρός όποιος έχει πράγματα του μοναστηριοϋ και δέν τὰ επιστρέψη -146· δ) βούλα Πάππα Πίου Β'-1461 Πίου Β'· ε) άφωρισμός· ζ) *die festo sancti Ioannis Evangeliste*· ζ) εκδίδοται· η) μεταγενέστερη γραφή αα 14.8· θ) έξίτηλο.

Έκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 152-153 άρ. 12 και περίληψη σ. 141, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 393-394 άρ. V.

Pius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Cretensi et Colocensi archiepiscopis salutem et apostolicam benedictionem sub religionis habita pie vite studio vacantibus personis, ita debebus esse propicii, ut ab omni perturbatione secure et oppressione illese in divinis beneplacitis exequendis obstaculis, quibuslibet nequeant aliquatenus impediri. Exhibita, si quidem nobis nuper pro parte dilectorum filiorum monachorum monasterii sancti Iohannis Evangeliste insule Patmos, ordinis sancti Basilii, Palmose diocesis, petitio continebat, quod nonnulli iniquitatis filii animarum suarum salutis immemores. Deique, timore postposito bona ad dictum monasterium legitime pertinentia ac usibus ipsorum, qui numero sexaginta vel circa existentes et redditus aliquos non habentes de bonis, que eis pia fidelium largitione pro tempore conceduntur sub regulari observantia dicti ordinis in dicto monasterio vitam ductum, persepe tam furtive quam violenter subtrahere et occupare ipsosque monachos illis spoliare persepe presumunt, in animarum spoliatorum huiusmodi periculum et monasterii ac monachorum predictorum non modicum preiudicium. Quare pro parte monachorum predictorum asserentium, quod dum infideles illarum partium loca finitimorum fidelium pro tempore invadere et occupare damnaque diversi modo illis inferre procurant, ipsi monachi illorum adventum et progressus vigilantissimo studio fidelibus prefatis intimare procurant, sicque fideles ipsos a [gravi]bus periculis [et] intollerabilibus damnis preservant, nobis fuit humiliter supplica-

tum, ut in premissis eis opportune providere de benignitate apostolica dignemur. Nos igitur cupientes, ut quos Dei timor et virtutem premia a malo non revocant, adiectarum exaggeratione et adiiciendarum penarum formidine cohibeat severitas discipline, fraternitati vestre per apostolica scripta mandamus quatinus vos vel alter¹ vestrum per vos vel alium seu alios omnibus et singulis tam partium earumdem incolis quam aliis quibuscumque cuiuscumque gradus, ordinis vel conditionis existant ne de cetero quovis quesito colore directe vel indirecte palam vel occulte per se vel alium seu alios bona huiusmodi ad dictum monasterium et ipsorum monachorum usus quomodolibet pertinentia et spectantia furari, capere vel occupare seu eos, quovismodo illis spoliare aut talis perpetranti consentire auxilium vel consilium vel favorem prestare presumant, sub excommunicationis pena auctoritate nostra districtius inhibere. Et nichilominus, ubi, quando et quotiens expediens fuerit et pro parte monachorum predictorum fueritis requisiti seu alter vestrum fuerit requisitus eos, quos contra fecisse vobis legitime constiterit, censura huiusmodi irretire dicta auctoritate curetis ac deinde in ecclesia, dum inibi populi multitudo convenerit ad divina dominicis et aliis festivis diebus, excommunicatos publice nuncietis et faciatis ab aliis nunciari ac ab omnibus arctius evitari, donec ad eos reversi bona subtracta et furata huiusmodi eisdem restituerint aut de illis satisfecerint competenter et ab huiusmodi excommunicationis sententia meruerint absolutionis beneficium obtinere, non obstantibus pie memorie Bonifacii pape VIII, predecessoris nostri, quibus cavetur ne quis extra suam civitatem et diocesim, nisi in certis exceptis casibus et in illis ultra unam dictam a fine sue diocesis ad iudicium evocetur, seu ne iudices a sede apostolica deputati extra loca in quibus deputati sunt contra quoscumque precedere aut alii vel aliis vices suas committere presumant, dummodo ultra duas dictas aliquis auctoritate presentium non trahatur et aliis apostolicis constitutionibus ceterisque contrariis quibuscumque, aut si occupatoribus et subtractoribus prefatis vel quibusvis aliis communiter vel divisim a sede predicta indul[tum] existat, quod interdici, suspendi vel excommunicari aut ultra vel extra certa loca ad iudicium evocari non possint per litteras apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, con-

tradictores per censuram ecclesiasticam appellatione post posita [c]om-
pescendo.

Datum Rome, apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice
millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, decimo kalendis aprilis,
pontificatus nostri anno quarto.

¹ ακολουθεί όριζόντια κυματοειδής γραμμή, πιθανότατα για να καλυφθεί τὸ κενὸ πὸν ἄφησε ὁ γραφέας

15

Βούλλα τοῦ πάπα Πίου τοῦ Β΄

1461, 23 Μαρτίου (10 καλένδες Ἀπριλίου)
Ρώμη, [βασιλική] ἁγίου Πέτρου

Ὁ πάπας Πίος ὁ Β΄ ἀναφέρεται στὶς καταστροφές τὶς ὁποῖες ὑφίσταται ἡ μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, πὸν βρίσκεται κοντὰ στοὺς τόπους τῶν ἀπίστων, καὶ στὴν ἀδυναμία τῶν ἐξήντα περίπου μοναχῶν νὰ ἐπανορθώσουν τὶς ζημιές πὸν ἔχουν προκληθεῖ στὸ μοναστήρι. Μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσει τὴ μονή, ὁ πάπας χορηγεῖ ἄφεση ἁμαρτιῶν σὲ ὅσους θὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν τὰ ἐπόμενα τρία χρόνια, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ θὰ ἐλεήσουν τοὺς μοναχοὺς.

Ἀντίγραφο. Χαρτὶ 0,330 × 0,220. Διπλώσεις μία κάθετη, μία ὀριζόντια. Διατήρηση ἄριστη. Μελάνι μαῦρο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὶς δύο ὄψεις. Στὸ ἄριστερὸ ἐπάνω περιθώριο σημεῖωμα: *Ex archivio Vaticano- Bullarum Pii II. anno IV, Lib(er) 1, fol(ium) 136.*

Pius episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus prae-
sentes litteras inspecturis salutem. Ecclesiarum ed monasteriorum
[κενό]. Cum itaque, sicut accepimus monasterium sancti Ioannis Evan-
gelistae, insulae Patinos, ordinis sancti Basilii, diocesis Palmosae, in con-
finibus partium infidelium situatum, in quo prefatus sanctus Apocalipsis
librum composuit et monachi caloyeri nuncupati, numero sexaginta vel
circa, certas redditus non habentes ac ex iis dumtaxat, quae est pia omni
fidelium religione sub sub regularibus ordine et institutis prae-

facti sancti Basilii divinum pariter et nocturnum divinium ibi celebrantes officium laudabilem vitam ducunt ac infidelium eorumdem partes finitimorum fidelium invadere et ipsis fidelibus, damna aliqua inferre procurantium adventum et progressus vigilandi studio fidelibus praefatis, intimando ipsos fideles a gravibus periculis et intollerabilibus damnis praeservanti in suis structuris et hedificiis, causantibus guerris et aliis sinistris eventibus, quibus partes ille diutius afflicte fuerunt et continuo affliquantur adeo collapsum existat et suivae subiaceat, quod caloyeri ipsi inibi habitare et divina officia decenter celebrare non possunt ac nisi provideatur edifitia praedicta brevi tempore solo aequavi debere vere similiter dignoscantur, sintque propterea pro reparatione illorum Christi fidelium suffragia plurimum oportuna. Nos, cupiendes monasterium praedictum in piis structuris et hedificiis huiusmodi debite reparari, refici et conservari ac illius ecclesiam congruis honoribus frequentari, atque fideles praefati eo libentius, devocionis causa, confluant ad eandem ecclesiam et ad reparationem, refectionem et conservationem huiusmodi manus propicius porrigant adiutrices quo ibidem dono caelestis gratiae, uterius conspexerint de refertos de Omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli apostolorum, eius auctoritate confisi omnibus ultramarinarum partium incolis utriusque sexus, qui infra tres annos proxime futuros quam... .. et tam eisdem quam quibuslibet aliis Christi fidelibus vere poenitentibus et confessis, qui in sanctorum Ioannis Baptistae, natiuitate et Evangelistae praefati ac dedicationionis dictae ecclesiae festivitatum diebus annis singulis ecclesiam pradictam devote visitaverint et ad reparationem, refectionem et conservationem huiusmodi manus possederint adiutrices, grataque charitatis subsidia erogaverint pro singulis dictorum trium annorum ac festivitatum earundem diebus quibus visitaverint et manus possederint adiutrices, ut praefertur, tres annos et totidem quadraquas de iniunctis eis penitentiis misericorditer relaxanus praesentibus quo ad quandocumque visitantibus, ut praefertur triennio dumtaxat proxime futuro, quo vero ad alia perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, quod si alias visitantibus dictam ecclesiam aut ad eius reparationem, refectionem et conservationem huiusmodi manus porrigentibus adiutrices seu alias inibi pias eleimosinas erogantibus seu alias

aliqua indulgentia in perpetuum vel ad certum tempus nondum elapsum duratura per nos comessa fuerit, praesentes litterae nullius existant roboris vel momenti.

Datum Romae, apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicae, millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, decimo kalendas aprilis, anno quarto.

16

Βούλλα τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Ι΄

1513, 24 Σεπτεμβρίου/1515, 25 Φεβρουαρίου

Ὁ Laurentius de Flisco, ἐπίσκοπος Montis Regalis [Monreale], βικάριος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Γένοβας, καταχώρισε στὸ ἀρχεῖο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ μοναχοῦ Νικολάου-Νεοφύτου, ἐπιτρόπου τῆς πατμιακῆς μονῆς μὲ ἐξουσιοδότηση τοῦ ἡγουμένου (*preposito*) Μεθοδίου, μητροπολίτη Σμύρνης, βούλλα τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Ι΄, τῆς 24ης Σεπτεμβρίου 1513. Σύμφωνα μὲ τὴ βούλλα, ὁ πάπας Λέων ὁ Ι΄ χορηγεῖ ἄδεια σὲ μοναχοὺς τῆς μονῆς νὰ διενεργήσουν ζητεῖες, μὲ σκοπὸ τὴ συγκέντρωση χρημάτων, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴ δυσχερῆ οικονομικὴ κατάσταση στὴν ὁποία ἔχει περιέλθει τὸ μοναστήρι ἐξαιτίας τῆς ἐπιβολῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπαχθοῦς φόρου. Ἀκόμη, χορηγεῖ ἄφεση ἁμαρτιῶν σὲ ὅσους χριστιανοὺς συνδράμουν τὴν πατμιακὴ μονή. Μὲ ἐντολὴ τοῦ βικαρίου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Γένοβας, οἱ νοτάριοι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Baldassar de Coronato καὶ Vicentinus de Mulfino ἐξέτασαν τὴν πρωτότυπη βούλλα ποὺ εἶχε προσκομίσει ὁ μοναχὸς Νικόλαος καί, ἀφοῦ διαπίστωσαν ὅτι ἦταν ἀύθεντικὴ, τοῦ χορήγησαν ἀκριβὲς ἀντίγραφο (1515, 25 Φεβρουαρίου).

Πρωτότυπο. Περγαμινὴ 0,483 × 0,430. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Τὸ ὄνομα τοῦ πάπα *Leo episcopus* καὶ οἱ λ. *Post quarum quidem, In quorum, Datum et actum* γραμμένα μὲ ζωηρότερο μελάνι. Ἀπηρωρημένη μὲ σύγχρονο σπάγγο ἐλλειψοειδῆς μολύβδινη, σὲ μεταλλικὴ θήκη, σφραγίδα (λείπει τὸ κάτω μέρος), διαστάσεων 4,5 × 5 ἐκ., μὲ παράσταση ὄρθιας σὲ πλαίσιο ἀνδρικῆς μορφῆς καὶ ἐπιγραφή [JAN]VENSIS [S] [SI]GILVM [C]VRIE. Στὸ πίσω μέρος, σημειώματα: α) † ἐλεημοσύνη, ὅπου ἐποίησεν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Γένοβας πρὸς τοὺς Πατμιαίωτας, ἵνα ὅποτὰν ἀπέρχονται... τοὺς χριστιανοὺς προσέχειν, ἐπεὶ οἱ ἀσεβεῖς κατὰ... τὰ μετόχια αὐτῶν παν... β) Λέοντος Ι΄ γ) τῆς Γένοβας δ) μεταγενέστερη γραφὴ ἀύθεντικὸν ἀπόγραφον βούλλ-

λας Λέοντος πάπα Ι' ἀπὸ ἔ(τους) 1515. Αὐτὸν τὸ ἀπόγραφον ἐστὶν ἀπο ἔτ(ους) 1515· ε) σύγχρονη γραφή Πάπα Λέοντος τοῦ Ι'. Στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια, μετὰ τὸ κείμενο, μὲ μολύβι Πάπα Λέοντος Ι'.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 163-164 ἀρ. 29 (ἔκδοση τοῦ κειμένου τῆς βούλλας) καὶ περίληψη σ. 143, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 398-400 ἀρ. XI (ἔκδοση τοῦ κειμένου τῆς βούλλας).

In nomine domini amen. Universis et singulis presens publicum transumpti seu vidimus instrumentum inspecturis, vissuris, audituris et lecturis pateat evidenter et sit notum quod nos Laurentius de Flisco, episcopus Montis Regalis, vicarius archiepiscopalis ianuensis, in specialibus generallis vidimus, tenuimus legimus, palpamus et dilligenter inspeximus quasdam litteras apostolicas sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Leonis, divina providencia pape decimi, indulgencie consesse manus porrigentibus adiutricis pro conservacione monasterii sancti Iohannis Apostoli et Evangeliste, insule Pathmi, ordinis sancti Baxilii, cretensis diocesis, datum Rome, apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentissimo terciodecimo octavo kalendis octobris, pontificatus sui anno primo, eius vera bulla plumbea cum fillis sericeis rubri croceique collorum more romane curie impendenti bullatas sanas et integras, non viciatas, non cancellatas nec in aliqua earum parte suspectas, sed omni prorsus vicio ut suspicione carrentes nobis per venerabilem religiosum dominum dominum Nicolaum, in greco nominatum Neophitos, procuratorem generalem dicti monasterii sancti Iohannis Evangeliste, ellectum et deputatum a reveredissimo in Christo patre domino Methodio, natione greco, metropolita sive archiepiscopo S{i}mirnensis et preposito dicti monasterii sancti Iohannis Evangeliste, presentatas intimatas, insinuatatas et notificatas ac exhibitatas et productatas petentem et cum instancia debita requirentem huiusmodi litteras apostolicas transumi, transcribi et registrari et in actis curie archiepiscopalis ianuensis auctenticari et in publicam formam reddigi et ipsius transumpti copiam auctenticam eidem domino Nicolao dictis nominibus dari et traddi cum habeat necesse, uti dictis litteris apostolicis in diversis civitatibus et locis, quas nos cum ea qua decuit reverencia recepisse noveriter huiusmodi sub tenore:

Leo episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem et apostolicam benedictionem de salute gregis dominici cure nostre meritis licet insufficientibus divina dispositione comissi sollicitis studiis sedulaque meditatione prout nostro pastoralis incumbit officio cogitantes fideles singulos gregis eiusdem ad pia meritoria opera exercenda erga religiosa loca presertim in transmarinis et infidelium partibus contermina ea per infideles ipsos vexata et dirrupta providaque reparatione indigentia ne a fidelibus omnino deserantur, sed infideles ipsi per religiosarum personarum locorum eorumdem exemplarem vitam sanctosque mores aliquando suis recognitis erroribus veram sui Creatoris viam cernere et sequi valeant diviniisque cultus, ubique conservetur et augeatur quibusdam spiritualibus muneribus indulgentiis videlicet et remissionibus libenter invitamus, ut exinde salutis eterne desiderata premia facilius valeant promereri. Cum itaque, sicut accepimus, monasterium sancti Iohannis Apostoli et Evangeliste insule Pathmi, ordinis sancti Baxilii, cretensis diocesis, in qua insula idem sanctus Iohannes religatus divinam conscripsit Apochali<p>sim in suis structuris et hedificiis tam ob edacem vetustatem quam crebras perfidorum Turchorum Christi nominis hostium incursiones predas et devastaciones magna reparatione ac in paramentis et aliis ad divinum cultum necessariis munimine indigeat et pro eo quod post captas et pene destructas ab ipsis [Turchis Motoni et] Coroni civitates, in quibus ipsi tantum ex e[le]mosinis colligere consueverant, ut facile tributum viginti quinque millium asprorum quingentos ducatos auri vel circa constituentium Turchis persolverent idem tributum iam pridem dilectis filiis abbati et conventui dicti monasterii per Turchos ipsis impositum non habent, unde solvant abbas et conventus prefati, nisi dictum tributum eisdem Turchis persolverent ab eisdem nequamque promitterentur inibi altissimo famulari fructusque redditus et proventus dicti monasterii sint adeo diminuti, ut ipsi abbas et conventus ex illis ne dum tributum ipsum solvere vel illuc applicantes peregrinos ad loca sancta transmarina proficiscentes hospitari et

multos captivos, ut facere consueverunt redimere, sed nec eorum quidem personas, qui inibi numero centum et triginta de presenti degunt et aliquando longe plures degere consueverunt sustentare valeant et nisi eisdem abbati et conventui de Christi fidelium suffragiis subveniatur monasterium et insulam huiusmodi deserere coguntur. Nos igitur cupientes, ut ipsum monasterium pro fidelibus ipsis et sub cura religiosorum predictorum manuteneatur et conservetur ac in structuris et hedificiis huiusmodi debite reparatur, ipsique fideles ad premissa eo libentius manus porrigant adiutrices, que ex hoc conspexerint dono celestis gratie uberius se reflecto de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ipsique auctoritate confixi omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus undecumque existentibus vere penitentibus et confessis sive confitendi propositum habentibus, qui ad structuram et hedificiorum reparationem ac paramentorum et ornamentorum manutentionem nec non predicti tributi solutionem peregrinorum hospitationem et captivorum redemptionem ac monachorum predictorum subventionem et alimentum huiusmodi manus iuxta eorum facultates porrexerint adiutrices ducentos annos et totidem quadragenas de iniunctis eis penitentiis misericorditer in Domino relaxamus et nihilominus eisdem abbati et conventui, ut ipsi duo vel tres ex eis dum taxat, qui per quascumque mundi partes cum presentibus originalibus litteris seu earum transumptis sigillo alicuius prelati etc. munitis, quibus stetur firmiter, sicut eisdem originalibus staretur, si ostense forent ab ipsis fidelibus, ubilibet constitutis ellimimosinas ad premissa petere, recipere et levare illasque in prefatos et non alios usus convertere habeant totiens quotiens videbitur deputari libere et licite valeant, concedimus et indulgemus ac huiusmodi indulgenciam sub quibusvis revocationibus seu suspensionibus quarumcumque indulgenciarum per nos et sedem apostolicam etiam durante indulgencia pro fabrica baxilice principis apostolorum de urbe et cruciata concessa per nos et sedem predictam sub quibuscumque tenoribus et cum quibusvis clausulis etiam derogatoriis derogatoriis factis et

pro tempore faciendis nullatenus comprehendi debere, sed ab illis semper exemptam existere decernimus. Volumus autem quod si ad premissa manus adiutrices porrigentibus aut pias ellimosinas erogantibus aliqua alia indulgentia in perpetuum vel aliud certum tempus nundum elapsum duratura per nos concessa fuerit, presentes littere nullus sint roboris vel momenti presentibus perpetuis futuris temporibus duraturis.

Datum Rome apud sanctum Petrum, anno incarnationis domini millesimo quingentesimo tertio decimo, octavo kalendis octobris, pontificatus nostri anno primo.

Iohannes Cheminart

1515, 25 Φεβρουαρίου, Δευτέρα, ἰνδ. 2η

Post quarum quidem litterarum apostolicarum presentationem et receptionem nobis et per nos ut promittetur facere nos per dictum dominum Nicolaum dictis nominibus requisiti huiusmodi litteras apostolicas ipsis prius per nos vassis, lectis et recognitis transumi transcribi et registrari et in actis curie archiepiscopalis ianuensis auctenticari et in publicam formam reddigi mandavimus et fecimus per Baldasarem de Coronato et Vicentinum de Mulfino, notarios publicos nostrosque et eorum archiepiscopalis ianuensis scribas infrascriptos ipsiusque tramsumpti copiam autenticam dicto domino Nicolao dictis nominibus dari et traddi vollentes et auctoritate dicte curie decernentes quod huiusmodi tramsumpto seu vidimus adhibeatur de cetero plena et indubitata fides ac talis et tanta qualis et quanta et quemadmodum dictis litteris apostolicis originalibus data fuit et adhibita ac daretur et adhiberetur, ubi quando et quotiens dicte littere apostolice originales exhiberentur et produ[r]etur premissisque omnibus et singulis tam ... et ... gestis nostram imo verius curie archiepiscopalis ianuensis auctoritatem interposuimus et interponimus pariter et decretum in quorum omnium et singulorum fidem et instrumentum premissorum presentes nostras litteras sive presens publicum instrumentum huiusmodi tramsumptum seu vidimus in se continenti sive continens ex inde fieri et per dictum Baldassarem de Coronato

et Vicentinum de Mulfino, notarios et scribas nostros infrascriptos subscribi et publicari mandavimus sigillique soliti curie archiepiscopalis ianuensis iussimus appensione communiri.

Datum et actum Ianue in claustro superiore ecclesie ianuensis sub anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quintodecimo, indictione secunda, secundum Ianue cursurii, die lune XXV februarii in terciis pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini [nostri domini Leonis divina providencia] pape decimi prefati anno secundo, presentibus ibidem venerabilibus dominis presbitero Ieronimo de Vernana et presbitero Gullermo de Vercellis, capellanis ecclesie ianuensis, testibus ad premissa vocatis et rogatis.

Signum tabellionis. Baldasar de Coronato quondam Augustini, clericus ianuensis, publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius, curie archiepiscopalis Ianuensis scribe, suprascriptum transumptum sive vidimus supradictarum litterarum apostolicarum sanctissimi domini nostri domini Leonis pape decimi indulgentiarum predictarum et ab ipsis litteris apostolicis per fidelem coadiutorem meum me aliis occupato negotiis fideliter sumptum et relevatum vidi, legi et de verbo ad verbum fideliter auscultavi una cum ipsarum litterarum apostolicarum autentico originali nichil addito, mutato seu diminuto quod mutet sensum seu variet intellectum nisi forte littera, silaba, titulo seu puncto extensionis vel abbreviationis causa substantia tamen in aliquo non mutata. Et quia utrumque in unum concordare inveni ideo de mandato prefati reverendi in Christo patris domini Laurentii de Flisco, episcopi Montis Regalis, vicarii archiepiscopalis ianuensis in spiritualibus generalis et ad instantiam et requisitionem supradicti domini Nicolai dictis nominibus una cum infrascripto Vincentio de Mulfino, notario et dicte curie archiepiscopalis Januensis scribe, collega meo, me subscripsi appositis signo nomineque meis solitis et consuetis una cum dicte curie archiepiscopalis ianuensis sigilli appensione in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Signum tabellionis. Vincentinus de Mulfino quondam Nicolai, clericus ianuensis, publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius et curie archiepiscopalis ianuensis scribe, suprascriptum transumptum sive vidimus [supradictarum litterarum] apostolicarum sanctissimi domini nostri

UNIVERSIS (Venerabilibus fratribus sanctae Romanae ecclesiae cardinibus, archidiaconis, episcopis, presbiteris, monachis, abbatibus, prioribus, et ceteris personis ecclesiarum, quibus haec litterae fuerint portandae, salutem in domino sempiternam. Nos Gregorius, servus servorum dei, apostolicam sedem apostolicam, etc.)
GREGORII
 Nos Gregorius, servus servorum dei, apostolicam sedem apostolicam, etc.

MCCCCLXXV.

Alex. Lorenzini

Φωτ. 4. Breve του πάπα Γρηγορίου του ΙΓ' (1575)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 17

domini Leonis pape decimi indulgentiarum predictarum et ab ipsis litteris apostolicis per fidelem coadiutorem meum me aliis occupato negotiis fideliter sumptum et relevatur vidi, legi et de verbo ad verbum fideliter auscultavi una cum ipsarum litterarum apostolicarum autentico originali nichil addito, mutato seu diminuto quod mutet sensum seu variet intellectum nisi forte littera, silaba, titulo seu puncto extensionis vel abbreviationis causa substantia tamen in aliquo non mutata. Et quia utrumque in unum concordare inveni ideo de mandato prefati reverendi domini Laurentii de Flisco, episcopi Montis Regalis, vicarii archiepiscopalis ianuensis in spiritualibus generalis et ad instantiam et requisitionem supradicti domini Nicolai dictis nominibus una cum suprascripto Baldasare de Coronato, notario et dicte curie scriba, collega meo, me subscripsi appositis signo nomineque meis solitis consuetis una cum dicte curie sigilli appensione in fidem et testimonium premissorum.

Βούλλα τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ΄

1573, 23 Ἰανουαρίου

Βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 23.

17

Breve τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ΄

1575, 25 Μαΐου

Ρώμη, [βασιλική] ἀγίου Πέτρου

Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ΄ χορηγεῖ ἄφεση ἀμαρτιῶν σὲ ὅσους ἐπισκεφθοῦν κατὰ τὰ ἐπόμενα δέκα χρόνια τῇ μονῇ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου καὶ προσφέρουν ἐλεημοσύνες στοὺς μοναχοὺς.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,290 × 0,430. Διπλώσεις τέσσερις κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸς στ. 1 καὶ 2 ἀντίστοιχα τὸ ὄνομα τοῦ πάπα GREGORIUS PAPA XIII καὶ ἡ λ. UNIVERSIS γραμμένα μὲ κεφαλαία μεγαλύτερα γράμματα καὶ μὲ ζωηρότερο μελάνι. Στὴν ἀριστερὴ γωνία, ἐπάνω, πε-

ριφέρεια διαμέτρου 4 εκ. δηλώνει τη θέση της σφραγίδας, πού δὲν σώζεται. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) *presentata Exelencie Sue Panhormi die XXIIIo marcii, IIII indictione, 1576 et mandat Sua Excellentia, quod spectabili regii consilarii regii fisci pactenus reg... primarii. Reprat... Hieronimus Vitalis pro locum cens... ..* β) *Die XIIIo aprilis 1576, facta relacione ... per me Sua Exellentia providet et mandat quod fiant ex... ..* γ) *A. Mileti*· δ) *... vicecancellarius*· ε) *Magister Hospitalis Hierosolymitani. Placet nobis presentes literas executioni demandari. Datum in palatio nostro die penultima iulii*· ς) *... .. 1579*· ζ) *Γρηγορίου ΙΓ'*· η) δυσανάγνωστα, σὲ πολλὰ σημεία ἐξίτηλα, δύο σημειώματα.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 236, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 403-404 ἀρ. XVI· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 143 ἀρ. 32.

Gregorius papa XIII

Universis Christi fidelibus praesentes literas inspecturis salutem et apostolicam benedictionem. Ad augendam fidelium religionem et animarum salutem procurandam pia charitate intenti et ut monasterium sancti Ioannis Evangelista, ordinis sancti Basilii, situm in insula de Patmos, in qua dictus sanctus Ioannes Evangelista Apocalipsim scripsit et ab infidelibus valde et diversi modi defatigatum illiusque ecclesia in debita vener[a]tione habeantur et a Christi fidelibus congruis frequentetu[r] honoribus ipsique Christi fideles eo libentius devotionis causa ad dictam ecclesiam se confluant, quo exinde dono celestis gratiae uberius cog[n]overint se esse refertos de Omnipotentis Dei misericordia [ac] beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi omnibus et singulis Christi fidelibus vere penitentibus et confessis, qui dicta[m] ecclesiam durante decennio proximo devote visitaverint et i[bi]dem pias ad Deum praeces effuderint seu pro necessitatibus et aliis oneribus ipsius monasterii elemosinas erogaverint aut miserint pl[e]nariam omnium peccatorum suorum indulgentiam et remis[s]ionem aposolica auctoritate tenore praesentium misericorditer in Domino concedimus et elargimur, praesentibus ad dictum decennium tantu[m] duraturis.

Datum Romae, apud sanctum Petrum, sub annu[lo] Piscatoris, die XXV maii, MDLXXV, pontificatus nostri anno quarto.

Alexandro Pelregrinus

18

Breve τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Ε΄

1614, 23 Ὀκτωβρίου

Ρώμη, βασιλική *santa Maria Maggiore*

Ὁ πάπας Παῦλος ὁ Ε΄ συστήνει στὸν Μεγάλο Μάγιστρο τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Alofio de Wignacourt, τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς τῆς Πάτμου καὶ τοὺς λαϊκοὺς τοῦ νησιοῦ, τοὺς ὁποῖους μαζί με τὰ πλοῖα τους ἔχει θέσει κάτω ἀπὸ τὴν παπικὴ προστασία, καὶ προτρέπει τὸν Μάγιστρο νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσει με εὐνοϊκὸ τρόπο.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,233 × 0,435. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή (ὀπὲς στὴν πρώτη ὀριζόντια δίπλωση). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ πάπα PAVLVS P(A)P(A) V γραμμένο με κεφαλαῖα γράμματα. Στὸ ἐπάνω ἀριστερὸ περιθώριο κέρινη στρογγυλή, με δυσδιάκριτη παράσταση, σφραγίδα, διαμέτρου 3 ἐκ., ποὺ συγκρατεῖται στὴν περγαμηνὴ κυκλοτερῶς με σχοινί. Στὸ πίσω μέρος ἡ διεύθυνση: *Dilecto filio Alophio de Wignacourt, hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani Magno Magistro*, καὶ σημειώματα: α) ὀρισμὸς τοῦ μακαριστάτου εἰς τὸν μεγαμάστορα νὰ μὴν πειραζοῦσι τὸ μοναστηρι 1614· β) Παύλου Ε΄· γ) Παύλου τοῦ Ε΄.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 154-155 ἀρ. 17 καὶ περίληψη σ. 141, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 413 ἀρ. XXVII [διόρθ. ἀντὶ XXVIII].

Paulus papa V

Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecerunt dilecti filii, monaci et laici insulae Patmos Aegaei maris, quod licet ipsi fideles sint ac in gratia et communione sedis apostolicae divina gratia vivant ac triremes seu alia navigia istius Hospitalis, cum a[d] [e]os divertunt, benigne excipiant ac humaniter tractent, quibus possunt iuvando nihilominus pro beneficiis maleficia interdum recipiunt et ab eis iniuriis et damnis afficiuntur contra christianae charitatis et iustitiae debitum. Quapropter Nobis humiliter supplicari fecerunt, ut illis aliquo opportuno remedio providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, quibus omnium Christi fidelium cura incumbit, cupientes ut iuste et pie omnes vivant et a proximo ledendo abstineant nec dubitan-

tes, quin haec absque tua scientia committantur et quin tu ne perpetrentur in posterum pro tua pietate et officio provisurus sis et omnino facturus, ut Christi fideles huiusmodi, qui in infidelium potestate misere degunt a fratribus et hominibus istius Hospitalis beneficiis potius afficiantur, prout debetur ab omnibus fidelibus, praesertim a religiosis tibi eodem monachos et laicos commendamus, sperantes commendationem huiusmodi Nostram tantum illis profuturam, ut de triremibus et aliis navigiis presentis conqueri amplius non possint, sed potius Hospitalis ipsius personas laudare, quod et tuo officio conveniens et Deo acceptum Nobisque et apostolicae sedi gratissimum erit.

Datum Romae, apud sanctam Mariam Maiorem, sub annulo Piscatoris, XXIII octobris MDCXIII, pontificatus nostri anno decimo.

S. Cobellutius

19

Breve τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Η΄

1631, 5 Δεκεμβρίου

Ρώμη, [βασιλική] ἀγίου Πέτρου

Ὁ πάπας Οὐρβανὸς ὁ Η΄ γράφει στὸν ἀρχιεπίσκοπο Κρήτης [Παῦλο] ὅτι ἡ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ὅπως τὸν εἶχαν πληροφορήσει οἱ μοναχοί, ὑφίσταται συχνές ἐπιδρομές ἀπὸ χριστιανούς, μὲ ὀλέθριες γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς μοναστικῆς κοινότητος συνέπειες. Ὁ πάπας καλεῖ τὸν ἀρχιεπίσκοπο νὰ φροντίσει ὥστε νὰ ἀποτρέπονται ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς μονῆς καὶ νὰ δώσει ἐντολὴ νὰ ἐπιστραφοῦν στοὺς μοναχοὺς τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν λεηλατηθεῖ. Σὲ ὅσους δὲν συμμορφώνονται θὰ τοὺς ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ ἀφορισμοῦ.

Πρωτότυπο καὶ ἰταλικὴ μετάφραση:

Α) Πρωτότυπο. Περγαμινὴ 0,421 × 0,614. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλὴ (σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Ἀνθεμωτὴ ταινία περιθεῖ τὸ κείμενο. Δύο ἐγκοπὲς στὸ κάτω μέρος δηλώνουν τὴ θέση ἀπὸ ὅπου περνοῦσε ἡ μήρινθος, ἡ ὁποία συγκρατοῦσε τὴ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται. Στὸ κάτω μέρος, ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ, δύο ὑπογραφές δυσανάγνωστες καὶ σημειώμα: *Die tertia mensis februarii 1720, presentatum*

*fuit et est presens breve per reverendum patrem fratrem ser Paysium Sigalla, procuratorem generalem venerabilis conventus sancti Iohannis Evangeliste de Patmos, et receptum fuitque in actis civilibus sanctissime inquisitionis Melitensi registratum et ipsi presentanti restitutum iuxta decretatum domini domini proinq... et... in eo unde. Ita est. Ioa-chim Gristi, sanctissime inquisitionis Melitensi cancellarius. Στὸ πίσω μέρος, σημειώματα: α) *Ferdinandus...* β) *Οὐρβανοῦ ὀγδόου* γ) με σύγχρονη γραφή *Πάπα, 1637* (διαγραμμ.), με μολύβι 1631.*

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 155-156 ἀρ. 18 καὶ περίληψη σ. 141 (ἔκδ. πρωτοτύπου, με λανθασμένη χρονολογία 1630 ἀντὶ 1631), MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 415-416 ἀρ. XXIX.

Β) Μετάφραση ἀπὸ τὰ λατινικὰ στὰ ἰταλικά, με μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Παύλου. Χαρτί (δίφυλλο) 0,270 × 0,190. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ πίσω μέρος, μεταγενέστερα σημειώματα: α) με μολύβι *μετάφρασις εἰς τὴν ἰταλικήν* β) *Πάπας*.

Urbanus, episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri, archiepiscopi Cretensi, seu dilecto filio, eius vicario in spiritualibus generali, salutem et apostolicam benedictionem. Ex pastoralis officii nobis ab alto commissi debito monasterium et aliorum religiosorum locorum quorumlibet et personarum, quae in illis Altissimo sub suavi religionis iugo famulantur, indemnitati libenter intendimus earumque personarum vota ad id tendentia favoribus prosequimur opportunis. Exhibita siquidem Nobis nuper pro parte dilectorum filiorum, abbatis et conventus monasterii sancti Ioannis Evangelistae insule Patmos, ordinis sancti Basilii, nullius diocesis provinciae Constantinopolitane, petitio continebat, quod nonnulli iniquitatis filii animarum suarum salutis immemores. Deique timore postposito bona ad dictum monasterium illiusque monachorum, qui sub regulari observantia dicti ordinis in dicto monasterio vitam ducunt, usus pertinentia sepius furtive et violenter subtrahere et occupare ipsosque, abbatem et conventum in grave eorum et dicti monasterii praedudicium illis spoliare praesumunt. Quare pro parte abbatis et conventus huiusmodi Nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus eorum ac praefati monasterii indemnitati illiusque bonorum conservationi in premissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur praefatum abbatem et singulare persona conventus huiusmodi a quibusvis ex-

communicationis, suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et penis a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum presentium dumtaxat consequendum harum serie absolventes et absolutos fore censentes, huiusmodi inclinati fraternitati tue, frater archiepiscopo, cum sicut abbas et conventus prefati asserunt, ordinariis vicinior existas, seu discretioni tue, fili vicarie per apostolica scripta mandamus, quatenus omnibus et singulis Christi fidelibus tam earundem partium incolis, quam aliis quibuscumque, cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis vel conditionis existant, ne de cetero sub excommunicationis pena res et bona cuiuscumque generis et qualitatis existentia ad dictum monasterium illiusque monachorum usus pertinentia et spectantia, quovis quaesito colore vel ingenio per se vel alium seu alios furari aut iniuste capere vel occupare seu eis quovis modo spoliare aut similia perpetrantibus consilium, auxilium vel favorem prestare audeant seu praesumant, auctoritate presentium inhibeas et illa ad presens occupantibus, dummodo tenor presentium servatis servandis illis prius notificetur et intimetur, ut illa eisdem abbati et conventui restituant eadem auctoritate precipias et mandes, non obstantibus quibusvis constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut de cetero perpetuis futuris temporibus saltem semel in anno tenor earundem presentium publicetur ac earundem copia et exemplar authenticum ad hoc, ut ille ad omnium notitiam pervenire possit, in locis solitis et consuetis affigatur.

Datum Rome, apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo sexcentesimo trigesimo primo, quinto decembris, pontificatus nostri anno nono.

Μετάφραση

Urbano, vescovo servo de servi de Dio. A Paolo, arcivescovo di Candia ed all'amato figlio in spirituale, suo vicario generale, salute ed apostolica benedictione. Per debito del officio pastorale a Noi commesso dal cielo volontieri habbiamo a cuore l'indemnità de monasteri ed altre chiese qualsivoglia luogo e delle persone che sotto il soave giogo della

religione servono in quelli all'Altissimo e con opportuni fuori non tralasciano d'aggiutare i desiderii di dette persone circa questi particolare. Poiché nuovamente c'è stato presentato per parte degli dilette figli, abbate e convento del monastero di san Giovanni Evangelista, dell'ordine di san Basilio, dell'isola di Patmos, di niuna diocesi della provintia Constantinopolitana, un memoriale che conteneva che certi figliuoli dell'iniquità, scordevoli della salute dell'anime loro postposto il timore d'Iddio, spesse volte furtivamente e per forza ardiscono levar ed occupare gli beni pertinenti a detto monastero ed ad uso de monaci che sotto regolare osservanza vivono in quello e che anco hanno ardire e spogliare di quelli l'istesso abbate e convento con gran pregiutito e loro e del monastero, onde per parte di detto abbate e convento siamo stati humilmente pregati che con benignità apostolica ci degnasimo provvedere opportunatamente all'indemnità loro e di detto monastero ed alla conservatione di beni di quello nelle cose sopradette. Noi dunque per tenore della presente, assolvendo e dichiarando assoluti il prefato abbate e ciascheduna persona di detto convento da qualsivoglia scomunica, suspensione, interdetto ed d'altre ecclesiastiche sentenze e censure fulminate per qualsivoglia causa sive a iure sive ab homine, se da alcuna si trovano ligati solamente ad effetto di conseguire le presenti inchinati a simili preghiere, comandiamo per scritti apostolici alle fraternità vostra o fratello arcivescovo, essendo (come dicono il detto abbate e convento) il più vicino vescovo ovvero alla discretionem del figlio vostro vicario generale che prohibischi a tutto e ciascheduno christiano si dell'isole di quelle parti, come a qualsivoglia altro sia di che dignità, stato, grado, ordine e conditione sivoglia che per l'avenire sotto pena di scomunica non ardischino ne presumino sotto qualsivoglia cercato colore o pretesto per se stesso o per altri rubbare o ingiustamente pigliare o occupare o spogliare in qualsivoglia modo gli sopradetti di detti beni, ne dare consiglio, aiuto, favore a quelli che fanno simili cose. Con l'istessa autorità, ordini e commandi a quelli che al presente occupano detti beni, purché servatis servandis gli sii prima intimato e notificato il tenore delle presenti, che gli restituiscino a detti abbate e convento, non obstante qualsivoglia ordine e constitutione apostolica o qualsivoglia altra cosa in contrario. Vogliamo ancora che gl'avenire

in perpetuo si publichi il tenore delle presenti ameno una volta l'anno e che la copia esemplare delle presenti autentiche siino attaccate ne' luoghi soliti e consueti, aciò possino venire in notitia de tutti.

Data in Roma, in san Pietro, l'anno dell'incarnatione del Signore 1631 a 5 dicembre e del nostro pontificato l'anno nono.

20

Όρισμός του καρδινάλιου Francesco Barberino

1633, 14 Σεπτεμβρίου
Ρώμη

Ό καρδινάλιος Francesco Barberino, αναπληρωτής καγκελλάριος της Ρωμαϊκής εκκλησίας, γνωστοποιεί στις ύγειονομικές υπηρεσίες και στους άλλους αξιωματούχους της εκκλησίας ότι οι μοναχοί της μονής αγίου Ιωάννου του Ευαγγελιστού της Πάτμου Ιάκωβος Πάγκαλος και Ιερόθεος Βιτάλης πρόκειται να αναχωρήσουν από τη Ρώμη, για να μεταβούν στη Μεσσήνη και από εκεί να επιστρέψουν στο μοναστήρι τους. Ό καρδινάλιος δίδει έντολή να διευκολύνουν τους μοναχούς, επιτρέποντας την ελεύθερη διέλευση σ' αυτούς και στα πράγματα που μεταφέρουν.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,181 × 0,258. Διπλώσεις δύο κάθετες, δύο οριζόντιες. Διατήρηση κακή (σητόβρωτο, όπές, τó μελάni έχει σέ πολλά σημεία διαπεράσει τó χαρτί). Μελάni καστανόχρωμο. Τó κείμενο γραμμένο στην πρόσθια επιφάνεια. Στο κάτω μέρος, στο κέντρο, έκτυπη στρογγυλή σφραγίδα, με παράσταση του οικοσήμου του καρδινάλιου· κυκλωτερώς ή επιγραφή: FRANCISC(US) CARD(INALIS) BARBERINUS S(ANCTAE) R(OMANAE) E(CCLESIAE) VICECANCELLARIUS. Στην κάτω γωνία άριστερά, σύγχρονο σημείωμα: Διαβατήριο.

Έκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 167 άρ. 42 και περίληψη σ. 145, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 416-417, άρ. XXXI.

Frances[co] d[i] San Lorenz[o] in Damas[o], diacono cardinale Barberino, della Santa Romana Ecclesia vicecancellario [e] di tutt[o] lo stat[o] ecclesiastico soprintendente generale.

Partend[osi] da questa città, per trasferirsi in Messina e di là per ritornare al loro monastero di san Giovanni Evangelista del[l'isola] di

Patm[os], don Giac[o]m[o] Pang[alo] e Ge[roteo] Vitale, monaci dell' ordine di san Basilio, [c]ommandiamo à tutti i governatori commissarii della sanità et altri offitiali dell[o] sta[to] ecclesiastico à lasciarli li[be]ramente passare dapertutto [c]on tutte le loro [robb]e et arne[si], purché sec[o] portin[o] l[e] solite fedi della sanità et à [tr]attarli anche cortese- mente e preghiam[o] in oltre i ministri di quei precipi, per lo stato de quali à loro converrà di passare, ad usarli i medesimi termini di cortesia per obligar noi a fare l'istesso con i raccomandati da loro.

Datum in Roma, questo dì 14 settembre 1633.

Francesco cardinale Barberino

G. Nico[lo] ... *ghiotti, secretario*

21

Breve τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ Η΄

1633, 30 Σεπτεμβρίου

Ρώμη, [βασιλική] *santa Maria Maggiore*

Ὁ πάπας Οὐρβανὸς ὁ Η΄ χορηγεῖ ἄδεια στοὺς μοναχοὺς [τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου] νὰ πουλήσουν ἀκίνητα στὴ Μεσσήνη, τὰ ὁποῖα εἶχε ἀφήσει μὲ τὴ διαθήκη του στὸ μοναστήρι ὁ Γεώργιος Ραφελίνος [βλ. πιὸ κάτω]. Ἡ διαχείριση τῶν περιουσιακῶν αὐτῶν ἀγαθῶν παρουσίαζε δυσκολίες, λόγω τῆς γεωγραφικῆς ἀπόστασης μεταξὺ τῆς Πάτμου καὶ τῆς Μεσσήνης. Ἡ ἄδεια χορηγεῖται παρὰ τὶς διατάξεις τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Β΄ καὶ ἄλλων προκατόχων του παπῶν, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ἀπαγορεύεται ἡ ἐκποίηση ἐκκλησιαστικῆς ἀκίνητης περιουσίας.

Πρωτότυπο. Περιγραμμένη 0,250 × 0,430. Διπλώσεις πέντε κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ πάπα VRBANVS PP. VIII γραμμένο μὲ κεφαλαῖα γράμματα καὶ μὲ ζωηρότερο μελάνι. Στὸ πίσω μέρος, στὴν ἐπάνω δεξιὰ γωνία, περιφέρεια μὲ ὑπολείμματα κερικοῦ, διαμέτρου 3,6 ἐκ., δηλώνει τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται. Στὸ πίσω μέρος, ἡ διεύθυνση *Dilectis filiis Jacobo Pangalo et Dorotheo Vitali, monachis monasterii Sancti Ioannis Insule de Patmos*, καὶ μεταγενέστερα σημειώματα α) *Οὐρβανοῦ τοῦ Η΄ 1633*· β) *Βούλλα*· γ) *Πάτμος*.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 167-168 ἀρ. 43 καὶ περίληψη σ. 145, *MM Acta et diplomata graeca*, σ. 417-418, ἀρ. XXII.

Urbanus Papa VIII

Dilecti filii, salutem et apostolicam benedictionem. Exponi Nobis nuper fecistis, quod vos a superioribus vestris ad civitatem Messanam ad capitum possessionem nonnullarum domorum monasterio vestro, cuius, ut asseritis dilectus filius noster Franciscus sancti Laurentii in Damaso, diaconus cardinalis Barberinus nuncupatus, Sua Reverendissima Excellentia vicecancellarius noster, secundum carnem ex fratre germano nepos, apud Nos et apostolicam sedem protector existit, a quondam Georgio Refilino relictarum missi estis. Cum autem, sicut eadem expositio subiungebat vobis dictas domus retinere damnosum sit, eo quod insula de Patmos, in qua dictum monasterium existit, a civitate predicta valde distat monasteriumque prefatum non potest semper commode mittere eos, qui responsiones annuas dictarum domorum exigant, et propterea easdem domus vendere earumque pretium, ut infra, investire posse summopere desideretis. Nos specialibus favoribus et gratis vos prosequi volentes et a quibusvis excommunicationis suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existitis, ad effectum presentium dum taxat consequent harum serie absolventes et absolutos fore censentes supplicationibus vestro nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, vobis, ut dictas domus uni seu pluribus personis meliorum conditionem offerentibus vendere ac pecunias inde proventuras in aliorum bonorum stabilium in partibus dictae insulae pro dicto monasterio emptionem convertere libere et licite possitis et valeatis, apostolica auctoritate tenore presentium, concedimus et indulgemus, non obstantibus felicis recordationis Pauli II et aliorum romanorum pontificum, praedecessorum nostrorum, de rebus ecclesiasticis non alienandis aliisque constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac dicti monasterii et illius ordinis etiam iuramento confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus caetrisque contrariis quibuscumque.

Datum Romae, apud sanctam Mariam Maiorem, sub annulo Piscatoris, die XXX septembris MDCXXXIII, pontificatus nostri anno undecimo.

M. A. Maraldus

Διαθήκη τοῦ Γεωργίου Ραφελίνου

[μετὰ τὸ 1624, πρὶν ἀπὸ τὸ 1633]

[Μεσσήνη]

Μὲ τὴ διαθήκη του, συνταγμένη στὴ Μεσσήνη, ὁ Γεώργιος Ραφελίνος (Ρεφιλίνος) ὀρίζει κληρονόμους τῆς κινητῆς καὶ ἀκίνητης περιουσίας ποὺ κατεῖχε στὴ Μεσσήνη καὶ στὴ Χίο τὴ γυναίκα του Ἄντωνία, κόρη τοῦ ποτὲ Νεαμονίτη *Cristinà* [Χριστινᾶ, Κριστινᾶ;], καὶ τὴν ἀδελφότητα τῆς ἀγίας Μαρίας τῶν Ἑλλήνων στὴ Μεσσήνη· τὴν πρώτη καθιστᾶ γενικὴ κληρονόμο καὶ τὴ δεύτερη εἰδικὴ κληρονόμο. Ἀφήνει χρηματικὰ ποσὰ στοὺς ναοὺς τῆς ἀγίας Μαρίας τῶν Ἑλλήνων, τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἀγίου Νικολάου τῶν Ἑλλήνων στὴ Μεσσήνη, στὸν ναὸ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων στὴ Νεάπολη καὶ στὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου Νέας Μονῆς (*de Niamoniti*) στὴ Χίο, γιὰ νὰ τελοῦνται μνημόσυνα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς ψυχῆς τῆς γυναίκας του μετὰ τὸν θάνατό τους. Ὅρίζει οἱ κληρονόμοι του νὰ εἰσπράξουν τὰ χρηματικὰ ποσὰ ποὺ τοῦ ὄφειλαν διάφοροι χρεωφειλέτες, εἰδικότερα ὁ γαμπρός του Γεώργιος Νευρίδης, σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τῆς γυναίκας του Παντούλας. Ἀφήνει χρήματα γιὰ τὴν προίκα τῆς ὀκτάχρονης ψυχοκόρης του Ἰωάννας, μὲ τὸν ὄρο νὰ παντρευτεῖ «σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῶν Ρωμαίων». Ἀφήνει, ἐπίσης, χρήματα στὴν Ἄννα, *eius create*, καὶ ἐλευθερώνει μετὰ τὸν θάνατό του τὴν ὑπηρέτριά του Μαρίνα. Στὴν περιουσία του περιλαμβάνεται σπίτι στὴ Μεσσήνη ποὺ εἶχε λάβει ἡ γυναίκα του ὡς προικῶ ἀπὸ μισὸ μὲ τὴν ἀδελφή της. Χωρίζει τὴν περιουσία του σὲ τρία μερίδια: τὸ πρῶτο ἐπιθυμεῖ νὰ περιέλθει στὴν ἀδελφότητα τῆς ἀγίας Μαρίας στὴ Μεσσήνη, μὲ τὸν ὄρο νὰ τελοῦνται λειτουργίες γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του καὶ αὐτῆς τῆς γυναίκας του ἀπὸ μοναχὸ τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, τὸ δεύτερο στὸν Λουκὰ Κόκκινο στὴν Χίο, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὸ διαθέτει γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἐκεῖ νοσοκομείου καὶ γιὰ νὰ παντρεύονται κοπέλλες, καὶ τὸ τρίτο στὴ μονὴ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ στὴν Πάτμο, μὲ τοὺς ὄρους νὰ τελοῦνται στὸ μοναστήρι ἐπιμνημόσυνες λειτουργίες καὶ ἡ εἴσπραξη τῶν ἐσόδων νὰ γίνεται κάθε χρόνο στὴ Μεσσήνη ἀπὸ ἐξουσιοδοτημένο γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν μοναχό. Ὅρι-

ζει οί εκπρόσωποι τῆς ἀδελφότητος τῆς ἀγίας Μαρίας νὰ φροντίζουν νὰ ἀνάβουν δύο λαμπάδες τὴν ἑορτὴ τοῦ ἀγίου Ἐλευθερίου καὶ τὸ Πάσχα μπροστὰ στὶς εἰκόνες τῶν ἀγίων Ἐλευθερίου καὶ Γεωργίου ποὺ βρίσκονται στὸν ναὸ τῆς ἀγίας Μαρίας. Στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἀδελφότητα τῆς ἀγίας Μαρίας στὴ Μεσσηνία πάψει νὰ ὑφίσταται ἢ πάψει νὰ ἀκολουθεῖ τὸ «ἑλληνικὸ δόγμα» καὶ γίνει καθολικὴ ἢ περιέλθει σὲ ἄλλη ἐθνότητα, ὀρίζει τὸ μερίδιό της νὰ περιέλθει στὴν πατμιακὴ μονή, μὲ τὸν ὄρο νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ ὄρου τῆς διαθήκης ποὺ ἀφορᾷ τὴ διάθεση περιουσιακῶν στοιχείων του στὴν Χίο, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἄναμμα κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ ἀγίου Ἐλευθερίου καὶ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα δύο λαμπάδων στὸν μοναστηριακὸ ναὸ, μπροστὰ στὶς εἰκόνες τῶν ἀγίων Ἐλευθερίου καὶ Γεωργίου.

Ἀντίγραφο ἀκέφαλο. Χαρτί (δεκαπέντε φύλλα μὲ ἀρίθμηση στὴν ἐπάνω γωνία δεξιά 2-15) 0,155 × 0,105. Διατήρηση καλή. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὰ φφ. 2r-15v στὰ λατινικά. Στὸ τελευταῖο φύλλο σύγχρονα σημειώματα: α) *Διαθήκη ἐμπόρου γραφεῖσα ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Σικελίας*· β) *α α 139 Πάτμος*.

[...] sanctis curie celestis amen, corpus vero suum cum cadaver fuit sepeliri iubsit in ecclesia sancte Marine Grecorum, huius urbis, in eius sepultura in ecclesia predicta pro cuius exequio et visiti voluit ipse testator quod rependi debeant per infrascriptam eius heredem universalem ad summam unciarum viginti pecuniarum in circa.

Et quia caput et origo cuiuslibet testamenti est hereditatis (;) institutio id circo predictus Georgius testator instituit, fecit, creavit et creat in eius heredem universalem prefatam Antoniam Cristina et Raffelino, eius predilectam uxorem, in omnibus et singulis bonis suis mobilibus et stabilibus, pecuniis, iocalibus aureis, argenteis, arnesiis domus, iuribus, actionibus pretensionibus successoribus, iuribus censualibus, bulibus et perpetuis nominibus debitorum, mercantiis, servis et aliis sese moventibus quocumque nomine nuncupentur seu nuncupari possint presentibus et futuris ubicumque existentibus et melius apparentibus et ad eum quemlibet spectantibus, cedentibus et pertinentibus de {presenti} pre...to presenti et de futuro virtute et auctoritate quorumcumque testamenti vinculorum, donationum, legatorum, codicillorum, iurium cauthelarum et scripturarum quarumcumque tam puplicarum quam privatarum et sine denique quovis iure, titulo, racione vel causa quomodocumque et quali-

tercumque necnon beneficiis, melioramentis, stantiis, edificiis et aliis per ipsum testatorem pro pre...to usque ad hodiernum diem factis et deinceps usque ad diem mortis ipsius testatoris faciendis in infrascripta medietate domus dotalis dicte Antonie, eius heredis universalis, ut supra, adhimendo ab ea ius quarte falcidie et tribellianicum de legatis et redditibus omnibus in presenti suo nuncupativo testamento salvis tamen legatis, fideicommissis, prohibitionibus et aliis infrascriptis quibus precedentibus et semper salvis et non altero nec alio modo.

Item predictus testator legavit et legat ecclesie sancte Marine Grecorum huius urbis Messine uncias duas pecuniarum pro una vice tantum solvendas per dictam eius heredem universalem, statim sequuta morte ipsius testatoris et hoc ad effectum ut cappellanus ecclesie predicte celebrare habeat et debeat tot missas pro anima ipsius testatoris suorumque peccatorum remissione.

Item legavit et legat uncias duas pecuniarum pro una vice tantum ecclesie sancte Catherine Grecorum huius predicte urbis Messine ad effectum ut patres dicte ecclesie celebrare habeant tot missas pro anima ipsius testatoris suorumque peccatorum remissione, solvendas per dictum eius heredem universalem, statim sequuta morte dicti testatoris.

Item legavit et legat ecclesie sancti Nicolai Grecorum huius predicte urbis Messine uncias duas pecuniarum pro una vice tantum ad effectum ut cappellanus ecclesie predicte celebrare habeat tot missas pro anima ipsius testatoris, solvendas per dictum eius heredem universalem, statim sequuta morte ipsius testatoris.

Item testator ipse dixit et declaravit atque declarat fuisse inter ipsum testatorem et dictam Antoniam Cristina et Raffelino, eius uxorem, contractum matrimonium ad usum Romeorum, celebratum manu nunc quondam notarii Michaelis Leffa Messinis die XIIo martii II indictionis 1573, et per ipsam Antoniam se ipsam dotando ac etiam et pro nunc quondam Sevasti Ca[r]afi et Cristina, eius novercam, olim eius tutricem et gubernatricem testamentariam dotate predicto testatori dotes infrascripte ... tota et integra medietas cuiusdam domus morate et solevate, site et posite in hac nobili urbe Messine in contrata Ianue olim Camiosarium seu della Porticella, tunc dicta di san Giovanni Battista, in pre-

sentim porta Victorina, confinantis ex parte orientis cum meniis eiusdem urbis, ex parte occidentis cum strata publica, ex parte septemtrionis cum domo tunc Michaelis Salicola et confinantis ad presens Antonelli Isalora Biscagno et ex parte meridei cum domo tunc quondam Iacobi Denti et modo Stefani Denti, que domus olim fuit prefati quondam Niamoniti Cristina et exinde pervenit prefate Antonie ac etiam et dicte Pantulle Cristina et Nevridi, sorori ipsius Antonie dictique testatoris sororie, uti filiabus et heredibus universalibus testamentariis predicti quondam Niamoniti Cristina, vigore testamenti per eum conditi in actis notarii Ioannis Aloysii Petra publici civitatis Neapolis, die XIIIo iulii prime indictionis 1573 et inventarii hereditarii in actis quondam notarii Michaelis Leffa die etc., exinde dicta domus divisa inter ipsas Antoniam et Pantullam, sorores, per acta quondam notarii Vincentii Cuglituri Messinis die etc., necnon et uncias centum nonaginta sex tt. 22 et gr. 18 per dictum testatorem habite et consequute de infrascriptis bonis raubis pecuniis iocalibus nominibus debitorum et aliis inferius expressandis, que fuerunt predicti quondam Niamoniti Cristina, eius soceri, post ipsius predicti eius soceri mortem perventam predictis Antonie et Pantulle, sororibus, hereditario nomine predicto et inter eas tunc temporis existentia in communi et pro indiviso pro equali portione s... quo ad uncias nonaginta duas tt. 5.12 pro una integra medietate predictae Antonie, eius uxori, nomine predicto perventa illarum unciarum centum octuaginta quatuor tt. 11.5 pecuniarum perventorum et perventorum ex pretio de liquido detractis omnibus expensis omnium illorum iocalium, bonorum mobilium, raubbarum, stiviliorum, domus et aliorum predicti quondam Niamoniti Cristina venditorum et liberatorum publice in incantu huius nobilis urbis Messine in mense martii 1574, prout apparet per acta dicti quondam notarii Michaelis Leffa, die etc., quo ad alias uncias triginta octo tt. 6.6 a Stamate Papadopulo in barrilis quatragesimo uno cum dimidio sardarum pro una integra medietate predictae Antonie, eius uxore, tangente nomine predicto omnium illarum pecuniarum per dictum quondam Stamatem debitarum predicto quondam Niamoniti Cristina, prout apparet virtute actus celebrati manu predicti quondam notarii de Leffa in predicto anno 1574 quo ad alias uncias decem habitas in die 4 augusti anni predicti 1574 a quon-

dam Pasquino Carata per parte Nicolai Bucier pro medietate dicte Antonie, eius uxori, nomine predicto tangente illarum unciarum viginti per dictum de Bucier predicto quondam Niamoniti Cristina, prout per dictum quondam Niamonitem declaratum fuit per dictum eius testamentum in actis predicti notarii de Petra publici Neapolis, die predicto XIIIo mensis iulii 1573, quo ad alias uncias decem et octo, tt. decem ab Andrea Mazarachi in tot cordoan... et quo ad uncias triginta octo ad complementum dictarum unciarum 196.22.18 ex pretio medietatis eidem Antonie, uxoris ipsius testatoris hereditario nomine predicti competentis omnium illorum bonorum stabilium, que fuerunt predicti quondam Niamoniti, existentium in civitate Chii, prout apparet virtute contractus venditionis bonorum predictorum stabilium, celebrati manu quondam notarii Angeli Guiduccio publici civitatis Chii, die XIIIo septembris 1584, prout predicta Antonia, uxor ipsius testatoris p..., ut supra, et heres universalis, ut supra, premissa omnia cum iuramento vera esse affirmavit et affirmat.

Item etiam predictus ipse Georgius testator dixit se soluisse pro computo dicte Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, tam proprie nomine quam hereditario dicto nomine dicti quondam Niamoniti Cristina, patris ipsius Antonie, uncias centum sexaginta sex infrascriptis personis s... uncias centum, tt. 13.15 monasterio sancte Marie de Niamoniti, existenti in insula Chii, pro medietate solvere tangente predicte Antonie dicto nomine illarum unciarum duarum tt. 23.10 per ipsum quondam Mamonitem [διάβ. Neamonitem] debitarum dicto monasterio tamquam olim procuratorem ipsius monasterii, ut patet virtute actus solutionis ipsarum pecuniarum celebrati in actis predicti quondam notarii de Leffa, die XVo augusti 1574. Item uncias duas Antonio Camereto pro medietate dicte Antonie tangente illarum unciarum quatuor, legatarum per predictum quondam Niamoniti per dictum eius testamentum venerabili ecclesie sancti Apostoli civitatis predicte Neapolis, prout apparet per actum solutionis dictarum unciarum duarum, factum in actis predicti quondam notarii de Leffa, die VIIIo maii 1575. Item uncias quinque tt. quatuor mastro Nicolao Marino pro medietate dicte Antonie, eius heredis universalis, dicto nomine tangente illarum unciarum decem et octo per ipsum Nicolaum expensarum et solutarum ac solutorum in dicta civitate

Neapolis pro medelis et expensis funeralibus predicti quondam Niamoniti, ut apparet per actum solutionis ipsarum pecuniarum, factum in actis predicti quondam notarii de Leffa sub die XXo septembris anni predicti 1575. Item uncias septem et tt. sex Michaeli pro medietate dicte Antonie dicto nomine tangente illarum unciarum quatuor decim debitarum per predictum quondam Niamoniti predicto Michaeli Alacci pro pretio quarundam cutrarum, prout apparet per actum solutionis pecuniarum predictarum, factum in actis predicti quondam notarii de Leffa, die XXIIIo februarii 1577.

Item etiam et similiter dictus testator dixit de suis propriis pecuniis et ad complacentiam dicte Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, presentis. ut supra, et cum iuramento hoc verum esse affirmantis se soluisse uncias septuaginta septem et tt. tres dicto Georgio Nevridi, eius sororio, viro dicte Pantulle Cristinà et Nevridi, sorori ipsius Antonie, inter alias dotes ipsius Pantulle virtute contractus matrimonialis ipsorum iugalium de Nevridi in actis dicti quondam notarii de Cuglituri, die etc., ac etiam et virtute cuiusdam actis quietationis deinde facti inter ipsum testatorem ac etiam et dictum Georgium Nevridi per acta dicti de Cuglituri die 27 septembris 1589 sub promissione ex tunc in exburzatione predictarum unciarum 77.3, facta per dictam Antoniam oretenus dicto testatori, ut similiter dicta Antonia predicta ut supra, suo predicto iuramento dixit et affirmavit eas et eos bonas ac bonos faciendi dicto testatori in omnem casum et eventum restitutionis dotium per dictum testatorem, eius virum, ut supra, ipsi Antonie restituendarum necnon et similiter dictus testator dixit expendisse et soluisse pro parte dicte Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, uncias decem pecuniarum pro quibusdam timpagniolis aliisque conciis et reparationibus per ipsum testatorem factis in predicta domo dicte Antonie, eius uxoris, ac etiam et dicte Pantulle in eius divisione, prout apparet per actum quietationis in actis dicti de Coglituri, die quo supra.

Item etiam dictus testator dixit similiter de suis propriis pecuniis nomine et pro parte dicte Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, soluisse dicto Georgio Nevridi, eius sororio, uncias viginti pecuniarum pro totidem aliis per ipsam Antoniam debitis predictis Georgio et

Pantulle Nevridi iugalium pro refectione in divisionibus factis domus predictae, stipulatis per acta dicti notarii de Coglituri in mense iunii 1592, necnon et similibet expendidisse uncias tresdecim et tt. tres pro medietate ipsi Antonie tangente illarum unciarum vigintisex et tt. sex per dictum testatorem ac dictum Georgium Nevridi expensarum et expensorum pro construendo quemdam murum et quoddam porticum in domo predicta predictae Antonie et dicte Pantulle, prout apparet in predicto actu quietationis, facto in actis predicti quondam notarii de Coglituri, die quo supra, et uncias triginta ad complimentum dictarum unciarum centum sexaginta sex pro totidem aliis per dictam Antoniam, eius heredem universalem, hereditario quo supra nomine predicti quondam Niamoniti, patris ipsius Antonie, debitis predicto testatori pro restante et ad complementum omnium illarum pecuniarum per ipsum testatorem tamquam procuratorem ipsius Antonie, eius uxoris et heredis universalis, et cons... virtute procurationis in actis predicti quondam notarii de Leffa, die etc., expensarum in lite per dictum testatorem facta annis presentis in civitate Ancone pro quadam navi que olim fuit quondam Antonii Barraci, de qua navi dictus quondam Niamoniti participabat de duobus caratis, que fuerunt maioris summe illarum pecuniarum, quas ipse testator procuratorio nomine recuperavit ab illis personis cum quibus faciebat litem predictam, prout de premissis omnibus ipsa Antonia, eius heres universalis predicta, ut supra, cum iuramento sibi constare dixit vera esse affirmavit et affirmat.

Item etiam predictus ipse testator dixit et declaravit atque declarat quod pro beneficando, meliorando et fabricando predictam dimidiam domum dotalem dicte Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, limitatam et confinatam expendit usque ad predictum diem secundum aprilis prime indictionis 1603 de propriis pecuniis ipsiusmet testatoris uncias quatricentas sexaginta unam et tt. quatuordecim, ut patet vigore actus relationis expertorum facti per acta dicti quondam notarii Stefani de Marzone dicto die secundo aprilis anni predicti 1603, in pede sive in margine dicte reciproce donationis in actis dicti notarii de Marzone dicto die XIIo septembris XIIe indictionis 1597, necnon et ultra pro edificando deinde his annis predictis in ipsa predicta dimidia domo quod-

dam balconum ferri ex parte littoris similiter expendit summam unciarum sexaginta in circa et deinde usque ad presentem diem expendit in ea pro faciendo partem facciate ex parte dicti littoris in strata noviter dicta Emanuela, iuxta formam modelli dicte nove strate, uncias ducentas in circa et ab hodie in antea usque ad finem fabrice facciate predicte et pro commodando et finiendo dictam dimidiam domum, iuxta modellum predictum, dixit testator ipse se expensurum nonnullam aliam pecuniarum summam, prout premissa omnia dicta Antonia, eius uxor et heres universalis p..., ut supra, cum iuramento vera esse affirmavit et affirmat et omnes pecunias predictas fuisse expensas et solutas manu ipsius Antonie de propriis pecuniis dicti testatoris, eius viri.

Item ipse testator dixit se consequi debere a predicto Georgio Nevridi, eius sororio, uncias quinquaginta pecuniarum, ut patet vigore contractus debitorii stipulati per acta notarii Nicolai Francisci Caruso Messinis, die 27 martii XIII indictionis 1600, in pede sive in margine cuiusdam actus elettionis expertorum pro extimando maragmata domus predicte electorum contra ipsum testatorem ac etiam dictum Georgium Nevridi stipulati per eadem acta de Caruso, die VIIo dicti mensis martii 1600.

Item dictus testator dixit qualiter his annis pretentis fuit et motalis per Antonellum Isalora Biscaino per regiam curiam stral...m huius nobilis urbis Messine tam super dicta dimidia domo dotali dicto testatori dotata quam super alia dimidia domo dotata ipsi Georgio Nevridi super certa frivola pretensione per dictum de Biscaino pretensa super tota predicta domo in qua curia fuit per ipsum testatorem litigatum per nonnullos menses etiam predictus Antonellus previdisset nullum ei fovere ius ab ea desistit cuius quidem litis processum sive scripturas dictus testator dixit habere in eius posse intus eius scripturas ideo testator ipse voluit et vult casu quo prefatus de Biscaino vel sui heredes et successores vellet seu vellent in quovis futuro tempore illam per eamdem curiam consequi sive in quovis alio iudicio de novo tentare quod dicta eius heres universalis seu infrascripti eius substituti habeat ac habeant litem predictam diffinire usque ad sententiam diffinitivam et hoc stante quod ipsi prefato Biscaino nullum fovet ius in quaquidem lite prefatus testator dixit expendisse de suis propriis pecuniis summam unciarum triginta quinque

tt. 12.18, quarum medietatem solvere tenetur dictus de Nevridi stante quod lis predicta fuit per dictum de Biscaino mota super tota ||domo|| predicta, ut superius expressatum est.

Item testator ipse dixit se per acta notarii Vincentii Labruto et Gaetano Messinis sub die 18 ianuarii V indictionis 1622, vendidisse et subiugasse Iohanne Baptiste de And<o>ria, Chiensi, nominibus prout in eius scripturis uncias tres tt. 26 et gr. 16 annales, secundum formam bulle, pro capitale unciarum quadraginta octo et tt. 20 et licet per dictum contractum subiugatorium appareat ipsum testatorem capitale predictum habuisse per tabulam pecuniariam huius urbis Messine ad mandatum eo tunc expeditum per regiam curiam stral...em pura veritas fuit et est quod ipse testator minime pecunias predictas habuit nec consequutus fuit, sed illas statim eo tunc ipse testator soluit et restituiti ipsi de Andoria et dictus contractus bulle eo tunc fuit per ipsum testatorem cum ipso predicto de Andoria factum fictitio et simulato modo ad effectum dictus de Andoria capiendi et elevandi pecunias predictas a dicta tabula, prout patet per actum declaratorium sive servationis indemnis causa premissorum ipsi testatori deinde factum per dictum Iohannem Baptistam ac etiam et Nicolaum de Andoria predictum et filium stipulatum per acta mei subscripti notarii, die 28 augusti Ve indictione 1622, rathificatum deinde per Angelam et Vincentium de Andoria, similiter filios ipsius Iohannis Baptiste s... .. quo ad dictam Angelam per acta notarii Nicolai de Portu publici Chii, die 26 octobris anni predicti 1622, et quo ad dictum Vincentium in phora Bizantii in actis cancellarie legati pro rege christianissimo in civitate Bizantii, sub die 25 novembris anni predicti 1622, rathificatum similiter deinde per Franciscum de Andoria similiter alterum filium dicti Iohannis Baptiste per acta mea suscripti notarii die VIIo ianuarii VIIe indictionis 1624, in margine dicti contractus servationis indemnis die quo supra, quas omnes predictas scripturas predictus testator dixit habere intus eius scripturas pro sui cauthela.

Item predictus testator legavit et legat pro una vice tantum Iohanne, eius filie anime, etatis annorum octo in circa, olim sibi donate per Stamatium Camarda per acta mei subscripti notarii, die etc., uncias triginta pecuniarum necnon et unum lectum raube sponsalitie pretii et valoris

unciarum centum, extimande secundum usum et consuetudinem huius urbis Messine, solvendas et consignandum ipsi Ioanne per dictam Antoniam, eius heredem universalem tempore matrimonii ipsius Ioanne et casu quo tunc temporis dicta eius heres universalis reperiretur mortua solvendas et consequendum s... .. quo ad dictas raubas s... lectum predictum supra bonis hereditatis dicte Antonie, eius heredis universalis, ut supra, de bonis hereditatis predictis in quibus ipsa Antonia fuit instituta heres universalis, ut supra, ab ipso testatore et dictas uncias triginta ab infrascripta confraternitate sancte Marine Grecorum huius urbis, herede particulare ipsius testatoris, prout infra volens ipse testator {ipse} quod matrimonium predictum tunc fieri debeat ad usum Romanorum cum pacto et conditione quod in casu separationis dicti matrimonii ob mortem dicte Ioanne tam non natis filiis legitimis et naturalibus de eius corpore et dicto legitimo matrimonio procreandis quam natis et premortuis vel existentibus et remanentibus post mortem dicte Ioanne et illis deinde omnibus mortuis quandocumque in quacumque etate minori sive maiori ab intestata sine filii legitimis et naturalibus, quod dicte dotes restitui debeant dicte Antonie, eius heredi universali, si tunc temporis dicta Antonia in humanis existet, si vero reperiretur mortua, restitui debeant s... .. quo ad dictam raubbam sponsalitiā heredibus et successoribus dicte Antonie et quo ad dictas uncias triginta dicte et infrascripte confraternitati sancte Marine Grecorum huius predictae urbis, eius herede particulari prout infra.

Item etiam testator ipse legavit et legat pro una vice tantum Anne, eius create, uncias quindecim pecuniarum solvendas post mortem dicte eius heredis universalis per dictam et infrascriptam confraternitatem sancte Marine Gregorum, eius heredem particularem, prout infra et hoc pro anima ipsius testatoris ac pro bonis servitiis per eam ipsi testatori prestitis.

Item etiam predictus ipse testator promisit et manumissit et a iugo et vinculi servitutis penitus exemit et liberavit ac liberat Marinam, eius servam christianam, et descendentes ab ea et tamquam libera et manumissa a die mortis ipsius testatoris in antea possit et valeat dicta Marina emere, vendere, contrahere testari donare in iudicio comparere et omnia alia facere prout quilibet homo liber civis romanus et sui iuris effectus fa-

cere potest et ultra testator ipse legavit et legat pro una vice tantum ipsi Marine uncias decem pecuniarum solvendas pre dictam et infrascriptam confraternitatem sancte Marine Grecorum, eius heredem particularem, prout infra expressabitur, necnon et unum lectum raube sponsalitie pretii et valoris unciarum viginti pecuniarum consequendum ipsum lectum supra bonis hereditatis dicti testatoris statim sequuta morte dicti testatoris et hoc pro Deo et eius anima suorumque peccatorum remissione.

Item testator ipse voluit et vult et expresse ordinavit et ordinat dicte Antonie, eius uxori et heredi universale, ut supra, ut sequuta morte ipsius testatoris deinde quamprimum erit possibile conficere habeat et debeat per manus publici notarii debitum inventarium et in eo apponere et describere facere omnia bona hereditaria ipsius testatoris et hoc pro omni bono respectu, ut semper videatur quanti valoris fuerit ipsius testatoris hereditas.

Item etiam testator ipse voluit et vult quod sequuta morte dicti testatoris deinde anno quolibet dicta Antonia, eius heres universalis, et post ipsius Antonie mortem infrascripta confraternitas sancte Marine Grecorum huius predicte urbis, eius heres particularis, ut infra, expendere habeat et debeat in omni die 18 mensis decembris imperpetuum uncias duas pecuniarum pro conficiendo sive celebrando intus dictam ecclesiam sancte Marine, huius predicte urbis Messine, festivitatem dicti sancti Eleutherii particularis advocati ipsius testatoris necnon et ultra anno quolibet imperpetuum emere habeat in omni festo Pasche resurrectionis domini nostri Iesu Christi duas torcias dimidii rotuli pro qualibet ipsarum easque accendere, videlicet unam ante imaginem dicti sancti Eleutherii et alteram ante imaginem sancti Georgii, existentes intus ipsam predictam ecclesiam sancte Marine, huius predicte urbis, onerando pro opere predicte conficiendo conscientiam dicte Antonie, eius heredis universalis, ut supra, et post ipsius Antonie mortem, conscientiam gubernatorem et confratrum confraternitatis predicte.

Item etiam predictus testator voluit et vult quod sequuta morte ipsius testatoris omnes merces et mercantie ipsius testatoris que tunc temporis reperirentur in domo ipsius ac etiam et quod deinde huc pervenient ex quacumque mundi parte pro computo dicti testatoris vendi debeant

per dictum eius heredem universalem cum voto et consilio Ioannis Paris, in quo testator ipse nimium confidit et pecunie perveniende ex pretio mercantiarum predictarum ac etiam et pecunie exigende ex debitoribus dicti testatoris una cum pecuniis ipsius testatoris, que post ipsius testatoris mortem reperirentur in domo ipsius testatoris depositari debeant per dictam Antoniam, eius heredem universalem, ut supra, in tabula huius nobilis urbis Messine ad nomen ipsius Antonie, eius heredis universalis ut supra, cum clausula et conditione quod non possint per dictam Antoniam a dicta tabula expendi amoveri volui transportari nec ad alium usum converti, nisi ad effectum illas erogandi in emptionem tot redditum bullalium seu bonorum stabilium cum interventu et presentia infrascriptorum eius fideicommissariorum coniunctim et non divisim seu cuiuslibet eorum in casu tamen absentie alicuius ex eis ad nomen dicte Antonie et post ipsius Antonie mortem ad nomen dicte et infrascripte confraternitatis sancte Marine Grecorum, huius predicte urbis, cum clausula tamen ponenda in contractibus talium emptionum quod casu reuolutionis bonorum seu reddituum predictorum iterum eorum pretium et capitale poni debeat in dicta tabula ad nomen dicte Antonie seu verius dicte confraternitatis casu quo tunc temporis predicta Antonia reperiretur mortua pro dicto effectum emendi redditus seu bona stabilia cum dicto interventu et sic toties fieri debeat quoties casus reuolutionis evenerit imperpetuum et in infinitum et non alterio nec alio modo de quibusquidem dimidia domo dotali, ut supra, beneficata ac beneficanda ac redditibus seu bonis stabilibus, ut supra, emendis prefatus ipse testator voluit et vult quod dicta Antonia, eius uxor et heres universalis, ut supra, sit et esse debeat mera usufrutuaria eius vita perdurante tantum et dumtaxat et post ipsius predicte Antonie mortem et per horam ante ipsius Antonie mortem in domo et pecuniis predictis sive in dictis redditibus seu bonis stabilibus casu quo de dictis pecuniis tunc temporis reperirentur empti dicti redditus seu bona stabilia succedat et succedere habeat et debeat dicta confraternitas sancte Marine Grecorum, huius urbis Messine, in contrata dicta delli Gallenari, quam predictus testator ex nunc pro tunc instituit et substituit in eius heredem particularem cum et sub infrascriptis tamen legatis, oneribus, fideicommissis et aliis inferius expressandis et non altero

nec alio modo et tantummodo possit et valeat ipsa predicta Antonia, eius heres universalis ut supra, disponere et testari de unciis ducentis pecuniarum tantum cui vel quibus ipsa Antonia voluerit tam in vita quam in articulo mortis etiam pro eius anima solvendis tamen post mortem ipsius Antonie et non antea et hoc de pecuniis predictis in dicta tabula depositatis si tunc temporis de eis non essent empti redditus seu bona stabilia seu verius solvendis in toto capitalibus bullalibus sive bonis stabilibus predictis, si tunc temporis de eis invenirentur empti dicti redditus seu bona stabilia, et casu quo predicta Antonia de dictis unciis ducentis non disponere, quod eo casu in dictis unciis ducentis succedant et succedere habeant et debeant astrictiores in gradu ipsius Antonie et non altero nec alio modo.

Item ipse predictus testator voluit et vult quod dicta confraternitas sancte Marine Grecorum, eius particularis heres, ut supra, teneatur et debeat post mortem dicte Antonie, eius heredis universalis, in qualibet hebdomada imperpetuum incipiendo a die mortis dicte Antonie celebrari facere in dicta ecclesia sancte Marine per cappellanum ecclesie predictae unam missam requiri pro anima ipsius testatoris ac predictae Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, pro qua missa celebranda voluit et vult ipse testator quod confraternitas predicta eiusque gubernatores et consilarii in quolibet actu electionis in quovis futuro tempore faciendo cappellani predicti ecclesie et confraternitatis predictae illum eligere teneantur et debeant ac debeat cum dicto onere celebrandi missam predictam in qualibet predicta hebdomada, prout dictum est, onerando in hoc conscientias confratrum, gubernatoris et consiliariorum predictorum, quem cappellanum per eos eligendum, ut supra, predictus ipse testator rogavit et rogat confratres et gubernatores ac consilarios predictos, ut eum in omni futuro tempore eligere habeant et debeant ac sit et esse debeat de monachis monasterii sancti Iohannis de Patimo in insula Patimi et non altero nec alio modo.

Item ipse testator voluit et vult quod dicta confraternitas sancte Marine Grecorum, huius predictae urbis, eius heres particularis, ut supra, sequuta morte dicte Antonie, eius heredis universalis ut supra, deinde ex fructibus anno quolibet intrandis ex domo predicta dotali ac redditibus

seu bonis stabilibus, ut supra emendis, sive ex fructibus domus predictae casu quo dicti redditus sive bona stabilia tunc temporis non fuissent empti sive empta in quibus prefata confraternitas fuit instituta heres particularis, ut supra, solvere habeat et debeat anno quolibet ipsimet confraternitati illas uncias tres et tt. 6 redditus anno quolibet secundum formam bulle ad quas et quos predictus ipse testator tenetur ipsi confraternitati virtute contractus bulle in actis notarii Petris Ortis Messinis, die etc., ac etiam et quod anno quolibet in perpetuum expendere habeat et debeat dictas uncias duas pro celebrando anno quolibet in perpetuum dictam festivitatem dicti sancti Eleutherii intus ecclesiam predictam sancte Marine necnon et similiter anno quolibet imperpetuum emere dictas duas torcias dimidii rotuli pro qualibet earum pro illis accendentis anno quolibet et imperpetuum in festo Pasquatis cuiuslibet anni s... unam ante imaginem dicti sancti Eleutherii et alteram ante imaginem sancti Georgii, existentes intus dictam ecclesiam sancte Marine et non altero nec alio modo.

Item etiam predictus testator voluit et vult quod confraternitas predicta sancte Marine et pro ea dicti eius gubernator et consilarii, qui in omne tempore erunt in dicta confraternitate, ex redditibus predictis eidem confraternitati, uti eius her... particulari, ut supra, intrandis deductis prius et elevatis ex eis anno quolibet dictis unciis tribus et tt. sex dicti iuris census bulle, ut supradicte confraternitati anno quolibet per dictum testatorem debendis ac dictis unciis duabus pro conficienda festivitate predicta sancti Eleutherii ac pecuniis predictis pro emendis dictis duabus torciis, ut supra, pro primo anno, numerando a die mortis ipsius Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, solvere et satisfacere habeat et debeat ac debeant supradicta legata per dictum testatorem facta dictis Ioanne, Anne et Marine, in secundo vero anno facere et complere habeant et debeant, ut dicitur, li segi seu assestiti di detta chiesa di sancta Marina, et in tertio et aliis subsequentibus annis anno quolibet imperpetuum et in infinitum elevatis supradictis unciis tribus et tt. sex dicti iuris census bulle predictae ac dictis unciis duabus pro conficienda anno quolibet imperpetuum festivitate predicta sancti Eleutherii ac pecuniis predictis pro emendis similiter anno quolibet imperpetuum dictis duabus

torciis, ut supra, ex restante pecuniarum predictarum intrandarum dicte confraternitati ex iuribus loheriorum domus predicte et redditibus et bonis stabilibus, ut supra, emendis sive ex dictis iuribus loheriorum domus predicte casu quo tunc temporis dicti redditus et bona stabilia non fuerunt empti sive empta fieri debeant per confraternitatem predictam anno quolibet imperpetuum tres equales partes et portiones, quarum una sit et esse debeat confraternitatis predicte sancte Marine, eius heredis particularis, ut supra, aliam vero testator ipse anno quolibet imperpetuum, ut supra, legavit et legat dicto monasterio sancti Iohannis Evangeliste de Patimo, in insula predicta Patimi, cum infrascripto tamen onere quod teneantur abbas et monaci dicti monasterii in qualibet hebdomada imperpetuum et in infinitum, incipiendo ab illa hebdomada in qua monasterium predictum idest abbas et monaci predicti habuerint notitiam de dicto legato celebrare seu celebrari facere in ecclesia dicti eorum monasterii binas missas requiri pro animabus dicti testatoris ac dicte Antonie, eius uxoris, onerando pro dictarum missarum satisfactione conscientias abbatis et monachorum predictorum monasterii predicti, que pecunie, ut supra, dicto monasterio legate, voluit et vult testator ipse quod solvantur hic Messine anno quolibet imperpetuum, ut supra, persone legitime pro monasterio predicto sancti Ioannis Evangeliste de Patimo et aliam tertiam partem considerans prefatus ipse testator quod inter cetera caritatis opera nil ad animarum salutem salubrius sit quam elemosinarum pias erogationes atque piis locis et usibus largiuntur et quod, sicut aqua ignem extinguit, ita et scelus peccataque per elemosinam extinguuntur, et maxime circa puellarum virginium maritagium, testator ipse legavit et legat pro opere infrascripto, idest voluit et vult ipse testator quod dicta tertia pars pecuniarum predictarum mitti debeat anno quolibet imperpetuum per confraternitatem predictam sancte Marine et pro ea per eius gubernatorem et consiliarios in civitate Chii Luce Petro Cocchino in quem testator ipse nimium confidit et post ipsius Luce longevos dies heredibus et successoribus ipsius Luce moribus et quod maior preferetur minori imperpetuum et in infinitum et deficientibus dictis heredibus moribus, ut supra, quod mitti debeat persone in quovis futuro tempore eligende per reverendissimum metropolitam dicte civitatis Chii et hoc ad effectum, ut

anno quolibet imperpetuum dicte pecunie dispensari et erogari debeant in dicta civitate Chii per dictum Lucam et in defectu ipsius Luce per dictos heredes mores dicti Luce s... .. per maiorem et heredibus predictis et in defectu heredum predictorum, per dictam personam eligendam per dictum reverendissimum metropolitam in infrascriptis operibus s... .. quo ad unciam unam egrotis morbi sancti Lazari quo ad aliam unciam unam pueris qui eiciuntur ad hospitale dicte civitatis Chii et quo ad restans in maritaggiu unius mulieris virginis egene, que non fuisset tunc nec tunc temporis sit, ut dicitur schiava ne serva di nessuno, volens etiam testator quod in secundo tertio et aliis subsequentibus annis non possint dicti gubernator et consiliarii confraternitatis predicte sancte Marine pecunias predictas mittere in dicta civitate Chii dicto de Petro Cocchino seu cui tunc temporis dictum onus habebit percipiendi pecunias predictas, nisi prius dicte confraternitati constabit anno quolibet imperpetuum per fidem dicti reverendissimi metropolitae sive ad modum illustris et reverendissimi domini episcopi dicte civitatis Chii authenticam cum literis testimonialibus et sigillo dicti metropolitae sive domini episcopi fuisse sequutum matrimonium antecedentis anni ipsius puelle et dispensatio in faciem ecclesie et non altero nec alio modo.

Item etiam ipse testator voluit et vult ac expresse ordinavit et ordinat quod casu quod absit dicta confraternitas in quovis futuro tempore extingueretur et non esset amplius in ecclesia predicta sancte Marine confraternitas predicta de ritho greca, prout ad presens est, aut de ecclesia sancte Marine iret in posse, ut dicitur della catholica, huius predicte urbis Messine, aut alterius nationis, tali casu eveniente aliquo ex casibus predictis, voluit et vult ipse testator quod in dicta medietate domus dotalis, ut supra, ac pecuniis predictis sive redditibus et stabilibus predictis, casu quo de dictis pecuniis fuerunt empti redditus et bona stabilia, ut supra, in quibus dicta confraternitas fuit instituta heres particularis, ut supra, succedat et succedere habeat et debeat dictum monasterium sancti Iohannis de Patimo in dicta insula Patimi, quod monasterium, casu predicto adveniente, testator ipse instituit et substituit in eius heredem particularem cum infrascriptis tamen oneribus s... .., mittendi dictum monasterium et pro eo abbas et monaci monasterii eiusdem anno quolibet

imperpetuum per modum, ut supra, in dictam civitatem Chii persone superius expressate dictam terciam partem pecuniarum perveniendam ex redditibus predictis, ut compleatur anno quolibet cum pecuniis predictis opus predictum, ut superius, per dictum testatorem expressarum est ac etiam celebrandi in totum tres missas requiri in qualibet hebdomada imperpetuum in ecclesia dicti eorum monasterii pro anima dicti testatoris ac dicte Antonie, eius uxoris, inclusis in ipsis tribus missis dictis duabus missis superius per dictum testatorem in antecedenti capitulo eidem abbati et monacis commissis et ordinatis ac etiam et celebrandi intus dictam eorum ecclesiam anno quolibet imperpetuum dictam festivitatem sancti Eleutherii necnon et similiter anno quolibet imperpetuum, emendo dictas duas torcias dimidii rotuli pro qualibet earum easque accedendi in omni festo Paschatis resurrectionis domini nostri Iesu Christi cuiuslibet anni antedictas imagines sancti Eleutherii et sancti Georgii intus predictam eorum ecclesiam dicti monasterii gravans predictus testator supra iis conscientiam dictorum abbatis et monachorum monasterii predicti.

Item ipse Georgius Raffelino, testator, instituit, fecit et creavit in eius fideicommissarios et exequutores dicti sui testamenti et in eo per eum dispositorum predictum Ioannem Paris, in quem prefatus ipse testator tamquam eius cordialissimum amicum confidit presentem cognitum et onus presentis fideicommissione in se voluntarie suscipientis necnon et cappellanum, qui tunc temporis et in omni futuro tempore erit ecclesie predictae sancte Marine, coniunctim et non divisim cum hoc, quod dictus cappellanus esse debeat ex monacis dicti monasterii sancti Iohannis de Patimo et casu quo dictus cappellanus ordinis predicti esset absens vel esset cappellanus et non esset ex monacis dicti monasterii quod pro eo tempore quod deficiet in dicta ecclesia cappellanus monasterii predicti sit et esse debeat fideicommissarius ipse Ioannes solus eiusque heredes et successores prout infra quibus quidem Ioanni et cappellano, ut supra, nisi in casu absentie ipsius cappellani seu in casu quo dictus cappellanus non esset ex dictis monacis dicti monasterii sancti Iohannis de Patimo prefatus ipse testator dedit et dat omni modum auctoritatem et potestatem interveniendi in emptionibus dictorum bonorum stabilium sive

redditum ut supra, per dictum eius heredem universalem, sive per dictam confraternitatem sancte Marine, eius heredem particularem, ut supra, emendorum quibus eius fideicommissariis, ut supra nominatis ac inferius nominandis, prefatus testator auctoritatem et potestatem dedit et dat sequuta prius morte dicte Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, ab inde in antea locandi, gabbelandi, arredandi ac dislocandi tam dictam dimidiam domum dotalem, ut supra, per dictum testatorem beneficatam quam bona stabilia, ut supra emenda ab illis personis pro eo tempore iure loherii ac sub illis pactis obligantibus et aliis eisdem eius fideicommissariis coniunctim et non divisim, ut supra, benevisis et placitis iuraque loheriorum predictorum ac annales redditus, ut supra emendos petendi, exigendi, consequendi, recuperandi et habendi et de receptis et habitis apocas et quasvis clausulas etiam finales ea ad complementum omnium annorum preteritorum faciendi iura sub quovis titulo cedi dictasque personas debitrices carcerandi et excarcerandi, sequestrandi, impediendi et expignorandi et pignora ad discursum vendendi exquitione causandi et casu quo dicte pecunie fuissent depositate sive depositarentur penes quosvis bancos tabulas curie officiales et personas quascumque ad nomen dictorum fideicommissariorum, sive heredi predictae vel altero quomodocumque et qualitercumque similiter percipiendi et habendi et de receptis et habitis apocas et quasvis clausulas faciendi, ut supra, et circa ipsarum recuperatione quasvis fideiussiones sub quibusvis verborum formis in quavis curia prestandi volens Georgius testator quod omnes predictae pecunie, ut supra, exigende et perveniende ex iuribus loheriorum predictorum | ac redditum predictorum a predicta die mortis dicte Antonie, eius uxoris et heredis universalis, ut supra, in antea imperpetuum et in infinitum pervenire habeant et debeant penes dictos eius fideicommissarios coniunctim et non divisim, ut supra, nisi in casu absentie alicuius ex eis seu casu quo cappellanus predictus non esset ex monacis dicti monasterii sancti Ioannis de Patimo, quo casu pro tempore tamen quod non esset cappellanus predictus seu absentie, ut supra, pervenire habeant penes alterum fideicommissarium et hoc ad effectum dicti fideicommissarii teneantur anno quolibet imperpetuum eas ad unguem dispensare et erogare in legatis, dispositionibus et aliis iuxta for-

mam presentis sui testamenti et non altero nec alio modo, et si opus erit pro premissis omnibus in quocumque iudicio et magistratu tam ecclesiastico quam seculari, coram quo seu quibus opus erit comparendi, citandi litem seu lites contestandi quodcumque iuramentum licitum et honestum prestandi, testes producendi, advocatos et procuratores in curia ordinandi et ordinatos amovendi iudices et officiales in suspectu allegandi et minus suspectos presentandi et ad omnes alios actus tam iudiciales quam extraiudiciales et substantiales faciendi ac cum plenaria libera et generali administratione et mandato in predictis et circa predicta et prout licuisset et liceret dicto testatori et facere posset dictus testator si tunc viveret et in humanis existeret et cum potestate etiam constituendi unum vel plures procuratores etiam cum potestate substituendi cum simili vel limitata auctoritate et potestate prout ipsis eius fideicommissariis coniunctim et non divisim, ut supra, videbitur et placuerit volens ipse testator, quod in casu mortis, quod absit dicti Ioannis Paris, eius fideicommissarii, ut supra, sint et esse debeant fideicommissarii coniunctim et non divisim cum dicto cappellano, ut supra, cum conditionibus superius expressatis ac cum auctoritatibus suprascriptis heredes et successores dicti Ioannis masculi tantum s... .. unus ex eis ordine successivo unus post alium, et quod maiori semper preferantur minori, excluso et penitus semper omni futuro tempore imperpetuum, exempto a dicto onere fideicommissariatus Ioanne Dominico Paris, filio dicti Ioannis Paris et descendentes ab ipso Iohanne Dominico, quem Ioannem Dominicum et descendentes ab eo prefatus testator voluit quod minime possit ac possint se immiscere in dicto tali onere fideicommissariatus contento in presenti suo nuncupativo testamento et non altero nec alio modo, volens ipse testator, casu quo hereditas dicti Ioannis Paris extingueretur, quod eo casu sit et esse debeat fideicommissarius dictus cappellanus ecclesie predictae sancte Marine ordinis predicti, qui in omni futuro tempore inveniretur in dicta ecclesia sancte Marine solus cum supradictis potestatibus superius expressatis et non altero nec alio modo.

Item ipse testator legavit et legat mihi subscripto notario uncias quatuor pecuniarum ponderis generalis pro una vice tantum pro confectione

et copia presentis sui nuncupativi testamenti per me traddende dicte eius heredi universali sequuta morte ipsius testatoris.

Item ipse predictus testator recognovit et recognoscit omnes et singulos eius affines et consanguineos in quocumque gradu affinitatis et consanguinitatis existentes venientes ad infringendum presens suum nuncupativum testamentum in tarenno uno pro quolibet eorum pro et de quibus teneant se contentos, solutos et satisfactos pro omni et quocumque iure eis et ipsorum cuilibet quomodolibet competenti et competituro de preterito presenti et futuro quomodocumque et qualitercumque quocumque nomine, iure, titulo, ratione vel causa pro quo et de quo se teneant tacitos, contentos et satisfactos et aliquid ultro petere consequi et habere non possint ab hereditate et supra bonis hereditariis ipsius testatoris et non altero nec alio modo.

Et hec est eius ultima voluntas quam valere voluit iure sui presentis nuncupativi testamenti et si non valeret vel non valebit iure testamenti valeat et valere debeat iure coddicillorum et si iure coddicillorum [non] valeret seu non valebit, valeat et valere debeat iure donationis causa mortis et si iure donationis causa mortis non valeret vel non valebit, valeat et valere debeat iure cuiuscumque alterius ultime voluntatis omnique alio meliori modo, quo melius de iure valere poterit aut valebit.

Presentibus ore proprio ipsius testatoris rogatis diacono doctore Gaspare Nasia c.m. Iohanne Greco Angelini et Petro Chichisiola, Panormitanis, Leonardo Putito, Georgio Serra, Petro Taraniti, Francesco Larosa, filio Augustini, et Francisco Giordano quondam Ioseph ...

Ex actis meis notarii Francisci testes innanti regii puplici Messine ...

22

Breve τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ ΙΑ'

1681, 28 Μαρτίου

Ρώμη, [βασιλική] ἀγίου Πέτρου

Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ ΙΑ' γράφει στὸν λατῖνο ἐπίσκοπο [Χίου] ὅτι, ὅπως τὸν εἶχαν πληροφορήσει ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου

τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, τὸ μοναστήρι τους ὑποφέρει ἀπὸ συχνές πειρατικές ἐπιδρομές, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀντιμετωπίζει σοβαρὰ οἰκονομικὰ προβλήματα. Ὁ πάπας καλεῖ τὸν ἐπίσκοπο νὰ φροντίσει ὥστε νὰ μὴν ἐνοχλεῖται στὸ ἐξῆς ἡ μονὴ ἀπὸ ἐπιθέσεις εἰς βάρος τῆς μοναστικῆς κοινότητος καὶ νὰ δώσει ἐντολὴ νὰ τῆς ἀποδοθοῦν τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν λεηλατηθεῖ, μὲ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ σὲ ὅσους δὲν συμμορφωθοῦν. Ὁ πάπας μνημονεύει τοὺς προκατόχους τοῦ πάπες Πίο τὸν Β' καὶ Οὐρβανὸ τὸν Η', οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀπολύσει παρόμοια προνομιακὰ ἔγγραφα ὑπὲρ τῆς πατμιακῆς μονῆς [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 15, 19].

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,28 × 0,37. Διπλώσεις πέντε κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ πάπα INNOCENTIVS PP. XI γραμμένο μὲ κεφαλαῖα γράμματα καὶ μὲ ζωηρότερο μελάνι. Στὸ πίσω μέρος, στὴν ἐπάνω γωνία δεξιά, περιφέρεια μὲ ὑπολείμματα κεριοῦ, διαμέτρου 3,2 ἐκ., δηλώνει τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται. Στὸ πίσω μέρος, ἡ διεύθυνση *Venerabili fratri episcopo Chiensi seu dilecto filio, eius vicario, in spiritualibus generalis*, καὶ τὰ σημειώματα: α) μεταγενέστερη γραφὴ *Ἰννοκεντίου Ια περὶ τοῦ νὰ μὴν ἐνοχλῶσιν οἱ πειραταὶ τὴν Μονήν, πρὸς τὸν ἐν Χίῳ Δυτικὸν ἐπίσκοπον* β) 1681· γ) μεταγενέστερη γραφὴ *Πάτμος*· δ) αα 146.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 157-158 ἀρ. 20 καὶ περίληψη σ. 142 (μὲ λανθασμένη ἡμερομηνία 27 ἀντὶ 28 Μαρτίου), MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 421-422 ἀρ. XXXVIII.

Innocentius Papa XI

Venerabilis frater seu dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem. Pro pastoralis officii Nobis ab alto commissi debito monasteriorum et aliorum locorum regularium, quorumlibet personarum, quae in illis Altissimo sub suavi religionis iugo famulantium, indemnitati libenter intendimus ipsarumque personarum vota ad id tendentia favoribus prosequimur opportunis. Nuper, si quidem pro parte dilectorum filiorum, abbatibus et conventus monasterii sancti Ioannis Evangelistae insulae Patmos, ordinis sancti Basilii, nullius diocesis provinciae Constantinopolitanae, Nobis expositum fuit, quod nonnulli iniquitatis filii animarum suarum salutis immemores Deique timore postposito bona ad dictum monasterium illiusque monachorum, qui sub regulari observantia ordinis praefati in dicto monasterio, vitam ducunt, usus pertinentia saepius furtive et vio-

lenter subtrahere et occupare ipsosque abbatem et conventum in grave eorum et dicti monasterii preiudicium illis spoliare praesumunt. Quare pro parte abbatis et conventus eorundem Nobis fuit humiliter supplicatum, ut eorum et praefati monasterii indemnitati illiusque bonorum conservationi in praemissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur ipsos exponentes specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes et eorum singulares personas a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt ad effectum presentium ei in consequentiam harum serie absolventes et absolutas fore censentes, huiusmodi supplicationibus inclinati ac felicitis recordationis Pii II et Urbani VIII, romanorum pontificum, predecessorum nostrorum, qui monasterii supradicti indemnitas similiter consuluerunt, vestigiis inhaerentes fraternitati tuae, frater episcopo, qui (ut asseritur) ordinarius vicinior sive unus ex vicinioribus ordinariis, gratiam et communionem huius sanctae sedis apostolicae habentibus existis, seu discretioni tuae, filii vicarie, per praesentes committimus et mandamus, quatenus omnibus et singulis Christi fidelibus tam earundem partium incolis, quam aliis quibuscumque, cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis vel conditionis existant, ne de coetero sub excommunicationis poena res et bona cuiuscumque generis et qualitatis existentia ad dictum monasterium illiusque monachorum usus pertinentia et spectantia, quovis quaesito colore vel ingenio per se vel alium seu alios furari seu iniuste capere vel occupare seu monasterium vel monachos ipsos eis spoliare aut similia perpetrantibus consilium, auxilium vel favorem praestare audeant seu praesumant, auctoritate nostra apostolica inhibeas et illa ad praesens occupantibus, dummodo tenor praesentium servatis servandis illis prius notificetur et intimetur, ut illa eisdem abbati et conventui restituant, eadem auctoritate praecipias et mandes, non obstantibus quibusvis constitutionibus et ordinationibus apostolicis caeterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut de caetero perpetuis futuris temporibus per insulam Patmos praedicta saltem semel in anno tenor earundem praesentium publicetur et illarum copia seu exemplum authenticum ad hoc, ut illae ad omnium no-

titiam pervenire possint, in locis solitis et consuetis insulae huiusmodi affigatur.

Datum Romae, apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XXVIII martii MDCLXXXI, pontificatus nostri anno quinto.

J. S. Scassin

23

Βούλλα τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ΄

1573, 23 Ἰανουαρίου ~ 1720, 3 Φεβρουαρίου

1573, 23 Ἰανουαρίου (10 καλένδες Φεβρουαρίου)

Ρώμη, [βασιλική] ἀγίου Πέτρου

Ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ΄ παροτρύνει ὅλους τοὺς χριστιανοὺς νὰ βοηθήσουν οἰκονομικὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, Γεδεών καὶ Βλάσιο, ποὺ εἶχαν ἔρθει στὴν παπικὴ αὐλὴ καὶ τὸν εἶχαν πληροφορήσει ὅτι ἡ μονὴ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν καταπίεση τῶν Τούρκων.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,288 × 0430. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, δύο ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ πίσω μέρος σημεῖωματα: α) *Recepta apud c... scriptarum*· β) *Βούλλα πάπα Γρηγορίου ΙΓ΄ ἐν ἔτει 1573*· γ) *ἐκδέδοται*. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, ἀπηρωρημένη μὲ μεταξωτὴ κίτρινη μῆρινθο στρογγυλὴ μολύβδινη σφραγίδα, διαμέτρου 3,8 ἐκ., ποὺ ἀπεικονίζει στὸν ἐμπροσθότυπο σταυρὸ μὲ δύο ἐκατέρωθεν κεφαλὰς ἀνδρῶν καὶ στὸν ὀπισθότυπο ἐπιγραφή GRE/GORIVS/PAPA/XIII.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 165-166 ἀρ. 31 καὶ περίληψη σ. 143, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 402-403.

Gregorius episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus presentes has inspecturis salutem et apostolicam benedictionem. Licet in desideriis cordis nostri ea continue sollicitudo versetur, ut fidelium quorumlibet, eorum praesertim, quos adverse fortune conditio premit, quantum nobis ex alto conceditur, necessitati succuramus, tamen crescente in dies calamitosorum multitudine ad apostolicam sedem tanquam promptum et universalem periclitantium portum et singulare presidium de di-

versis mundi partibus recurrentium nequaquam per Nos ipsos eis succurrere valentes singulari erga illos misericordia commoti pia pro ipsis christianorum auxilia cogimur implorare. Nuper si quidem referentibus dilectis filiis, Gedeone, hierodiatcono, et Blasio, monacho monasterii sancti Ioannis Evangeliste insule Patmos, qui ad Nos et romanam curiam se contulerunt, accepimus quantas calamitates ipsum monasterium, nec non in eo degentes religiosi ab inexplebili Turcarum avaritia et crudelitate hactenus perpressi sint et ad quam inopiam, ut se ab ipsorum Turcarum molestiis redimerent, fuerint redacti ita, ut nisi eorundem religiosorum necessitatibus per Christi fidelium suffragia succurratur, facile futurum sit, ut ipsum monasterium, in quo licet in faucibus impiissimi christiani nominis hostis, Turcarum tyranni posito, hucusque Dei benignitate christiane religionis cultus fuit conservatus, deserere cogantur in cultus divini diminutionem et etiam christianorum, qui aliquando, ut Turcarum manus effugiant, eo appellunt et ab ipsis religiosis recipiuntur et charitative tractantur, manifestum discrimen. Quare Nos, qui illius vices licet immeriti gerimus in terris, qui ad centuplum pias largitiones sua pietate remunerat et fidelibus suis multo maiora, quam valeant promereri, retribuit, ad prefati monasterii eorundem religiosorum manutentionem summopere providi, omnes christianos principes, prelatos, ecclesiarum rectores nec non alios quoscumque utriusque sexus Christi fideles, quo possumus affectu hortamur in Domino et paterne requirimus, ut pietatis studio et misericordiae commodi pro dicti monasterii et eius religiosorum sustentatione et manutentione aliquod subsidium de bonis sibi a Deo collatis iuxta uniuscuiusque devotionem prompte ac libenter Gedeoni et Blasio predictis, vel eorum alteri presentes personaliter ostendenti erogare velint. Quod cum fecerint, statutum habeant, se copiosum a Redemptore nostro retributionis premium feliciter adepturos, presentibus ad triennium dumtaxat valituris.

Datum Rome apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo septuagesimo tertio, decimo kalendis februarii, pontificatus nostri anno secundo.

M... Dat...s

C... us Bellierus

1720, 3 Φεβρουαρίου

Με αίτηση τοῦ μοναχοῦ Παΐσιου Σιγάλα, ἐπιτρόπου τῆς μονῆς, ἡ βούλλα [μνημονεύεται ὡς *breve*] καταχωρίστηκε στὴν Καγκελλαρία τῆς Μάλτας.

Die tertia, mensis februaryi 1720 praesentatum fuit et est praesens breve per reverendum papatem, fratrem don Paysium Sigalla, procuratorem generalem venerabilis conventus sancti Ioannis Evangelista de Patmos et receptum, fuitque in actis civilibus sanctissimae inquisitionis Melitensis registratum et ipsi praesentanti restitutum iuxta decretatum reverendissimi domini pro inquisitoris et p... in eo ... Ita est.

Ioachim Pristi, sanctissimae inquisitionis Melitae cancellarius

IN NOMINE DOMINI I HV XPI

... quibusdam ... in ...

Et ego ...
 S. ...
 R. ...

Φωτ. βα. Συνυποσχητικό και αίρετοκρισιακή απόφαση (1448): βλ. έγγρ. αρ. Π 25

γ) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν
(Ρόδος-Μάλτα)

24

**Ἐπικύρωση ἀπόφασης ἀπὸ τὸν μεγάλο μάγιστρο
τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν**

1439, 5 Ἀπριλίου

Σπάραγμα ἐγγράφου. Σώζεται τμῆμα δεξιὰ καὶ τὸ κάτω μέρος μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν (ἡμικατεστραμμένη στρογγυλὴ σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ χαρτί). Διακρίνονται ἡ χρονολογία ... *aprilis MCCCCXXXIX*, τὰ ὀνόματα τοῦ Χριστοδούλου Οἰκονόμου, τοῦ Νικολάου καὶ τοῦ Γρηγορίου [πρβλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 25], τὸ ὄνομα τῆς μονῆς (*dicti monasterii de Palamossa*) καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νοταρίου Petrus Andree (*Et ego Petrus Andree, notarius predictam sententiam aprobo, prout continetur et est, scriptam manu mea*). Ὁ μάγιστρος τοῦ τάγματος ἐπικυρώνει τὴν ἀπόφαση (*Postquam anno quo supra et die quinta mensis aprilis reverendus et excellentissimus ... dominus noster magister sacre domus hospitalis suprascriptam sententiam laudavit et approbavit et in fidem et testimonium bullam consuetam su ... iussit*). Στὸ πίσω μέρος, σημείωμα: *αχρηστος γραφή*.

25

Συνυποσχετικὸ καὶ αἵρετοκρισιακὴ ἀπόφαση

1448, 24 Σεπτεμβρίου, ἰνδ. 11η
Ρόδος, ἀρχιεπισκοπικὸ Μέγαρο

Μεταξὺ τοῦ Ματθαίου, μητροπολίτη Μύρων, ἡγουμένου τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, καὶ τοῦ Μαγγαφᾶ, *κοντόσταβλου*, εἶχε ἀνακύψει διαφορὰ πού ἀφοροῦσε τὴν ἀκίνητη περιουσία, στὴν Κῶ, τοῦ ποτὲ Γεωργίου Οἰκονόμου, τὴν ὁποία διεκδικοῦσαν τὰ δύο μέρη. Κατὰ τῶν δύο δικαστικῶν ἀποφάσεων, οἱ ὁποῖες εἶχαν ἐκδοθεῖ στὴν Κῶ ὑπὲρ τῆς μονῆς, ὁ Μαγγαφᾶς εἶχε προσφύγει ἐνώπιον τοῦ μεγάλου μάγιστρος τῆς Ρόδου, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια

τῆς Κῶ. Μετὰ ἀπὸ συναίνεση, τὰ δύο μέρη ἀποφάσισαν νὰ ἀναθέσουν τὴν ἐπίλυση τῆς διαφορᾶς σὲ διαιτητές, ἐκλέγοντας γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κολοσσοῦ, τὸν ἐκκλησιαστικὸ προϊστάμενο τῶν ἀδελφῶν (*prior conventus*) καὶ τὸν Iohannes Ronconi [Rocondo;], δικαστὴ πρωτοδικείου Ρόδου. Ἡ ἀπόφαση τῶν διαιτητῶν, μὲ τὴν ὁποία διευθετήθηκε ἡ διαφορὰ καὶ μοιράστηκε ἡ ἀκίνητη περιουσία ἀνάμεσα στὰ μέρη, καταχωρίστηκε στὸ πρωτόκολλο τοῦ νοταρίου Roletto Marion, ἐνώπιον τῶν δύο μερῶν, τῶν διαιτητῶν, τοῦ μάστορα Βαρά(ρ)η, τῶν μαρτύρων Ἰωάννου Σεβαστοῦ καὶ Ἰωάννου Μπελοῦκα (*Bellucha*), *burgenses* Ρόδου, τοῦ Iohannes Ram, καστελλάνου Ρόδου, καὶ τοῦ Anthonio de Salcino, *canonico* ἀρχιεπισκοπῆς Κολοσσοῦ.

Πρωτότυπο. Περγαμινὴ 0,392×0,359. Διπλώσεις ὀκτῶ ὀριζόντιες. Διατήρηση κακὴ (ὁπὲς ἄλλες στὴ μέση ἀπὸ φθορὰ καὶ ἄλλες ποὺ δημιουργήθηκαν κατὰ τὴν ἀνάρτηση σὲ πλαίσιο, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία, ἐπικολημένη ἢ περγαμινὴ σὲ ὕφασμα). Μελάνι καστανόχρωμο βαθύ, ἀνοικτότερο αὐτὸ τοῦ νοταριακοῦ σήματος. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Μὲ κεφαλαῖα γράμματα καὶ μὲ ζωηρότερο μελάνι ἢ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ (IN NOMINE DOMINI ...): τὸ πρωτόγραμμα μεγαλύτερο. Νοταριακὸ σῆμα διακοσμημένο. Σφραγίδες τῶν τριῶν διαιτητῶν (ἀρχιεπισκόπου, ἐκκλησιαστικοῦ προϊσταμένου καὶ δικαστῆ), ἀπηρωρημένες μὲ κόκκινη μήρινθο φθαρμένη: α) στρογγυλὴ κοίλη σφραγίδα, προστυπωμένη σὲ δέρμα, διαμέτρου 2,8 ἐκ., σὲ ξύλινη θήκη, μὲ παράσταση δυσδιάκριτου θυρεοῦ· β) ἔλλειψοειδὴς κοίλη κέρινη σφραγίδα, διαστάσεων 7,6×4,8 ἐκ., μὲ παραστάσεις ἀγίου [Ἰωάννου;], τῆς Παναγίας βρεφοκρατούσας καὶ μορφῆς ἀνδρικήσ. Στὸ κάτω μέρος δύο οἰκόσημα καὶ στὴ μέση παράσταση ἀνδρικήσ μορφῆσ· ἐπιγραφή: S(ANCTVS) IO(HANNES) † ARCHIEPI(SCOPVS) COLOSEN(SIS) καὶ μνεία τοῦ ἔτους 1447· γ) στρογγυλὴ κοίλη κέρινη σφραγίδα, διαμέτρου 2,6 ἐκ., σὲ ξύλινη θήκη, μὲ δυσδιάκριτη παράσταση καὶ ἐπιγραφή.

In nomine domini Ihesu Christi amen. Cum hoc sit quod per reverendum priorem Matheum, mitropolitani Mireonensis et abbatem monasterii sancti Iohannis de Palomosa, hiis diebus presentis mota fuerit questio et lis in Langone contra Mangafam, condostabli, in et super bonis immobilibus quondam Georgii Yconoma et ibi late fuerint due sententie conformes in favorem dicti monasterii contra dictum Mangafam et ab ipsis sententiis fuerit appellatum per dictum Mangafam ad reverendum dominum dominum nostrum magistrum, secundum consuetudinem Langone, et per ipsum reverendum dominum nostrum magistrum et suum vene-

randum consilium ipsa appellatio extiterit, commissa reverendissimo patri domino archiepiscopo Colossensis, reverendo domino priori conventus Rhodi et domino iudici ordinario Rhodi, ut patet ex rescripto cuiusdam supplicationis, coram ipsis dominis presentare per partes hinc est, quod ipse dominus mitropolita et abbas nomine dicti monasterii, habens ut asservit et ut ex processu apparet ad infrascripta predictum mandatum et Mangafa, in presentia mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hec vocatorum et rogatorum tali appellationis sponte renuntiaverunt et in ipsos dominos reverendissimum archiepiscopum Colossensis, reverendum priorem conventus Rhodi et iudicem ordinarium Rhodi, de comuni concordia, compromisserunt et compromissum largum fecerunt, dantes ipsis dominis eorum arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus per ipsos electis plenam et liberam potestatem et baylliam super omnibus eorum differentiis occasione dictorum bonorum immobilium quondam dicti Georgii Yconoma, motis et movendis, non obstantibus summis latis super hoc quibus motus renuntiaverunt cognoscendi v...i, determinandi, arbitrandi, arbitramendi, iudicandi et sententiandi tam de iure quam de facto, [prout] eis videbitur, secundum Deum et eorum conscientias, promittentes quod videlicet ipse abbas nomine dicti monasterii per se et suos successores et ipse Mangafa per se et suos heredes habere ratum, gratum et firmum omne id et quidquid per dictos dominos eorum arbitros arbitratores et amicabiles compositores ac pacis et concordie tractatores in promissis et quodlibet promissorum cognitum visum, determinatum, arbitratum, arbitramentatum, iudicatum, pronuntiatum et sententiatum fuerit et in aliquo non contafacere, dicere vel venire per se vel aliud de iure vel de facto, sub pena ducatorum quingentorum, applicanda pro medietatis fisco reverendissimi domini nostri magistri et pro medietatis parti non contravenienti. Qua pena soluta vel non aut gratis remissa rata et firma manere voluerint omnia et singula per dictos dominos eorum arbitros, arbitratores et amicabiles compositores arbitranda, arbitramenda, cognita, pronuntianda, sententianda et iudicanda tam de iure quam de facto, ut promittitur pro quibus observandis et ad implendis ipse partes obligaverunt, videlicet ipse dominus abbas bona dicti monasterii presentia et futura et ipse Mangafa sua bona mobi-

lia et immobilia presentia et futura et sic iuraverunt ambe partes, videlicet ipse abbas, ponendo manus super habitum suum, more caloyerorum, et ipse Mangafa ad sancta Dei Evangelia, tactis manualiter sacrosanctas scripturas.

Acta et publicata fuerunt hic Rhodi, in domo archiepiscopali in aula, anno nativitatis dominice MoCCCCo quadragesimo octavo, indictione undecima et die vigesimaquarta mensis septembris, presentibus magistro Varai, Iohanne Sevasto et Iohanne Bellucha, burgensibus Rhodi, testibus, ad promissa vocatis et rogatis. Deinde ipsi domini arbitri, arbitratores et amicabile[s] [compositores] eorum pertulerint [firmu]m, ut infra.

In nomine domini amen. Nos ... archiepiscopus] Colossensis, ... prior et Iohannes Roconio, legum doctor et iudex ordinarius et canonicus curie Rhodi ..., arbitri, arbitratores et amicabile[s] compositores, per reverendum patrem Matheum, mitropolitam Mireonensis et abbatem monasterii sancti Iohannis de Palamosa et Mangafa Condostabli, electi et deputati in et super eorum differentiis omnibus motis in Langone, occasione bonorum immobilium quondam Georgii Yconoma, habentes ad infrascripta [plen]am potestatem et baylliam, ut constat, compromisso super hoc recepto per Roletum Marion, notarium et scribam curie Rhodi, die vigesima quarta septembris, anno domini millesimoquadragesimo [quad]ragesimo octavo, indictione undecima, superius scripto tam de iure quam de facto visis commissione et potestate per partes nobis attributis visis quam processu et sententiis latis in Langone ac auditis partibus ad plenum unacumquibusdam allegationibus iuris per utranque partem productis pro quibus inter nos extitit matura deliberatio et consilium. Et quia de[bi]... hanc questionem invenimus satis dubiam procedentes magis per viam equitatis quam strictum rigorem iuris actento maxime, quod utraque pars favet piam causam ... et sue gloriosissime Genitricis Marie ac beati Iohannis Baptiste, nominibus invocatis non declinantes ad dexteram neque ad sinistram, sed solum Deum ius iustitiam et equi[tatem in]tuentes et Deum pro oculis habentes ut de vultu Dei nostrum ... iudicium et oculi nostri videant equitatem ... pro tribunali pronunciamus, sententiamus et arbiltramur, ut [infra] videlicet, quod dictus Mangafa, condostabli, habere debeat precipua omnia illa teritoria dicti quondam

Φωτ. 6β. Σφραγίδες τῶν τριῶν διαιτητῶν

Sanctissimo Clementissimo dno nro dno
 vniuersa prouidentia pape secundo post pedu ofula hincorum ac
 feruissimis dno regibus Illustrissimis p[ro]p[ri]is et dno tam eccl[esi]e h[er]e[ti]c[is] q[ue] secularibus per dnu[m] suu[m]
 Christum erbeni castriac[em] post annu[m] humillima[m] commendatione[m] prospere ad vota s[er]uiss[im]e optamus Nouerit
 Sanctitas v[est]ra ac serenitate dnu[m] suu[m] q[uo]d d[omi]n[u]s n[ost]r[u]s sit p[er]uenit qualiter exhibito
 p[ro]p[ri]o Athanasius ac Herodulus caloghetu sine monach[is] q[ui]a sunt ex monasterio et eccl[esi]a sancti Jo.
 anis euageliste Insuble passim et promeratores ip[s]ius qui ad partes occidentis attendit h[er]e[ti]c[is] sinatu[m] n[ost]r[u]m
 gendari gratis ut ex his p[ro]p[ri]is reparatorem stantur eccl[esi]e attendit In qua prefatus sanctus Joanes etia
 gelin et ap[osto]lica h[er]e[ti]c[is] selus sup[er] hoc locus profecto ad que vniuersa Christiani deuotionis causa accedit
 cu[m] etia monachi qui in eodem p[ro]p[ri]o sunt vite honeste et t[er]ritissim[is] laudabilis et cu[m] ab iurisdic
 tionibus Tuorum s[er]u[m] m[er]ito dependit redat sunt ad iurisdic[ti]o[n]em au si s[er]u[m] oblatione no[n] subuenit
 sine dubio de dicto monasterio et eccl[esi]a actu esse no[n] dubitanter Quapropter hortamus dnu[m]
 queq[ue] ut se dicti eccl[esi]e et prefate p[ro]curatoribus solent benignu[m] p[ro]bat[ur] et manus ad iurisdic[ti]o[n]em p[er]t[ine]r
 que quod t[er]t[er] opus merito In cuius rei testimoniu[m] nulla v[est]ra mag[ist]rali In eccl[esi]a magna p[ro]hib[et]
 est Imperator S[er]uato ih[esu] die v[est]ra summa Man[us] Anno d[omi]ni quingentesimo septimo

R. S.
 monachi

Bartholomaeus v[er]u[m]u[m]u[m]

Φωτ. 7. Γράμμα του μεγάλου μαγίστρου του τάγματος των Ιωαννιτών Ίπποτών [Emericus d'Amboise] (1507): βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 27

Yconoma quod expresse reperiuntur eius prohibita alienari vel transferri in ... milites, capitaneos et barones, ut constat, quadam bulla plum[bea] hinc sane refugionis ipse ... abbas ... monasterii pro suis sumptibus et labo... ... Neranzia [...] cum omnibus suis iuribus et pertinentiis et vigintiquinque modhia frumenti de redditibus presentis ... quondam] Yconoma et quod residuum omnium fructuum ipsorum territoriorum sit et esse debeat dicti Mangafe de presenti anno, absolventes ipsum Mangafa ab omnibus fructibus per ipsum actenus habentis et preceptis de dictis territoriis et aliis bonis immobilibus quondam Yconoma et quia omnes alie possessiones et bona immobilia dicti quondam Yconoma dividi debeant equaliter inter dictum monasterium et dictum Mangafa et sic sententiamus, pronunciamus et arbitramur reservantes nobis, si aliquod occurreret dubitanto in futurum ipsam declarationem mandamus, quod hanc nostram sententiam observari debeat per ipsas partes et quamlibet ipsarum sub pena in compromisso contenta. Item taxamus salarium nostrum pro sportulis nostris in florinis septuagintaquinque per ambas partes et residuum remittimus eis eo quia compromisseret et in causam haberent, compromittendi.

Anno, die, mense et indictione ac loco in compromisso contentus, publicata fuit presens sententia per dictos dominos arbitros, arbitratores et amicabile compositores et per me no[tariu]m infrascriptum in nomina sumpta ac recepta, presentibus partibus presentibusque domino fratre Iohanne Ram, castelano Rhodi, presbitero Anthonio de Salcino, canonico Colossensis, Iohanne Bellucha et Iohanne Sevasto, testibus ad hec vocatis et rogatis. In fidem robur et testimonium promissorum has presentes nostris bullis consuetis muniri fecimus.

Signum tabellionis. Ego Roletus Marion, auctoritate imperiali notarius publicus et scriba c[urie Rho]di, universis et singulis compromissis unacum prenominatis testibus interfui eaque in notam sumpsi et per alium aliis meis actis con... negociis hoc presens instrumentum in hanc publicam formam redigi feci et hic me subscripsi signumque meum ... solitum apposui in testimonium omnium premissorum requisitus et rogatus.

26

Ὁρισμὸς τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ρόδου, καρδινάλιου
[Petrus d' Aubusson]

[1499, 29 Σεπτεμβρίου]

Ὁ μέγας μάγιστρος τῆς Ρόδου, [Petrus d' Aubusson], προστάζει τὸν fra Philippo Pervana νὰ μεταβεῖ μαζὶ μὲ τὸν fra Conradio Grimaldo, γνώστη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, στὴ μονὴ γιὰ νὰ δώσει τὸ γράμμα του [στοὺς μοναχοὺς] καὶ νὰ ἐνθαρρύνει τοὺς καλόγερους ποὺ θέλουν νὰ ἀναλάβει τὴν ἡγουμενία ὁ μητροπολίτης, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴ συγκατάθεση τοῦ πατριάρχου, γιὰτὶ ὁ τωρινὸς ἡγούμενος εἶναι γέρος καὶ ἀνίκανος νὰ ἀντεπεξέλθει στὰ καθήκοντά του. Ἐὰν ὁ μητροπολίτης δὲν ἀνταποκριθεῖ στὶς προσδοκίες τους, οἱ μοναχοὶ μποροῦν νὰ προσφύγουν σ' αὐτὸν ποὺ πάντα εὐνοεῖ τὴ μονή. Ὁ καπετάνιος fra Fabritio dello Caretto, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ, πρέπει νὰ παραμείνει στὴ γαλέρα.

Ὁ fra Philipo Pervana βεβαιώνει ὅτι τὸ παρὸν *capitolo* εἶναι ἀντίγραφο τῶν ὀδηγιῶν ποὺ εἶχε δώσει ὁ μέγας μάγιστρος.

Ἀντίγραφο. Χαρτὶ 0,310×0,220. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (σκωληκόβρωτο). Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ φ. 1v σημειώματα: α) *adi 29 settembre 1499 in Patemos*· β) ... *σταν εφεραν τα κατεργα τον μητροπολιτην γουμενον.*

† Adonqua ionti screti deli voy capitano fra Fabritio dimararete in le galere e voy fra Philippo mentrete in compagnia vostra fra Conradio Grimaldo, como piu praticcho deli idioma grecho, e presentarete la ditta nostra letera e el si potera confortarete ditti gomeno e calogieri volhanno metter lo prenominato metropolita in loficyo di governator di gomeno e donarli lo gobernamento di tutto, come a vero gomeno, atesso quello e vechio e indisposto e non apto a servizio e lo metropolita tene sopra di questo offitio expetative e lo ditto concenso del patriarcha che farano cosa laudabile e a noy accepta, vista la sufficientia di esso metropolita.

E da parte nostra prometerete a essi calogieri, che casuquo fosste qualcosa non credemo che ditto metropolita non si portase bene in ditto gomenato, habino ricorso a noy che sempre favoriamo loro e lo monastero in ogni cosa iusta, acyo habino bono governo e loro cose siano bene administrate.

Io fra Philipo Pervana fatio fede, como lo sopra dito capitolo è trato dele estrutione fate dala reverendissima signoria de monsignor lo cardinale et grado meystro de Rodi a monsignor lo capitaneo fra Fabri[tio] delo Careto et a nui fra Philipo sopradeto.

27

**Γράμμα τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος
τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν [Emericus d' Amboise]**

1507, 20 Μαΐου
Ρόδος

Μὲ γράμμα του πρὸς τὸν πάπα Ἰούλιο τὸν Β΄ καὶ τοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης, ὁ [Emericus d' Amboise], μέγας μαγίστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, συστήνει τοὺς ἔλληνες μοναχοὺς τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου Ἀθανάσιο καὶ Θεόδουλο, οἱ ὅποιοι ταξιδεύουν στὶς χώρες τῆς Δύσης μὲ σκοπὸ τὴ διενέργεια ζητείας γιὰ νὰ καλύψουν ἀνάγκες τοῦ μοναστηριοῦ, ποὺ ἔχει πληγεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Παρακαλοῦνται οἱ χριστιανοὶ νὰ προσφέρουν κάθε δυνατὴ βοήθεια στοὺς δύο μοναχοὺς.

Πρωτότυπο. Χαρτὶ 0,260 × 0,320. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (φθορὲς στὶς διπλώσεις, ὀπές). Μελάνι φαιόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ πρωτόγραμμα S γραμμένο μὲ ζωρότερο μελάνι. Στὸ πίσω ἐπάνω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, περιφέρεια μὲ ὑπολείμματα κερικοῦ, διαμέτρου 6 ἐκ., δηλώνει τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 233-234, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 396-397 ἀρ. VIII (μὲ λανθασμένη χρονολογία 22 Ἰουνίου)· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 142 ἀρ. 27.

Sanctissimo clementissimoque domino nostro, domino Iu[lio, di]vina providentia pape secundo, post pedum oscula beatorum ac serenissimis dominis regibus, illustrissimis pr[inc]ipibus et dominis tam ecclesiasticis quam secularibus per universum christianum orbem constitutis post nostram humillissimam commendationem prosperos ad vota successus optamus. Noverit Sanctitas Vestra ac serenitates uniuscuiusque vestrum ad

quos nostre presentes litere pervenerint, qualiter exhibitores presentium, Athanasius ac Theodulus, calogheri sive monachi greci sunt ex monasterio et ecclesia sancti Ioannis Evangelistae, insule Pathmi, et procuratores ipsius, qui ad partes occiduas accedunt helemosanarum colligendarum gratia, ut ex his possint reparationi structure ecclesie antedictae, in qua prefatus sanctus Joannes evangelium et apocalipsim ...os... supplere. Locus profecto, ad quem multi christiani devotionis causa accedunt, cum etiam monachi, qui in eodem versantur sint vite honeste et conversationis laudabilis et cum ab incursionibus Turcorum sepe numero vexentur, redacti sunt ad inopiam, cui si fidelium oblationes non subvenerint sine dubio de dicto monasterio et ecclesia actum esse non dubitamus. Quapropter hortamur unumquemque, ut se dicte ecclesie et prefatis procuratoribus velint benignum prebere et manus adiutrices porrigere, quod erit eis meritorum. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra presentibus est impressa.

Datum Rhodi, die vigesima maii, anno millesimo quingentesimo septimo.

Registrata in Cancellaria.

Bartholomeus Policianus, vicecancellarius

28

Όρισμός του μεγάλου μαγίστρου του τάγματος των Ίωαννιτών Ίπποτών Emericus d' Amboise

1508, 8 Δεκεμβρίου
Ρόδος

Ό Emericus d' Amboise, μέγας μάγιστρος των Ίωαννιτών Ίπποτών, γνωστοποιεί στους ύπηκόους του που ταξιδεύουν με όποιοδήποτε πλοίο ότι έχει θέσει υπό την προστασία του τη μονή άγίου Ίωάννου της Πάτμου, τον ήγούμενο, τους μοναχούς, τὸ νησί και τους κατοίκους του. Ό μέγας μάγιστρος τους προστάζει να αντιμετώπιζουν τους μοναχούς ως ύπηκόους της Ρόδου και να μην προκαλούν ούτε σ' αυτούς ούτε στη μοναστηριακή περιουσία ζημιές, επιβάλλοντας ποινή στους άπειθόντες.

Πρωτότυπο [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 30]. Χαρτί 0,270 × 0,320. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (σκωληκόβρωτο). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 ἡ λέξη FRATER γραμμένη μὲ μεγαλύτερα κεφαλαῖα γράμματα. Στὸ πίσω ἐπάνω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, ἴχνη στρογγυλῆς σφραγίδας, μὲ δυσδιάκριτη παράσταση καὶ ἐπιγραφή: [E]ME[R]ICU[S D]AMBO[YSE]. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) *φράγγκη*· β) μεταγενέστερη γραφή *Ἄριθμ. 4 μετεφφάσθη*. Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 234, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 397 ἀρ. IX· περιλήψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 141 ἀρ. 13.

Frater Emericus Damboyse, Dei gratia sacre domus Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani magister, humilis pauperumque Iesu Christi custos, universis et singulis huiusmodi nostras litteras visuris, auditoris et lecturis salutem in domino sempiternam. Facemo noto che Noi havemo in speciale commendatione et protectione lo monasterio di sancto Ioanni di P[alamosa], lo gumeno, monachi, insula et lochi et homini di quello et pertanto commandemo strettamente a tutti nostri sudditi et vassali naviganti con qualvoi navilio che non osino ne presumino fare danno o molestia ale cose di dicto monasterio et lochi di quello ne pilliare alcuna sorte di roba sotto qualvoi pretexto o colore, immo volemo che regardino et loro robe et lochi, come si fusseno nostri vassali, et insula di Rhodo et facendo lo contrario et pervenendo alla n[otiti]a nostra, faremo contra li delinquenti procedere, come contra rebelli et disobedienti, ultra la restitutione delli danni et interessi. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra presentibus est impressa.

Datum Rhodi, die VIII decembris, 1508.

Registrata in Cancellaria.

Bartholomeus Policianus, vicecancellarius

29

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Πάτμου

[1510, Μάιος]

Μὲ γράμμα του πρὸς τὸν μεγάλο μάγιστρο τῆς Ρόδου, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου τοῦ ζητᾶ νὰ συνδράμει τοὺς μοναχοὺς νὰ

εισπράξουν τὰ κληροδοτήματα πού ἔχουν ἀφήσει στὴ μονὴ διάφοροι χριστιανοὶ στὴ Ρόδο τὸν καιρὸ τῆς πανώλης, γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους. Ἡ μονὴ βρίσκεται σὲ κακὴ οἰκονομικὴ κατάσταση καὶ χρειάζεται συνεπῶς τὰ εἰσοδήματα τῶν κληροδοτημάτων.

Σύμφωνα μὲ τὰ σημειώματα στὸ πίσω μέρος τοῦ ἐγγράφου, ἡ αἴτηση παραπέμφθηκε στὶς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες γιὰ νὰ τὴν ἐξετάσουν.

Ἀντίγραφο. Χαρτὶ 0,220 × 0,310. Διπλώσεις δύο κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση μέτρια (κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία, φθορὲς στὶς διπλώσεις). Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) *ἡ ἀπόφασις τῶν αφεντων της Ροδου ἡγουν βουλῆς, 1510*· β) *Lospital. Le maistre de Ierusalem. Commetons a nostre senegal et a nostre... que sur le contenu se informent et nous referent. Donné en nostre palais le X de may 1510*· γ) *Lo... reverendissimi D.M. Hospitalis Iherusalem et consilium. Mandamus castellano et iudicibus a XX... ordinariis, ut super... iustitiam faciant. Datum in audientia die XVII maii 1510*· δ) *pro calogeris Patmos*.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 162 ἀρ. 28 καὶ περίληψη σ. 142-143, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 397-398 ἀρ. X.

Ala Reverendissima Signoria de Monastero Santo Reverendissimo lo Gran Magistro de Rodo

Humilmente si rappresenta a Vostra Reverendissima Signoria lo gumeno del monasterio de sent Iohan de Palamosa per nome de dicta ecclesia, al quale nel tempo del morbo alcuni devoti christiani per soe testamenti hano lassato alcuni legati, li quali perfino al presente non si sono scossi e perciò, essendo lo monasterio in alcuna necessita, havendo eciam dal <s>ue parte riscosso he venuto a rescoder anque questo, per tanto supplica a vostra reverendissima signoria vogla darli el suo favore braccio per potere cum maior celerita expedicione riscoter quelli pochi lassi sono dali heredi deli testatori in refrigerio dele anime loro, per le quale continuamente pregamo e pregarano li frati del dito monasterio Dio Omnipotente, lo qual conserve vostra reverendissima signoria in longo e felice stato, amen.

30

**Όρισμός τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος
τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Fabritius de Carretto**1514, 12 Μαρτίου
Ρόδος

Ὁ Fabritius de Carretto, μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, θέτει ὑπὸ τὴν προστασία του τὴ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, τὸ νησί καὶ τοὺς κατοίκους του.

Ίσότυπο τοῦ ὀρισμοῦ ποὺ ἀπέλυσε ὁ μέγας μάγιστρος Emericus d' Amboise τὸ 1508 [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 28]. Χαρτί 0,336 × 0,302. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες (καὶ μία παλαιότερη δίπλωση μεταξὺ δεύτερης καὶ τρίτης). Διατήρηση καλή. Ἐπικολλημένο τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου στὴν τρίτη ὀριζόντια δίπλωση. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ μαγίστρου *Frater Fabritius de Carretto* γραμμμένο μὲ μεγαλύτερα γράμματα καὶ μὲ ζωρότερο μελάνι. Στὸ πίσω ἐπάνω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, ἴχνη στρογγυλῆς κέρινης, προστυπωμένης σὲ χαρτί, σφραγίδας, μὲ δυσανάγνωστη ἐπιγραφή καὶ πιθανὴ παράσταση προτομῆς ἀνδρός. Σημειώματα: α) στὴν κάτω γωνία δεξιὰ στὸ ἐπικολλημένο μέρος *γράμμα τῆς Ῥόδου*· β) στὸ πίσω μέρος σὲ λευκὸ ἐπικολλημένο χαρτί μὲ μεταγενέστερη γραφή *Ἀριθμ. 8 μετεφράσθη*.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 235, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 400 ἀρ. XII· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 141 ἀρ. 14.

Frater Fabritius de Carretto, Dei gratia sacre domus Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani magister κ.λπ.

Datum Rhodi, die XIIa martii, MDXIII ab incarnatione.

31

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Πάτμου Ἰωνᾶ1587, 12 Δεκεμβρίου
Πάτμος, μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Ὁ ἱερομόναχος Ἰωνᾶς, ἡγούμενος τῆς μονῆς Πάτμου, μὲ γράμμα του πρὸς τὸν μέγας μάγιστρο τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν στὴ Μάλτα ἀνα-

φέρει τὰ ἐξῆς: Στὶς 9 τοῦ περασμένου μήνα, τὸ πλοῖο τῆς μονῆς ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Βενετία μὲ προορισμὸ τὴν Πάτμο δέχθηκε στὸν κάβο Ματαπὰ τὴν ἐπίθεση ἑνὸς *galion* τῆς *Sacra Religio*, μὲ καπετάνιο τὸν *misser Alessandro*. Ἀφοῦ κρέμασε τὸν καπετάνιο (*patron*) τοῦ πατινιώτικου πλοίου στὸ κατάρτι μὲ δύο μάσκουλα στὰ πόδια, ὁ *Alessandro* τὸν ἀνάγκασε, γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, νὰ δηλώσει ὅτι τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἦταν φορτωμένα στὸ πλοῖο δὲν ἀνήκαν σὲ χριστιανούς, ἀλλὰ σὲ ἑβραίους. Μολονότι οἱ δύο-τρεῖς ἱερεῖς ποὺ βρισκόνταν στὸ πλοῖο, γονατισμένοι μπροστὰ του καὶ κρατώντας εἰκόνες στὸ στήθος, ὀρκίστηκαν ὅτι τὸ φορτίο ἀνήκε μόνο σὲ χριστιανούς, ὁ *Alessandro* διέταξε νὰ κατασχεθοῦν τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα ἀνήκαν στοὺς χριστιανούς Μιχάλη τοῦ Δημητρίου, Ἀλέξανδρο τοῦ Δημητρίου, Σταμάτη de *Tiria* καὶ Ἀνδρέα Μπαλῆ de *Tiria*. Ἀνάγκασε ἀκόμη ὁ *Alessandro* τὸν γραφέα (*scrivano*) τοῦ πλοίου, ἀφοῦ πρῶτα τὸν βασάνισε, νὰ τοῦ δώσει γραπτὴ βεβαίωση ὅτι τὰ ἐμπορεύματα ἀνήκαν σὲ ἑβραίους.

Ὁ ἡγούμενος γνωρίζει τὶς ὑπηρεσίες ποὺ προσφέρει ἡ *Sacra Religio* στοὺς χριστιανούς· πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ εἶχε βοηθήσει τοὺς Πατινιώτες νὰ ἐπανακτήσουν δύο πλοῖα ποὺ εἶχαν συλληφθεῖ ἀπὸ *bertoni* τοῦ τάγματος καὶ ἐξαναγκαστεῖ στὴ συνέχεια νὰ πλεύσουν στὴ Μάλτα. Παρακαλεῖ, λοιπόν, νὰ φροντίσει ὁ μέγας μάγιστρος νὰ ἀποδοθεῖ δικαιοσύνη στοὺς φτωχοὺς ναυτικούς, ἀποζημιώνοντας τοὺς ἐμπόρους γιὰ τὰ κλεμμένα ἐμπορεύματά τους. Μὲ σκοπὸ νὰ διεκδικήσουν τὰ δικαιώματά τους, ἀποστέλλονται στὴ Μάλτα, μαζὶ μὲ τὸν καπετάνιο, τὸν γραφέα τοῦ πλοίου, τοὺς ἐμπόρους ἢ τοὺς ἐκπροσώπους τους, ὁ ἱερομόναχος Κάλλιστος μὲ τὸν διάκονο Γεδεών, οἱ ὁποῖοι προτίθενται νὰ παρουσιαστοῦν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν.

Συνημμένη ἀπογραφή (*inventario*) τῶν ἐμπορευμάτων τοῦ Μανόλη καὶ Ἀλέξανδρου τοῦ Δημητρίου, καὶ τοῦ Ἀνδρέα καὶ Σταμάτη Μπαλῆ de *Tiria*, τὰ ὁποῖα εἶχαν λεηλατηθεῖ. Ὅρίζονται ὡς ἐπίτροποι γιὰ τὴ διεκδίκηση τῶν ἐμπορευμάτων ὁ Μιχάλης τοῦ Δημητρίου καὶ ὁ Διάκος Μοσχονάς, караβοκύρης τοῦ πατινιώτικου πλοίου.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,155 × 0,105. Διπλώσεις δύο κάθετες, δύο ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στὰ φφ. 1r-2r. Σὲ λυτὸ κομμάτι χαρτιοῦ 0,75 × 0,50 μὲ νεώτερη γραφὴ σημείωμα: *Παράπονον ἑνὸς ἡγουμένου τῆς μονῆς περὶ τῆς Ἀλώσεως ἑνὸς πλοίου τῆς Πάτμου ὑπὸ μίας τριήρεως τῶν ἱππότων. 12 Δεκεμβρίου 1587.*

Συνημμένη ἀπογραφή: Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,305 × 0,215. Διπλώσεις δύο κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση πολὺ καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ κάτω μέρος, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα τῆς μονῆς, προστυπωμένη σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, διαμέτρου 5 ἐκ., μὲ παράσταση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου μὲ τὸν Πρόχορο· κυκλο-

τερῶς ἡ ἐπιγραφή ... ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ... Στὸ πίσω μέρος σημείωμα: 1587, 6.

Monsignor illustrissimo et reverendissimo,

Sappendo qualmente la sacra santa religione vostra non solamente dal tempo che da queste nostre parti, essendo partita, si trasferì à quella isola di Malta incognita per avanti et bassa, hora veramente per virtù delle vostre valorosissime imprese per tutto famosissima et alta, ma etiamdio a quel tempo antiquo in questa isola di Rhodi, vicina et finitima alla nostra, non è stata mai solita nutrirse e viver dalle robbe e fatiche di christiani, anzi più presto sovvenire a quelli e soccorrere in ogni occasione non recusava, come da nostri antiqui vechi, rasonando a voi le virtù di vostri progenitori, ogni giorno semo certificati, ora non potemo di non magliavighiarci grandemente, come in questo tempo quasi dimentichevoli di quella santissima et religiosissima vita di vostri predecessori sopportiate che facciano i vostri tanti e tanti strussii, pene e tormenti alli poveri christiani per confessar quelle robbe che sono proprie sue o veramente di altri fideli christiani esser robbe di pagani et infideli, i quali non potendo soportar et soffrire sifatti tormenti e pene e di necessity che non solamente siano astretti confessar che le sue robbe proprie siano di pagani, ma anchora se medemi esser pagani et infideli, acioché siano liberati da sifatti strussii e dolori insopportabili per la pusillanimità sua, poiché non molti si possono trovar forti e virili, come accade, monsignor illustrissimo et reverendissimo, a un nostro navilio patinioto, che veniva da Venetia per queste nostre parti, per causa del qual scrivemo questa nostra a vostra signoria illustrissima et reverendissima, el qual havendo scontrato a dì 9 del mese passato al cavo Matapan un galion della vostra sacra religion, patroneggiato da misser Alessandro, si messe ditto patron a far cerca sopra el ditto nostro navilio, non obstantolo nissuno delli poveri marineri, anzi acentandolo con bonissima ciera et alegrezza e lassandolo far a sua posta, come era cosa convenevole, ma vedendo misser Alessandro che facendo così non poteva ne trovava a guadagniar niente, si messe nelle samine, saminò tutti li marinari della nave, non essendo dentro quasi un ago di pagani, non potevano i medesimi confessar quel

che non era, sollevano giuramenti sopra l'evangelio sopra le imagini, sopra l'anime sue, mai non li voleva creder, stavano tre quatro preti delli nostri, esistenti in ditta nave, ingenochiati inanti a se con le sacre imagini al petto, giurandogli sopra quelle e sopra el suo sacro, qualmente non si trova robba di pagani che vaglia un bagatino dentro nella sua nave ne a quelli voleva dar le sue orecchie ma non so o che lui non era dalla sacra religion vostra, solita sempre viver vita santa e da christiani fidelissimi et haver li christiani per christiani et è contra li infideli per infideli, overamente che noi non giudicava per christiani, li quali al manco se non per altro per questo solo ogniuno puol congietturar che siamo buoni christiani, essendo che siamo dentro li denti del cane in mille et infinite vanie che ogni dì ne accadeno e con tutto ciò siamo pur fermi et validi nella nostra fede, non sparagnando anchora con tutte le nostre forze far che si liberino spesso schiavi christiani di diversi paesi con non poco danno e spesa della nostra borsa et altri strussii di voi medemi, le qual cose supportamo tutte per conservar la nostra fede inviolabile, niente di meno per venir al nostro proposito misser Alessandro non se voleva contentar delli giuramenti di nostri poveri marineri ne anche delli sacerdoti che li davano fede, come christiani, sopra la sua anima, non esser cosa nissuna delli pagani, ma pigliando el patron della nave lo tegniva suspeso nell'antena con duo mascoli in piedi, intanto che non potendo soportar il meschino il tale tormento la prima volta disse «lassateme che io ne confesso, qualmente non solamente qualche parte delle cose cargate in nave è robba di pagani, ma et io e tutti noi semo ebrei e la nave anchora con tutto il suo caricho è robba di ebrei», ne con questo si quietò misser Alessandro, gli dicevano la verità per giuramenti non voleva creder, erano astretti per li tormenti confessar quel che non era, siché lo messe un'altra volta nell'antena il povero patron con ditti mascoli in piedi, dicendogli «confessate cane, mostratemi le robbe di ebrei», che poteva far altro il misero gli dava tutta la nave a tiorla non se liberava, gli diceva «non havemo niente di pagani» più se tormentava, era restante dargli qualche robba di christiani per robba di ebrei, per liberarsi dalli tormenti, poiché non se contentava partirse dalla nave, senza guadagnar niente, gli consegnò dunque le robbe de misser Michiele de Demetrio e misser Alessandro de

Demetrio e le robbe de Stamati de Tiria et Andrea Bali de Tiria, tutti christiani fideli et religiosissimi, le qual robbe, come dicevano, erano di valuta de ducati tre o quatro millia incirca, ma non gli bastava solamente questo a misser Alessandro, imperoché volendo esso più cauto et sicuro, qualmente le robbe che ha tolto gli erano consegnate per robbe proprie di ebrei, tolse per forza el scrivano della nave, tormentando anchora questo et standogli sopra col pugnale, come tutti li marinieri e passeggeri ne hano dato vera testimonianza sopra questo, el quale astretto gli scrisse un scritto sottoscritto anchora per mano di patron, volente e non volente, che contegniva qualmente le ditte robbe hano consegnato per robbe di ebrei el patron et scrivano della nave a misser Alessandro, capitano del gallion della sacra religion di san Giovanni di Malta. Tutto questo accade, monsignor illustrissimo et reverendissimo, al ditto nostro navilio patinioto, la qual cosa credo, anzi son certo, che non pocho dispiacerà a vostra signoria illustrissima et reverendissima, essendo che mai la sacra religion vostra non è intesa usar dishonestà o ingiuria di sorte alcuna contra li christiani, della qual cosa noi patinioti semo testimonii veri et pertutto predicar non lassamo la grandissima bontà e favor che ha dimostrato verso noi, già pocho tempo fa, in recuperar duo nostri navilii con li suoi carichi, presi dalli bertonieri e menati per mala sua fortuna a quaesta vostra isola di Malta per il ché non potemo di non ringraziarLa infinitamente over accioché per l'avenire siamo più obligati a vostra signoria illustrissima et reverendissima, La pregamo in Christo e supplicamo che si degni far e sententiar che le preditte robbe tolte per robbe di ebrei da misser Alessandro siano restituite alli padroni di esse, esistenti fidelissimi christiani, per causa delle qual robbe e sta astretto da noi el patron e scrivano del navilio nostro preditto che consegnarono le robbe che debano vegnir inanti a vostra signoria illustrissima et reverendissima, insieme con li mercatanti e patroni delle ditte robbe, overamente altri per suo nome, in compagnia delli quali mandamo anchora noi duo dei nostri fratelli, don Callisto, hieromonacho, et don Gedeone, diacono, per domandar da quella che si degni usar clementia e limosina verso ditti poveri scrivano e patron del navilio che siano restituite le robbe alli patroni di esse, perché sia certa vostra signoria illustrissima et reverendissima che se da quella

non sera giudicato e sententiato che le preditte robbe siano date indietro e consegnate da recavo alli mercatanti di esse li poveri patron e scrivan in ogni giudicio e massimamente in questi dell' infideli che la giustitia è lontanissima da questi saranno costretti e sententiati pagar le ditte robbe infin a un bagatino alli ditti suoi patroni e mercatanti, poiché quelli medemi le consegnarono per robbe di ebrei, i quali poi non havendo a esborsar tanta copia di danari, essendo poveri et impotenti e di necesso patire mille strussii et altri danni dalli preditti mercatanti et anchora dall' infideli che sopra questa causa li giudicarano, della qual cosa provvedendo, noi semo sta mossi a scriver a vostra signoria illustrissima et reverendissima la presente nostra, attestando a quella in verbo veritatis, qualmente le robbe preditte sono proprie di christiani e non di ebrei e per questo, pregandoLa un' altra volta che si dimostri pietosa verso questi poveri che La supplicarano per le ditte robbe, noi veramente dall' altro canto, se in altro non potremo farle la debita retributione, almanco Le saremo obligatissimi in pregar Dio Omnipotente per la sanità e felicità Sua e per la conservatione del santissimo convento della sacra religione vostra et che sempre siate vincitori contra li inimici et infideli e doppo questa vita fatti degni di quella celeste beatitudine e di quelli beni eterni et incorruttibili. Amen.

Datę in monasterio nostro beati Ioannis Apostoli et Evangelista in insula Patmi, die 12 decembris, millesimo quingentesimo octuagesimo septimo.

† Ἰωνᾶς, ἱερομόναχος καὶ καθηγούμενος μονῆς Πάτμου, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ

[Inventario]

Die X decembris 1587

Inventario delle robbe tolte da misser Alessandro, capitano del gallion della Sacra Religion di san Zuane di Malta, per robbe di ebrei, le quali ha consegnato el patron ||et scrivan|| della nave patiniota, non potendo sopportar li tormenti che li faceva ditto misser Alessandro, le quali, come hano testimoniato tutti li marinieri della ditta nave su presentia nostra, sono le sottoscritte:

Primo, de rason de misser Michiel de Demetrio carisee peze 38, panno da calce braza 9, panno colorado de 60 braza 12, paonazo de 60 braza 8,

die x. decēbris 1587,

Inventario delle robbe tolte da my alexandro capitano di galia della sacra religione di
S. Lucia di malta & robbe di ebraj, le quali ha consegnate al protonotario ^{et scrivano} della nave patibola
ora no potendo soporiar li tormēti et li faceva dirto my alexandro. le quali come hanno
testimoniato tutti li marinieri della ditta nave in presenza sua sono le sotto scritte.

p: de rasi & my michiel de demetrio Cavige 1/34 / panno da colla brava 9 / panno
colovado de 60 brava 12 / panno de 60 brava 14 / capo d'oro / brava 14 / capo d'oro brava
1/1 / panno de 60 1/1 / intanado d'oro 1/1 / colovado d'oro 1/1 / Cavige 1/13 /
tutte queste robbe hanno in compagnia d'ito my michiele et my alexandro d' demetrio,
et qual my alexandro no potendo vegnere in persona a' cercau d'ite sue robbe in sua camera
come la sua propria persona et sopra scritto my michiele, a poter videro tutte le robbe come
se fosse lui proprio personalmente, erano segnate tutte le robbe col'antedito segno:

M + D

A + de vaso de andrea bali de tivra Cavige 1/20 / panni panchali de 60 1/3 / le qual robbe
M videro come camera de d'ito andrea et pro' della sopra scritta nave patibola, et dico molto
na, et vien a posta & le d'ite robbe. erano segnate col'antedito segno.

S + de vaso de gramati de tivra Cavige 1/10 / panno de 60 brava 1/1 / con l'antedito
segno. & queste robbe se. fatto come to da d'ito gramati et sopra scritto patibola, et dico mo-
lone, a poter videro queste come se stesso robbe sue proprie. In quovum fide et testimo-
niū unū provisū est intra manus sigillū beati petri apostoli et euāgelice joannis, et
nra subscriptio infra: die x. decēbris mill: quingentesimo octingentesimo septimo.

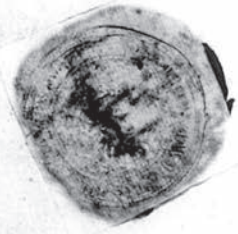
L. Gaspari
T. de...
K. de...
M. de...
H. de...
S. de...

All' Illmo et R^{mo} Mons^{no} Gio: M^o della Sta Religione
dell' Isola di Malta s^{ta} cap^{ta} cell^{no}

Sono così moltissimi, grati, et mirabilissimi (Illmo et R^{mo} Mons^{no}) le misericordie, et misericordie, che ogn' anno sono usate alli vasselli, et famiglie
de noi poveri Albonici del Monast^o. et fondato di S^{to}. Giovanni Vescovo di Patmos, et degli altri Capitani in detta Isola, che quando dalla
religiosa mano della V. S. Illma et R^{ma} non san curato simil male, et riparato alli futuri danni, et rovina di questa nostra confraternita
et di tutto questo Popolo Christiano senza dubbio precipitano, et si amichilano affatto; pascano id^o facendo noi poveri religiosi, et servi
di Cristo altri beni, entrate, o robe, et ne altro modo di sustentarsi ni vita, et di conservare il Monasterio nostro in quella regola
di Cencilio, che si conserva, et in quella liberta, che miracolosamente si conserva: Aleno potendo estinguere la barbarica sete, et ni
providgia, et sopra le moltitudini, et quistiano calunnie, et uanie de Turchi, che con l'usurta se ne trattano mandando esse nostre
Rauie lura in questa, et sopra in quella parte del mondo, non conviene alla religione et carita Christiana d'igno svalleggiare da
sui vasselli di corso, et trattar come rubbela della fede (eolica et nemici dell' istesso Cristo, spettando dunque alla sua Reli-
gione la protezione, et difesa de tutti li Catholici Christiani come siamo noi poveri sudati. Abbiamo per questo effetto voluto
mandar a piedi sui li R^{ti} P^{ri} Genadio, et Hieronimo Jeromonaci, Fratelli, et Proc^o di questo nostro Convento, supplicandola con
le ginocchia a terra, et con le lacrime a gli occhi, che uditi, che faueta le nostre quistione condoluzioni, et guerele bisogni per
lozo effetto della uera meta, et religione che in lei regna provvedere all' indanuta nostra, et far cessare li tanti miserelli, tra-
uasi, et afflioni di cuiens giornalmente apponete da vasselli di corso. Resta dunque la V. S. Illma et R^{ma} seruita (e
peri all' infinita sua prudenza parera, che questo s^o il uero rimedio) concedere a detti nostri P^{ri} un Privilegio, ouer patente, che
impina, et strettamente comanda ad ogn' uno sospinto alla sua religione, et id^o era infero alcun danno ouer malezia alli vasselli
dell' Isola di Patmos tanto deuota verso la sua Religione, ma habba trattar quelli con quella carita, et amore, che predico
a punto Cristo nostro S^{g^o} et Redentore, et noi dall' altro canto prometiamo alla V. S. Illma et R^{ma} di continuamente purper
a S. D. M. supplicandoli et deuote orazioni per l' aumento della sua Religione, ampliazione della fede, et religione Cri-
stiana et per l' estirpatione della nemici di detto Santissimo nome. Et perche questo nostro Monast^o s' atornia somerto, et
per così dire) affogato da molti debiti contratti per causa de malegni sudati; supplichiamo per cui l' infinita carita, et clemenza sua, che
vi compiacca uisitare con qual^o elemosina la nostra, et di que nostro, et noi tutti gratiati se le mediammo
Dati nel Monast^o di S. Giovanni di Patmos il di 10 d' Apr^{il} 1609.

Iohannes Jeromonachus in agra prima monasterii

Φωτ. 9. Γράμμα του ήγουμένου της μονής 'Ιακώβου (1609): βλ. έγγρ. αρ. Π 33

capo de 70 braza 8, capo de 70 pezza 1, paonazo de 60 peza 1, sucarnado de 60 peza 1, colorado de 60 peza 1, carisee peze 13, tutte queste robbe haveva in compagnia ditto miser Michiele con miser Alessendo de Demetrio, el qual miser Alessandro, non potendo vegnire in persona a cercar ditte sue robbe, fa suo commesso come la sua propria persona el soprascritto misser Michiele a poter ricever tutte le robbe, come se fosse lui proprio personalmente presente. Erano segnate tutte le robbe con l'anteditto segno M † D.

De rason de Andrea Bali de Tiria carisee peze 20, pani paonazi de 60 peze 3, le qual robbe ricevera come commesso de ditto Andrea el patron della soprascritta nave patiniota ser Diaco Mosconà, che vien aposta per le ditte robbe. Erano segnate con l'anteditto segno A † M.

De rason de Stamati de Tiria cavisee peze 10, panni de 60 paonazo peza 1, con l'anteditto segno S † G. Per queste robbe è fatto commesso da ditto Stamati el soprascritto patron ser Diaco Moscona a poter ricever queste, come se fossero robbe sue proprie.

In quorum fidem et testimonium verum positum est infra maius sigillum beati apostoli et evangelistę Ioannis et nostra subscriptio gręca, die X decembris millesimo quingentesimo octuagesimo septimo.

† Ἰωνᾶς, ἱερομόναχος καὶ καθηγούμενος μονῆς Πάτμου

32

Ἄδεια τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Alofius de Wignacourt γιὰ ἐλεύθερη κυκλοφορία

1606, 6 Ἀπριλίου
Μάλτα

Ὁ Alofius de Wignacourt, μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, γνωστοποιεῖ σὲ ἐκκλησιαστικούς καὶ λαϊκοὺς ἡγεμόνες, καπετάνιους πλοίων καὶ ἄλλους χριστιανοὺς ὅτι πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες εἶχαν ἔρθει στὴ Μάλτα, μὲ σκοπὸ τὴ διενέργεια ζητείας, ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἱερεμίας, Ἕλληνες μοναχοὶ τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἡ πατμιακὴ μονὴ εἶχε πρόσφατα ὑποστῆ ζημιές, ἐξαιτίας τῶν ἀγγαρειῶν καὶ τῶν ἐπιδρομῶν ποὺ εἶχαν

ἐξαπολύσει ἐναντίον της οἱ Τοῦρκοι, ἐχθροὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τῶν μοναχῶν, ὁ μέγας μάγιστρος χορηγεῖ ἄδεια ἐλεύθερης κυκλοφορίας στοὺς μοναχοὺς καὶ καλεῖ τοὺς χριστιανοὺς νὰ τοὺς προσφέρουν κάθε δυνατὴ βοήθεια, καθὼς προτίθενται νὰ ταξιδέψουν στὶς χώρες τῆς χριστιανικῆς Δύσης, γιὰ νὰ διενεργήσουν ζητεῖα πρὸς ὄφελος τῆς μονῆς.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,215 × 0,360. Διπλώσεις δύο κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, μικρὲς ὀπὲς στὰ ἄκρα ὄλων τῶν πλευρῶν τῆς περγαμηνῆς, τὸ κάτω μέρος σχισμένο). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου μαγίστρου FRATER ALOFIVS DE WIGNACOVRT, γραμμένο μὲ κεφαλαῖα γράμματα καὶ μὲ ζωηρότερο μελάνι. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα, προστυπωμένη σὲ χαρτί, μὲ παράσταση ἀνδρικῆς προτομῆς κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφὴ F(RATER) ALOFIVS DE WI(GNACOVRT) MAG(ISTER) HOSP(ITALIS) HIER(OSOLYMITANI)†. Στὸ πίσω μέρος τοῦ ἐγγράφου σημειώματα: α) οἱ ἀπανταχοῦ(σα) τοῦ μεγαλλου [μαγί] στρ[ου] τῆς Μαλ[της] τοῦ [ΑΛ]ῶφείου δε Βῆλλα[ν]κουρτ· β) περη του π(ατ)ρ(ὸ)ς Ἀθανασίου κ(α)ι Ἱερεμίου· γ) Μάλτης· δ) μεταγενέστερη γραφὴ Ἄριθμ. 3 μετεφράσθη· ε) μολύβι Τοῦ τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 236-237, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 406-407 ἀρ. XXI· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 144 ἀρ. 35.

Frater Alofius de Wignacourt, Dei gratia sacrae domus Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani magister humilis pauperumque Iesu Christi custos, universis et singulis principibus, ecclesiasticis et saecularibus, archiepiscopis, episcopis, ducibus, marchionibus, baronibus, nobiles, capitaneis, vicedominis, praefectis, castellanis, admiratis et quibuscunque triumremium vel aliorum navigiorum capitaneis et patronis et civitatum rectoribus, potestatibus et magistratibus caeterisque officialibus et quibuscunque personis cuiusvis dignitatis, gradus, status et conditionis fuerint, ubilibet locorum et terrarum constitutis salutem. Notum facimus et in verbo veritatis attestamur, qualiter l'essibitori delle presenti, li religiosi padri Athanasio et Eremia, monachi greci dell'ordine di san Basilio del monasterio di santo Giovanni Evangelista dell'isola di Pathimos, pervennero pochi mesi sono in questa nostra isola di Malta, per raccogliere alcuna elemosina per beneficio e sussidio del detto loro monasterio, ritrovandosi già al presente in grandissima ruina e danno per le continue angarie et molestie che li turchi tiranni e comuni inimici di nostra santa fede, ivi

maltrattar et tiranneggiar sogliono et importando a detti padri som-
 mamente riparar e rimediare a simil successo et evidente danno, desiderano
 conferirsi alle parti occidentali e per tutta la christianità, per raccogliere
 alcun'elemosina in beneficio di esso monasterio. E però n'hanno humil-
 mente supplicato, li volessimo concedere le presenti nostre lettere patenti,
 acciochè per il camino e loro viaggio non gli sia dato impedimento ne
 disturbo alcuno. Pertanto, a tutti e ciascuno di voi affettuosamente pre-
 ghiamo che per qualsivoglia parte di vostre giurisdittioni, alla quale essi
 padri sive terra sive mari accaderà passare o venire sicuramente alla libera,
 senz'alcun disturbo o altro impedimento, li lasciate e facciate stare, pas-
 sare, tornare e quando a loro piaceranno partire, talmente che per amor
 et contemplatione nostra li detti padre, Athanasio et Eremia, non se gli
 dia fastidio ne ritentione alcuna, anzi se gli dia larga elemosina per l'ef-
 fetto sudetto et ogni opportuno aiuto et favore, cosa degna di voi, giusta
 et a Iddio gratissima et da ricompensarvela da Noi con eguale et mag-
 gior servitio, quando dall'occasione ne saremo riquiesti. In cuius rei testi-
 monium bulla nostra magistralis in cera nigra presentibus est impressa.

Datum Melitae, in conventu nostro, die sexta mensis aprilis, millesimo
 sexcentesimo sexto.

Registrata in Cancellaria.

Frater Emmanuel Kebedius, r... us Cancellariae

33

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Πάτμου Ἰακώβου

1609, 20 Δεκεμβρίου

Πάτμος, μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

Ὁ Ἰάκωβος, ἡγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πά-
 τμου, μὲ γράμμα του πρὸς τὸν μεγάλο μάγιστρο τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν
 Ἰπποτῶν τῆς Μάλτας, ζητᾷ νὰ χορηγήσει στοὺς μοναχοὺς Γεννάδιο καὶ Ἄθα-
 νάσιο, οἱ ὁποῖοι προτίθενται νὰ μεταβοῦν στὴ Μάλτα, προνομιακὸ ἔγγραφο
 ἢ διαβατήριο (*privilegio over patente*), μὲ τὸ ὁποῖο θὰ καλοῦνται οἱ ὑπήκοοί
 του νὰ μὴ ζημιώνουν τὰ πλοῖα τῆς μονῆς, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ τὰ προστατεύουν.

Ἀναφέρεται στὰ δεινὰ ποὺ ὑφίστανται τὸ μοναστήρι καὶ οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν πειρατικῶν πλοίων, καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ προσφέρει στὴ μονὴ οἰκονομικὴ βοήθεια.

Ἰσότυπο τοῦ γράμματος ποὺ ἀπηύθυνε, μὲ τὴν ἴδια χρονολογία, ὁ ἡγούμενος πρὸς τὸν βασιλιὰ τῆς Ἰσπανίας [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 48]. Χαρτί 0,465 × 0,335. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλὴ. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα τῆς μονῆς, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ παράσταση τοῦ ἀγίου Ἰωάννου μὲ τὸν Πρόχορο. Στὸ πίσω μέρος, σημείωμα † *γραφή τοῦ μεγάλου μαστόρου στελομένη ἀποδό ἀπο τό μοναστήρην εἰς αὐτόν.*

All' illustrissimo et reverendissimo monsignor Gran Maestro della Sacra Religione dell' isola di Malta signor signor collentissimo

Sono così molteplici, gravi et intolerabili (illustrissimo et reverendissimo monsignor) le incursioni et invasioni che ogn' anno sono usate alli vasselli et navilii de noi poveri monaci del monasterio et convento di san Giovanni Theologo di Patino et degl' altri habbitanti in detta isola che quando dalla religiosa mano della vostra signoria illustrissima et reverendissima non sarà curato simil male et riparato alli futuri danni et rovine di questa nostra confraternita et di tutto questo populo christiano, senza dubbio precipitarà et si anichilarà affatto; posciaché; non havendo noi poveri religiosi et servi di Christo altri beni, entrate o ricchezze ne altro modo di sustentarsi in vita et di conservare il monasterio nostro in quella regola di cenobbio che s' attrova et in quella libertà che miracolosamente si conserva, meno potendo estinguere la barbarica sete et ingordigia et sopire le molteplici et quotidiane calumnie et vanie de Turchi, che con l' utilità che ne trahemo, mandando dette nostre navi hora in questa et hora in quella parte del mondo, non conviene alla religione et carità christiana che siino svaleggiati da suoi vasselli di corso et trattati come rubbels della fede catholica et nemici dell' istesso Christo. Spettando dunque alla Sua Religione la prottatione et difesa de tutti li catholici christiani, come siamo noi poveri sudetti, habbiamo per questo effetto voluto mandar a piedi suoi li reverendi padri Genadio et Athanasio, ieromonaci, fratelli et procuratori di questo nostro convento, supplicandoLa con le ginocchia a terra et con le lacrime agl' occhi che, udite che havera le nostre

giustissime condolusioni et querele, si degni per degno effetto della vera pietà et religione che in Lei regna provvedere all'indemnità nostra et far cessare li tanti interessi, travagli et afflissioni che ci sono giornalmente apportate da vasselli di corso. Restarà dunque la vostra signoria illustrissima et reverendissima servita (se però all'infinita sua prudentia parerà, che questo sii il vero rimedio) concedere a detti nostri padri un privileggio over patente che impona et strettamente comanda ad ogn'uno sottoposto alla Sua Religione che non osa inferir alcun danno over molestia alli vasselli dell'isola di Patino, tanto devota verso il suo gloriosissimo nome, ma debba trattar quelli con quella carità et amore che predicò a punto Christo, nostro Signore et Redentore, et noi dall'altro canto promettiamo alla vostra signoria illustrissima et reverendissima di continuamente porger a sua divina maestà supplichevoli et devote orationi per l'augumento della Sua Religione, ampliattione della fede et religgion christiana et per l'estirpatione delli nemici di detto Santissimo nome. Et perché questo nostro monasterio s'attrova sommerso et (per così dire) affogato da molti debiti contratti per causa de svaleggi sudetti, supplichiamo perciò l'infinita carità et clemenza sua che si compiaccia irrigare con qualche elemosina la sicità et bisogno nostro et noi tutti prostati se le inchinamo.

Datum nel monasterio di san Giovanni di Patino il dì 20 decembrio 1609.

† Ἰάκωβος ἱερομόναχος καὶ καθηγούμενος μονῆς Πάτμου

34

Ἄδεια τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Alofius de Wignacourt γιὰ ἐλεύθερη κυκλοφορία

1610, 31 Μαρτίου

Μάλτα

Ὁ Alofius de Wignacourt, μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, θέτει ὑπὸ τὴν προστασία του τὴ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου καὶ χορηγεῖ, μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ Ἀθανασίου Καρράρα καὶ τῶν συντρόφων του, ἐλλήνων μοναχῶν, ἄδεια ἐλεύθερης κυκλοφορίας καὶ διαβατήριο (*lettere patenti e salvocondotto*) στὰ μοναστηριακὰ πλοῖα καὶ στὰ ἐμπορεύματα ποὺ μεταφέρουν. Σημειώνεται ὅτι τὰ πλοῖα τῆς μονῆς, τὰ

όποια φέρουν ως παλαιὰ πλοῖα τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν τῆ σημαία του, ὑφίστανται συχνές κουρσαρικές ἐπιδρομές, με ἀποτέλεσμα νὰ ζημιώνεται τὸ μοναστήρι, πὸ ἀντιμετωπίζει οἰκονομικὰ προβλήματα. Ὁ μεγάλος μάγιστρος δίδει ἐντολὴ στοὺς ἀξιωματοῦχους τῆς Μάλτας, τοὺς καπετάνιους καὶ τοὺς ναυτικούς νὰ μὴν πειράζουν τὰ πλοῖα τῆς πατμιακῆς μονῆς, ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ προσφέρουν στοὺς μοναχοὺς κάθε δυνατὴ βοήθεια.

Πρωτότυπο καὶ ἰσότυπο:

Περγαμηνή α) 0,210 × 0,375, β) 0,232 × 0,340. Διπλώσεις καὶ στὰ δύο ἔγγραφα δύο κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καὶ τῶν δύο ἔγγράφων μέτρια (φθορὸς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καὶ τῶν δύο ἔγγράφων καστανόχρωμο ἀνοικτό. Τὰ κείμενα γραμμένα στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 καὶ τῶν δύο ἔγγράφων τὸ ὄνομα τοῦ Μαγίστρου *Frater Alofius de Wignacourt* γραμμένο με μεγαλύτερα γράμματα καὶ με ζωρότερο μελάνι· ἐπίσης, με μεγαλύτερα καὶ ζωρότερα γράμματα τὸ σημεῖωμα καταχώρισης τοῦ ἔγγράφου στὴν Καγκελλάρια καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναπληρωτῆ καγκελλαρίου. Στὸ κάτω μέρος τοῦ πρώτου ἔγγράφου, στὴ μέση, περιφέρεια διαμέτρου 26 ἐκ. δηλώνει τὴ θέση τῆς σφραγίδας, πὸ δὲν σώζεται. Στὸ πίσω μέρος τοῦ πρώτου ἔγγράφου σημειώματα: α) *σαλβωκουντουτο ... μάστορα δια τα καράβια μας*· β) *τοῦτο εἶναι πατέντα τῆς Μάλτας*· γ) *πέντε δυσανάγνωστες ὑπογραφές ἀξιωματούχων*· δ) *die XXVI mensis novembris 1620, presentata fuit et est presens scriptura per me Eu... Capriancha Angelica de Pacilola dona et fuit recepta iuxta decretationia, ut in ea faci... regnat... penes ... et parti restituita not... ad hec Cesar Calamai*· ε) μεταγενέστερη γραφὴ *Ἀριθμὸς 6 μετεφράσθη*. Στὸ κάτω μέρος τοῦ δευτέρου ἔγγράφου, στὴ μέση, περιφέρεια, με ὑπολείμματα κερικοῦ, διαμέτρου 25 ἐκ., δηλώνει τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα, πὸ δὲν σώζεται. Στὸ πίσω μέρος τοῦ δευτέρου ἔγγράφου σημειώματα: α) *Niceforo fradello abbate del monastero di San Giovanni in Patmos*· β) *μ ... λατ... παντεντα*· γ) μεταγενέστερη γραφὴ *Ἀριθμὸς 7 μετεφράσθη*.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 238-239, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 409-410 ἀρ. XXIV· μνεῖα DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 141 ἀρ. 15.

Frater Alofius de Wignacourt, Dei gratia sacre domus Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani magister humilis pauperumque Iesu Christi custos, a tutti e qualsivoglia alle mani de quali le presenti nostre lettere perveneranno, salute. Sia noto e manifesto, qualmente il padre Athanasio Carrara e suoi compagni, monachi greci del monasterio di santo Giovanni Evangelista dell'isola di Pathmos, n'hanno humilmente supplicato che per potere supplire alle grosse spese e per poter anco più commodamente vivere e sostentarsi i frati di esso monasterio, mantengono a questo effetto alcuni vascelli, quali portano l'insegna e bandiera di nostra re-

ligione, come antichi vascelli nostri, i quali vengono alle volte ad essere vessati e travagliati da vascelli corsari, in grave danno e detrimento di loro convento. Perciò restassimo serviti di concederli le nostre lettere patenti e salvo condotto, acciò per l'avenire detti vascelli, patroni e marinari di essi, con qualunque mercantia, traffico e commercio loro, in qualunque parte si trovassero, non siano molestati ne perturbati, ma liberamente poter eglino navigare e fare commercio per servizio e sussidio del monastero et havendo noi rimesso e commesso la loro supplicatione e richiesta alli venerandi commissarii del magistrato dell'armamenti et all' infrascritto nostro vicecancelliero, havuta poi la relatione di essi nel nostro venerando consiglio, con deliberatione di esso l'habbiamo benignamente concesso le presenti nostre, lettere patenti e salvocondotto a tutti e generale e ciascuno in particolare di essi vascelli di detto monasterio di santo Giovanni di Pathmos, quali portano la bandiera et insegna nostra sudetta et anco a patroni e marinari di essi con detti traffici e commercio per l'effetto, come di sopra s'è detto et però noi in virtù di santa obediencia comandiamo al venerando generale delle galere di nostra religione et a ciascheduno capitano di esse ed anco a tutti e qualunque capitani e patroni di galeoni, bertoni, pettacci, tartane, galeotte, bergantini, fregate e chaicchi e qualsivoglia altri vascelli armati in questa isola e dominii e saranno per armarsi all'avenire a danno d'infideli, pregando a tutti illustrissimi signori vicerè, prencipi, duchi, marchesi, conti, baroni, ammiragli, generali, luogotenenti, capitani, proveditori, giurati, guardiani di porti et ponti e tutti e qualunque ufficiali di qualsivoglia stato e conditione siano, nelle cui mani, terre e giurisdictioni capitarà ciascuno e qualunque vascelli o vascello i quali esibiranno e mostreranno overo esibirà e mostrerà le presenti nostre et a patroni et marinari di essi et anco alle loro mercantie, traffichi e commertii che sopra e ciascheduno di essi vascelli o vascello portan seco per sussidio et aiuto dei frati di esso monasterio di Pathmos li lasciate per l'avenire liberamente navigare, passare, far commercio, mercanteggiare e seguire loro viaggio, non permettendo siano dannificati in modo alcuno ne molestati, vessati, impediti, ne ritenuti, anzi a contemplatione nostra siano aiutati e favoriti. Per il chè, oltre d'essere cosa pia et appresso di nostro Signore molto grata, restaremo nondimeno

obligati alle Signorie Signorie Vostre Vostre a simili e maggior cose, occorendo l'occasione. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra presentibus est impressa.

Datum Melite in conventu nostro, die ultima mensis martii, millesimo sexcentesimo decimo.

Registrata in Cancellaria.

Frater Ioannes Otho Bosius, vicecancellarius

35

Ἄδεια τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Alofius de Wignacourt γιὰ ἐλεύθερη κυκλοφορία

1613, 14 Ἰουνίου

Μάλτα

Ὁ Alofius de Wignacourt, μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, γνωστοποιεῖ σὲ ἐκκλησιαστικούς καὶ λαϊκούς ἡγεμόνες, καπετάνιους πλοίων καὶ ἄλλους χριστιανούς ὅτι πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες εἶχαν ἔρθει στὴ Μάλτα, γιὰ νὰ διενεργήσουν ζητεία, οἱ ἀγαπητοὶ του Ἱερεμίας Μαθὰς καὶ Κλήμης Γεράσιμος, Ἕλληνες μοναχοὶ τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἀναφέρει ὅτι ἡ μονὴ ἔχει ὑποστῆ μεγάλη ζημιὰ, ἐξαιτίας τῶν ἀγγαρειῶν καὶ τῶν ἐπιδρομῶν ποὺ ἔχουν ἐξαπολύσει ἐναντίον της οἱ Τοῦρκοι, ἐχθροὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τῶν μοναχῶν, ὁ μέγας μάγιστρος τοὺς χορηγεῖ ἄδεια ἐλεύθερης κυκλοφορίας καὶ καλεῖ τοὺς χριστιανούς νὰ προσφέρουν κάθε δυνατὴ βοήθεια στοὺς κομιστὲς τοῦ γράμματος, οἱ ὁποῖοι προτίθενται νὰ ταξιδέψουν στὶς χῶρες τῆς χριστιανικῆς Δύσης γιὰ νὰ συλλέξουν ἐλεημοσύνη.

Πρωτότυπο. Περιγραμμὴ 0,260 × 0,430. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ μαγίστρου FRATER ALOFIVS DE WIGNACOVRT γραμμένο μὲ κεφαλαῖα γράμματα καὶ μὲ ζυγρότερο μελάνι. Στὸ κάτω μέρος, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερὶ σὲ χαρτί, μὲ παράσταση ἀνδρικήσ προτομῆς κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφή F[RATER] ALOFIVS DE WIGNACOVRT MAG(ISTER) HOSP(ITALIS) HIER(OSOLYMITANI †). Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) παντέντα τῆς Μάλτας· β) [*Lettere patenti per li padri Hieremia di] Mattan et Clemente Hiera-*

simo, calogeri greci del monasterio di Pathimos: γ) † πανταχοῦ<σα> τοῦ μεγάλου μαστόρου. Σύμφωνα με τοὺς ΜΜ ὑπῆρχε καὶ ἄλλο σημεῖωμα (ποὺ δὲν ἔχει σωθεῖ), πιθανότατα γραμμένο στὸ χαρτόνι τοῦ πλαισίου: *ἦλθε ἀπο Μάλτα, του ἔβαλε χρήματα για το μοναστηριο, για να επισκευαζουν της ζημίας που εκαναν οί Τουρκοι, 1612.*

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 153-154 ἀρ. 16 καὶ περίληψη σ. 141, ΜΜ, *Acta et diplomata graeca*, σ. 412-413 ἀρ. XXVI.

Frater Alofius de Wignacourt, Dei gratia sacrae domus Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani magister humilis pauperumque Iesu Christi custos, universis et singulis principibus, ecclesiasticis et saecularibus, archiepiscopis, episcopis, ducibus, marchionibus, baronibus, nobilibus, capitaneis, vicedominis, praefectis, castellanis, admiratis et quibuscunque triremium vel aliorum navigiorum capitaneis et patronis et civitatum rectoribus, potestatibus et magistratibus caeterisque officialibus et quibuscunque personis cuiusvis dignitatis, gradus, status et conditionis fuerint, ubilibet locorum et terrarum constitutis salutem. Notum facimus et in verbo veritatis attestamus, qualiter l'essibitori delle presenti li religiosi padri a noi diletta Hieremia di Mattan e Clemente Hierasimo, sacerdoti monachi greci dell'ordine di san Basilio, del monasterio di san Giovanni Evangelista, dell'isola di Pathimos e procuratori generali di esso monasterio alcuni giorni sono parvennero in questa nostra isola di Malta, per raccogliere alcune elemosine in beneficio e sussidio del detto loro monasterio, ritrovandosi già in presente in grandissima ruina e danno per le continue angarie et molestie che li turchi tiranni e comuni inimici di nostra santa fede, ivi maltrattar et tiraneggiar lo sogliono et importando sommamente a detti padri riparare e rimediare a simil successo et evidente danno, desiderano conferirsi alle parti occidentali e per tutta la christianità per raccogliere alcun'elemosina in beneficio di esso monasterio. E però ne hanno humilmente supplicato, li volessimo concedere le presenti nostre lettere patenti, acciochè per il camino e loro viaggio non gli sia dato impedimento ne disturbo alcuno. Pertanto, a tutti e ciascuno di voi affettuosamente preghiamo che per qualsivoglia parte di vostre giurisdittioni, alla quale essi padri sive terra sive mari accaderà passare o venire sicuramente alla libera, senz'alcun disturbo o altro impedimento, li lasciate e facciate stare, passare, tornare e quando a loro piaceranno partire, talmente che per

amor et contemplatione nostra li detti padri Hieremia e Clemente non se gli dia fastidio ne ritentione alcuna, anzi se gli dia larga elemosina per l'effetto sudetto et ogni opportuno aiuto et favore, cosa degna di voi, giusta et a Iddio gratissima et da ricompensarvela da noi con eguale e maggior servitio, quando dall'occasione ne saremo riquiesti. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra presentibus est impressa.

Datum Melitae, in conventu nostro, die decima quarta, mensis iunii, millesimo sexcentesimo decimo tertio.

Registrata in Cancellaria.

Frater Johannes Otho Bosius, vicecancellarius

36

Είδικὸ πληρεξούσιο

1616, 26 Ἀπριλίου

Πάτμος, μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Ὁ ἱερομόναχος Μακάριος, ἡγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, πιστοποιεῖ ὅτι τὸ πλοῖο τοῦ Γιάννη Μενδρινοῦ, χριστιανοῦ ἀπὸ τὴν Πάτμο, ὑπηκόου τῆς μονῆς, ποὺ ἀνήκε ἀπὸ μισὸ στὴ μονή, εἶχε συλληφθεῖ φορτωμένο μὲ βαμβάκι, στὴ Μύκονο, ἀπὸ τὸν *kavalier Bardi Fiorentino*, πλοιοκτήτη μαλτέζικου *bertone*. Ἐξουσιοδοτεῖται ὁ Μενδρινὸς νὰ διεκδικήσῃ ἐνώπιον λαϊκοῦ ἢ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου τὸ κλεμμένο πλοῖο μὲ τὸ φορτίο του καὶ γιὰ λογαριασμὸ τῆς μονῆς.

Σχέδιο. Χαρτί 0,210 × 0,330. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r.

† Macarius, hieromonachus, abbas venerabilis monasterii sancti Ioannis Evangelistę insule Patmi, omnibus has litteras inspecturis, lecturis et audituris salutem in Domino. Per questa nostra facciamo fede qualmente Ianni Mendrino, da questa nostra isola di Patmo, fidele et devoto christiano et suddito nostro, fuo preso nell'isola di Micono con uno suo vascello, la mita del quale era de raggion nostra, cioè del nostro monasterio, da un berton maltese¹, ||nel qual era patron el kavalier Bardi Fioren-

FRATER ALOFIVS DE WIGNACOURT

Dei gratia Aloyfius de Wignacourt... (the rest of the text is faint and mostly illegible due to fading and bleed-through)

Infansall

Handwritten signature in cursive script, appearing to be 'Fr. Aloisio Bolognino'.

Φωτ. 10. Άδεια του μεγάλου μαγίστρου του τάγατος των Ίωαννιτών Ίποτων Alofius de Wignacourt για ελεύθερη κυκλοφορία (1613) βλ. έγγρ. αρ. Π 35

tino et || gli ha tolto il detto suo vascello et una buona copia del suo carico, che era bambaso, per il ché con questa nostra facciamo² noto et manifesto a tutti che nelle sue mani pervenirà la presente, qualmente detto Janni Mendrino è homo christiano, devoto et fidele et patron proprio del sudetto suo vascello et ³ il qual insieme con noi facciamo procurator et comesso, che debba come la nostra propria persona comparer in ogni et qualmente foro ||che gli|| apparirà, così ecclesiastico come secolare, domandando ditto ⁴ vascello et sua robba gli si potrà dar audientia, come ||a|| vero et proprio patron del suo et se è giusto che habbia ogni uno el suo, come non è dubio che si terminerà da quelli giudici ecclesiastici o secolari, che in presentia sua apparirà, che gli sia restituito legitimamente il suo da quelli che illegitimamente gli è sta tolto, perché così facendo faranno cosa grata a Dio Omnipotente, al qual sia gloria et laude in eterno.

¹ ακολουθεῖ *come per publica fama semo certificati di questo, il capitano del quale* διαγραμμ. / ² διόρθ. ἀντὶ *faccino* / ³ ἀπὸ *il qual* ὡς *qualmente* ἔχει προστεθεῖ στὸ κάτω μέρος / ⁴ ακολουθεῖ *suo* διαγραμμ.

37

Γενικὸ καὶ εἰδικὸ πληρεξούσιο

1617, 19 Μαρτίου

Πάτμος, μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Ὁ Γρηγόριος, ἱερομόναχος, ἡγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς ὀρίζουν γενικοὺς ἐπιτρόπους τοὺς ἱερομόναχους Ἱερεμία καὶ Ἰάκωβο, οἱ ὁποῖοι ἐξουσιοδοτοῦνται εἰδικότερα νὰ διεκδικήσουν ἐνώπιον ἐκκλησιαστικοῦ ἢ λαϊκοῦ δικαστηρίου: α) τὸ χρηματικὸ ποσὸ πὺν εἶχε ἀφήσει ὡς ἀποζημίωση ὁ ἀνηψιὸς τοῦ μεγάλου μαγίστρου γιὰ τὸ φορτίο πὺν εἶχε λεηλατήσει ἀπὸ πλοῖο τῆς μονῆς, β) τὸ πλοῖο πὺν εἶχε λεηλατήσει στὴ Μύκονο ὁ *cavagliero* Bardi Fiorentino, τὸ ὁποῖο ἀνήκε ἀπὸ μισὸ στὴ μονὴ καὶ στὸν Γιάννη Μενδρινό, χριστιανό, κάτοικο τῆς Πάτμου καὶ ὑπῆκοο τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ὀρίζει ὡς ἐπιτρόπους του τοὺς δύο μοναχοὺς, γ) ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀνηψιοῦ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τὴν ἄγκυρα πὺν εἶχε ἀποσπάσει ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὸ πλοῖο τοῦ Κώστα Μαθᾶ, κατοικοῦ τῆς Πάτμου, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ὀρίζει ὡς ἐπιτρόπους του τοὺς δύο μοναχοὺς.

Πρωτότυπο και σχέδιο:

Α) Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,421 × 0,275. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεις όριζόντιες. Διατήρηση καλή (σχισμές στις διπλώσεις, κηλίδες από ύγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ περιθώριο δύο σταυροί, ὁ ἕνας κάτω ἀπὸ τὸν ἄλλο, στὰ σημεῖα ὅπου ἡ ἀναφορά στὴ διεκδίκηση τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ και τοῦ πλοίου ἀντίστοιχα. Στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ φ. 1r, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα τῆς μονῆς, προστυπωμένη μὲ κερί στὸ χαρτί, μὲ παράσταση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου μὲ τὸν Πρόχορο· κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφή Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

Στὸ φ. 2v καταχωρίζεται σημείωση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία στὴν Ἀγκώνα, στίς 22 Ἰουνίου 1617, ἐνώπιον τοῦ Sanctes de Michaelibus, νοταρίου ἀποστολικῆς ἐξουσίας (*notarius publicus apostolica auctoritate*), καὶ τριῶν μαρτύρων ὁ Κώστας Μαθάς, ἀπὸ τὴν Πάτμο, καπετάνιος τοῦ πλοίου «Ἅγιος Ἰωάννης», καὶ ὁ Μιχαὴλ Ρακάνης (*Racane*), ἀπὸ τὴ Χίο, ἔμπορος, κάτοικος Ἀγκώνας, βεβαιώνουν τὴ γνησιότητα τοῦ ἐγγράφου μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου, καθηγουμένου τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, καὶ τὴ σφραγίδα τῆς μονῆς. *Signum tabellionis*. Στίς 5 Ἰουλίου 1617, οἱ ἀρχὲς τῆς Ἀγκώνας βεβαιώνουν ὅτι ὁ Sanctes de Michaelibus εἶναι νοτάριος ἀποστολικῆς ἐξουσίας. Στὸ κάτω μέρος, στρογγυλὴ σφραγίδα τῶν ἀρχῶν τῆς Ἀγκώνας, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ παράσταση ἐφίππου [ἁγίου]: κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφή CIVITAS FIDEI ANCON... DONICA, καὶ σημείωμα: † *πρεκοῦρα Ιερεμιου και Ιάκόβου των ιερομοναχων.*

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 240-241, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 413-414 ἀρ. XXVIII· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 144 ἀρ. 40.

Β) Σχέδιο μὲ διαγραφὲς καὶ σβυσίματα. Χαρτί 0,310 × 0,210. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση μέτρια (σητόβρωτο). Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά. Στὸ φ. 1v γραμμένο κατ' ἀντίστροφη φορὰ σημείωμα: *Per questa nostra facciamo vera et indubitata fede qualmente le sottoscritte robbe, caricate sopra la nave, sono de raggion de signor Con[stanti]no Camaroto, habitatore di questa nostra isola et suddito nostro fidele et [d]ev[ot]o christiano et per fede della verità si fa la presente.*

sponzze colli sette - n° 7

filado colli sette - n° 7

cera colli tre - n° 3

tutti segnati con il contrascritto segno [σημειωμένο κατ' ἀντίστροφη φορὰ στὸ κάτω μέρος] K et ancora le sponzze et il filado sono sborati, essendo già in magazen a refuso, già mesi cinque, dove per la Iddio gratia non si sente mal contagioso.

Gregorius, hieromonachus, abbas venerabilis monasterii sancti Ioannis Evangelistę insulę Patmi, omnibus has nostras literas inspecturis, lecturis et auditoris salutem.

Si fa noto et manifesto a tutti, qualmente noi predetto abbate con tutti li nostri fratelli hieromonachi et monachi, radunati insieme nella nostra cella, come è solito a noi far nelli nostri consegli, havemo elletto, costituito et creato, con il consentimento et volontà de tutti noi, commessi generali et procuratori del nostro monasterio e di tutti noi li diletta in Christo figliuoli et fratelli nostri li reverendi preti, Hieremia et Iacobo, hieromonachi et sacerdoti del nostro convento, alli quali damo ampla libertà et autorità di puoter dimandar et ricever, come la propria persona del monasterio et de noi, tutte quelle elemosine, legati, debiti, affiti et altri simili appartenenti al nostro monasterio da quelli che li tengono nelle sue mani, per li quali puossano litigare et comparer cosi l'uno separatamente, come l'altro delli detti nostri commessi in ogni foro et giudicio ecclesiastico et seculare contra quelli che contrastare vogliono et privarne del nostro et espressamente damo autorità alli detti nostri commessi che puossano recuperar et ricever li cento e vinti tolori, lasciati dal nipote dell'illustrissimo et reverendissimo gran mastro, per pagarsi le robbe del monasterio che di quà tolse insieme con una pezza dell'arteglaria nella nostra nave, la qual anchora possano ricever et farla come li piace, ancora possano li detti commessi nostri et procuratori cercar il vascello che sachezò et tolse nell'isola di Micone el cavagliero Bardi fiorentino, già fa duo o tre anni, la mità del quale è del nostro monasterio et l'altra mità de Gianni Medrino, habitatore di questa nostra isola et suddito nostro fidele et devoto christiano, il qual insieme con noi fece suoi procuratori et commessi li detti nostri fratelli et commessi nostri che debano, come la sua propria persona, recuperar la parte sua, come anco la nostra, el quale vassello recuperando li detti commessi o volontariamente dal detto cavagliero o con l'agiuto del foro ecclesiastico o seculare facciano, come li parerà et piacerà. Item per virtù della presente procura habbino potestà et authorità li detti procuratori datali dal magnifico misser Costa Mathà, habitatore di questa nostra isola di Patmo, che possano cercar et ricever dalli heredi del predetto nipote dell'illustrissimo et reverendissimo gran mastro una ancora che tolse dalla nave del detto misser Costa Mathà, esistente in questo porto, per la quale possano litigar in ogni giuditio, così ecclesiastico come seculare, così separatamente l'uno come anco l'altro et per confirmatione et verità de

tutte le predette cose fuò fatta la presente. sottoscritta da noi et sigillata col maggiore siggillo del nostro monasterio del santo Giovanni Evangelista del' isola di Patmo, nel qual fuò data die XIX, mensis martii MDCXVII.

† Γρηγόριος, ιερομόναχος καὶ καθηγούμενος μονῆς Πάτμου καὶ οἱ σὺν εμοὶ

† Παρθένιος, ιερομόναχος καὶ προηγούμενος

Ἰάκωβος, ιερομόναχος, ὑπέγραψα

† Μακάριος, ιερομόναχος καὶ προηγούμενος

† Γερμανός, ιερομόναχος

† Σάββας, ιερομόναχος

† Σωφρόνιος, ιερομόναχος

† Γεράσιμος, ιερομόναχος Κλήμης

† Κύρολλος, ιερομόναχος

† Χριστοφόρος, ιερομόναχος καὶ πρωτοσύγγελλος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας

† Μητροφάνης, ιερομόναχος

† Νεόφητος, ιερομόναχος

† Σίλβεστρος, ιερομόναχος

† Βενέδικτος, ιερομόναχος

† ταπεινὸς Νικηφόρος, μητροπολίτης Λαοδικείας καὶ ἀδελφὸς τῆς σεβασμίας ταύτης μονῆς Πάτμου

38

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Πάτμου [Μακαρίου]

1620, 8 Ἰουνίου

Πάτμος, μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Μὲ γράμμα του πρὸς τὸν *molto illustrissimo et reverendissimo* [μεγάλο μάγιστρο τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἴπποτῶν Alofius de Wignacourt], ὁ ἡγούμενος τῆς πατμιακῆς μονῆς [Μακάριος Καμαρωτός] τοῦ γνωρίζει ὅτι μετὰ ἀπὸ αἴτηση τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Δαμασκηνῆς ἀποστέλλονται [στὴ Μάλτα] οἱ μοναχοὶ Νικηφόρος καὶ Ἱερεμίας, γιὰ νὰ τελοῦν τὶς λειτουργίες, σύμφωνα μὲ τὴν «ἑλληνικὴ συνήθεια». Παρακαλεῖ τὸν μεγάλο μάγιστρο νὰ συνδράμει τοὺς δύο ἱερωμένους στὸ ἔργο τους.

Σχέδιο. Χαρτί 0,153 × 0, 210. Διπλώσεις τρεις κάθετες. Διατήρηση μέτρια (λείπει τὸ κάτω τμήμα τοῦ φύλλου). Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r.

Molto illustrissimo et reverendissimo

Essendo ricercati et pregati noi abbate del monastero di san Ioanni Evangelista dell'isola di Patmo con una lettera dali procuratori della chiesa che costì si trova, nominata la Madonna Damaschini, per la quale ne dicevano che vogliamo esser contenti elegger duo sacerdoti della fraternita nostra, li quali dobbiamo mandar costì per officiar alla usanza greca detta chiesa, noi veramente volendo compir la sua intentione et compiacer a questa sua domanda, essendo pia et santa, havemo eletto questi nostri fratelli, nominati padre Niceforo et padre Hieremia, hieromonaci et padri spirituali et li mandamo a questo fine, li quali supplicamo vostra signoria maestà reverendissima che siano racomandati in ogni bisogno nel' officiar la detta chiesa, noi veramente saremo obligatissimi di servir a tutti li suoi comendamenti eguali alle nostre forze et anchora pregar nostro Signor Iddio (benché indegni) per la felicità di vostra signoria reverendissima, la qual conservi in molti anni et faccia degna nel presente seculo salir nel sublime et alto grado et nel futuro goder quei eterni et incorrattibili beni del regno celeste. Amen.

Data nel predetto nostro monasterio di san Zuane di Pattino il dì 8 giugno 1620.

39

**Ἔδεια τοῦ fr. Antonio Bataille, ἐπιτρόπου τοῦ πρίγκηπα τοῦ Μονακὸ
στὴ Μάλτα, γιὰ ἐλεύθερη κυκλοφορία**

1681, 22 Αὐγούστου
Μάλτα

Ὁ frater Antonio Bataille, *cavaliere magistrale* τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, ἐνεργώντας ὡς γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ πρίγκηπα τοῦ Μονακὸ στὴ Μάλτα, σύμφωνα μὲ ἐξουσιοδότηση ποὺ ἐκδόθηκε στὸ Παρίσι στὶς 25 Ἰουλίου 1681, χορηγεῖ διαβατήριο στὸν Νικηφόρο, ἡγούμενο τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου. Ὁ *cavaliere* τοῦ τάγματος δίδει ἐντολὴ στοὺς καπε-

τάνιους τῶν πλοίων ποὺ ἐπιχειροῦν μὲ τὴ σημαία τοῦ τάγματος κουρσαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐναντίον τῶν ἀπίστων νὰ μὴν πειράζουν τοὺς Ἕλληνας τῆς Πάτμου, τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰ πλοῖα τῆς μονῆς.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,255 × 0,367. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Καλλιγραφημένο τὸ πρωτόγραμμα. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) *Παντέντα τοῦ πρίγκηπος Μονακοῦ 1681*· β) *Ordinis Maltae exemptio -22 agosto 1681*.

Περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 142 ἀρ. 21· μνεία MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 423 σημ.

Noi frater Antonio Bataille, cavaliere magistrale del'Ordine san Giovanni Hierusalemme, a tutti quei che queste presente lettere vederanno salute. Sua Altezza Serenissima il prencipe di Monaco mi ¹havendo fatto l'honore per queste lettere missive et patente, donate in Parigi li 25 luglio 1681, di nomminarmi ²et stabilirci per suo procuratore et agente generale in quest'isola di Malta et ordinato di raccomandare, comandare di sua parte a tutti capitani de navi, bragantini, galiotte, felocche et tal'altri bastimenti che esser prossimo, come anche a tutti ufficiali o comandanti di detti bastimenti armati sotto sua bandiera e che hanno sua patenta, li quali navigono nelli mari di Levante a corsigiare contra l'infedeli, che habbino d'osservare di non commettere atione veruna che devoghi alla qualità di christiano contro qui che sii ne verso altri che quelli, dove sua altezza serenissima gli ha donnato et donna podere per sua detta patenta, soprattutto verso i Greci del'isola di Patenos, nella detta isola, specialmente ali monasterii o conventi di religiosi et religiose che sono nella medesima isola, chiamati caloieri, dipendenti del convento superiore di san Giovanni l'Evangelista della detta isola, volendo et intendendo la detta Altezza Serenissima che li bastimenti, che vanno d'ordine dell'isola die Patenos ai luoghi circonvicini per provisioni et altri affari, tanto di detti conventi che per quelli dell'isola che haveranno la patenta o passaporto del molto reverendo padre abbate [κενό] in sua assenza del regente del detto convento di san Giovanni l'Evangelista di Patenos non siino per li detti capitani, ufficiali o tall'altri che si sii in modo veruno ³destenuti ne molestati et ciò sono le pene ben viste a Sua Altezza Serenis-

sima contro quelli che contraveniranci, così facciamoci sappare, raccomandandoci in oltre et preghiamo d'havere in particolare raccomandatione il reverendissimo padre Nechiforo, fratello, nel presente abbate del detto monasterio di san <Giovanni Evangelista> de Patinos, all'istanza et consideratione di quale noi habbiamo molto volentieri concesso la presente, secondo il desiderio e volontà di sua detta altezza serenissima et alli quali noi habbiamo fatto et messo il sigillo di nostre arme.

Malta, li 22 agosto 1681

Il cavaliere magistrale Bataille

¹ διόρθ. ἀντὶ *ni* / ² διόρθ. ἀντὶ *nominarni* / ³ διόρθ. ἀντὶ *veruna*

40

Ἰδέα τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Gregorius Carafa di Rocella γιὰ ἐλεύθερη κυκλοφορία

1681, 26 Αὐγούστου

Μάλτα

Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ Νικηφόρου, ἡγουμένου τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ὁ Gregorius Carafa di Rocella, μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, χορηγεῖ μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Νικηφόρου ἄδεια ἐλεύθερης κυκλοφορίας στοὺς μοναχοὺς καὶ στὰ πλοῖα τῆς μονῆς. Δίδει συγχρόνως ἐντολὴ στοὺς ἀξιωματούχους τῆς ἐπικρατείας του καὶ στοὺς καπετάνιους τῶν πλοίων ποὺ ἐπιχειροῦν μὲ τὴ σημαία τοῦ τάγματος ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως νὰ μὴν προκαλοῦν ζημιὲς στὰ μοναστηριακὰ πλοῖα καὶ τὸ μοναστήρι, μὲ ἐπιβολὴ ποινῆς στοὺς παραβάτες.

Πρωτότυπο [βλ. ἰσότυπο: ἔγγρ. ἀρ. Π 41]. Χαρτί 0,400 × 0,283. Διπλώσεις δύο κάθετες, πέντε ὀριζόντιες. Διατήρηση καλὴ (σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι μαῦρο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου μαγίστρου γραμμένο μὲ μεγαλύτερα γράμματα. Στὸ πίσω ἐπάνω μέρος, στρογγυλὴ σφραγίδα τοῦ τάγματος, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ χαρτί, μὲ παράσταση προτομῆς ἀνδρὸς ποὺ φέρει τὸν σταυρὸ τοῦ τάγματος στὸ στήθος· κυκλοτερώς δυσδιάκριτη ἐπιγραφή (τὸ ὄνομα προφανῶς τοῦ μαγίστρου). Στὸ περιθώριο στὴ μέση ἀριστερὰ σημείωμα

πλαγιογραμμένο: *γρᾶνμάστρω*. Στὸ κάτω μέρος, γραμμένο κατ' ἀντίστροφη φορά, μεταγενέστερο σημείωμα: *Ἀριθμ. 2, μετεφράσθη*.

Frater don Gregorius de Carafa e principibus Roccella Dei gratia sacra domus Hospitalis sancti Iohannis Hierosolymitani et militaris ordinis Sancti Sepulchri Dominici Magister humilis pauperumque Iesu Christi custos. A tutti e qualunque, alle mani de quali le presenti nostre lettere perveneranno salute. Sia noto e manifesto qualmente essendo intento nostro e della nostra religione che tutti quelli che armano vasselli con bandiera nostra e di detta nostra religione ad effetto di perseguitare e far guerra agl' inimici della nostra santa fede, non solo non ardiscano di danneggiare agli habitanti dell' isole che professano la nostra christiana religione, ma porgano loro, bisognando ogn' opportuna assistenza e favore et ancorché non possiamo indurci a credere che veruno di detti armatori habbia temerità et ardischi di contravenire a nostri comandamenti et alle strettissime prohibitioni, contenute nelle loro patenti e decreti, emanati sopraciò dal nostro venerando consiglio. Tuttavia, richiesti da Niceforo fradello, abbate del monastero di san Giovanni Evangelista, nell' isola di Patmos, habbiamo ordinato spedirsi le presenti nostre lettere patenti di salvocondotto per maggior sicurezza così dell' istesso monastero e suoi monaci, come di bastimenti mercantili che sogliono tenere e far navigare per servitio di esso monastero. In vigore delle quali nostre lettere e salvocondotto comandiamo in virtù di santa obediencia al venerando generale delle galere di detta nostra religione et a tutti e ciascun capitano, ufficiale e marinaio di esse e d' altri vasselli e navili di queste nostre isole e dominio che ne direttamente ne indirettamente o sotto qualsivoglia pretesto e colore inquieti, disturbi o danneggi i monaci e monastero sudetto di detta isola di Patmos in terra o in mare nelli bastimenti e tanto nelle persone loro, come nelle robbe e mercanzie al medesimo monastero e suoi monaci appartenenti, sotto pena di disobediencia e d' altre contenute in dette patenti e decreti del sudetto nostro venerando consiglio da eseguirsi irremissibilmente contro li trasgressori e ciascuno di essi. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra presentibus est impressa.

Datum Melita, in conventu nostro, die vigesima sexta, mensis augusti, millesimo sexcentesimo octuagesimo primo.

Registrata in cancellaria.

Baiu... frater... Emanuel Avia, vicecancellarius

41

Ἰδεια τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν Raymundus de Perellos et Rocafull γιὰ ἐλεύθερη κυκλοφορία

1701, 11 Ἰουλίου

Μάλτα

Ὁ Raymundus de Perellos et Rocafull, μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, χορηγεῖ μετὰ ἀπὸ αἴτησή τους στοὺς ἔλληνες μοναχοὺς τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου Ἰωσαφὰτ καὶ Παΐσιο ἄδεια ἐλεύθερης κυκλοφορίας. Δίδει ἐντολὴ στοὺς καπετάνιους καὶ πλοιοκτῆτες πὺ φέρουν στὰ πλοῖα τους τὴ σημαία τοῦ τάγματος νὰ μὴν πειράζουν καὶ νὰ μὴ ζημιώνουν τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰ πλοῖα τῆς μονῆς, με ἐπιβολὴ ποινῆς στοὺς παραβάτες.

Ἰσότυπο τοῦ ἐγγράφου πὺ ἀπέλυσε ὁ μέγας μάγιστρος Gregorius de Carafa e principibus Roccella τὸ 1681 [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 40], με μνεία, ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγουμένου Νικηφόρου, τῶν ὀνομάτων τῶν μοναχῶν Ἰωσαφὰτ καὶ Παΐσιου, στοὺς ὁποίους χορηγήθηκε ἡ ἄδεια (don Iosafat e Don Paisio di natione Greci, religiosi del monastero di San Giovanni Evangelista nell'isola di Patmos), τῆς χρονολογίας 1701 (Datum Melitae, in conventu nostro, die undecima, mensis iulii, millesimo septingentesimo primo) καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀναπληρωτῆ καγκελλαρίου πὺ καταχώρισε τὸ ἔγγραφο στὴν Καγκελλαρία (Frater don Ferdinandus Contreras, vicecancellarius). Χαρτὶ 0,410 × 0,285. Διπλώσεις δύο κάθετες, πέντε ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλὴ. Μελάني καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου μαγίστρου γραμμένο με μεγαλύτερα γράμματα· με ζωρότερα γράμματα τὰ σημειώματα τῆς καταχώρισης τοῦ ἐγγράφου στὴν Καγκελλαρία. Στὸ πίσω μέρος, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα τοῦ τάγματος, προστυπωμένη με κερὶ σὲ χαρτὶ, με παράσταση προτομῆς ἀνδρὸς πὺ φέρει τὸν σταυρὸ τοῦ τάγματος στὸ στήθος· κυκλοτερῶς δυσδιάκριτη ἐπιγραφή (τὸ ὄνομα προφανῶς τοῦ μαγίστρου). Στὸ κάτω μέρος, σημείωμα γραμμένο κατ' ἀντίστροφη φορὰ *πατέντα τῆς Μελίτου*.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 239-240, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 424-425 ἀρ. XLI· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 142 ἀρ. 24.

42

**Ὅρισμός τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν
Ἱπποτῶν Raymundus de Perellos et Rocafull**

1706, 30 Δεκεμβρίου
Μάλτα

Ὁ Raymundus de Perellos et Rocafull, μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, πληροφορήθηκε ὅτι τὰ πλοῖα ποῦ ἐπιχειροῦν κουρσαρικές ἐπιδρομές μὲ τὴ σημαία τοῦ τάγματος προκαλοῦν ζημιές στὴ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου. Οἱ μοναχοὶ ἐξαναγκάζονται μεταξὺ ἄλλων νὰ δίδουν μὲ τὴ μορφή δανείων στὰ πληρώματα τρόφιμα καὶ χρήματα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑφίσταται ἡ μονὴ τὰ ἀντίποινα τῶν ἀπίστων, οἱ ὁποῖοι τοὺς τιμωροῦν, θεωρώντας τους συνεργάτες τῶν κουρσάρων. Ὁ μέγας μάγιστρος δίδει ἐντολὴ στοὺς ὑπηκόους τῆς Μάλτας καὶ τοὺς καπετάνιους τῶν πλοίων ποῦ φέρουν τὴ σημαία τοῦ τάγματος νὰ μὴν ἐνοχλοῦν καὶ νὰ μὴ ζημιώνουν τὸ μοναστήρι, τοὺς μοναχοὺς καὶ τὴ μοναστηριακὴ περιουσία, μὲ ἐπιβολὴ ποινῆς στοὺς παραβάτες.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,310 × 0,470. Διπλώσεις δύο κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Διατήρηση καλὴ. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου μαγίστρου μὲ μεγαλύτερα ζωηρότερα γράμματα καὶ μὲ διακοσμημένα τὰ πρωτογράμματα. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, ἔκτυπη στρογγυλὴ σφραγίδα, μὲ παράσταση προτομῆς ἀνδρὸς ποῦ φέρει τὸν σταυρὸ τοῦ τάγματος στὸ στήθος· κυκλοτερώς ἡ ἐπιγραφή † D(ON) RAIMVNDVS DE PERELLOS ET ROCAFVL M(AGNUS) M(AGISTER) H(I)ER(OSOLYMITANI) ET S(ANCTI) S(EPULCHRI) H... †. Στὸ πίσω μέρος τοῦ ἐγγράφου σημειώματα: α) *δουκαλε της Μάλτας*· β) μεταγενέστερη γραφὴ ἐν *Μελίτη 1706*.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 159-160 ἀρ. 25 καὶ περίληψη σ. 142, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 425-427 ἀρ. XLII (μὲ λανθασμένη χρονολογία 11 Ἰουλίου 1701).

Frater Don Raimundus de Perellos et Rocafull, Dei gratia sacrae domus Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani et militaris ordinis sancti sepulchri dominici, magister humilis pauperumque Iesu Christi custos. L'instituto della pia militia et il debito della nostra professione là sempre più chiamano l'attentione, dove la christiana carità ci fa intendere che

si tratti della sicurezza e libertà de fedeli e della publica salute e buon esempio, onde con nostro rammarico havendo udito che taluni di quelli che corseggiano sotto l'insegna del nostro sacro ordine o pure nostra magistrale, scordandosi delle obligationi che segl'ingiongono nell'istesse licenze e patenti, di non danneggiare li christiani e postponendo il timor di Dio sotto varii pretesti molestano il venerabile monastero di san Giovanni Evangelista, nell'isola di Patmos, o suoi reverendi monaci a noi dilette o pure le di lui attinenze e pertinenze in terra et in mare, esigendo talvolta da loro o suoi monasterii o barche o navilii, sotto pretesto di avanzi et amicabili imprestiti, provisioni o danaro con promessa e titolo di passarli obligationi a bocca o per scritte pubbliche o private, obligandoli perciò a soggiacere alle avarie e vessationi degl'infedeli che li tormentano sotto colore di haver dati soccorsi a corsari o in altra forma, causando loro danni irreparabili. Perciò noi che per dovere di religiosa militia e per la christiana carità habbiamo sempre havuto sopra tutto a cuore la difesa de fedeli al Santo Evangelio e molto a cura la divotione et ossequio verso il glorioso san Giovanni Evangelista, indotti specialmente dall'amore e paterno affetto verso li predetti reverendi monaci e monasterio del medesimo san Giovanni in Patimos, aderendo al decreto del nostro venerando consiglio, oggi alle istanze di quelli emanato, imponghiamo et in virtù di santa obediencia ordiniamo a tutti e singoli religiosi dell'ordine nostro, di qualunque grado o prerogativa si siano et a tutti e singoli nostri vassalli, sudditi e dipendenti di qualsisia stato, grado e conditione si siano, comandiamo e strettamente precettiamo sotto pena della nostra indignatione e disgratia et anche di degradatione dal comando et altre pene così pecunarie come corporali et arbitrarie, anche ... [u]ltimo supplicio, oltre il risarcimento di tutti i danni et interessi che quindi in qualsisia modo accaderanno che ne direttamente ne indirettamente ne per se ne per altri vogliano o ardiscano molestare, offendere e perturbare il detto venerabile monastero, monasterii e loro reverendi abbati, prepositi, monaci, servienti, convento o conventi, isola di Patimos, loro sudditi, coloni, beni, danaro, robbe, effetti, mercanzie, barche, navi, navilii et altre qualsisiano pertinenze in terra o in mare et in qualsisia luogo o parte esistenti, anche chiedendo da loro imprestiti, accomodi o altri qualsi-

siano agii, commodità o avanzi, benché de iure non proibiti, anzi dette persone, luoghi, effetti, pertinenze et attinenze tutte dedicate al culto divino in ogni tempo et congiuntura, come a noi care e da noi protette, vogliano in ogni luogo difendere, assistere, assicurare e conservare con ogni libertà christiana a gloria del Sommo Iddio, incaricando tutte le cose suddette e loro osservanze e piena essecutione al venerando generale, luogotenente generale, capitani et ufficiali delle nostre squadre di galere e navi armate a guerra sotto l'insegna del nostro sacro ordine e nostre magistrali, così del publico, come delli particolari, e preghiamo nello stesso tempo et esortiamo nel Signore tutti i signori comandanti e capitani di squadre e navi straordinarie che vogliano a contemplatione nostra sempre assistere e proteggere et haver per raccomandati detti reverendi padri e loro attinenze, senza permettere che siano in modo veruno molestati, offesi, perturbati o inquietati nelle persone o beni e qualsisiano attinenze per il ché restaremo noi obligati ad operare l'istesso, occorrendo l'occasione. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra presentibus est impressa.

Datum Melite, in conventu nostro, die trigesima mensis decembris, millesimo septingentesimo sexto a nativitate.

Registrata in Cancellaria.

Frater don Ferdinandus Contreras, vicecancellarius

δ) Σχέσεις τῆς μονῆς μὲ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας
καὶ ἄλλους δυτικούς ἡγεμόνες

43

Ὅρισμὸς τοῦ [δούκα τῆς Νάξου] Ἰωσήφ Naci

1572, 9 Μαΐου

Πέραν, Κωνσταντινούπολη

Ὁ Ἰωσήφ Naci, [δούκας τῆς Νάξου], μὲ γράμμα του πρὸς τὸν Nicolò de Marin, γενικὸ διοικητὴ τῆς Νάξου, τοῦ γνωρίζει ὅτι οἱ δούκες τῆς Νάξου εἶχαν κατὰ τὸ παρελθὸν χορηγήσει στὴ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου φορολογικὴ ἀτέλεια καὶ ἄδεια ἐξαγωγῆς ἑκατὸ πετρῶν ἀπὸ τὴ Μήλο. Ὁ Νάξης δίδει ἐντολὴ στὸν Marin, ὅπως εἶχε προστάξει παλαιότερα, τὸ 1567 καὶ 1568, τὸν [ἐντεταλμένο] γενικὸ διοικητὴ Francesco Coronello, νὰ λάβει ὑπόψη του τὰ προνόμια ποὺ ἔχουν παραχωρηθεῖ στὸ μοναστήρι. Κομιστὴς τοῦ γράμματος εἶναι ὁ παπα-Κλήμης, *guardiano* τοῦ μοναστηριοῦ.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,310 × 0,217. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία, σητόβρωτο). Μελάνι μαῦρο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 1r, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερί, μὲ τὸ οἰκόσημο τοῦ Νάξη· κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφὴ IOSEPHVS NACI D... .. Στὸ φ. 2v ἡ διεύθυνση: *J(osephu)s N(aci) Al magnifico misser Nicollo di Marin, nostro charissimo governator generale di Nexia etc. a Nexia*, καὶ σημειώματα: α) *γράμμαν τοῦ don Γιωσ[έφ] διὰ ταῖς πέτρες τῆς Μίλου*· β) μεταγενέστερη γραφὴ 1522· γ) σύγχρονη γραφὴ Πάτμος.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 164-165 ἀρ. 30 καὶ περίληψη σ. 143, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 401-402 ἀρ. XIV.

I(osephu)s N(aci)

Magnifico et nostro charissimo. Questa vi sarà presentata da pappà Climi, guardiano del monasterio di san Iohane di Patino, il quale humilmente ci ha supplicato che quella gratia che detto monasterio havea delli

signori passati di Nexia delli datii ||delle tratte|| di certe loro intrate che dicono haver da detto nostro duchame di Nexia et cossi di pietre cento che ogni anno gli solevano presentare dell' isola nostra di Mello. Vogliamo hor di novo degnarci di concedergli et confermargli tal gratia, onde noi tenendo per homini da bene, amici et fedeli al stato nostro, habbiamo voluto conceder tal sua domanda, e per la presente nostra vi commandiamo ch'essendo cossi dobbiate fargli godere detta gratia di datii et pietre, come per il passato ghodevano et secondo che per altri due nostri commandamenti fatti al grand governor generale dottor Francesco Coronello, sotto di 21 di maggio 1567 et 3 di maggio de <15>68, più amplamente si contiene et cossi eseguirete perché tal è nostra volunta, dandoci relatione del seguito. Iddio di mal vi guardi.

Dato al nostro Belvedere, appresso Pera di Costantinopoli, addi IX di maggio, anno mundi creationis VMCCCXXXII [sic], Domino MDLXXII.

J(osephus) Naci

... [δυσανάγνωστη λ. βραχυγραφημένη]

44

Βεβαίωση τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Νικηφόρου

1603, 15 Φεβρουαρίου

Πάτμος, μονή ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

Ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος [Χαρτοφύλαξ], ἡγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τῆς Πάτμου, βεβαιώνει τὰ ἀκόλουθα: Τὸν περασμένο χρόνο εἶχε ἀποπλεύσει ἀπὸ τὴν Πάτμο μία σαῖτα μὲ καπετάνιο τὸν Γεώργιο Μοσχονὰ καὶ μὲ προορισμὸ τὸ Καστελλόριζο, γιὰ νὰ φορτώσει ξυλεία. Ἐνῶ βρισκόταν στὸ πέλαγος, δέχθηκε τὴν ἐπίθεση ἐνὸς *gallion bertone* ποῦ ἀνήκε στὸν Oratio di Napoli, ὁ ὁποῖος τελικὰ βούλιαξε τὸ πατμιακὸ σκάφος. Οἱ φτωχοὶ ναυτικοὶ ἀφέθηκαν γυμνοὶ σὲ κοντινὸ νησί καὶ πολλοὶ αἰχμαλωτίστηκαν καὶ φυλακίστηκαν ἀπὸ τὸν μπέη τῆς Ρόδου, ποῦ τοὺς εἶχε ἐκλάβει ὡς συνενόχους τοῦ πειρατῆ. Ὅταν μετὰ ἀπὸ περιπέτειες ἔφτασαν στὴν Πάτμο, παρουσιάστηκαν ἐνώπιον τοῦ ἡγουμένου, μαζὶ μὲ τὸν Μοσχονὰ καὶ τὸν μέτοχο τοῦ πλοίου Μανόλη τοῦ Δημητρίου, ἕναν ἀπὸ τοὺς προεστοὺς τοῦ νησιοῦ, καὶ τοῦ ἀνέφεραν

τὰ συμβάντα. Ἡ παρούσα βεβαίωση χορηγείται μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ Μανόλη, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ διεκδικήσει μέσω τῆς δικαιοσύνης ἀποζημίωση.

Σχέδιο. Χαρτί 0,315×0,210. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ φ. 1v σημείωμα: *havendo havendo fatto cittar, havendo fatto cittar Antonio mastro mastro, havendo mandato in pelago la mia barca.*

Nicephorus, hieromonachus, abbas venerabilis monasterii sancti Iohannis Evangeliste insule Patmi, omnibus has nostras literas inspecturis, lecturis et audituris salutem in Domino. Per questa nostra facciamo noto a tutti, qualmente l'anno passato ||essendo|| partita da questa isola di Patmo una saitia, patroneggiata da ser Georgio Mosconà, per andar in Castelloruzzo a carichar legname per uso di questa isola, è scontrata in sette cavi quaranta miglia in pelago da un galion bertoni, che era patron sopra quello Oratio di Napoli et fuò presa da quello,¹ la quale retenuta alquanti giorni, ultimamente è sta sommersa et fondata in pelago et li suoi ||poveri|| marinieri sono gitati in una isola vicina, nudi et senza il suo, parte delli quali per sua mala ventura sono presi dal bei di Rhodi et ||sono|| messi in cathena per vogar il remio, dicendo che erano compagni nel gallion detto bertone,² questa disgratia et ingiusta operatione hanno riferito per suo giuramento³ li detti suoi marinieri, homini da bene et buoni christiani, habitatori di questa nostra isola di Patino et sudditi nostri, menati in presentia nostra da detto suo patron Giorgio Mosconà et il parcinevole⁴ di detta saitia miser Manoli de Dimitri, homo da bene et delli primarii di questa isola⁵ ad instantia del quale fuò fatta la pres[ente] scrittura, per la q[uale] o per se o per suo commesso possa domandar nel foro della giustitia la detta sua saitia da quelli che⁶ l'hanno messa in fondo ||ingiustamente||, senza causa raggionevole et per fede della verità è sottoscritta dal nostro proprio pugno et sigillata col sigillo del nostro monasterio, nel quale fuò data il dì 15 del mese di febraro nel 1603.

¹ ἀκολουθεῖ *gallion* διαγραμμ. / ² ἀπὸ *ventura ... bertone* προσθήκη στὸ περιθώριο ἀριστερά / ³ ἀκολουθεῖ *in presentia nostra* διαγραμμ. / ⁴ ἀκολουθεῖ *suo* διαγραμμ. / ⁵ ἀκολουθεῖ *il quale* διαγραμμ. / ⁶ ἀκολουθεῖ *l'an* διαγραμμ.

45

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Παρθενίου

1606, 28 Ἀπριλίου

Πάτμος, μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος, ἡγούμενος τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, μὲ γράμμα του πρὸς τοὺς πλοιοκτῆτες καὶ καπετάνιους τῶν χριστιανικῶν πλοίων τοὺς παρακαλεῖ νὰ μὴ ζημιώσουν τὸ «γαλλιονέττο» τοῦ Νικήτα τοῦ *ser* Ἀντωνίου τοῦ Δημήτρη, καθὼς μέρος τοῦ σκάφους ἀνήκει στὴ μονὴ καὶ ἄλλο μέρος στὸν Νικήτα, ὁ ὁποῖος εἶναι εὐσεβὴς χριστιανὸς καὶ ὑπήκοος τῆς μονῆς. Βεβαιώνει ἀκόμη ὅτι τὰ ἐμπορεύματα ποὺ εἶναι φορτωμένα στὸ πλοῖο ἀνήκουν κι αὐτὰ σὲ χριστιανούς, κατοίκους τῆς Πάτμου.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,205 × 0,310. Διπλώσεις δύο κάθετες, δύο ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι μαῦρο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ κάτω μέρος δεξιὰ τοῦ φ. 1r, στρογγυλὴ σφραγίδα τῆς μονῆς, προστυπωμένη μὲ κερὶ σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ παράσταση τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μὲ τὸν Πρόχορο· κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφὴ: Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

Parthenius, hieromonachus, abbas venerabilis monasterii sancti Iohannis Evangelistę, insule Patmi, omnibus has nostras literas inspecturis, lecturis et audituris salutem in Dio. Per questa nostra pregamo in Christo tutti li dignissimi capitani et patroni di gallie di christiani et di qualsivoglia altra sorte di vascelli che nelle sue mani capitarà il presente gallionetto, patroniggiato da misser Nichita de ser Antonio de Dimitri, che per amor et devotione verso san Giovanni Evangelista non permettano che si faccia molestia, danno o dispiacere a detto gallioneto et suoi marinieri et caricho suo, poichè el vascello è parte del raggion del nostro monasterio, parte ancora de detto patrono misser Nichita, suddito nostro, fidele et devoto christiano, et anco al suo caricho et tutto quel che si trova dentro nel detto vascello è de raggion de christiani da questa nostra isola et per la cortesia et amore che si mostrerà alli detti nostri sudditi et sua robba da vostre signorie signorie, noi saremo obligatissimi in pregar Dio Omnipotente per la buona riuscita di vostri viaggi et ve conduca sani et salvi

nelle vostre patrie et sopra tutto che ve faccia degni del suo celesto regno et suoi beni eterni et incorruttibili. Amen.

Data nel predetto nostro monasterio di san Zuanne Evangelista dell' isola di Patmo, adì 28 del mese d' aprile 1606.

† Παρθένιος, ιερομόναχος καὶ καθηγούμενος μονῆς Πάτμου †

46

Ἄδεια τοῦ βασιλιᾶ τῆς Καστίλλης κ.λπ. Φιλίππου τοῦ Γ' γιὰ διενέργεια ζητείας

1609, 9 Ἀπριλίου
Μαδρίτη

Ὁ Φίλιππος ὁ Γ', βασιλιάς τῆς Καστίλλης κ.λπ., χορηγεῖ στὸν Ἀθανάσιο [Καρράρα], μοναχὸ τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ἄδεια διενέργειας ζητείας στὸ βασίλειο τῆς Νεαπόλεως, διάρκειας ἑνὸς ἔτους. Ἡ συλλογὴ ἐλεημοσύνης διενεργεῖται μετὰ τὶς ζημιὲς ποὺ ἔχει ὑποστῆ ἡ μονὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,567 × 0,422. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Κόλλημα στὸ κάτω μέρος. Διατήρηση καλὴ (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο ἀνοικτό. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸν στ. 1 τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ DON PHELIPPE, γραμμένο μὲ κεφαλαῖα γράμματα ἀραιά. Μὲ μεγαλύτερα γράμματα, ἀραιά, γραμμένες οἱ λ. *Yo el Rey*. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου δυσανάγνωστα σημειώματα: α) *Dominus rex mandavit mihi Joanni Lopez de Zarate*· β) *P. N et ... Recepta ... Die tertia mensis februaris 1720, presentatum fuit et ... primo breve per reverendum dominum fratrem don Paysium Sigalla, procuratorem generalem venerandi conventus Sancti Ioannis Evangeliste de Patmos et receptatum fuitque in actis civilibus Sanctissime In...is Melitensis registratum et ipsi presentanti re... tum iuxta decretarum domini domini principis et pr... in eo ...* Ἀκολουθοῦν ὑπογραφὲς ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν θεωρήσει ἢ καταχωρήσει τὸ ἐγγράφο στὴ γραμματεία τῆς ἀρμόδιας ὑπηρεσίας. Στὸ πίσω μέρος, στὴ μέση, ὅπου εἶχε διπλωθεῖ τὸ ἐγγράφο, σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερὶ σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, ἡ ὁποία εἰκονίζει ἵππεά μὲ πανοπλία καὶ ξίφος· δεξιὰ τὸ βασιλικὸ οἰκόσημο μὲ ἐπιγραφὴ κυκλοτερώς ...ARUM VTRIVSQU(E) SICILIAE ET [I]ERUSALEM REX. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) στὸ κόλλημα *Concede Vostra Magnitudine licencia a fray Athanasio, monje de la orden de San Basilio nel monasterio de San Juan Evangelista de la isla de Pa-*

thmos para ped... limosna por tiempo de un anno en el rey[no] de Napoles· β) πατέντα τῆς Σπάνιας· γ) πατέντα τοῦ Σπάνια· δ) με μολύβι Τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου τοῦ Γ.

Ἔκδ.: RAYET, Documents, σ. 242-243, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 408-409 ἀρ. XXIII· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 144 ἀρ. 37.

†

Don Phelippe, por la gracia de Dios rey de Castilla, de Aragon, de Leon, de las dos Sicilias, Hyerusalem, Portugal, Hungria, Dalmatia, Croacia, Navarra, Granada, Toledo, Valentia, Galicia, Mallorcas, Sevilla, Cerdeña, Cordoba, Corcega, Murcia, Gaen de los Algarbes, Algezira, Gibraltar, Islas de Canarias, Indias Orientales y Occidentales, Islas y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña Brabante, Milan, Athenas y Neopatria, Conde de Habspurgh, de Flandes, Tyril, Barcelona, Rossellon y Cendania, Marques de Oristan y Goccano. Por quanto havendoseme hecho relacion por parte de fray Athanasio, monje sacerdote de la orden de santo Basilio Magno, procurador general del imperial monasterio y sancta cassa del glorioso apostol Sant Juan Evangelista de la isla de Pathmos, la necessidad en que se halla el dicho monasterio y los grandes trabajos y vexaciones, que padescen los religiosos dél por los Turcos, a causa de la buena acogida, que hazen a mis galeras y vaxeles, que aportan a aquellas partes, y que ultimamente les destruyeron el dicho monasterio y prendieron a diez religiosos los mas graves y saquearon los ornamentos de oro y plata del culto divino, he tenido por bien de concederle licencia para pedir limosna en mi reyno de Napoles. Por ende por tenor de las presentes de mi cierta sciencia deliberadamente y por mi real auctoridad doy y concedo licencia y facultad al dicho fray Athanasio, para que por tiempo de un año que se cuente desde el dia que començare a usar della en adelante, de que ha de constar por certificacion auctentica y conque comience a usar de la dicha licencia dentro de un año de la data de las presentes, pueda pedir limosna ostiatim por todo el dicho mi reyno de Napoles, por lo qual encargo y mando al illustre conde de Benavente, mi primo visorey, lugarteniente y capitán general y a todos y qualesquier ministros, oficiales y subditos nuestros del dicho reyno y ruego y encargo a los muy reverendos, reverendos en Christo pa-

dres, arzobispos y obispos, venerables devotos, religiosos y ecclesiasticas personas de qualquier orden y religion que sean, que al dicho fray Athanasio permitan y consientan pedir y demandar limosna (como dicho es) en todas las civdades, villas y lugares y iglesias del dicho reyno, recipiendole y tratandole con toda benignidad y charidad, nombrando dos personas abonadas, que le ayuden a pedir la dicha limosna sin permitir, ni dar lugar, a que le sea puesto estorvo, ni impedimento alguno. Que esta es mi voluntad.

Datto en Madrid, a nueve de abril, MDCIX.

Yo el Rey

47

Είδικὸ πληρεξούσιο

1606, 27 Ἀπριλίου/1609, 25 Σεπτεμβρίου

1609, 25 Σεπτεμβρίου

Νεάπολη

Μὲ πληρεξούσιο, ἐπικυρωμένο στὴν Παροναζία ἀπὸ τὸν βενετὸ προνοητὴ Petrus Donatus (27 Ἀπριλίου 1606), ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος [Χαρτοφύλαξ], ἡγούμενος τῆς πατμιακῆς μονῆς, εἶχε ὀρίσει ἐπίτροπο τὸν ἱερομόναχο Ἀθανάσιο Καρράρα νὰ παρουσιαστῆ ἑνώπιον τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας καὶ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἀρχῆς, γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ τὰ συμφέροντα τῆς μονῆς καὶ νὰ ζητήσει οἰκονομικὴ βοήθεια. Εἶχε ἐπίσης ὁ Καρράρας ἐξουσιοδοτηθεῖ, ἐὰν χρειαζόταν, νὰ ὀρίσει ἄλλον ἐπίτροπο. Μὲ βάση τὴν τελευταία ἐξουσιοδότηση, ὁ Καρράρας ὀρίζει τώρα στὴ Νεάπολη ἑνώπιον νοταρίου καὶ μαρτύρων ὡς ἐπίτροπο τὸν ἱερομόναχο Ἱερεμία Μαθά.

Πρωτότυπο. Περιγραμμὴ 0,835 × 0,451. Διπλώσεις δύο κάθετες, πέντε ὀριζόντιες. Διατήρηση κακὴ (σητόβρωτο, λείπει τμῆμα στὸ ἐπάνω μέρος στὴ μέση, σχισμένο σὲ δύο κομμάτια κατὰ τὴν πρώτη κάθετη δίπλωση, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία), δυσδιάκριτα γράμματα καὶ λέξεις σὲ πολλὰ σημεία. Μελάνι καστανόχρωμο ἀνοικτό. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια (ὑπογραμμισμένα ὀνόματα καὶ φράσεις). Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ μὲ κεφαλαῖα γράμματα· τὸ πρωτόγραμμα καταλαμβάνει ὕψος δεκαπέντε στίχων. Σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερὶ σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ δυσδιάκριτη παράσταση καὶ μονόγραμμα D [σήμα τοῦ νοταρίου Damianus

de Forte;]. Στο πίσω μέρος σημείωμα: † *πρεκοῦρα τοῦ Ἱερέμια ἀπο τὸν πάπα Ἀθανάσιον πρεκοραδόρον ζενεράλλε τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου.*

Ih[esu Christi]

† In nomine domini nostri Iesu Christi [amen, anno a nativitate] eiusdem millesimo sexcentesimo nono, regnante serenissimo, potentissimo et catholico domino nostro domino don Philippo ab Austria tertio, Dei gratia ... et Indiarum utriusque Sicilie et Hierusalem etc. regnorum suorum omnium anno duodecimo feliciter amen, die vero vigesima tertia mensis septembris oc... [N]eapolis. Nos Iohannes Cavo de Neapoli regius ad contractus iudex Damianus de Forte eiusdem civitatis publicus, ubilibet per universum orbem apostolica et ...ie citra farum regnum regia auctoritatibus notarius et testes subscripti et subscribendi ad hoc vocati specialiter atque rogati presenti scripto pub... atque testamur, quod predicto die coram nobis et in nostri presentia presens et personaliter constitutus ad modum reverendus pater frater Atthanasius Carrara hierom[onachus ... procu]rator generalis venerabilis monasterii sancti Iohannis Apostoli et Evangeliste insule Pathmos ordinis gloriosi sancti Basilii Magni, ad presens hic Neapoli residens pro ...endis infrascriptis testibus cognitus, prout de dicto procurationis mandato cum potestate substituendi nobis constare fecit per instrumentum publicum nobi[s] ... cancellatum non abrasum nec in aliqua sui parte suspectum, sed omni prorsus vitio et suspicionem carens, ut nobis videbatur, cuius tenor de verbo ad [verbum talis est:]

[In no]mine domini nostri Iesu Christi amen, anno a nativitate eiusdem millesimo sexcentesimo sexto, indictione quarta, die vero vigesima, mensis aprilis ... [per]sonaliter constituti presentiam ad modum reverendus frater Nicephorus hieromonachus et abbas venerabilis monasterii sancti Iohannis Evangeliste insule [Pathmos] ... et consensu infrascriptorum fratrum, videlicet frater Leontius de Rodo, frater Gregorius Rali, Parthenius de Cipri, frater Germanus de Castoria, frater Arsenius Ma... [S]ofronius de Antemi, frater Iacobus Teodosy, frater Clemens de Peloponense, frater Cirillus de Pathmo, frater Christophorus Condoyanni et frater Hieremi[a ...

monas]terii presentium et capitulariter in unum congregatorum ad sonum campanelle ipsique monaci cum autoritate predicti abatis presentis et eis autoritatem prest..., ut co ...tario et cancellario cogniti exposuerunt, quod cum in presentiarum monasterium predictum valde reperiatur exhaustum et derelictum tum ob temporis sterilit[er] ...tum ...m ob ingentem Turcharum tirannidem ob quod indigens [a]liqua fidelium christiane religionis elemosina, et non valentes prefati abbas et monaci ad eam querendum aliud agere ...unt nomine ipsius monasterii aliquem eorum constituere procuratorem et pro oculis habentes reverendum fratrem Atthanasium Carrara, hieromonacum et sacerdotem monasterii predicti, uti habilem, i[done]um et fidedignum vigore presentis, prefati abbas et monaci nomine ipsius monasterii, de comuni eorum consensu, ipsum eundem fratrem Atthanasium Carrara ibidem presentem cognitum omni meliori modo et secundum iuris formam constituerunt, fecerunt sollemniterque ordinaverunt et ordinant in eorum et monasterii predicti procuratorem, actorem, factorem et [n]egotiorum infrascriptorum gestorem ac nuntium spetialem etc. ad infra generalem et generalissimum. Ita quod spetialitas et cum potestate tamen substituendi loco sui unum vel plures procurato[re]s eosque destituendi et alios de novo creandi presenti tamen procuracione semper in suo robore permanente ad vice nomine et pro parte monasterii predicti et pro eo se conferendum in quibusvis locis et orbis terrarum partibus ibique comparendum coram quibusvis personis tam ecclesiaticis quam secularibus, cuiusvis status, gradus et conditionis ex[ist]entibus, corpore, collegio, societate et universitate qualibet et presertim coram summo pontifice et invictissimo et potentissimo catholico rege Hyspaniarum eisque et cuili[bet] ...rum tam oretenus quam in scriptis proponendum, dicendum et explorandum occurentia et necessitates monasterii predicti, nec non et ab eisdem pro ipso monasterio quasvis elemosinas [et] pias erogaciones tam de preterito factas quam de cetero faciendas petendum, consequendum et habendum, item quasvis pecunias sive raubas forte depositatas seu depo[sitandas] ad nomen

dicti monasterii penes quasvis tabulas, banchos, notarios, magistros, notarios, cartularios et alios, quosvis ab eis consequendum seu alteri voluendum semel [pluries] et toties quoties opus et necesse erit et de habitis et receptis, quasvis cautelas faciendum et fieri mandandum et pro premissis et quolibet premissorum quevis mandat[a continuendum] et impetrandum eaque obtenta exequendum et exequi faciendum. Item etiam, si elemosina fuerit facta vel fieri contingenti in bonis stabilibus de eis [nomine] dicti monasterii possessionem capiendum eamque manutenendum et regendum et de ipsa possessione quosvis actus per quosvis notarios seu alias quasvis publicas personas fi[eri] faciendum et generaliter omnia alia et singula pro premissis et circa premissa necessaria et oportuna cum eorum dependentibus, emergentibus, annexis et connexis ex eisdem gerendum et administrandum cum ampla et libera generali autoritate et potestate prout et quemadmodum predicti abbas et monaci nomine dicti monasterii facere et agere possent ac si personaliter adessent, promittentes se ratum habituros omne totum id quidquid et quantum per dictum procuratorem vel substituendos ab eo actum extite[ri]t et iuraverunt etc., unde etc., testes huius rei fuerunt et sunt hii, videlicet dominus Manolius de Michele, dominus Iohannes de Alexi et dominus Emanuel Coccini et alii insule Pathmi, vocati et rogati.

Ego Ioannes Antonius Palmerius quondam Giordani Palmerii, publicus imperiali auctoritate notarius et cancellarius insule Paronaxhie, premissis omnibus interfui eamque rogatus scripsi [et] publicavi et in hanc publicam formam redigi meque in fidem subscripsi et signo meo apposito consueto. *Locus signi.*

Nos Petrus Donatus, pro illustrissimo et excellentissimo duce et dominio veneto providi[tor] in hac insula Paronaxhie, omnibus et singulis fidem facimus et testamur, qualiter supradictus notarius Iohannes Antonius Palmerius fuit et est notarius et cancellarius in predicta insula, cuius actus [e]t scripturis tam publicis quam privatis plenam potentis adhiberi fidem acesse, bone opinionis et fame, hic et ubique merito habenda est fides in quorum omnium etc.

Datum in suprascripta insula Paronaxhie, die vigesimo septimo, mensis aprilis, millesimo sexcentesimo sexto.

Petrus Donatus, providitor. *Locus sigilli.*

Alexander Cubertinus, coadiutor

Que quidem procuratio seu eius originale transumptum in carta membrana etiam approbatus per Senatum civitatis Messane cum sigillo eiusque civitatis fuit per me predictum notarium eiusque fratri Athanasio restitutum pro aliis suis et dicti monasterii negotiis peragendis relaxata mihi copia, ut supra inserta, qui quidem frater Athanasius, procurator, non valens ad omnia et singula in dicta preinserta procuratione contenta in omnibus locis et partibus personaliter interesse. Idcirco vigore suprascripte potestatis sibi concessae de substituendo sponte coram nobis et omni meliori modo, via, iure, causa et forma, quibus melius magis cautius et de iure potest et valet sibi que permittitur substituit, fecit, creavit, deputavit ac sollemniter et legitime ordinavit suum et dicti monasterii virum chaum legitimum et indubitatum procuratorem, actorem, factorem ac nuntium generalem et spetialem. Itaque generalitas spetialitati non derogat nec est contra, videlicet admodum reverendum patrem fratrem Hyeremyam de Mata, monacum eiusdem ordinis sancti Basilii, eius socium seu collegam, hic presentem et huiusmodi onus in se libenti animo suscipiente. Ad omnia et singula in preynserta procuratione contenta et cum eadem potestate sibi concessa et presertim ad se ipsum personaliter conferendum per quascumque christianitatis partes et per quascumque mundi provintias, regna et dominia etiam coram summo romano pontifice et coram serenissimo et catholico domino nostro rege Hyspaniarum et aliis quibuscumque regibus, reypublicis, ducibus et dominis ac principibus, marchionibus, comitibus et baronibus nec non universitatibus, corporibus, collegiis, monasteriis et aliis, quibuscumque hominibus et personis ecclesiasticis et secularibus, universalibus et particularibus, ubi et coram quibus opus erit et ab eis et quolibet ipsorum petendum, querendum et humiliter postulandum, quascumque elemosinas et alia charitativa subsidia tam in pecunia quam in bonis, iocalibus, auro, argento, mobilibus, stabilibus et sese monentibus pro subveniendo et auxiliando neces-

sitatibus dicti monasterii sancti Iohannis Evangeliste insule Pathmos nec non easdem elemosinas et quascumque pecuniarum rerum et bonorum summas et quantitates et alia, ut supra, ab eisdem summo pontifice, serenissimis regibus, ducibus et reypublicis aliisque hominibus et personis, universitatibus et aliis ut supra, eorumque generalibus, thesaureris et cameris ac regiis patrimoniis aliisque eorum officialibus, administratoribus et ministris, etiam publicis bancis et bancheris, cambiis et depositis, tabulis et aliis, a quibus opus erit exigendum, recuperandum et habentum seu se recepisse et habuisse confitendum et exceptioni non numerate pecunie etc. renuntiandum et de omnibus predictis pecuniarum, rerum et bonorum summis et quibusque elemosinis et charitativis subsidiis recipiendis quoscumque solventes et assignantes quietandum, liberandum ac perpetuo et finaliter absolvendum apocasque et scripturas, quaslibet de recepto, faciendum et fieri rogandum sub quavis forma et verborum serie et de illis curam habendum, girandum, cambiandum, transmittendum, asportandum et disponendum et cum opus erit pro partis omnibus et singulis in iudicio et foro quocumque ecclesiastico et seculare, spirituali et temporali, regio et baronali comparendum memorialia et scripturas quaslibet presentandum et porigendum et omnes et singulos actus necessarios et oportunos ac diligentias quaslibet faciendum usque ad debitum finem et premissorum executione inclusive et generaliter omnia alia et singula faciendum, dicendum, tractandum, procurandum et exequendum que necessaria fuerint et que ipsemet substituens facere posset et valeret, si premissis presens et personaliter interesset etiam, si talia forent que magistratus exigent propterea magis spetiale quam presentibus est expressum, promictens insuper idem frater Athanasius se ipsum quo supra nomine predictum monasterium semper et omni futuro tempore habere et tenere ratum, gratum et firmum, omne id et quidquid per eundem patrem Hieremiam substitutum, actum, factum et procuratum fuerit sive gestum sub expressa ob... ne et hypoteca bonorum omnium dicti monasterii mobilium et immobilium presentium et futurorum et sub omni iuris et facti se...ne ad hec necessaria ... et cautela relevans etiam eundem substitutum ab omni onere satis dandi et de iudicio sisti et iudicatum solvi quodque predicta omnia et eorum singula vera sint, idem fra-

ter Athanasius sponte iuravit ins... in eius conscientiam more ecclesiasticarum personarum, in cuius rei testimonium factum est ex inde de premissis hoc presens substitutionis instrumentum per ... mei notarii superscripti substitumque sustitutione ... iudicis c... substitut... roboratum qui etiam fidem facimus eosdem substituentem et substitutum cognoscere et esse ipsomet tales quales se nominari et rogari fecerunt, quod scripsi ego predictus Damianus de Forte, publicus, ut supra, notarius, qui premissis omnibus et singulis pro notario publico presens rogatus interfui et meo solito signo signavi. *Signum tabellionis.*

Ego quis Iohannes Cavo de Neapolis, regius ad contractus iudex interfui et me subscripsi.

Io Scarlato Maza sono testimonio.

Io don Giorgio Xeno son testimonio.

Io Basilio Nasfaro sono testimonio.

Don Ferdinandus Consagha, princeps Melfitti, comes Guastelle et Campi Bassi ... collateralis consiliarius et magnus magister iustitiarius regni huius Sicilie [ci]tra Farum et regens Magnam Curiam vicarius cunctis peteat evidenter et sit notum qualiter superscriptus notarius Damianus de Forte de Neapolis, qui in superscripto procurationis instrumento pro notario publico intervenit et se subscripsit ac suo solito signo signavit ab olim fuit erat et est publicus et regius et regia auctoritate notarius idoneus fidelis et legalis suisque con similibus scripturis semper adhibita fuit et adhibetur plena et indubitata fides tam in iudicio quam extra, in quorum fidem has presentes fieri fecimus subscriptas ab infrascripto eiusdem magne curie actorum magistrato et sigillo dicte magne curie munitas.

Datum in palatio eiusdem magne curie Neapolis, die 25 mensis septembris 1609.

Fabritius Campanilis a... in ...

Presentibus

Ioanne Cavo de Neapoli, regio iudice ad contractus

Scarlato Macza, greco

cl... don Georgio Xeno, de Candia, Neapolis residente
 Basilio Nassaro, de Cipro, Neapolis residente

48

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἰακώβου

1609, 20 Δεκεμβρίου

Πάτμος, μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

Ὁ Ἰάκωβος, ἡγούμενος τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου, μὲ γράμμα του πρὸς τὸν βασιλιὰ τῆς Ἰσπανίας, ζητᾶ βοήθεια γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς δύσκολης οἰκονομικῆς κατάστασης στὴν ὁποία βρίσκεται τὸ μοναστήρι.

Ἰσότυπο τοῦ γράμματος ποὺ ἀπηύθυνε, μὲ τὴν ἴδια χρονολογία, ὁ ἡγούμενος πρὸς τὸν Μεγάλο Μάγιστρο τοῦ τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου στὴ Μάλτα [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 33]. Χαρτί 0,454 × 0,337. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλὴ (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά· ἡ ιδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ ἡγουμένου γραμμένη μὲ ζωηρότερο μελάνι. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, στρογγυλὴ σφραγίδα τῆς μονῆς, προστυπωμένη μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ δυσδιάκριτη παράσταση [προφανῶς τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μὲ τὸν Πρόχορο]. Στὸ πίσω μέρος σημείωμα: † *γραφὴ τοῦ ριγὸς στελομένην ἀποδό ἀπο τό μοναστήριον προς αὐτον.*

Al gloriosissimo sempre augusto et invitissimo re catholico di Spagna
 signor signor collentissimo κ.λπ.

49

Γράμμα τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς

[1609]

[Πάτμος, μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου]

Οἱ μοναχοί [τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου] ἀπευθύνονται πρὸς τὸν βασιλιὰ τῆς Ἰσπανίας καὶ ζητοῦν τὴ συνδρομὴ του. Ἀποστέλλουν ἐκεῖ μοναχοὺς, ὡς ἐκπροσώπους τῆς μονῆς, γιὰ νὰ ζητήσουν ἐλεη-

μοσύνη. Αναφέρονται στὸν βαρὺ φόρο ποὺ καταβάλλουν κάθε χρόνο στοὺς Τούρκους, με ἀποτέλεσμα νὰ ἀντιμετωπίζουν προβλήματα ἐπιβίωσης. Ἦδη κατὰ τὴ διάρκεια αὐτοῦ τοῦ χρόνου, ὁ πασάς, γιὰ νὰ τιμωρήσει τοὺς μοναχοὺς ποὺ εἶχαν βαπτίσει χριστιανὴ μία Τουρκάλα καὶ ἄλλους σκλάβους, τοὺς εἶχαν ἀποσπάσει 2.000 τσεκίνια. Οἱ μοναχοὶ εὐχαριστοῦν τὸν βασιλιά γιὰ τὴ δωρεὰ 300 σκούδων στὴ μονή καὶ τὸν παρακαλοῦν καὶ πάλι νὰ τοὺς βοηθήσει.

Σχέδιο με διαγραφές. Χαρτὶ 0,300 × 0,205. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στο φ. 1r. Στὸ περιθώριο ἀριστερὰ ἀριθμητικὲς πράξεις.

Al gloriosissimo sempre augusto et invintissimo re catholico di Spagna signore signore collentissimo,

Non havendo noi poveri calogeri et servi di Christo dove ricorre per li persecutioni et ruine che ci hanno fatto l'infideli et che ne fanno ogni giorno, i quali non tenendosi sacii del solito tributto che li contribuimo ogn'anno non cessano per ille et infinite vanie et altre diverse imaginations suzzar il nostro sangue e sicome ci hanno fatto il presente anno che per haver battezzato una Turca et l'havemo mandata in christianità¹ ne ha tolto il bassan duo mille cechini et ancho voleva tuor la nostra vita², queste e simili causi hanno ridotto il monastero alla presente necessità di modo che non havendo più il modo di aguitarci saremo del tutto rovinati et restarà in abbandono uno cosi religioso monastero et luoco³, per il che volendo noi dar qualche rimedio poichè non ce ne resta altro, essendo già stati spogliati di tutte le rendite che havevamo per la liberalità dell'impe...e giudichiamo ispediente mandare a⁴ piedi di Vostra Maestà questi nostri fratelli [κενό] e procuratori di questo nostro convento, supplicandoLa con le ginocchia a terra et con le lacrime agl'occhi che per amore di Iesù Christo, nostro Redentore, apre la vissere della misericordia, dando loro quanto gli piace, accioché con quella puodessimo tuor un poco di fiato di tante persecutioni che ci fanno ogni giorno li inimici di Christo et noi dall'altro canto promettiamo a Vostra Maestà di continuamente pregar a Sua divina Maestà supplichevoli et devote orationi per l'augumento del suo felicissimo imperio et farà goder nel futuro quelli eterni et incorrutibili beni del regno celeste amen, et ancho li scudi 300

che Vostra Maestà ha dato elemosina alli nostri fratelli et comessi padri ⁵ havemo havuto con grande allegrezza ⁶ et in perpetua memoria di vostra invitissima Maestà.

¹ ακολουθοῦν *et altri schiavi che ogni giorno non manca di non* διαγραμμ. / ² στὸ περιθώριο ἀριστερὰ *le quali havemo havuto con l'utile* οἱ πρῶτες δύο καὶ ἡ τελευταία λ. διαγραμμ. / ³ ακολουθεῖ *havemo* διαγραμμ. / ⁴ ακολουθοῦν *V(ostra) M(aestà)* διαγραμμ. / ⁵ διόρθ. ἀντὶ *padre* / ⁶ ακολουθοῦν *et in perpetua memoria* διαγραμμ.

50

Γράμμα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας [Φιλίππου τοῦ Γ']

1610, 29 Μαΐου ~ 1629, 27 Ἰουλίου

1610, 29 Μαΐου

Lerma

Ὁ βασιλιάς τῆς Ἰσπανίας [Φίλιππος ὁ Γ'] γράφει πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ζητώντας του νὰ διευκολύνει τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου νὰ εἰσπράξουν τὸ χρηματικὸ ποσὸ ποὺ τοὺς εἶχε χορηγηθεῖ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τῆς μονῆς, ἡ ὁποία εἶχε ὑποστεῖ ζημιές ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ παραλάβουν τὸ ποσό, λόγω γραφειοκρατικῶν δυσκολιῶν.

Ὁ δημόσιος νοτάριος τῆς Μάλτας Ioannes Tholossensis ἀντέγραψε τὸ γράμμα ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ποὺ τοῦ εἶχε ἐπιδείξει ὁ μοναχὸς τῆς πατμιακῆς μονῆς Ἰερεμίας Μαθὰς [στὸ ἔγγρ. Matraratarā]. Ὁ Antonius de Paula, μεγάλως μάγιστρος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν, βεβαίωσε στὶς 27 Ἰουλίου 1629 τὴν ταυτότητα τοῦ νοταρίου.

Ἀντίγραφο ἐπικυρωμένο [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 51]. Χαρτί (δίφυλλο) 0,420 × 0,280. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r-v. Στὸ ἀριστερὸ περιθώριο τοῦ φ. 1v τὸ νοταριακὸ σῆμα τοῦ Ioannes Tholossensis. Στὸ κάτω μέρος, τυπωμένη μὲ κερὶ στρογγυλὴ σφραγίδα τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφὴ F(RATER) ANTONIUS DE PAULA MAG(NUS MAGISTER SANCTI) SEPULC(HRI) HIER(OSOLYMITANI)†. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) *γράμματα φράγγικα* β) *τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας περὶ ἐλεημοσύνης*.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 166-167 ἀρ. 38 καὶ περίληψη σ. 144, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 410-411, ἀρ. XXV.

El Rey

Illustre conde, primo nostro visorey, lurgartiniente y capitan general, pro parte del abbad y monjes de la orden de sant Basilio del monasterio de sant Juan Evangelista de la isla de Pathmos, me ha sido hecha relacion, que haviendoles yo hecho merced de trecientos ducados por una vez librados en esse reyno, por consulta de mi consejo de estado, despues de passados algunos meses bolvieron a representarme la grande necesidad que padescen por las vexaciones que reciben de la tirania del Turco, y para el reparo de la iglesia de su monasterio y proveerla de ornamentos, supplicandome por algun socorro, y que haviéndose remitido a este mi supremo consejo de Italia, por consulta dél mande hazerles merced de otros mill ducados librados tambien en esse dicho reyno, donde havindosse acudido con el despacho para el cumplimiento desta limosna, se ha reparado en la execucion dél por no haverse hecho mencion en el dicho despacho della primera gratia por inadvertencia del religioso que me presento el segundo memorial, por no saver como forastero el stilo y orden dada por mí para que los que pretendieren alguna merced sin hazer mencion de las que antes huvieren recebido, sean privados de la ultima que se les hiziere, supplicandome que attento esto no permitiesse que por descuydo y inadvertencia de uno pierdan todos los supplicantes la merced y limosna, que tuve por bien de hazerles por tan justas y pias causas repressentandome la obligacion que ay de acudir al amparo de aquella isla y monasterio, puesque faltandoles favor y ayuda y no cumpliendo con el Turco lo que le deven del tributo de la isla y iglesia y con el de quatrocientos y cinquenta escudos al año que le pagan solo por tener dos campanas, estan a peligro de hecharlos y hazer mesquita de una iglesia tan ilustrada de infinitos milagros, cuya capilla mayor donde tienen el santissimo sacramento era el mismo aposento, donde vivia y escrivio el Apochalypsi el glorioso santo, demás de las reliquias que alli se conservan de sant Basilio y de otros muchos santos y el libro original del Apochalypsi escripto de su propria mano, y el manto colorado que llevaba,

y la cadena con la qual le embio en aquella isla el emperador Domiciano, y porque havida consideracion a lo referido y por las mismas causas que me movieron a hazer la dicha limosna, he tenido por bien de que cobren las dos partidas. Por ende os encargo y mando proveais y deys orden que se les execute y cumpla a los dichos religiosos del monasterio de la isla de Pathmos ambos despachos iuxta su serie y tenor, afin que con toda brevedad y effetto cobren los dichos mill y treientos ducados en ellos contenidos sin embargo del impedimento y difficultad que ay se les puso por obstar la dicha orden, a que tengo por bien de derogar para el effetto y cumplimiento desto, quedando en su fuerza y vigor para en todo lo demas que por particular devoçión mia y en honor del bien aventurado sant Juan Evangelista que estuvo en aquella isla, es esta mi voluntad, y me terné de vos por muy servido de la orden que para el cumplimiento della diéredes. La presente reste al presentante.

Dattum en Lerma, a 29 de mayo MDCX.

Yo el Rey

† *Locus sigilli*. López secretarius, vidit Lanz regens, vidit Quintanaduegna regens, vidit Marco Antonio de Ponte regens. Nil solvant quia exempti. Sanderius taxator. Vidit dominus Bernardus a Barroso regens, vidit Caymus regens. In partium Neapolis CIIII fol. CLXXXIX. En 19 de noviembre 1610 se despachó merced en virtud desta cédula, la qual queda nulla y de ningún valor, y assí se buelve a la presente. Al visorey de Nápoles: que al abbad, monges del monasterio de la isla de Pathmos se les executen los despachos de mill y treientos ducados de que Vuestra Magestad les hizo merced por el consejo de estado, y éste no obstante el impedimento que se les ha puesto en Nápoles. Consultado et cetera. A tergo: Al illustre conde de Lemos, primo, nuestro visorey, lugarteniente y capitán general en el nuestro reyno de Nápoles. En 19 de noviembre 1610 se despachó el mandato en un duplicado desta cédula, y assí queda de ningún valor para este effetto. Prietus.

Fidem facio ego notarius Ioannes Tholossentius Meliveranus, auctoritatibus apostolica ac regali publicus tabellio, qualiter suprascriptum exemplum fuit per me exemplatum et suo originali mihi exhibito per reverendum dominum patrem Hieremiam Matraratara, ordinis sancti Ba-

silii venerabilis monasterii sancti Ioannis Evangelistae insulae Patmos et deinde sibi restituto, de verbo ad verbum nil addito nec diminuto, sed prout iacet, et ob id in testimonium per meam manum hic me subscripsi signumque meum tabellionatus apposui et testor rogatus et requisitus.

Frater Antonius de Paula, Dei gratia sacrae domus Hospitalis sancti Ioannis Hierosolimitani et militaris ordinis sancti sepulchri dominici Magister humilis pauperumque Iesu Christi custos, universis et singulis praesentes nostras litteras visuris, lecturis et audituris, salutem. Notum facimus et in verbo veritatis attestamur qualiter Ioannes Tholossentius, qui suprascriptis se subscripsit, publicus legalis et fidedignus notarius fuit et est, cuius actis scripturis et instrumentis publicis, ubique tam in iudicio quam extra semper adhibita fuit et in dies adhibetur plena et indubitata fides. In cuius rei testimonium bulla nostra magistralis in cera nigra praesentibus est impressa.

Datum Melita, in conventu nostro, die vigesima septima, menis iulii, millesimo sexcentesimo vigesimo nono.

Frater Joannes Franciscus Habela, vicecancellarius

51

Ἐντολή τοῦ προϊσταμένου τοῦ βασιλικοῦ ταμείου τῆς Νεαπόλεως

1608, 2 Αὐγούστου/1610, 29 Μαΐου/1613, 10 Ἰανουαρίου

1613, 10 Ἰανουαρίου

Ὁ προϊστάμενος τοῦ βασιλικοῦ ταμείου τῆς Νεαπόλεως δίδει ἐντολή στίς ἀρμόδιες οἰκονομικὲς ὑπηρεσίες νὰ καταβάλουν στοὺς μοναχοὺς Ἱερεμία καὶ Κλήμη, ἐπιτρόπους τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, 1.300 δουκάτα. Οἱ δύο μοναχοὶ εἶχαν παρουσιαστῆ ἑνώπιον τῶν ἀρχῶν ἀναφέροντας τὰ ἀκόλουθα: Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ μοναχοῦ Ἀθανασίου Καράρρα [διόρθ. ἀντὶ Caraca], ἐπιτρόπου τῆς πατμιακῆς μονῆς, πρὸς τὸν βασιλιὰ τῆς Νεαπόλεως νὰ βοηθήσει τὸ μοναστήρι μετὰ τίς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀποσπάσει ὅλο τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι του, ὁ βασιλιὰς μὲ δύο ἔγγραφα (Valladolid, 2 Αὐγούστου 1608 καὶ Lerma, 29 Μαΐου 1610) εἶχε προσφέρει στὴ μονὴ ὡς οἰκονομικὴ βοήθεια τὴν πρώτη φορὰ 1.000 καὶ τὴ δεύτερη

300 δουκάτα. Οί μοναχοί Ἰερεμίας καὶ Κλήμης δὲν ἔχουν εἰσπράξει ὡς τώρα τὸ ποσὸ τῆς ἐλεημοσύνης, ἐπειδὴ ὡς ξένοι δὲν γνωρίζουν τὴ διαδικασία ἐξόφλησης τῶν δελτίων πληρωμῆς (*cedule*). Ὁ προϊστάμενος τοῦ βασιλικοῦ ταμείου ἀναγνωρίζει τὴν ἰσχὺ τῶν δύο δελτίων πληρωμῆς καὶ διατάζει τὴν ἐξόφλησίν τους. Καταχωρίζονται τὰ βασιλικά ἔγγραφα.

Πρωτότυπο. Χαρτί (2 δίφυλλα) 0,260 × 0,200. Διπλώσεις μία κάθετη, μία ὀριζόντια. Διατήρηση μέτρια (σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Τὸ κείμενο γραμμένο στὰ φφ. 1r-4r. Τὸ γράμμα τῆς 29ης Μαΐου 1610 εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐκδίδεται πιὸ πάνω [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 50]· γιὰ νὰ μὴ διασπαστεῖ ἢ ἀρχαιακὴ ἐνότητα, κρίθηκε σκόπιμο νὰ ἐπαναληφθεῖ ἡ ἔκδοσις ἐδῶ, μὲ βάση τὸ ἔγγραφο τοῦ 1613. Στὸ φ. 4r σημειώματα: α) *Il fiscus*· β) *Consulta cum voto per il monasterio de san Gioanne Evangelista dell' isola de Pathmos per il pagamento de ducati 1300 pro una vice tantum, ut supra*. Στὸ φ. 4v σημείωμα: † *κουσουλτα οριγηναλ*.

Περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 144 ἀρ. 39· μνεία MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 411 σημ.

Illustrissimo et eccellentissimo signore,

Post debitam comendationem, in questa regia camera è stato presentato memoriale primo a vostra eccellenza ponetto con regia decretatione in piede, del tenor sequente videlicet:

Illustrissimo et eccellentissimo signore, fra Ieremia et fra Clemente, procuratori del monasterio de san Giovanni Evangelista, de la isola de Pathimos, supplicando riducono a memoria de vostra eccellenza, como sua maestà ha fatto gratia a detto monasterio per elemosina et subsidio del danno fattoli dal Turco de ducati mille et trecento et ottenutone due real cedula, l'una de ducati mille et l'altra de ducati trecento, in virtù delle quali sono state per la regia scrivania de ratione spedite le liberanze dirette alla regia generale thesororia per il pagamento predetto et con tutto ciò non hanno pottuto giungere a conseguire detto dinaro, per ilché furno necessitati li supplicanti per tal carità ricorrere da vostra eccellenza; quale restò servita per suo scrittorio a 9 di novembre passato comadare che havessero ritrovato alcuno residuo et l'havessero avisa[to] et essendone li supplicanti forastieri, non han modo di poter giungere ad ultimare il negotio, perciò ricorreno dalle benigne gratie di vostra eccellenza, supplicandola res... servita ordinare alla regia camera della summa che dello più pronto di-

naro della regia corte facci sodisfare detti ducati mille et trecento alli supplicanti, ovvero facci quanti prima relatione a vostra eccellenza, dove più prontamente possiamo esser sodisfatti afin[ché] se possano ritornare spediti et soccorrere a detto loco santo che oltre fara opera di carità, come suole pregaranno sempre nostro Signor Iddio per la salute et felice stato de vostra eccellenza per la regia camera della summaria haga relacion, consultando a 7 de gennaro 1613 supercio... et per obedire a quanto da vostra eccellenza ne viene ordinato havemo riconosciuto le originale libe- ranze della regia scrivania de razione dirette alla regia general thesoreria per il pagamento de ducati mille et trecento che sua maestà li ha fatto gra- tia per una vice tamen del tenor sequente videlicet: Ad ... Quintana, pre- sidente dela regia camera dela summaria et re...nte l'officio de thesoro- rio generale in questo regno da parte de Fabritio de Sangro, duca de Vie- tri, cavaliere dell'ordine de santo Iacovo del consiglio de sua maestà et suo scrivano de razione in detto regno, manda l'illustrissimo et eccellentis- simo signor don Pietro Fernandez de Castro, conte de Lemos de Andrada y Virgialua, marchese de Sarria, gentilhomo dela camera de sua maestà et comendatore dela comenda dela Sarta, viceré, logotenente et capitan gene- ral per sua maestà nel regno predetto se ordina il sequente per un man- dato del signor conte de Benavente del tenor sequente, videlicet:

Illustre duque de Vietri del Consejo de su magestad y su scrivano de racion en este reyno, por parte de fray Athenasio monje se nos ha pres- sentado una cedula de su magestad del tenor siguiente, videlicet:

El Rey. Illustre conde de Benavente, primo nuestro visorey lugarte- niente y capitan general. Por quanto haviendoseme hecho relacion per parte de fray Athanasio, monje sacerdote de la orden de san Basilio Magno, procurador general dell'imperial monasterio y santa casa del glo- rioso apostol san Juan Evangelista dela isla de Pathmos la necesidad in que se halla el dicho monasterio y los grandes trabajos y vexaciones que padecen los religiosos dél por los Turcos a causa de la buena acogida que hazen a mis galeras y vaxeles que aportan a quellas partes, y que ultima- mente les destruyeron el dicho monasterio y prendieron a diez religiosos los mas graves y saquearon los ornamentos de oro y plata del culto di- vino, ha tenido por bien de hazerles gracia y limosma como por la pre-

sente se la hago para ayuda al rescato de los dichos religiosos de mill ducados por una vez librados en esse reyno en esta manera, por ende os encargo y mando proveays y deys orden que al dicho monasterio de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos o a su legitimo procurador, se libren y paguen los dichos mill ducados por una vez de dineros procedidos, o que procedieren de cosas extraordinarias de esse reyno, de manera que los aya y cobre con toda brevedad para el effeto referido, que tal es nostra voluntad. La presente reste al presentante.

Dattum en Valladolid, a dos de agosto de 1608 años. Yo el Rey. Vidit Lanz regens, vidit Quintanadueña regens, vidit de Aragona regens, vidit de Curte regens, vidit Caymus regens, Lopes secretarius. Nil solvat quia exemptus Cayas pro taxatore. In partium Neapolis 12 folio 829. Y en cumplimiento de lo que su magestad manda nos ha parecido que deis orden a Juan Battista galioto regente el officio de thesorero general en este dicho reyno, que de los dineros que han procedido o que procedieren en su poder de cosas extraordinarias con asistencia de los oficiales solitos pague al dicho monasterio de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos o a su legitimo procurador los dichos mill ducados por una vez de cosas extraordinarias que con la misma intercesion se le rescibirá y passará en quenta sin otra nostra polisa parecer fecho en Nápoles a 22 d'agosto 1609. El conde de Benavente. Vidit Constantinus regens, vidit de Castellet regens, vidit Valcárcel regens, Melchior perez de Vivero in mandatorum 21 folio 316, lo quale si conserva in questo regio officio de scrivano de razione giontamente con un altro mandato dell' illustrissimo et excellentissimo signor conte de Lemos, del tenor siguiente:

Illustrissime duque de Vietri del consejo de su magestad y su scrivano de racion en este reyno. Per quanto por parte del abbad y monjes de la orden de san Basilio del monasterio de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos se nos ha presentado una cedula de su magestad del tenor siguiente, videlicet:

El Rey. Illustre conde primo nuestro visorey, lugarteniente y capitan general, por parte del abad y monjes de la orden de sant Basilio del monasterio de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos me ha sido hecha relacion que haviendoles yo hecho merced de trecientos ducados por una

vez librados en esse reyno, por consulta de mi consejo de estado, despues de passados algunos meses bolvieron a representarme la grande necesidad que padecen por las vexaciones que resiben de la tirania del Turco, y para el reparo dela iglesia de su monasterio y proveerla de ornamentos, supplicandome por algun socorro y que haviendose remetido a este mi supremo consejo d'Italia por consulta dél mande hazerles merced de otros mill ducados librados tambien en esse dicho reyno, donde havien-dose acudido con el despacho para el cumplimiento desta limosna se ha reparado en la execucion dél por no haverse hecho mencion en el dicho despacho de la primera gracia por inadvertencia del religioso que me presentó el segundo memorial, por no saver como foretero el estilo y orden dada por mi para que los que pretendieren alguna merced sin hazer mencion delas que antes havieren recebido sean privados de la ultima que se les hiziere, supplicandome que attento esto no permitiesse que por descuydo y inavertencia de uno pierdan todos los supplicantes la merced y limosma, que tuve por bien de hazerles por tan justas y pias causas representandome la obligacion que ay de acudir al amparo de aquella isla y monasterio puesque faltandoles favor y ayuda y no cumpliendo con el Turco lo quo lo deven de tributo de la isla y iglesia y con el de quatro cientos y cinquenta escudos al año que le pagan solo por tener dos campanas estan en peligro de hecharlas y hazer mesquita de una iglesia tan ilustrada de infinitos milagros cuya capilla mayor donde tienen el santissimo sacramento era el mismo aposento donde vivia y escrivia el Apocalipsi el glorioso santo, demas de las reliquias que alli se conservan de san Basilio y de otros muchos santos y el libro original del Apocalipsi escrito de su propia mano, y el manto colorado que llevaba, y la cadena con la qual le embio en aquella isla el emperador Docmiciano, y por que havida consideracion a lo referido y por las mismas causas que me movieren a hazer la dicha limosna, he tenido por bien que cobren las dos partidas. Por ende os encargo y mando proveays y deys orden que se les execute y cumpla a los dichos religiosos del monasterio de la isla de Pathmos ambos despachos justa su serie y tenor afin que con toda brevedad y effetto cobren los dichos mill y trescientos ducados en ellos contenidos sin embargo del impedimento y dificultad que ay [se les puso] por estar

la dicha orden, a que tengo por bien de derogar para el effetto y cumplimiento desso, quedando en su fuerza y vigor para en todo lo demas que por particular devocion mia y en honor del bien aventurado san Juan Evangelista que estuvo en aquella isla, es esta mi voluntad y me terne de vos por muy servido de la orden que para el cumplimiento della dieredes. La presente reste al presentante. Dattum en Lerma a 29 de mayo 1610. Yo el Rey. Vidit Lanz regens, vidit Bernardus a Barroso regens, vidit Quintanadueña regens, vidit Caymus regens, vidit Marcus Antonius de Ponte regens, Lopes secretarius. Nil solvat quia exemptus. Sanderius tassator in partium Neapolis 104 folio 189. Por tanto os ordenamos y mandamos que en cumplimiento de lo que su magestad manda al dicho monasterio de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos le saqueys la libranza con que os esta ordenado por otro mandamiento del señor conde de Benavente de la data de 22 d'agosto 1609 in mandatorum 22 folio 316, con otra inserta carta de su majestad de 2 d'agosto de 1608 de los dichos mill ducados por una vez de ayuda de costa non obstante la dificultad que le haveys puesto de que por otro mandamiento de 7 de marzo 1609 con carta assimismo de su majestad de 14 de julio 1607 se les mandaron librar otros treientos ducados de ayuda de costa y que en el ultimo mandamiento y carta de su majestad no se hace mencion de la primera merced, conforme a la orden dada por su majestad, pues por la que va aqui preinserta tiene por bien que se le pague la una y otra, merced de que haréys en vuestros libros el notam(ento necesario para que assi se cumpla. Dattum en Napolis a 19 de novembre 1610. El conde de Lemos. Vidit Constantinus regens, vidit de Castellet regens, Lupercio Leonardo in mandatorum primo, folio 70. Per tanto exequendo li sottoscritti mandati fareti quanto inessi si contiene con intervencione del magnifico Giovanni Lonardo Cestaro, ufficiale di questo officio, et assistenza del mandato reale et nei fatto il debito notamento in executorum 25, folio 169 nela regia scrivania de razione a 16 de decembre 1610. Giovan de Sangro, luototenente n... Leone Gioc... costabile, Giovanni Battista Navares in executorum 106 folio 169. Al venerabile monasterio de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos ducati 1000, che se li danno per una volta tantum che sua maestà li ha fatto gracia per una volta tantum conf... a Giovanni

Battista Galioto, regente l' officio di thesorero generale in questo regno, da parte de Fabritio de Sangro, duca de Vietri, cavallero dell' ordine de santo Jacomo del consejo de sua maestà et suo scrivano de razione in detto regno per un mandato dell' illustrissimo et eccellentissimo signor don Juan Alfonso Pimentel de Herrera, conte de Benavente, signor de la Casa de Herrera, vicere locotenente et capitan generale per la cattolica maestà nel regno predetto s' ordena il sequente, videlicet:

Illustre duque de Vietri del consejo de su magestad y su scrivano de ración en este reyno, por parte de fray Atanasio Caraca y Hieremia, su compañero, se nos ha presentado una cedula de su magestad del tenor siguiente: El Rey. Illustrissimo conde de Benavente, primo mi visorrey, lugarteniente y capitan general en el reyno de Napoles teniendo consideracion a que fray Atanasio Caraca y Hieremia, su compañero, de la orden de san Basilio y sacerdotes de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos me han representado que biven debajo del dominio el qual por sospecho de que por orden de los de su monasterio havia hecho el marques de santa Cruz la empresa de estancho les saqueo el monasterio, llebo presos los padres mas graves dél tomandoles cantidad de oro y plata padeciendo por esto muy grandes trabajos y para remediarse y alguna ayuda del rescate de los padres cautibos les he hecho merced, como por la presente se la hago, de trescientos ducados de ayuda de costa por una vez en esse reyno y os encargo y mando que del dinero más pronto que hubiere en el y me parteneciére se les libre y paguen a ellos, o a sus legitimos procuradores, los dichos trescientos ducados de que como dicho es le hago merced que assi es mi voluntad dada en san Lorenzo a catorze de julio de 1607 años. Yo el Rey. Andres de Prada y en cumplimiento de lo que su magestad manda dareys orden a Juan Baptista Galeoto regente el officio de thesorero general en este dicho reyno que de los dineros que estan a su cargo en la caja de las tres llaves con asistencia de los oficiales solitos pague a los dichos fray Atanasio Caraca y Hieremia, su compañero, de la orden de san Basilio y sacerdotes de san Juan Evangelista de la isla de Pathmos o a sus procuradores los dichos trescientos ducados por una vez, que con la misma interposicion se le recibiran y passará siempre en quenta sin otra nuestra poliza particular. Fecho en Napoles a 7 de marzo

1609. El Conde de Benavente. Vidit Constantinus regens, vidit de Castellet regens, vidit Valcárcel regens, Melchior Perez de Vicero in mandatorum 20 folio 79, il quale si conserva in questo regio officio de scrivano de razione. Per tanto exequutado il sopradetto mandato fareti quanto in esso si contiene con intervensione del menzionato Giovan Lonardo Cestaro, ufficiale di questo officio et assistente del m... reale et n'è fatto il debito notamento in executionum 15 folio 169 in la in la scrivania de razione a 2 de giugno 1609. Il duca di Vietri n...ta, Aniello de Leone, Pompeo Padilla, Giovane, costabile in executionum 86 folio 215. A fra Atanasio Caraca et Ieremia, suo compagno, dell'ordine di san Basilio a sacerdoti de san Juan Evangelista de la isola de Pathmos o a loro legitimo procuratore ducati 300 contanti per una volta tantum d'ayuto de costa ordinato pagarseli, ut supra, et essendo del predetto trattato in questa regia camera inteso lo regio fisco, semo di voto et parere che per essere elemosina, vostra eccellenza potria si cossi resterà servita comandare che se li paghino de li residui che deve consequere la regia corte in le presentie del presente reyno per ... decembre 1610 fandosi però li notamenti in le originale liberanze, acciò non succeda dupplicazione ch'è quanto ne occorre in exequutione dell'ordine de vostra eccellenza, in grazia della quale di continuo ne racomandiamo ex regia camera, die 10 ianuarii 1613.

Di vostra eccellenza servitori

Il logotente et presidenti dela regia camera della sumaria

Juan ...

Ἀκολουθοῦν δυσανάγνωστες ὑπογραφές ὑπαλλήλων τῶν οἰκονομικῶν υπηρεσιῶν καὶ σημειώσεις.

52

Ὅρισμὸς τοῦ μεγάλου δούκα τῆς Τοσκάνης Cosimo τοῦ Γ'

1674, 7 Σεπτεμβρίου

Φλωρεντία

Ὁ Cosimo ὁ Γ', μέγας δούκας τῆς Τοσκάνης, προστάζει τοὺς καπετάνιους καὶ ναυτικούς τῶν πλοίων ποὺ φέρουν τὴ σημαία τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Στε-

φάνου τοῦ Λιβόρνου νὰ μὴν προκαλοῦν ζημιές στὴ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου καὶ στοὺς ἔλληνες χριστιανοὺς μοναχοὺς.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,250 × 0,360. Διπλώσεις δύο κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή (ὄπες στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια· στοὺς στ. 1 καὶ 2 τὸ ὄνομα τοῦ δούκα καὶ ὁ τίτλος γραμμένα μὲ μεγαλύτερα γράμματα. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, ἐλλειψοειδῆς σφραγίδα, προστυπωμένη μὲ κερὶ σὲ ρομβοειδῆς χαρτί, μὲ ἀνάγλυφη παράσταση τοῦ ἐμβλήματος τοῦ δούκα τῆς Τοσκάνης· κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφή COSIMVS.III † MAGN(VS) DVX ETRV([IAE) †. Στὸ πίσω μέρος, σημειώματα α) τῆς [M]ήλος· β) Τοῦ γραν δούκα· γ) μεταγενέστερη γραφὴ 1674. Τοῦ Δουκὸς τῆς Τοσκάνης.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 156 ἀρ. 19 καὶ περίληψη σ. 141, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 420-421, ἀρ. XXXVII.

Cosimo Terzo per gratia di Dio granduca di Toscana

Se bene in tutte le da noi fatte provisioni a ciascuno di quelli che con vasselli armati da guerra a danni dell'inimici maomettani con bandiera della religione nostra di san Stefano dalla città e scala franca di Livorno partendo, intendono andare con obligo di ritornarvi non per noleggio di mercanzie et umano commercio partono, è a ciascun proibito il danneggiare i Greci, pure della medesima nostra religione christiana. Tuttavia, desiderando noi, più particolarmente l'osservanza di questa nostra intenzione con i reverendi padri del monasterio e monaci greci del glorioso apostolo san Giovanni Evangelista nell'isola di Patmos, all'ottomano dominio sottoposta, acciò non siano molestati ne indirettamente o direttamente danneggiati dalli vaselli suddetti armati e gente, che sopra di essi, come dal porto e scala di Livorno partiti o che partiranno con obligo di tornarvi, senza timore, nel loro monasterio con l'animo più quieto attendino a servire Iddio et alla nostra vera cristiana religione, ne o direttamente o indirettamenete venghino in li beni, mobili o immobili al medesimo monasterio spettanti, danneggiati a maggior cautela et di questa nostra pia volontà dichiarazione. In virtù della presente a tutti e ciascun capitano, marinaio di alcuno dei vasselli sudetti o di vela latina o quadra o altro bordo, come sopra spedito, o che in l'avvenire spedirsi dalla scala suddetta per ritornarvi [o]ccorerà, o armata da guerra per il corso o per noleggio di mercanzie d'andata e ritorno, espressamente coman-

diamo che non [a]rdischino ne direttamente ne indirettamente ne sotto qualsivoglia altro pretesto molestare, inquietare, danneggiare li monaci, monasterio, loro beni sudetti, ma liberamente come amici amorevoli e della nostra medesima christiana religione, senza atto alcuno di ostilità, per quanto stimano il servizio, la gratia nostra e teme la nostra indignazione, con esser sicuri che a questo, contravenendo al ritorno loro alla medesima scala se ne farà e farà fare contro di loro i convenienti risentimenti, oltre la restituzione de' danni, interessi che fatti havessero e [tanto] maggiormente quanto l'essere noi certi che ancora loro non siano per prestare il loro nome ne per mare ne per terra all... [nem]ici ottomani. Et in fede [etc.].

Data in Firenze, li 7 settembre 1674.

Il Gran Duca di Toscana

Federsarchi (;)

53

Όρισμός του εκπροσώπου του βασιλιᾶ [τῆς Ἰσπανίας] Καρόλου

1681, 20 Σεπτεμβρίου

Montefusco

Ό στρατιωτικός διοικητής Pietro Marcia, ενεργώντας στο όνομα του Καρόλου, βασιλιᾶ [τῆς Ἰσπανίας], προστάζει όλους εκείνους στους οποίους θα επιδεικνύεται τὸ παρὸν γράμμα νὰ διευκολύνουν τὸν Μελέτιο Πάγκαλο, ἀρχιεπίσκοπο Παροναξίας, ἕλληνα καθολικὸ τῆς Πάτμου, ὁ ὁποῖος διενεργεῖ στὴ χώρα ζητεία. Σημειώνει ὅτι κουρσάροι εἶχαν λεηλατήσει τοὺς θησαυροὺς ποὺ φυλάσσονταν στὸ μοναστήρι τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, ὅπου ἔγραψε ὁ ἅγιος τὴν Ἀποκάλυψη, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ μοναχοὶ νὰ μὴν ἔχουν ἱερὰ σκεύη οὔτε γιὰ νὰ τελοῦν τὴ λειτουργία.

Ἀντίγραφο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,270 × 0,200. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r-v. Στὸ φ. 2v σημείωμα: τῆς ανα... διὰ τοὺς κρουσάρους.

Carolus Dei gratia rex

Domino Pietro Moscia, cavaliere ... e dell'ordine d'Alcantara preside, governatore dell'arme e commissario generale della campagna con la potestà del nostro provincia di principato della magnifica assessori, giurati, novi giurati, sindici eletti ... huomini et altri officiali ... di questa ... provincia di principato ultra tanto regii, come di baroni alli quali la presente spetterà, ... e sarà in qualche ... presentato. saperete come per parte dell'illustrissimo domino Meletio Pangalo, arcivescovo di Par<o>naxia, greco cattolico dell'isola de Patinos, è stato presentato ... a Sua Eccellenza, asserendo come dal corsale calabrese fu spogliato de tutta l'argenteria tra lampadi e calici il monasterio di santo Giovanni e proprie, dove fece l'Apocalipsi, residenza dello illustrissimo arcivescovo, per il ché li poveri religiosi non hanno, dove fare il santo sacrificio della messa, asserendo per tal causa assegnarsi un competente solo d' luogo. Laonde Sua Eccellenza e reverendo ... consiglio in data de 16 luglio 1681 si è degnata ordinarsi lo dovessimo caldamente raccomandare alle ... carità di noi prenominati che però vi dicemo e comendiamo che non dobbiate dar molestia ne impedimento alcuno al sudetto illustrissimo monsignore arcivescovo per l'elemosina che il medesimo anderà, cercando per tutti li luoghi di questa a noi ... provincia, anzi lo dobbiate ricevere e ... con ogni benignità e carità in esecuzione di detto ordine di Sua Eccellenza e reverendo ... consiglio, senza che li farli ... delli prenominati, al contrario se desiderate far cosa grata a sua maestà che ... guardi e pena ducati mille la presente, singulis viribus resti al presentante,

Montefusco, 20 settembre 1681, domino Pietro Moscia, locus sigilli.

Estratta est presens copia ex originale, michi exhibitio per dominum illustrissimum archiepiscopum ... presenti salvas et infidem ego reverendus Ioseph Cerbinus de ... *Signum tabellionis.*

54

Ὅρισμός τοῦ δούκα τῆς Σαβοΐας κ.λπ. Vittorio Amedeo τοῦ Β΄

1682, 2 Αὐγούστου
Moncalieri

Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ Νικηφόρου, ἡγουμένου τῆς μονῆς τῆς Πάτμου, ὁ Vittorio Amedeo ὁ Β΄, δούκας τῆς Σαβοΐας κ.λπ., προστάζει τοὺς ὑπηκόους του καὶ ὄσους φέρουν στὰ πλοῖα τους τὴ σημαία τῆς ἐπικράτειάς του νὰ μὴν ἐνοχλοῦν τὸ μοναστήρι καὶ νὰ μὴν τοῦ προκαλοῦν ζημιές.

Πρωτότυπο καὶ ἀντίγραφο:

Α) Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,265 × 0,445. Διπλώσεις πέντε κάθετες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου σημειώματα: α) *Ordine acciò non sia inferto danno da sudditi di Vostra Altezza Reale alli monaci dell'isola di Patmos ne presi li loro effetti*· β) *gratis in toto Buschetto*. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, δύο ὀπές, μέσα ἀπὸ τίς ὁποῖες περνοῦσε ἡ μήρινθος ποὺ συγκρατοῦσε τὴ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται. Στὸ πίσω μέρος, σημειώματα: α) *πατέντα τοῦ δούκα ντε Σαβόγια νὰ μὴν πιράζουν οἱ κουρσάροι*· β) *δούκα τὲ Σαβόγια*· γ) *2 Αὐγούστου 1682*· δ) *μὲ μολύβι τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας Αμεδαίου*.

Β) Ἀντίγραφο. Χαρτὶ 0,300 × 0,440. Διπλώσεις τέσσερες κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὴν ἐπάνω γωνία τοῦ ἐγγράφου, ἀριστερά, σημειώμα: *Copia*. Στὸ κάτω μέρος, δυσανάγνωστη ὑπογραφή καὶ σημειώματα: α) *Ordine acciò non sia inferto danno da sudditi di Vostra Altezza Reale alli monaci dell'isola di Patmos ne presi li loro effetti*· β) *Copiata ad unghem dal autentico per me Antonio Calonnà, nodaro di Patero [sic]*· γ) *gratis in toto, Buschetto*. Στὸ πίσω μέρος, σημειώματα: α) *πατέντα τοῦ δούκα ντε Σαβόγια πρῆνκυπε τοῦ Πιεμῶντε καὶ βικαρίου τῆς ἀγίας ρωμάνας μοναρχείας*· β) *μεταγενέστερη γραφὴ ἀντίγραφον*.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 158 ἀρ. 22 καὶ περιλήψεις σ. 142 ἀρ. 22, 22bis, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 423, ἀρ. XXXIX.

Vittorio Amedeo Secondo, per gratia di Dio duca di Savoia, Chiables, Agosta, Genevese e Monferrato, principe di Piemonte, marchese di Saluzzo, conte de Geneva, Romont, Nizza, Asti et Tenda, baron di Vaud et Faucigni, signore di Vercelli e del marchesato di Ceva, Oneglia e Marro, prencipe e vicario perpetuo del santo romano impero, re di Cipro ecc.

Sendoci stato rappresentato per parte del molto reverendo padre Niceforo, fratello dell'ordine di san Basilio et abbate del monastero dell'isola di Patmos, che alcuni corsari cattolici hanno havuto ardire di far diversi danni a quai monaci cattoloci romani, se ben Greci, e supplicandoci di dar ordine alli nostri sudditi et a chiunque dipenderà da questa corona o che venisse ad usare della bandiera d'essa di non recar loro pregiudicio o molestia, vi siamo tanto più volontieri condiscesi quanto che già si è dichiarata essere tale la nostra precisa mente. In virtù dunque delle presenti, col parere di maestà reale mia riveritissima signora e madre e del consiglio, ordiniamo e comandiamo a tutti gli ufficiali, capitani ed ad ogni altro che riconosce l'autorità nostra o che venisse ad usare della nostra bandiera di rispettare il suddetto monastero e li monaci e beni d'esso in qualunque luogo che questi si ritrovino e di non molestarli o danneggiarli in modo veruno sì nelle persone che beni loro di qualsivoglia sorte, ma anzi di lasciarli liberi e salvi, con prestar loro in caso di bisogno aiuto, favore et assistenza, sotto pena della nostra disgratia, oltre la restitutione delle robbe et effetti che venissero a prendere contro la disposizione di queste, le quali mandiamo ad ogniuno a cui spetterà di osservare e far inviolabilmente osservare, senza veruna difficoltà ne contraddittione. Che così vogliamo.

Datum in Moncalieri, li due di agosto, mille seicento ottanta due.

V(ittorio) Amedeo

V. Buschetto

Ἀκολουθεῖ δυσανάγνωστη ὑπογραφή.

55

Βούλλα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας κ.λπ. Καρόλου τοῦ ΣΤ'

1727, 8 Μαρτίου

Βιέννη

Ὁ Κάρολος ὁ ΣΤ', βασιλιάς τῆς Ἰσπανίας κ.λπ., μετὰ ἀπὸ αἴτημα τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, τὸ ὁποῖο τοῦ εἶχε διαβιβάσει ὁ Νικόδημος, ἀρχιεπίσκοπος Δημητσάνης

καὶ Ἀργυροκάστρου, θέτει ὑπὸ τὴν προστασία του τὸ μοναστήρι καὶ προστάζει τοὺς ὑπηκόους του νὰ μὴν τὸ ζημιώνουν.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή [σὲ πλαίσιο] 0,480 × 0,765. Διπλώσεις δύο κάθετες, δύο ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Οἱ στ. 1, 2 καὶ τὸ σημεῖωμα μὲ τὴν ὑπογραφή, στὴν κάτω γωνία δεξιά, γραμμένα μὲ μεγαλύτερα ζωηρότερα γράμματα. Διακόσμηση στὴν ἐπάνω ἀριστερὴ καὶ κάτω δεξιὰ γωνία. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, ἀπλωρημένη μὲ κιτρινόμαυρη μήρινθο στρογγυλὴ κέρινη σφραγίδα, σὲ ξύλινη θήκη, διαμέτρου 12 ἐκ., ποὺ εἰκονίζει τέσσερα οἰκόσημα. Δύο γρύπες ποὺ στηρίζονται σὲ δύο στέμματα ὑποβαστάζουν τὸ μεγαλύτερο κεντρικὸ οἰκόσημο, καὶ δύο λέοντες στὸ κάτω μέρος τῆς σφραγίδας ὑποβαστάζουν τὸ μικρότερο οἰκόσημο· κυκλοτερῶς ἡ ἐπιγραφή CAROLVS VI D(EI) G(RATIA) ELECTVS ROM(ANVS) IMP(ERATOR) SEMP(ER) AU(GUSTVS) R(EX) HISP(ANIARVM) HV(NGARIAE) BOH(EMIAE) REX AP... HAV... DVX VR... COM(ES) HABS(PVRGI) FLAND(RIAE) TYR(OLIS)

Ἔκδ.: MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 427-428 ἀρ. XLIII.

Nos Carolus sextus, divina favente clementia electus romanus imperator semper augustus ac rex Germaniae, Hispaniarum, utriusque Siciliae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Mediolani, Mantuae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Limburgi, Lucemburgi, Geldriae, Würtembergae, superioris et inferioris Silesiae et Calabriae, princeps Sueviae, marchio sacri romani imperii, Burgoviae, Moraviae, superioris et inferioris Lusatiae, comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi, Goritiae et Namurci, Langravius Alsatae, dominus Marchiae Slavonicae, Portus Naois et Salinarum etc. etc. agnoscimus et notum facimus tenore praesentium universis, quod cum reverendus religiosus, nobis dilectus Nicodemus, archiepiscopus Dimizanae et Argirocastri, pro parte abbatis et conventus monasterii sancti Ioannis Evangelistae in insula Pathmos siti, regulam sancti Basilii sequentium, humillime nobis supplicaverit, quatenus dictum monasterium eius abbatem et conventum speciali nostra protectione et tutela clementer munire dignaremur adversus eos, qui piraticam sive etiam nauticas excursions sub vexillis christianis contra infideles variis ex oris, nominatim vero ex insula Melitensi exercent, eaque occasione bona, facultates et res ad dictum abbatem, conventum et mona-

sterium pertinentes in mari, saepius etiam in ipsamet insula Pathmos diripiunt, naves eorundem, quas vehunt, mercibus et annona spoliant, ex iis vela, timones, malos aliaque ad navigationem necessaria instrumenta per vim subtrahunt, saepe etiam naucleros et nautas exuta omni humanitate immaniter interficiunt ipsumque adeo monasterium, abbatem et conventum in extremam penuriam et angustias redactos cunctis vitae humanae subsidiis, quae ex una sibi navigatione in illo sterili solo comparare possunt, privant. Nos hac tanta eorum calamitate commoti, ac inprimis a sanctimonia loci ab exilio sancti Ioannis Evangelistae sacrati inducti nec non quieti indemnitati, securitati et tranquillitati istius monasterii contra huiusmodi facinorosos consulere cupientes pro singulari, pro dictum abbatem et conventum affectu complectimur eos eorumque successores una cum monasterio, eorum facultatibus, navibus, nautis, portu et litoribus, rebus denique universis ad eos spectantibus ex certa nostra scientia, animo bene deliberato, deque caesareae, regiae et archiducalis potestatis plenitudine in certam indubitam efficacem et specialem nostram protectionem et tutelam suscipimus atque assumimus, volentes ac serio decernentes, quod praedictus abbas, conventus et monasterium sancti Ioannis Evangelistae in Pathmos sub caesariae regiae atque archiducalis auctoritatis nostrae tutela et protectione salvi, securi, protecti et ab omni iniuria, violentia, oppressione, vexatione et molestia liberi ac tuti esse omnibusque ac singulis immunitatibus, favoribus et indultis, quibus alii sub eiusmodi tutela et protectione nostra utantur, fruuntur et gaudent, uti, frui gaudereque possint valeant et debeant. Mandamus itaque universis ac singulis regnorum, insularum, provinciarum et dominiorum nostrorum hereditariorum subditis, incolis ac fidelibus dilectis et iis praeprimis, qui dictis regnis, insulis, provinciis ac dominiis cum potestate vicaria a nobis sibi concessa praesunt, prout et iis, qui qualemcumque titulum seu beneficium sive clientelae sive vassallagii a nobis recognoscunt, cuiuscumque status, gradus, ordinis seu conditionis existant, ut supramemoratum abbatem, conventum et monasterium hanc nostram tutelae protectionis ac defensionis gratia citra ullum impedimentum uti fruique sinant, nec non adversus facinorosorum hominum violentias iniurias, oppressiones, vexationes et molestias teneantur, defendant et manuteneant, subdi-

tis vero suis, ne quid eiusmodi in dictum abbatem, conventum et monasterium, eorum res, naves, nautas et facultates terram marive imposterum committant, severe coerceant atque compescant et ut idem ab aliis fiat sedulo curent. Quo quidem nostri seriam, nostram voluntantem et mandata exequentur, alii vero nobis non subditi pergratum nobis obsequium praestabunt, omni qua data occasione recipiendum, harum testimonio literarum manus nostrae subscriptione et sigilli nostri caesarci regii atque archiducalis appressionem munitarum.

Quae dabantur in civitate nostra Viennae, die octava mensis martii, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo septimo, regnorum nosrorum romani decimo sexto, Hispaniarum vigesimo quarto, Hungarici vero et Bohemici itidem decimo sexto.

Philippus Ludovicus a Zinzendorff

*Ad mandatum sacrae caesarea regiaeque catholicae maiestatis proprium
Ioannes Georgius de Buol, sacri romani imperii eques*

ε) Γράμματα ἡγουμένων τῆς μονῆς
μὲ αἴτημα τῆ διενέργεια ζητείας

56

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Γρηγορίου

ἀπὸ κτίσεως κόσμου 7016 (= 1508)

Ὁ Γρηγόριος, ἡγούμενος τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, μὲ γράμμα του πρὸς ὅλους τοὺς χριστιανούς, τοὺς γνωρίζει ὅτι ἀποστέλλει τοὺς μοναχοὺς Ἀθανάσιο, Θεόδουλο καὶ Μάξιμο νὰ διενεργήσουν ζητεία, προκειμένου νὰ καταβάλει ἡ μονὴ τὸν φόρο ποὺ τῆς ἔχουν ἐπιβάλει οἱ Τοῦρκοι. Τοὺς ἐνημερώνει ἐπίσης ὅτι κυκλοφορεῖ κάποιος καλόγερος ἀπὸ τὴν Κρήτη, ποὺ προσποιεῖται ὅτι εἶναι μοναχὸς τῆς μονῆς καὶ ἐκπρόσωπός της, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπατεώνας.

Πρωτότυπο, μετάφραση ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στὰ λατινικά. Περγαμινὴ 0,217 × 0,329. Διπλώσεις μία κάθετη, μία ὀριζόντια. Διατήρηση πολὺ κακὴ (ἀκέφαλο καὶ κολοβό, λείπουν οἱ δύο γωνίες ἐπάνω ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ, καὶ μεγάλο τμήμα δεξιὰ). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὴ δεξιὰ γωνία ἔχουν σημειωθεῖ οἱ ἀριθμοὶ 729 καὶ 7816 (προσπάθεια μετατροπῆς τῆς χρονολογίας ἀπὸ κτίσεως κόσμου σὲ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως). Στὸ πίσω μέρος α) σημείωμα: πανταχουσα σταλμενοι δηα ελεειμοσύνη β) ἀριθμητικὲς πράξεις:

1786	333	1507	279
		<hr/>	
		0279	54

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 161 ἀρ. 26 καὶ περίληψη σ. 142, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 394-396 ἀρ. VII. Οἱ ἐκδότες δίδουν χρονολογία 1502 (ἀντὶ 1508), διαβάζοντας ἐσφαλμένα τὸ ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζι' (ἀντὶ ζις').

[λείπει ἓνας στίχος] τῶν ἐν [...]θία καὶ [...] πρ[...] κυρωθέντ[...] ἡγουμένω ἐν ἔτει τῆς ἀπὸ τοῦ κόσμου κτίσεως ζ'ω' ἀπὸ δὲ τῆς κυριακῆς [ἐνανθρωπήσεως ἀφη'] ἐν τῇ Πάτμῳ καὶ ἀπελύθη, ἔτι ἐγνώσθη ἡμῖν ὅτι τις ἀπὸ Κρήτης ὡς μοναχὸς ἐξῆλθε προσαιτῶν ἐλεημοσύνην ... μο]νῆς, ὃν ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν, διὸ ὡς ἀπαταιῶνα τοῦτον ἅπαντες τηρεῖτε.

† Γρηγόριος ἁμαρτωλός, ἱερομόναχος καὶ καθηγούμενος καὶ οἱ σὺν ἔμοι ἀδελφοὶ πάντες ἱερομόναχοι καὶ μοναχοί †

Translati ex grecis litteris [in] latinum. Iesus Christus

Gregorius hyeromonachus, indignus servus Dei, abbas in sacrosanto monasteri[o] et cenobio sancti Ioannis insule Patnos, omnibus christiculis ac deo nostro Iesu Christo devotis salutem in domino sempiternam. Nemo est qui nesciat in hac insula Patnos [sanctum] Ioannem Evangelistam in pectus domini nostri Iesu Christi accubentem evangelisantem Christi evangelium sanctum Apocalipsim ibidem in revelatione habuisse et que [v]erba nemini licet loqui, audivisse, quo fit, ut locus iste religiosus ab omnibus Christi fidelibus non solum veneretur, sed etiam piis elemosinis, ne corruat, sustinendus est. Pater enim sanctus Theodulus, discipulus prefati Evangeliste, patribus nostris et nobis legum imposuit, ut captivi christiani in manibus sevissimorum Turcorum existentes a nobis quottannis redimerentur. Que quidem lex et opus pium usque in hodiernum diem pro posse nostro perdurat atque viget. Cum itaque reges et domini christiani isto monasterio nostro devoti ad unum vi Turcorum penitus sint extincti [ac re]gna et provincias ipsorum, a quibus emolumentum ad monasterium piis elemosinis perveniebat in sui potestatem redegerint, ipsi tene[brarum filii ... et elemosinas per eosdem reges et [dominos] ecclesie nostre dimissos vi et crudelit[ate su]a retinuerint et in proprios usus et utilitates converteri[nt] ... monasterium [et mona]chi sive ca[lo]geri confratres nostri, ibidem commorantes, maxima laboremus necessitate ne dicam inopia et calami[tate] ... vectigal, tributum sive gabellam ducatorum quinugentorum, quos a nobis quottannis imantitas Turcorum excutere solet, non sine maxima non solum [monasterii, sed] etiam istius insule pauperum incolarum iactura et incomodo exsolvi non potest. Et nisi Christi fideles dicto monasterio manus po[rrigunt sanatrices et piis elemosinas dent], omnibus maxima et iremediabilis imminet ruina, ne scilicet hoc sacrosanctum cenobium in potestate sevissimorum Turcorum et ad ... gentes, ubi est deus eorum. Nos autem ad sacrosantam sedem apostolicam caput merito, ut debemus, inclinantes cum devotissimis mon[achis unum] velle et unum cor habentes, decrevimus

destinare ad quamlibet civitatem, urbem, provinciam sive locum domini nostri Iesu Christi devotum, vene[rabiles fratres mo]nachos Athanasium et Theodulum et Maximum, ut pias elemosinas nostras devote recepturi ad nos quam citius fieri potest rev[ertant] ... et insaciabilitati Turcorum et redemptioni in dies captivorum christianorum satisfiat, nec non sint pro restauratione et defensione i[nsule et monaste]rii memores illius verbi domini: «petite et dabitur vobis, pulsate et aperietur et quibus [a] vobis petierint in nomine meo pro viribus vacuos dil... [mer]ces enim vestra copiosa est in celis». Rogamus itaque atque in domino cohortamur om[nes] Christi fideles, ut dictis nostris monacis pro posse man... beatos, nam pollicetur dominus noster Iesus Christus misericordes, qui etiam miseri[cor]diam, id est gratiam Dei consequentur. In ... calogerum cretensem plures reges, dominos ac multos alios christianos devotos circumvenisse, asserens se esse verum nuncium et procura[torem pro elemosinis] postulandis, quod verum non est, ut multas pecuniarum quantitates salutis et[ern]e immemor extraxerit. Idcirco declaramus illi ... ac pecunias, quas in nostro nomine exegisse apparuerit, his nostris antedictis monacis sine diminutione restituendas. Ad quo[rum] ... veritatem fidem et robur has nostras patentes fecimus grecis litteris pariter [et l]atinis et sigillo imaginis sanctissimi Evangeliste in cera rubea sigillavimus et subscriptu... grecis litteris.

57

Γράμμα τοῦ [ἡγουμένου τῆς μονῆς] Ἰωνᾶ

1587, 10 Δεκεμβρίου
Μονὴ Πάτμου

Ὁ ἱερομόναχος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου Ἰωνᾶς, μὲ ὅλους τοὺς μοναχοὺς, ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης, κοσμικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς, ἰδιαίτερος πρὸς τὸν ποντίφηκα, καὶ ζητᾶ τὴ βοήθειά τους. Καθὼς ἡ μονὴ καταβάλλει ἐτήσιο φόρο στοὺς Τούρκους 300 τσεκίνια, βρίσκεται σὲ δεινὴ οἰκονομικὴ κατάσταση. Ὁ τόπος ὅπου ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψη κινδυνεύει νὰ ἐρημωθεῖ καὶ τὸ

μοναστήρι νὰ περιέλθει στοὺς ἄπιστους Τούρκους. Ἀποστέλλονται πρὸς τοῦτο στὶς αὐλὲς τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσης ὁ ἱερομόναχος Κάλλιστος καὶ ὁ διάκονος Γεδεών, γιὰ νὰ συλλέξουν ἐλεημοσύνη, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίσει ἡ μονὴ τὸ βάρος τοῦ φόρου. Ὁ ἡγούμενος ζητᾷ νὰ ἐπιτραπεῖ στοὺς ἐκπροσώπους τῆς μονῆς νὰ διενεργήσουν ζητεία.

Πρωτότυπο. Χαρτὶ 0,420 × 0,310. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, πέντε ὀριζόντιες. Διατήρηση καλὴ (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, στὴ μέση, περιφέρεια μὲ ὑπολείμματα κερικοῦ καὶ ἐγκοπὲς δηλώνουν τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται.

Περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 144 ἀρ. 33.

†

Noi Gionna, hieromonaco del devotissimo monasterio di santo Ioanne Evangelista della Pocalipsi della insula de Patthino, insieme con tutti li nostri caloyeri, hieromonachi et monachi, congregati in capitulo, a tutti fidelissimi christiani, serenissimi re et principi illustrissimi, duchi et altri signori reverendissimi archiepiscopi et episcopi, abbati, priori, offitiali maggiori et minori di qualsivoglia magistrato et dignità di qualsivoglia stato et grado si siano tanto religiosi como secolari de luno e laltro sexu pace, felicità et salute del Omnipotente et Misericordioso Idio nostro Signore con la debita umiltà li exponiamo et facciamo intendere, qualmente al presenti il detto monasterio et monachi, caloyeri predetti, si ritrovano opressi, maltrattati vexati, fragelati et prosequuti da Turchi infideli, inimici di nostra santa fede di continuo per la exstrema povertà et necessità di esso devo{c}to monasterio et maxime da diversi accidenti che di novo et continuamente si causano da detti infedeli per li molti continui mangiarri et avanii, li quali non tenendossi sacii ne contenti del solito tributo di cechini trecento de oro, che ogni anno se li pagano, ma giornalmente ne maltrattano con diversi geni di frageli con far spargere il nostro sangue de modo che non havendo più altro modo di aiutarne del ché il detto monasterio veneria essere abandunato et noi aruinati, essendo un tanto loco devottissimo et antichissimo et fin qua conservato con molti travagli et pericoli et expargimenti di sangue di christiani, acciò non si

perda una tanta devocione, dove il gloriosissimo santo Ioanne Evangelista feci la Apocalipsi che vada in mano di detti infedeli, dove per remediare allo eminente periculo che poria succedere habbiamo expedito dui delli nostri reverendi calogeri et fratelli nostri, cioè don Calisto, hieromonasco, et don Gedeon, diacono, che vengano et recorano alla carità delli fidelissimi christiani per conseguire elemosina, aciò con essa si paghi il detto tributo et altri angarii per mantenersi detto monasterio, perciò pregamo et supplichiamo alle carità vestre che alli preditti patri como nostri commissionati et procuratori sianno aricomandati, aiutati et suvenuti di alcuna elimosina et particolarmente recoriamo alla santità del summo pontifice, nostro signore, et quella cum genibus flexis che ne acompagni con soe lettere exortative apresso li fedeli christiani che ne socorano de detta elemosina et maxime alli reverendissimi prelati che ne loro prelacii et diocensis ecclesii cathedrali parocii et a tutti altri fideli christiani che detti patri sianno arecomandati et secorsi di elemosina per lo effetto sopradetto che inciò complirano con li precepti divini per li quali si sonno arecomandate le opere della misericordia et che ogni uno di essi fidelissimi christiani non li renorescha per amor di Iesu Christo nostro Redemptore et di esso santo Ioanne Evangelista di porgere quella elemosina che a ciascheduno haverà possibilità et forza del che noi pregaremo alla maestà divina de nostro Iesu Christo et il detto beato et Evangelista san Ioanne, sicome di continuo noi facciamo nelli n[...]zioni per li fedeli christiani et benefattori et adiutatori nostri, alli quali sara eseguita la infalibile promessa et ditto divino pro singulo quoque conte[m]plum accipietis et vitam eternam possi debitis et a tutti pregamo noi altri a esso Christo, nostro Signore, che succeda a tutti che del suo sancto nome fanno professione mediante la intercessione della Beata Vergine, Sua Madre et del detto santo nostro Evangelista.

Datum nel monasterio nostro de Pathno, addi X del mese de dicembre 1587 et sigillata con il sigillo maggiore della Apocalipsi del Evangelista predetto.

58

Γράμμα τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Νικηφόρου

1605/1609

Μονὴ Πάτμου, 1605, 25 Ἀπριλίου

Μαδρίτη, 1609, 29 Ἰουλίου

Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Νικηφόρος [Χαρτοφύλαξ], μὲ τοὺς μοναχοὺς, προηγουμένους καὶ ἄλλους ἱερωμένους, ἀπευθύνονται στοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης, κοσμικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς, παρακαλώντας τους νὰ βοηθήσουν τὸ μοναστήρι, ποὺ ἀντιμετωπίζει σοβαρὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα λόγω τῶν δεινῶν ποὺ ὑφίσταται «ἀπὸ τοὺς γιουὺς τῆς Ἄγαρ». Ἀποστέλλονται στὶς αὐλές τους οἱ μοναχοὶ Ἀθανάσιος καὶ Ἱερεμίας, γιὰ νὰ συλλέξουν ἐκ μέρους τῆς μονῆς ἐλεημοσύνη.

Ἐπικυρωμένη μετάφραση ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στὰ λατινικὰ ἀπὸ τὸν Antonio Navarro de la Rostegni, γραμματέα τοῦ Φιλίππου Γ', βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας, Μαδρίτη (Mantua Carpentanorum), 1609, 29 Ἰουλίου. Χαρτί (δίφυλλο) 0,290 × 0,205. Διπλώσεις μία κάθετη, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή (σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Τὸ κείμενο γραμμένο στὰ φφ. 1r-2v. Στὸ φ. 2v, πλάι στὴν ὑπογραφή τοῦ Navarro, ὑπολείμματα κερικοῦ ἀπὸ τὴ σφραγίδα του, ποὺ δὲν σώζεται· στὸ ἴδιο φ. σημεῖωμα: † *οἱ απαν* [διαγραμμ. ἢ λ.] † *οἱ απανταχοῦ μας μεταγλωττησμένοι ἢς λατινα ἀπο τον Ἀντόνι Ναβάρο Ρατανηου.*

Ἔκδ. μερική (ἀπὸ τὸν στ. 16 τοῦ φ. 1r ὡς τὸν στίχο 4 τοῦ φ. 1v): RAYET, Documents, σ. 241-242, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 407-408 ἀρ. XXII (μὲ λανθασμένη μνεία τόπου: Τολέδο ἀντὶ Μαδρίτη)· περίληψη DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 144 ἀρ. 36.

Universis fidelibus christianis potentissimis et piissimis regibus, principibus, ducibus, gubernantibus, comitibus, capitaneis, nec non religiosissimis et Deo dilectissimis archiepiscopis et episcopis, nec non devotissimis sacerdotibus, diaconis et subdiaconis, honoratis clericis, nobilibus, magistratibus, omnique populo Christi veniae ac poenitentiae ergo stanti pontificum ad pedes. Nos praelati, abates et religiosi sacrae basilicae sancti et gloriosi apostoli et Evangelistae Iohannis Theologi precamur Deum vobis ut augmentum suae gratiae tum salutis ac vitae cum recto verbis sui usu et regimine largiatur, dominum salvatorem nostrum generaliter invocantes quatenus precibus nostris ac benedictione, pacem suam et misericordiam omnes assequantur. Sit notum vobis dilectissimi et piissimi

christiani, qualiter in praefato nostro conventu, qui in Pathmos insula est, amantissimus ille Deo discipulus apostolus et Evangelista Iohannes Theologus accurate sacrum evangelium scripsit et Apocalypsim ac revelationem illam divinam altissimorum et omnino incomprehensibilium mysteriorum et arcanorum Dei quam sacro eius in sinu recumbens et haerens hausit. Sed basilica inclita haec regalisque eius splendor grandem et parvum admodum in casum ruens ingentibus periculis hoc tempore obnoxia est, quippe undique vastata et fere redacta in nihilum frequentibus calamitatibus fratrum, quorum in dies ferme captivitates referuntur, nimirum continuo vexatorum una et incessanti persecutione filiorum Agar, qui contenti nunquam annua trecentarum didrachmarum auri solidi pensatione etiam alia et gravia et intolerabilia indicunt et superindicunt nobis onera, dumque nocendi et spoliandi artes conquirunt, mille fraudes fraudibus indesimenter ad nos attexunt. Verum noviter mera invidia moti, quod christianorum triremes quasdam excepissemus humaniter, ad solutionem septem millium nummum aureorum compulere nos et adigunt, captis et in servitium retentis misere patribus et monachis septem, viris ex praefato nostro monasterio religiosissimis, quae res ad extremas usque angustias adduxit nos atque adeo torsit, ut nihil sane proponi deinceps possit, quod iam meditatum et tentatum non sit. Itaque exhausti iam tot casibus, omnium egeni atque etiam spoliati iis ipsis rebus, quas donariorum nomine a principibus regibusque summis summa sollicitudine reverentiaque et diu possessa apud nos erant, quo pararemus nobis aliqua ex parte remedium aliquod, constituimus ad vos piissimos et misericordes christianos hunc et alterum ex fratribus nostris reverendis mittere, nempe venerabilem patrem Athanasium et cum eo decorandum fratrem Hieremiam, quos ex communi nostra congregationis consensus creavimus et creamus in legitimos, idoneos ac indubitandos procuratores dicti nostri monasterii, quatenus ambo personam dicti monasterii sustinentes excipere possint a vobis ea omnia quae pro vestris animabus et ... benigniter nobis elargiri, sive autem dederitis pecunias et mobiles res aut etiam cesseritis immobiles possint itidem earum pretium prout melius et commodius eis videbitur in nostrum conventum praedictum collaturi recuperare. Quapropter, ut hos bene et humaniter ad-

mittatis vestraque regia et egregia comitate prosequamini in honorem sacri huius loci et antiqua atque inclyta basilica per viscera misericordia rogamus vos obnixe et precamur speciatim. Tum vero miserescere vos arguat pro vestris opibus aut modulo prompta non solum, sed et generosa et alacris atque efficax opitulatio, datorem hilarem Deus amat videte fratres, ut efficiamini dignissimi beatitudine illa, quam celebrat propheta beatus (inquit), qui miseretur super egenum et pauperem et commendat Iesus, dicens «beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, dare quam accipere¹ nonne beatius est». Mementote Christum in glorioso secundo suo adventu inquisitum prae coeteris an eleemosynam atque opera exerciterimus (;) charitatis, ut qui memoraturus praesertim esurivi et dedistis mihi manducare siti et dedisti mihi bibere, David dixerat omnis vita iusti in misericordia, iustus dat et generatis eius benedicta in aeternum. Quid Salomon. Eleemosyna inquit liberat animam a morte, non mirum. Si quidem (ut addit recte iustus Syrach) et peccatum ipsum dimittitur eleemosyna. His ergo attendentes accurate, dilectissimi, seminate non parce et modice, sed liberaliter et magnificem vestras eleemosynas quo videlicet copiosam itidem colligatis mercedem ac præmium illius centesima usura a Christo promissa electis suis ac haeredes sitis regni coelorum in aeterna vita, una cum omnibus s[anc]tis ate[nt]ium in servientibus Deo atque una cum Virgine Sanctissima Domina nostra, Matre Eius, itemque cum glorioso apostolo et Evangelista Iohanne Theologo et patre nostro Christodulo Thaumaturgo, sanctisque coeteris omnibus, amen.

Datum in venerabili monasterio magni Theologi de Pathmos, vicesima-quinta die mensis aprilis, anno millesimo sexcentesimo quinto.

Nicephorus, abbas regalis monasterii de Pathmos
 itemque congregatio nostra prelati, sacerdotes et monachi
 humilis metropolita Rhodas Pays<i>o
 humilis metropolitano de Cafia Iacobus
 humilis episcopus de Lerna [διάβ. Leros] Philotheus
 humilis episcopus de San{to}torino Ioseph
 Leontius, qui nuper in ipso monasterio fuit abbas
 Gregorius, qui prius quoque abbas extitit monasterii

Parthenius, similiter abbas superioribus annis
Sabba, abbas et ardituus maior huius monasterii
Sophronius, œconomus maior conventus

In medio autem horum nominum propria cuiusque praelati manu subscriptorum proprium ipsius monasterii sigillum appositum est, in quo graecae per orbem litterae sculptae sunt latinis hisce verbis sacris respondentes IN PRINCIPIO VERBUM.

Ego Antonius Navarrus dela Rostegni, a secretis catolici Phelippi tertii regis Hispanarum, ex greco mandato ac diplomate verbum de verbo extuli, in cuius testimonium ac fidem subscripsi e meo sigilo munivi ac roboravi.

Mantuae Carpentanorum, anno millesimo sexcentesimo octavo die vigesima nona mensis quintilis.

Antonius Navarrus dela Rostegni

¹ ἀκολουθεῖ *nome* διαγράμμ.

Φωτ. 14β. Σφραγίδα Καρόλου τοῦ ΣΤ'

στ) Διάφορα

59

Συνυποσχετικό και αίρετοκρισιακή απόφαση
1487, 18, 21 Ιουνίου, 5 Ιουλίου/1496, 28 Σεπτεμβρίου

1487, 18 Ιουνίου
[Ρόδος]

Ο Piero Brun, από τον Χάνδακα, με τον Francesco de Corfo [από την Κέρκυρα;] από τη μία μεριά, και ο Antonio de Cipri [από την Κύπρο;] από την άλλη συμφωνούν να αναθέσουν τη διευθέτηση της διαφοράς τους στους διαιτητές (*albitri*) *ser Nicholo Zacaria* και *ser Johan Batista Scarzara de Gayeta*. Οί διαιτητές αναλαμβάνουν την υποχρέωση να αποφανθούν σχετικά στο διάστημα των οκτώ προσεχών ημερών· εάν δέν συμφωνήσουν μεταξύ τους, θα όριστεί τρίτος διαιτητής από τον βάλιο (*ballio*), σύμφωνα με τη συνήθεια του κομμερκίου (*secundo lusanza del comerchio*). Τα δύο μέρη συμφωνούν να αποδεχθούν ως ανέκκλητη την απόφαση των διαιτητών, με ποινή, στην αντίθετη περίπτωση, καταβολής από τον παραβάτη ποσοῦ 25 δουκάτων.

Μάρτυρες: *ser Nicoroso Adurno* και Μανόλης Καλόδης (*Calodi*).

Τὸ ἴδιο ἔτος, 21 τοῦ ἴδιου μήνα

Οί διαιτητές, ἀφοῦ ἄκουσαν τὰ δύο μέρη, ἀποφάνθηκαν ὅτι α) ὁ Antonio de Cipri πρέπει νὰ πληρώσει στὸν Francesco de Corfo ἢ στὸν ἐκπρόσωπό του 90 χρυσὰ βενετικά δουκάτα, β) ὁ Francesco δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ καταβάλει χρήματα στὸν Mogarbi ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια· ἀντίθετα, ὁ Antonio ὀφείλει νὰ ἐξοφλήσει τὸ χρέος του πρὸς τὸν «μαῦρο» (*moro*). Οί διαιτητὲς θὰ λάβουν ὡς ἀμοιβὴ γιὰ τὸν κόπο τους δύο ζεύγη κότες ἀπὸ τὸ κάθε μέρος.

Μάρτυρες: *ser Μιχάλης Καταβάτζος (Catavazo)* καὶ *ser Girardo de Sena*.

1487, 5 Ιουλίου

Ο Piero Brun ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε ἀπὸ τὸν Antonio de Cipri 27 βενετικά δουκάτα.

Μάρτυρες: Γιάννης Τσιπότος (*Cipotto*) καὶ Batista Pagnini.

1496, 28 Σεπτεμβρίου

Ὁ γραφέας (*scribanus*) Michael Sostegni ἀντέγραψε τὸ πιὸ πάνω ἔγγραφο ἀπὸ τὶς Πράξεις τῆς *curia* τοῦ κομμερκίου τῆς Ρόδου (*extractum ex actis et scripturis curie chomerchii Rhodi*): τὸ ἔγγραφο σφραγίστηκε μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ βαΐλου τοῦ κομμερκίου (*sigillatum sigillo reverendi domini baiulivi dicti commerchii*).

1496, 28 Σεπτεμβρίου

Ρόδος

Ὁ Alvise Malipiero, πρόξενος τῆς Βενετίας στὴ Ρόδο, βεβαιώνει ὅτι τὸ ἔγγραφο εἶναι ἀκριβὲς ἀντίγραφο τοῦ πρωτοτύπου ἀπὸ τὸν γραφέα τοῦ κομμερκίου Michael Sustegno (Sostegni) καὶ σφραγισμένο μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ ἀγίου Μάρκου.

Ἀντίγραφο. Χαρτί (δίφυλλο). Τὸ κείμενο γραμμένο στὰ φφ. 1r-2r στὰ ἰταλικά· στὰ λατινικά ἢ σημείωση τοῦ γραφέα. Στὸ φ. 1v προστυπωμένη μὲ κερὶ σὲ ρομβοειδὲς χαρτί ἢ σφραγίδα τοῦ βαΐλου τοῦ κομμερκίου, μὲ παράσταση οἰκοσῆμου.

60

Εἰδικὸ πληρεξούσιο

1564, 7 Ἀπριλίου

ἐν Χανδάκῳ Κρήτης

Ὁ ...ας Κατέλος τοῦ ποτὲ *μισέρ* Μάρκου, *οίκων εἰς Ἐξώπορτο τοῦ Χανδάκου τῆς Κρήτης*, ἐξουσιοδοτεῖ τὸν παπα-κὺρ Ζωσιμά, μοναχό, κάτοικο τῆς μονῆς τῆς Πάτμου, συμπλοιοκτήτη (*παρτζηνέβελος*) τοῦ πλοίου τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος βρίσκεται σήμερα στὴν Κρήτη, νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τὸν ἔβραϊο Ρεμπὶ τὴν ἐξόφληση τοῦ χρέους του πρὸς τὸν ἀδελφὸ του ποτὲ Γρηγόρη.

Πρωτότυπο. Περγαμινὴ ἐπικολημμένη σὲ χαρτόνι. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια στὰ ἑλληνικά· στὰ λατινικά ἀδιάγνωστο σημεῖωμα. Διατήρηση πολὺ κακὴ (ἐκτεταμένες κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία).

61

Είδικό πληρεξούσιο

1588, 12 Αύγουστου, ἰνδ. 1η
Μάλτα, Valletta

Ἡ Cassandra ἀπὸ τὴν Πάτρα (*de Patraci*), κάτοικος τῆς Valletta, εἶχε ἀποκτήσει ἀπὸ τὴν Garina, χήρα τοῦ Sigismondo Fitiene, εἰσόδημα ἀπὸ δύο ἐτήσιους φόρους ἔναντι 20 σκούδων, σύμφωνα μὲ συμβόλαιο καταχωρισμένο στὶς πράξεις τοῦ νοταρίου Iulianus Briffa. Μὲ τὴν παροῦσα πράξη καθιστᾶ *cessionaria procuratrix* τὴν Caterina, σύζυγο τοῦ *magnifici* Hector Vitale, φαρμακοποιῦ (*aromatarii*), στὴν ὁποία ἐκχωρεῖ κάθε δικαίωμα πὺ ἀφορᾶ ὀφειλὲς τῆς Garina. Ἡ Cassandra ὀφείλει στὴν Caterina ποσὸ πὺ εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν τελευταία ὡς δάνειο.

Μάρτυρες: παπα-Κωνσταντῖνος Σγουρός, Petro di Oliverio.
Iohannes Tholossensis, νοτᾶριος Μελίτης

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο). Τὸ κείμενο γραμμένο στὰ φφ. 1r-2r στὰ λατινικά.

62

Δικογραφία

1608, 1609

Ὑπόμνημα

[1608, 17] Δεκεμβρίου
Χανιά

Στὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὶς βενετικὲς ἀρχὲς Χανίων, ὁ Μανόλης τοῦ Δημήτρη, καπετάνιος καὶ συμπλοιοκτήτης (*patrone et parcionevole*) τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής» ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα:

α) Τὸ πλοῖο του (*nave*) εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴ Βενετία μὲ προορισμὸ τὰ Χανιά, ἀλλὰ, ὅταν στὶς 15 Νοεμβρίου ἔφτασε 10 περίπου μίλια ἔξω ἀπὸ τὴν Κρήτη, δὲν μπόρεσε, λόγω σφοδρῆς θαλασσοταραχῆς, νὰ προσορμιστεῖ στὰ Χανιά. Ὁ Μανόλης, ἔχοντας πληροφορηθεῖ στὴ Ζάκυνθο ὅτι δροῦσαν στὴν περιοχὴ κουρσάρικα πλοῖα (*bertoni di corso*), ἔσπευσε νὰ συγκαλέσει τὸ συμβούλιο τῶν 12, γιὰ νὰ ἀποφασιστεῖ πρὸς ποῖο λιμάνι ἔπρεπε νὰ κατευθυνθεῖ τὸ πλοῖο προκειμένου νὰ ἀποφύγει τὸν κίνδυνο. Τὸ συμβούλιο ἀποφάσισε

να πλεύσει τὸ πλοῖο πρὸς τὴν Ἴο, ἐπειδὴ ἡ Μήλος δεχόταν συχνὰ ἐπιδρομὲς κουρσάρων.

β) Πλησιάζοντας στὴν Ἴο καὶ ἐνῶ τὸ πλοῖο ἦταν ἕτοιμο νὰ μπεῖ στὸ λιμάνι, φάνηκαν δύο κουρσάρικα πλοῖα, ἓνα μαλτέζικο *bertone* καὶ μία *tartana*. Ἀποφασίστηκε τότε νὰ πλεύσει τὸ πλοῖο πρὸς τὴν Πάτμο, ὅπου ἔφτασε στὶς 16 Νοεμβρίου.

γ) Οἱ κουρσάροι συνέλαβαν τὸ πλοῖο τοῦ Μανόλη, λεηλάτησαν τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἔβαλαν θηλιὰ στὸν λαιμό (*diedero la corda*) τοῦ γραφέα, ζητώντας του νὰ ὁμολογήσει ὅτι τὰ ἐμπορεύματα ἀνήκαν σὲ Τούρκους.

δ) Φεύγοντας ἀπὸ τὴν Πάτμο καὶ φτάνοντας, στὶς 2 Δεκεμβρίου, στὴ Σαντορίνη, δέχθηκαν νέα ἐπιδρομὴ ἀπὸ τοὺς ἴδιους κουρσάρους. Ὁ Μανόλης γιὰ νὰ γλυτώσει τὸ πλοῖο του, πὺ οἱ κουρσάροι ἀπειλοῦσαν νὰ τὸ στείλουν στὴ Μάλτα, ἔδωσε 50 τσεκίγια στὸν πιλότο (*peota*) τοῦ κουρσάρικου πλοίου καὶ ἄλλα 20 στὸν λοστρόμο (*nochiero*), μαζὶ μὲ πολλὰ ἐμπορεύματα (μιά κασέλα ξύλινη, μετάξι κ.ἄ).

Μάρτυρες: Κωνσταντῆς Τζαγκαρόπουλος, ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο, Francesco Bergamasco τοῦ ποτὲ Ἄντωνίου, ὑπηρέτης τοῦ *clarissimo signor* Ματθαίου Πιτζαμάνου, Zuanne Gieremia τοῦ Dorino, ἀπὸ τὸ Σπάλατο, *locotenente nella cavalleria* τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος (*stratia*) τοῦ *governator* Marin Gieremia, Filippo τοῦ Antonio Barbier, ἀπὸ τὴ Βενετία, καὶ Νικολὸς Σακελλάρης τοῦ ποτὲ Κωνσταντίνου ἀπὸ τὰ Χανιά.

Κλήση μαρτύρων

1608, 17 Δεκεμβρίου

Οἱ βενετικὲς ἀρχὲς Χανίων, ἀπόντος τοῦ συμβούλου Constantin Priuli, μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ Μανόλη τοῦ Δημήτρη καὶ τοῦ δικηγόρου του, *magnifico* καὶ *eccellente signor dottor* Λέοντος [*Leon*] Κασιμάτη, καλοῦν τοὺς παραπάνω μάρτυρες νὰ καταθέσουν.

Ἀκολουθοῦν οἱ ἔνορκες καταθέσεις τῶν μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι βεβαιώνουν ὅσα εἶχε καταθέσει ὁ Μανόλης τοῦ Δημήτρη. Στὶς καταθέσεις γίνεται λόγος γιὰ τὸ εἶδος τῶν ἐμπορευμάτων πὺ εἶχαν λεηλατηθεῖ, ὅπως λ.χ. χαβιάρι, ἄγκυρα, ὅπλα, χαρτὶ κ.ἄ.

Μαρτυρικὲς καταθέσεις

1608, 18 Δεκεμβρίου

Οἱ βενετικὲς ἀρχὲς Χανίων, ἀπόντος τοῦ συμβούλου Constantin Priuli, χορηγοῦν στὸν Μανόλη τοῦ Δημήτρη, μετὰ ἀπὸ αἴτησή του, ἀντίγραφο τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων, γιὰ νὰ τὶς χρησιμοποιήσει ὅπου χρειάζεται.

Ἀπόφαση τοῦ ρέκτορα Χανίων

1608, 23 Δεκεμβρίου

Ὁ ρέκτορας Χανίων [Benetto Pesaro], ἀφοῦ ἄκουσε τὰ ἀντίδικα μέρη, ἀπὸ τῆ μίᾳ μεριά τὸν *misser* Μανόλη τοῦ Δημήτρη, καπετάνιο καὶ πλοιοκτήτη τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», πὸν βρίσκεται στὸ λιμάνι, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν *clarissimo signor* Μιχαήλ Καλλέργη, τοὺς *speciali misser* Θεωδωρῆ Λίτινο, *misser* Vivian Segari καὶ *misser* Francesco di Zanchi, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸν *misser* Μανόλη Θαλασσινό, λεγόμενον Καππαδόκα, μὲ τοὺς *eccellenti* δικηγόρους τους, ἀποφασίζει ὅτι ὁ Μανόλης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παραδώσει στοὺς ἐμπόρους τὰ ἐμπορεύματά τους, μὲ βάση τὸ εὐρετήριο πὸν θὰ συνταχθεῖ ἀπὸ τὸ *officio* τῆς Καγκελλαρίας. Οἱ ἔμποροι, πάλι, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώσουν στὸν καπετάνιο τὰ ναῦλα τῶν ἐμπορευμάτων τὰ ὁποῖα θὰ παραλάβουν.

Πέτρος Σκορδίλης, ἀναπληρωτῆς νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Βεβαίωση τοῦ *official*

1608, 22 Δεκεμβρίου

Ὁ Γιώργης Κουλιάν (*Culisan*), *offitial*, βεβαιώνει ὅτι ἐξετέλεσε τὸν ὀρισμὸ τοῦ ρέκτορα [Χανίων]. Σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ, μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ Μανόλη τοῦ Δημήτρη, καπετάνιου καὶ πλοιοκτήτη τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», εἰδοποιήθηκαν οἱ παρακάτω ἔμποροι νὰ παραλάβουν ἀπὸ τὸν μῶλο ὅσα ἐμπορεύματά τους εἶχαν περισθεῖ ἀπὸ τὶς δύο κουρσαρικές ἐπιδρομὲς ἐναντίον τοῦ πλοίου του, καταβάλλοντας τὰ ἀνάλογα ναῦλα. Ἐὰν οἱ ἔμποροι δὲν παραλάβουν τὰ ἐμπορεύματα, ὁ καπετάνιος θὰ τοὺς τὰ στείλει μὲ δημόσιο ὑπάλληλο (*con una persona publica*) στὸ σπίτι τους, χρεώνοντάς τους τὶς δαπάνες μεταφορᾶς. Στὴ συνέχεια, μὲ βάση τὶς φορτωτικές (*secondo le polizze di carico*), θὰ ἀπαιτήσει νὰ τοῦ καταβάλουν τὰ ναῦλα καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα πὸν θὰ προκύψουν.

Οἱ ἔμποροι εἶναι οἱ ἑξῆς: οἱ *speciali misser* Θεωδωρῆς Λίτινος, Francesco di Zanchi, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸν ἀδελφὸ του, Paulo, Battista di Gregis, Μανόλης Θαλασσινός, λεγόμενος Καππαδόκας, Vivian Segari καὶ Ἀντώνιος Παντουβάς.

Ἔνσταση

1608, 23 Δεκεμβρίου

Οἱ ἔμποροι Μανόλης Θαλασσινός, λεγόμενος Καππαδόκας, Francesco di Zanchi, Vivian Segari, Θεόδωρος Λίτινος καὶ Μιχαήλ Καλλέργης ζητοῦν προθεσμία μᾶς «δικάσιμης» ἡμέρας γιὰ νὰ ἀσκῆσουν ἔνσταση κατὰ τῆς ἀπόφασης.

Οί *officiali* Κωσταντής Ρουέρος (*Ruero*) και Μιχάλης Θεodώρακας κοινοποίησαν τήν ἔνσταση στὸν καπετάνιο.

Πιέρος Σκορδίλης, ἀναπληρωτὴς νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Ὑπόμνημα

1609 (β. ἔ. 1608), 7 Ἰανουαρίου

Ὑπόμνημα πρὸς τὶς βενετικές ἀρχές Χανίων τοῦ Μανόλη τοῦ Δημήτρη, καπετάνιου καὶ πλοιοκτήτη τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής», ἀντίδικου τοῦ Francesco di Zanchi: Τὸ πλοῖο του, φορτωμένο μὲ ἐμπορεύματα τῆς *casa* τοῦ ναυστάθμου (*arsenale*) τῆς Βενετίας, τῆς *cavallaria* [*di san Marco*] καὶ ἄλλων ἐμπόρων, εἶχε ἀποπλεύσει ἀπὸ τὴ Βενετία μὲ προορισμὸ τὰ Χανιά. Ὅμως, ἐνῶ τὸ πλοῖο βρισκόταν 10 μίλια περίπου ἔξω ἀπὸ τὴν Κρήτη, λόγω τρικυμίας δὲν μπόρεσε νὰ προσορμιστεῖ στὰ Χανιά. Τότε ὁ καπετάνιος συγκάλεσε τὸ συμβούλιο τῶν 12, γιὰ νὰ ἀποφασιστεῖ ἡ γραμμὴ πλεύσης τοῦ πλοίου. Ἐπειδὴ στὴ Ζάκυνθο, ὅπου εἶχε ἀγκυροβολήσει προηγουμένως τὸ πλοῖο, εἶχε μαθευτεῖ ὅτι στὴν περιοχὴ ἔπλεαν 12 κουρσάρικα *bertoni*, τὸ συμβούλιο, παρόντος τοῦ Zuanne Gieremia, *locotenente* τῆς *cavallaria di san Marco*, ἀποφάσισε νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς τὴν Ἴο, γιὰ τὸ νησί ἦταν πιὸ ἀσφαλές.

Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τῶν 12 ἦταν τὰ ἀκόλουθα: παπα-Σωφρόνιος, ἐκπρόσωπος τῆς μονῆς, συμπλοιοκτήτης (*parcinevole*) τοῦ πλοίου, παπα-Τζώρτζης Μαρκουλῆς, Τζουάννες Ξένος, πιλότος (*pedota*), Nicolò Lorenzo, δεῦτερος πιλότος, Νικήτας τοῦ Ἄντωνίου τοῦ Δημητρίου, Ὀρφανός, λοστρόμος (*nochiero*), Ξένος Ἀτζάλης, πρώην γραφέας, Zuanne ..., Τζώρτζης Μαραγκός, Castello Callafao, Zuanne Tapedo (:), ἀποθηκοφύλακας (*penese*), καὶ Δημήτρης Μεταλάς (*Metala*).

Τὸ πρακτικὸ συντάχθηκε ἐν πλῶ, 10 περίπου μίλια ἔξω ἀπὸ τὴν Κρήτη, στὶς 15 Νοεμβρίου 1608.

Μάρτυρας: Τζουάννες Ἀρτζέντης, γραφέας τοῦ πλοίου.

Φίλιππος Κοντούνης (*Condugni*), νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Ὑπόμνημα

1609 (β. ἔ. 1608), 7 Ἰανουαρίου

Ὑπόμνημα πρὸς τὶς βενετικές ἀρχές Χανίων τοῦ Μανόλη τοῦ Δημήτρη, καπετάνιου καὶ πλοιοκτήτη τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής», ἀντίδικου τοῦ Francesco di Zanchi: Τὸ πλοῖο του, φορτωμένο μὲ ἐμπορεύματα τῆς *casa* τοῦ ναυστάθμου (*arsenale*) τῆς Βενετίας, τῆς *cavallaria di san Marco* καὶ ἄλλων ἐμπόρων, εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴ Βενετία μὲ προορισμὸ

τὰ Χανιά, ἀλλὰ εἶχε ἐμποδιστεῖ λόγω τρικυμίας νὰ προσορμιστεῖ στὴν Κρήτη. Μετὰ ἀπὸ ἀπόφαση τοῦ συμβουλίου τῶν 12 κατευθύνθηκε πρὸς τὴν Ἱο. Ὅταν ὁμως ἔφτασε ἔξω ἀπὸ τὸ νησί, ὁ καπετάνιος, βλέποντας ὅτι στὸ λιμάνι βρίσκονταν δύο κουρσάρικα πλοῖα, ἓνα *berton* καὶ μία *tartana*, συγκάλεσε καὶ πάλι τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τῶν 12, τὰ ὁποῖα, παρόντος τοῦ Zuanne Gieremia, *locotenente* τῆς *cavallaria di san Marco*, ἀποφάσισαν νὰ κατευθυνθεῖ τὸ πλοῖο πρὸς τὸ νησί τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, πού ἦταν τὸ ἀσφαλέστερο ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου (*Arcipelago*).

Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τῶν 12 ἦταν τὰ ἀκόλουθα: παπα-Σωφρόνιος, ἐκπρόσωπος τῆς μονῆς, μέτοχος (*parcinevole*) τοῦ πλοίου, παπα-Τζώρτζης Μαρκουλῆς, Τζουάννες Ξένος, πιλότος (*pedota*), Nicolò Lorenzo, δεῦτερος πιλότος, Νικήτας τοῦ Ἄντωνίου τοῦ Δημητρίου, Ὀρφανός, λοστρόμος (*nociero*), Ξένος Ἀτζάλης, πρῶην γραφέας, Zuanne ..., Τζώρτζης Μαραγκός, Castello Calafao, Zuanne Tapedo (;), ἀποθηκοφύλακας, καὶ Δημήτρης Μεταλάς (*Metala*).

Μάρτυρας: Τζουάννες Ἀρτζέντης, γραφέας (*scrivano*) τοῦ πλοίου, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει τὸ πρακτικὸ πὺν συντάχθηκε ἐν πλῶ, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱο, στίς 15 Νοεμβρίου 1608.

Φίλιππος Κοντούνης (*Condugni*), νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Ὑπόμνημα

1609, 12, 13, 14 Ἰανουαρίου

1609 (β. ἔ. 1608), 12 Ἰανουαρίου

Ὑπόμνημα τοῦ Zaccaria Rimondo, ἀντίδικου τοῦ Μανόλη τοῦ Δημήτρη, πρὸς τὸν ρέκτορα Χανίων, μὲ τὶς ἀκόλουθες θέσεις (*capitoli*):

α) Ἀπὸ τὰ ἐμπορεύματά του πὺν εἶχε μεταφέρει ὁ πλοιοκτήτης καὶ καπετάνιος τοῦ πατμιακοῦ πλοίου Μανόλης τοῦ Δημήτρη στὰ Χανιά, ὁ Rimondo εἶχε παραλάβει καὶ στὴ συνέχεια μεταφέρει στὸ σπίτι του τρία μόνο κιβώτια (*forcieri*), ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα εἶχαν φορτωθεῖ στὸ πλοῖο τοῦ Πούλου, γιὰ νὰ προωθηθοῦν στὸν Χάνδακα.

β) Τὰ ὑπόλοιπα ἐμπορεύματα παραμένουν ἀκόμα στὸ πλοῖο, χωρὶς οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Rimondo οὔτε ἐκπρόσωποί του νὰ τὰ ἔχουν ἀγγίξει ἢ πειράξει.

γ) Κατὰ τὴ φόρτωση τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὸ πλοῖο τοῦ Μανόλη στὸ πλοῖο τοῦ Πούλου, ὁ Rimondo, διαπιστώνοντας ὅτι τὸ φορτίο ἦταν σὲ κακὴ κατάσταση, εἶχε διαμαρτυρηθεῖ σχετικὰ στὸν καπετάνιο.

δ) Ἀνοίγοντας στὸ σπίτι του τὰ τρία κιβώτια πὺν εἶχε παραλάβει, διαπίστωσε ὅτι ἔλειπαν ἐμπορεύματα, ἐπομένως βάσιμες εἶναι οἱ ὑποψίες του ὅτι λείπουν ἐμπορεύματα καὶ ἀπὸ τὸ φορτίο πὺν βρίσκεται στὸ πλοῖο τοῦ Πούλου.

Καλεί τὸν Μανόλη νὰ εἶναι παρὼν στὴν καταμέτρηση τῶν ἐμπορευμάτων ποὺ εἶναι ἀκόμη φορτωμένα ἐκεῖ, καθὼς τὸ πλοῖο δὲν εἶχε φύγει, λόγω κακοκαιρίας.

Τζώρτζης Ἀργυρός, νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Ἀπόφαση τοῦ ρέκτορα Χανίων 1609 (β. ἔ. 1608), 13 Ἰανουαρίου

Ὁ ρέκτορας Χανίων, ἀφοῦ ἄκουσε ἀπὸ τὴ μία μεριά τὸν Μανόλη τοῦ Δημήτρη, πλοιοκτήτη καὶ καπετάνιο τοῦ πατμιακοῦ πλοίου, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν *clarissimo signor Zaccaria Rimondo*, ἀποφασίζει νὰ κληθοῦν νὰ καταθέσουν ὡς μάρτυρες ὁ Francesco Bergamasco, ὑπῆρέτης τοῦ Ματθαίου Πιτζαμάνου, οἱ βαρκάρηδες τοῦ πλοίου τοῦ Πούλου καὶ ὁ πλοιοκτήτης (*patrone*).

Βεβαίωση τοῦ *official* 1609 (β. ἔ. 1608), 14 Ἰανουαρίου

Ὁ Κώστας Ἀτίλιγος (*Attiligo*), *official*, βεβαιώνει ὅτι κοινοποίησε τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων στὸν Μανόλη τοῦ Δημήτρη.

Φίλιππος Κοντούνης (Condugni), νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Ἵπόμνημα 1609 (β. ἔ. 1608), 14 Ἰανουαρίου

Ἵπόμνημα τοῦ Zaccaria Rimondo, ἀντίδικου τοῦ Μανόλη τοῦ Δημήτρη, πρὸς τὸν ρέκτορα Χανίων: Ὁ Μανόλης τοῦ Δημήτρη, πλοιοκτήτης καὶ καπετάνιος τοῦ πατμιακοῦ πλοίου [ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής] τοῦ ζητᾷ νὰ καταβάλει ὡς ναῦλα γιὰ τὰ ἐμπορεύματά του ποὺ εἶχε μεταφέρει [ἀπὸ τὴ Βενετία στὰ Χανιά] 15 χρυσὰ τσεκίνια. Μολονότι τοῦ εἶχε δηλώσει στὴ Βενετία πὼς δὲν θὰ τὸν χρέωνε γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἐμπορευμάτων, σὲ ἀντάλλαγμα τῶν πολλῶν ὑπηρεσιῶν τίς ὁποῖες κατὰ καιροὺς τοῦ εἶχε προσφέρει ἐκεῖ ὁ Rimondí, ὁ τελευταῖος, γνωρίζοντας τὴν ἀχαριστία τοῦ ἀντιδίκου, εἶχε καταθέσει τὸ ποσὸ στὰ χέρια τοῦ [Zorzi Scarlatini]. Ἐπισημαίνει ὅτι τὸ ποσὸ εἶναι μεγάλο σὲ σχέση μὲ τὴν ποσότητα τῶν ἐμπορευμάτων ποὺ εἶχαν μεταφερθεῖ.

Τζώρτζης Καψάλης, ἀναπληρωτῆς ἀρχαιοφύλακας τῆς Καγκελλαρίας

Ἀπόφαση τοῦ ρέκτορα Χανίων 1609 (β. ἔ. 1608), 14 Ἰανουαρίου

Ὁ ρέκτορας Χανίων, ἀφοῦ ἄκουσε τὰ ἀντίδικα μέρη, ἀπὸ τὴ μία μεριά τὸν Μανόλη τοῦ Δημήτρη, πλοιοκτήτη καὶ καπετάνιο τοῦ πατμιακοῦ πλοίου, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν *clarissimo signor Zaccaria Rimondo*, ἀποφασίζει α) νὰ θεμελιώσει ὁ Rimondo τίς θέσεις ποὺ διατυπώνει στὸ ὑπόμνημά του (*giustificar la forma della sua scrittura*), καὶ β) νὰ παραλάβει ὁ Μανόλης ἀπὸ τὸν Zorzi Scarlatini τὰ 15 τσεκίνια ποὺ εἶχε καταθέσει γιὰ λογαριασμὸ του ὁ Rimondo. Ἐπί-

σης, όρίζει να κληθοῦν να καταθέσουν ως μάρτυρες οί *dottori* Άνδρέας Καλαφάτης και Λέος Κασιμάτης.

Τζώρτζης Άργυρός, νοτάριος τής Καγκελλαρίας

Βεβαίωση τοῦ *official*

1609 (β. έ. 1608), 15 Ίανουαρίου

Ό Βασίλης Ρουέρος (*Ruero*), *official*, βεβαιώνει ότι έξετέλεσε τον όρισμό του συμβούλου Girolamo Marin, αναπληρωτή (*con le vice*) ρέκτορα που άπουσιάζει εκτός Χανίων. Σύμφωνα με τον όρισμό, μετά από αίτηση του Francesco di Zanchi, ό Μανόλης του Δημήτρη, πλοιοκτήτης και καπετάνιος του πατμιακού πλοίου, ό όποιος σκοπεύει να αποπλεύσει από τα Χανιά, καλείται να όρίσει έγγυητή και πληρεξούσιο, για να τον εκπροσωπήσει στη δικαστική διαφορά που έχει με τον di Zanchi.

Φίλιππος Κοντούνης (Condugni), νοτάριος τής Καγκελλαρίας

Άπόφαση τοῦ ρέκτορα Χανίων

1609 (β. έ. 1608), 16 Ίανουαρίου

Ό ρέκτορας Χανίων, αφού άκουσε τα αντίδικα μέρη, από τη μία μεριά τον Μανόλη του Δημήτρη, πλοιοκτήτη και καπετάνιο του πατμιακού πλοίου, και από την άλλη τον Francesco di Zanchi, αποφασίζει ότι ό Francesco όφείλει να υποβάλει υπόμνημα (*scrittura*) με τις αιτιάσεις του εις βάρος του Μανόλη, για να μπορέσει ό τελευταίος να άπαντήσει σχετικά. Στην αντίθετη περίπτωση, ό καπετάνιος έχει το δικαίωμα να φύγει με το πλοίο του, χωρίς να όρίσει έγγυητή και πληρεξούσιο.

Φίλιππος Κοντούνης (Condugni), νοτάριος τής Καγκελλαρίας

Έξουσιοδότηση

1609 (β. έ. 1608), 17 Ίανουαρίου

Χανιά

Ό Μανόλης του Δημήτρη, πλοιοκτήτης και καπετάνιος του πατμιακού πλοίου, όρίζει τον καλόγερο Σάββα Γιατά (;), επίτροπο τής μονής του άγίου Ίωάννου τής Πάτμου, έγγυητή και πληρεξούσιό του στη δικαστική διαμάχη που έχει με τον Zaccaria Rimondo και τον Francesco di Zanchi. Ό Σάββας άποδέχεται.

Πιέρος Σκορδίλης, αναπληρωτής νοτάριος τής Καγκελλαρίας

Υπόμνημα

1609 (β. έ. 1608), 17 Ίανουαρίου

Υπόμνημα του Francesco di Zanchi, αντίδικου του Μανόλη του Δημήτρη, το όποιο κατατέθηκε στις βενετικές άρχες Χανίων, σύμφωνα με την άπόφαση

τοῦ ρέκτορα: Ὁ Zorzi Rizzi, ἔμπορος τῆς Βενετίας, εἶχε φορτώσει διάφορα ἐμπορεύματα στὸ πλοῖο τοῦ Μανόλη, γιὰ νὰ παραδοθοῦν στὰ Χανιά στὸν Paulo di Zanchi, ἀδελφὸ καὶ ἐκπρόσωπο τοῦ Francesco. Ὅμως ἀπὸ τὰ ἐμπορεύματα ποὺ παραδόθηκαν στὰ Χανιά λείπουν δύο κιβώτια, τὸ ἓνα φορτωμένο μὲ κερὶ καὶ τὸ ἄλλο μὲ ζάχαρη καὶ 69 καπέλα (*capelli*). Ὁ Francesco, μόλις πληροφορήθηκε ὅτι ὁ Μανόλης ἦταν ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσει μὲ τὸ πλοῖο του ἀπὸ τὸ λιμάνι τῶν Χανιῶν, ἔσπευσε νὰ παρουσιαστῆι στὸν σύμβουλο Marin, ἐπειδὴ ὁ ρέκτορας ἔλειπε ἀπὸ τὴν πόλη, ζητώντας νὰ ὀρίσει ὁ Μανόλης, πρὶν φύγει, ἐκπρόσωπό του. Περιέργως, ὁ Μανόλης ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν γνωρίζει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Francesco προέβη σ' αὐτὴν τὴν ἐνέργεια. Ὁ Francesco ἀπαιτεῖ νὰ τὸν ἀποζημιώσει ὁ Μανόλης γιὰ τὰ ἐμπορεύματα ποὺ δὲν τοῦ εἶχε παραδώσει.

Τζώρτζης Ἀργυρός, νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Ἵπόμνημα

[1609]

Ἵπόμνημα τοῦ Μανόλη τοῦ Δημήτρη, καπετάνιου τοῦ πατμιακοῦ πλοίου (*nave patiniota*), πρὸς τὸν ρέκτορα Χανίων: Μετὰ ἀπὸ τόσες ἡμέρες ποὺ τὸ πλοῖο του βρίσκεται στὸ λιμάνι [τῶν Χανιῶν], τώρα ποὺ εἶναι ἔτοιμο νὰ ἀποπλεύσει, παρουσιάζεται ὁ Francesco di Zanchi καὶ ἀξιώνει νὰ ἀποζημιωθῆι γιὰ τὰ δύο κιβώτια, τὸ ἓνα φορτωμένο μὲ κερὶ καὶ τὸ ἄλλο μὲ ζάχαρη καὶ 69 καπέλα (*capelli*), τὰ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ τοὺς ἰσχυρισμούς του, λείπουν ἀπὸ τὰ ἐμπορεύματα ποὺ τοῦ εἶχε παραδώσει πρὸς μεταφορά. Ὅμως ὁ Μανόλης δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὸν ἀποζημιώσει, γιατί, ὅπως ἔχει ἤδη καταθέσει μὲ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα στὴν Καγκελλαρία, τὸ πλοῖο του εἶχε λεηλατηθῆι ἀπὸ τοὺς κουρσάρους. Ζητᾷ ἀπὸ τὶς βενετικὲς ἀρχὲς νὰ ἀπορρίψουν ὡς ἀβάσιμη τὴν ἀπαίτησή του διὰ Zanchi.

Βεβαίωση τοῦ *official*

1609 (β. ἔ. 1608), 9 Ἰανουαρίου

Ὁ Κώστας Τρουλλινός, *official*, βεβαιώνει ὅτι ἐξετέλεσε τὸν ὀρισμὸ τοῦ ρέκτορα Χανίων: Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ Zaccaria Rimondo, κάλεσε τὸν Μανόλη τοῦ Δημήτρη, πλοιοκτήτη καὶ καπετάνιο τοῦ πατμιακοῦ πλοίου «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής», νὰ προσέλθει μὲ τὸν γραφέα του τὴν 22ῃ ὥρᾳ [= 4 μ.μ.] στὴ βάρκα (*barca*) τοῦ Μανόλη Πούλου καὶ νὰ παρευρεθῆι στὴν καταμέτρηση τῶν ἐμπορευμάτων τοῦ Rimondo, ποὺ εἶχαν παραδοθῆι στὸν τελευταῖο, σύμφωνα μὲ τοὺς ἰσχυρισμούς του, σὲ κακὴ κατάσταση.

Δήλωση

Τὴν ἴδια ἡμέρα

Ὁ Μανόλης τοῦ Δημήτρη παρουσιάστηκε στὴν Καγκελλάρια καὶ δήλωσε ὅτι τὰ ἐμπορεύματα εἶχαν παραδοθεῖ πρὶν ἀπὸ εἴκοσι περίπου ἡμέρες στὸν Rimondo, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνο δὲν εἶχε τότε διαμαρτυρηθεῖ, ἀλλὰ τὰ εἶχε φορτώσει σὲ βάρκα γιὰ νὰ σταλοῦν στὸν Χάνδακα. Ἐπομένως, δὲν ἔχει ὑποχρέωση νὰ παρευρεθεῖ στὴν καταμέτρηση.

Ὁ Γιώργης Κουλισάν (*Culisan*), *official*, βεβαιώνει ὅτι κοινοποίησε τὴ δήλωση στὸν Rimondo.

Πιέρος Σκορδίλης, ἀναπληρωτῆς νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Βεβαίωση

1609 (β. ἔ. 1608), 4 Ἰανουαρίου

Ὁ νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας βεβαιώνει ὅτι ὁ Rimondo τοῦ παρέδωσε 15 χρυσὰ τσεκίνια, πὺ ἀντιστοιχοῦν, σύμφωνα μὲ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ καπετάνιου τοῦ πλοίου, στὰ ναῦλα τῶν ἐμπορευμάτων πὺ εἶχαν μεταφερθεῖ. Τὸ ποσὸ θὰ μείνει μέχρι νεωτέρας διαταγῆς τοῦ ρέκτορα στὰ χέρια τοῦ νοταρίου.

Ἀπόδειξη

1609 (β. ἔ. 1608), 17 Ἰανουαρίου

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ ρέκτορα τῆς 14ης Ἰανουαρίου, ὁ νοτάριος παρέδωσε τὸ ποσὸ τῶν 15 χρυσῶν τσεκινιῶν στὸν Μανόλη τοῦ Δημήτρη, ὁ ὁποῖος ὑπέγραψε ὅτι τὸ παρέλαβε (*εγω Μανουηλ του Δημητρη ερητζηβερισα τα δεκαπεντε τζηκινια, ιγου τζηκινια 15*).

Φίλιππος Κοντούνης (Condugni), νοτάριος τῆς Καγκελλαρίας

Ἀντίγραφα: ιδιόχειρες οἱ ὑπογραφές τῶν νοταρίων τῆς Καγκελλαρίας. Χαρτί (30 φύλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλα μονόφυλλα καὶ ἄλλα δίφυλλα). Τὰ κείμενα γραμμένα στὰ ἰταλικά.

63**Βεβαίωση τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Μακαρίου**

1615, 30 Μαρτίου

Πάτμος, μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου

Ὁ ἱερομόναχος Μακάριος, καθηγούμενος τῆς μονῆς Πάτμου, βεβαιώνει ὅτι τὰ νήματα (*filadi*) πὺ ἦταν φορτωμένα στὸ πλοῖο μὲ караβοκύρη τὸν Νικήτα τοῦ Ἄντωνίου, τὰ ὁποῖα ἀνήκαν στοὺς ναυτικούς τοῦ πλοίου, βρίσκονται πέντε

ἤδη μῆνες στὴν ἀποθήκη τῆς Πάτμου καὶ ὅτι στὸ νησί δὲν ἔχουν σημειωθεῖ κρούσματα λοιμώδους νόσου (*mal suspetoso et pestifero*).

Σχέδιο. Χαρτί (δίφυλλο). Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r στὰ ἰταλικά· στὰ ἑλληνικά ἢ ἰδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ ἡγουμένου.

64

Ἑπόμνημα

1615, 21 Ἀπριλίου, 1615, 9 Μαΐου

1615, 21 Ἀπριλίου

[Κωνσταντινούπολη]

Ἑπόμνημα τοῦ Sforzza Castri, ἐπιτρόπου τοῦ Pollo Minio, συζύγου τῆς Μαρίας, θυγατέρας τοῦ Πέτρου βοεβόδα, πρώην ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, πρὸς τὸν βενετὸ βάιλο τῆς Κωνσταντινούπολης Ottaviano Bon, σχετικὰ μὲ μία ὑπόθεση ἀπάτης: Σύμφωνα μὲ τὶς θέσεις του (*capitoli*), ὁ παπα-Ἀδάμ ἀπὸ τὴν Κύπρο, κάτοικος Πάτμου, εἶχε μὲ ἀπάτη λάβει ἀπὸ τὸν Γιωργάκη Ρωμανό, ἀπὸ τὴ Ρόδο, τὸν Νικόλα Στόλικο, ἐπίσης ἀπὸ τὴ Ρόδο, καὶ τὴν παπαδιά τοῦ ποτὲ παπα-Νικόλα Σοφianoῦ τὸ ποσὸ τῶν 7.533 ongarì, τὸ ὁποῖο χρωστοῦσε ὁ πιὸ πάνω παπα-Νικόλας στὸν Πέτρο βοεβόδα. Τὰ σχετικὰ ἔγγραφα βρίσκονται τῶρα στὰ χέρια τοῦ Νικηφόρου, ἡγουμένου τῆς μονῆς Πάτμου, καὶ τοῦ παπα-Παρθενίου, συγγενῆ τοῦ παπα-Ἀδάμ. Ὁ Sforzza Castri μὲ τὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν βάιλο ζητᾶ νὰ ἀποδοθεῖ δικαιοσύνη, σημειώνοντας ὅτι βρίσκεται στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Στράτης Ρωμανός, γνώστης τῆς ὑπόθεσης.

Μάρτυρες: Στάθης Ρωμανός, ἀπὸ τὴ Ρόδο, Συμεών, ἀρχιεπίσκοπος Χίου, Νικηφόρος, ἡγούμενος (*higumeno*) μονῆς τῆς Πάτμου, καὶ παπα-κὺρ Παρθένιος, ἀπὸ τὴν Πάτμο.

Alvise Velutello, νοτάριος δουκικῆς Καγκελαρίας καὶ γραμματέας

Βεβαίωση

1615, 9 Μαΐου

Vigne di Pera, Κωνσταντινούπολη

Ὁ βάιλος τῆς Κωνσταντινούπολης Ottaviano Bon βεβαιώνει τὴν ιδιότητα τοῦ νοταρίου καὶ γραμματέα Alvise Velutello.

Ἀντίγραφο. Χαρτί (δίφυλλο). Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 2v σημείωμα: 1615, a 21 aprile. *Presentata innanzi all'illustrissimo signor bailo da dr Sforzza Castri et vista da sua signoria illustrissima ordinò che fosse esaminato sopra li oltrascritti capitoli.*

65

**Σχέδια γραμμάτων τοῦ προηγουμένου τῆς μονῆς
Παρθενίου Παγκώστα
1617**

Γράμμα

[1617]

Πάτμος, μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Ὁ ἱερομόναχος [Παρθένιος Παγκώστας, προηγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου] γράφει στὸν Giovanni Battista, [στὴ Μάλτα], ὅτι εἶχε καταβάλει στοὺς πιστωτὲς τοῦ τελευταίου, Κώστα Μαθὰ, Μανόλη τοῦ Δημήτρη καὶ Σγουρομάλλη Παλαιολόγο, 15 τσεκίγια ἔναντι τῆς ἀξίας τῶν ὑφασμάτων πὺν τοὺς χρωστοῦσε, ἢ ὅποια ἀνερχόταν σὲ 85 τσεκίγια. Ὁ Battista τοῦ ὀφείλει 60 τσεκίγια, ἄρα παρακαλεῖται νὰ ἐξοφλήσει τὸ ὑπόλοιπο ὀφειλόμενο ποσὸ στὸν ἱερομόναχο Ἱερεμία Μαθὰ, ὁ ὅποιος θὰ μεταβεῖ στὴ Μάλτα γιὰ ὑποθέσεις τῆς μονῆς.

Εἰδικὸ πληρεξούσιο

1617, 19 Μαρτίου

Πάτμος, μονὴ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ

Ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος Παγκώστας, προηγούμενος τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ἐξουσιοδοτεῖ τὸν ἱερομόναχο Ἱερεμία Μαθὰ νὰ διεκδικήσῃ ἐνώπιον ἐκκλησιαστικοῦ ἢ λαϊκοῦ δικαστηρίου τὸ ποσὸ πὺν τοῦ χρωστᾶ ὁ Giovanni Battista.

Γράμμα

[1617]

Ὁ ἡγούμενος καὶ ἡ Ἱερὰ Σύναξις τῆς μονῆς, μὲ γράμμα πρὸς τὸν μητροπολίτη Παροναξίας Ἰωσήφ, τοῦ γνωρίζουν ὅτι ἀποστέλλονται οἱ ἀδελφοὶ Μακάριος καὶ Λαυρέντιος γιὰ νὰ διενεργήσουν ἐκεῖ ζητεία. Τὸν παρακαλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσῃ στὸ ἔργο τους.

Σχέδια. Χαρτί (δίφυλλο). Τὰ κείμενα γραμμένα στὰ φφ. 1r, 2r, 2v.

Διαθήκη τοῦ Γεωργίου Ραφελίνου

[μετὰ τὸ 1624, πρὶν ἀπὸ τὸ 1633]

Βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 21.

66

Πιστοποιητικά έκδοσης πυροβολητή

1594, 9 Αύγουστου/1596, 21 Δεκεμβρίου/1599, 19 Ίουνίου/
1634, 1 Ἀπριλίου

Πιστοποιητικά έκδοσης, μετὰ ἀπὸ σχετικὲς ἐξετάσεις, τοῦ Τζώρτζη Σαΐτα ὡς πυροβολητῆ στὴ φορτέτσα τοῦ Χάνδακα (πιστοποιητικὸ τοῦ Nicolò Donado, γενικοῦ προνοητῆ καὶ ἐξεταστῆ στὸ βασιλεῖο τῆς Κρήτης, μὲ τοποχρονολογία ἔκδοσης Χάνδακας 1594, 9 Αύγουστου), ὡς ὑπαρχηγοῦ (*sottocapo*) στὴ βενετικὴ ἀρμάδα γιὰ διάστημα δύο ἐτῶν (πιστοποιητικὸ τῶν προνοητῶν *sopra le artiglierie* τοῦ ναυστάθμου τῆς Βενετίας, μὲ τοποχρονολογία ἔκδοσης Βενετία 1596, 21 Δεκεμβρίου) καὶ ὡς πυροβολητῆ στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα (*per mare e per terra*) στὴν ὑπηρεσία τῆς Γαληνοτάτης (πιστοποιητικὸ τοῦ Nicolò Donado, γενικοῦ προνοητῆ καὶ ἐξεταστῆ στὸ βασιλεῖο τῆς Κρήτης, μὲ τοποχρονολογία ἔκδοσης Χάνδακας 1599, 19 Ίουνίου).

Τὰ πιστοποιητικὰ τὰ ἀντέγραψε ὁ Νικολὸς Γαβρίλης, βοηθὸς γραμματείας τοῦ γενικοῦ προνοητῆ. Τὴν 1η Ἀπριλίου 1634, ὁ Lorenzo Contarini, γενικὸς προνοητῆς καὶ ἐξεταστῆς στὸ βασιλεῖο τῆς Κρήτης, βεβαιώνει ὅτι ὁ Γαβρίλης εἶναι βοηθὸς γραμματέας τοῦ γενικοῦ προνοητῆ.

Ἀντίγραφο ἐπικυρωμένο. Περιγαμηνή. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια στὰ ἰταλικά. Δίπλα στὶς ὑπογραφὲς τῶν προνοητῶν, κύκλος μὲ τὴν ἔνδειξη *locus sigilli sancto [sic] Marci*. Στὴν κάτω γωνία ἀριστερὰ, ὑπολείμματα σφραγίδας, προστυπωμένης μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί [μὲ παράσταση πιθανότατα τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἀγίου Μάρκου ποὺ κρατᾷ τὸ οἰκόσημο τοῦ προνοητῆ Lorenzo Contarini].

67

Ἐπιστολή

1660, 29 Ίουνίου
Βενετία

Ὁ Camillo Pasquinnelli, μὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς Σίλβεστρο Γκέκο (*Geco*), τὸν ἐνημερώνει σχετικὰ α) μὲ τὴν κίνηση τοῦ τραπεζικοῦ λογαριασμοῦ τῆς μονῆς στὴν τράπεζα τῆς Βενετίας, καὶ β) μὲ τὴν ἀγορὰ καὶ ἀποστολὴ στὴν Πάτμο ὑφασμάτων, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ ποὺ εἶχε λάβει ἀπὸ τὸ μοναστήρι.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο). Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r-v στὰ ἰταλικά. Στὸ φ. 2v ἡ διεύθυνση: *Al reverendissimo signor signor osservatissimo il padre don Silvestro Geco, abbate del santo monasterio de san Giovanni Evangelista di Patino*, καὶ σύγχρονο σημεῖωμα: *Ἀριθμ. 1' μετεφράσθη.*

68

Ἐπιστολή

1716, 14 Ὀκτωβρίου

Ὁ Giovanni Stefano Ferrari, καπετάνιος τοῦ κουρσάρικου πλοίου *Il Coraggio veneto*, ὁ ὁποῖος εἶχε μὲ ἐντολή τῶν βενετικῶν ἀρχῶν ἐξορμήσει ἐναντίον τῶν Τούρκων (*spedita dalla Serenissima Dominante Città di Venetia in corso contro il Turco e suoi suditi*), γράφει στὸν ἀρχιναύαρχο τοῦ βενετικοῦ στόλου (*eccellentissimo general da mar*) καὶ στοὺς καπετάνιους τῶν βενετικῶν πλοίων, παρακαλώντας τους νὰ ἀφήσουν τὸ πλοῖο ποὺ ὀνομάζεται «Τρικόταρτο», μὲ παραβοκύρη τὸν Μιχάλη Κοτρόλη, ἀπὸ τὴν Πάτμο, καὶ δεκατρεῖς Ἕλληνες, νὰ κατευθυνθεῖ στὴν Πάτμο.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο). Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r-v στὰ ἰταλικά. Στὸ φ. 1v προστυπωμένη κέρμη σφραγίδα τοῦ Ferrari, μὲ ἀδιάγνωστη παράσταση.

69

Σχέδια ἐγγράφων

Χ·Χ·

α) Βεβαιώνεται ὅτι πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Πάτμο μὲ προορισμὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια μία σαῖκα (*sayca*) τοῦ παραβοκύρη (*patron et parcionevole*) Φραγκῆ Ἀλιφραγκῆ.

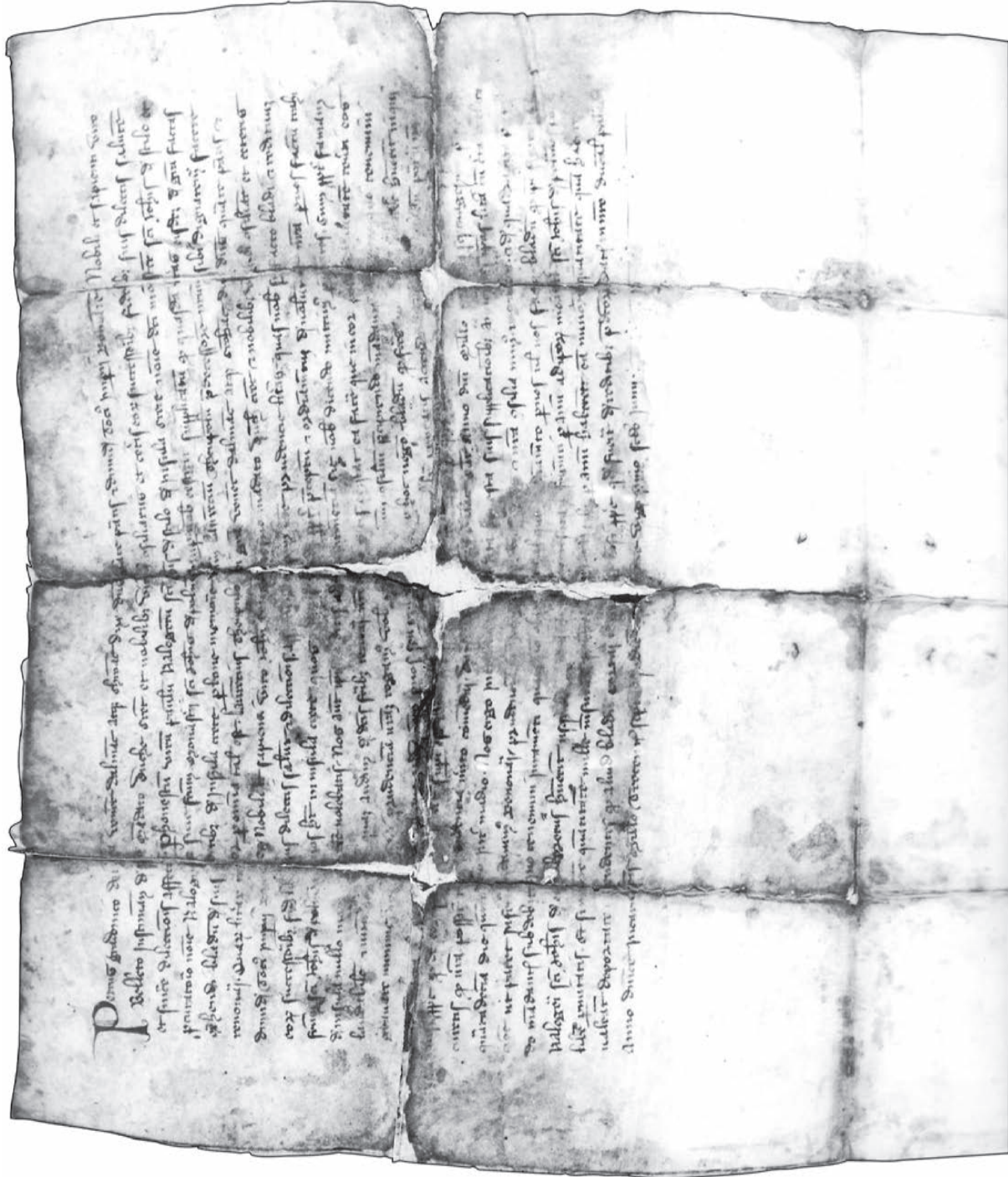
β) Σημειώνεται ὅτι πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια εἶχε φτάσει στὴν Πάτμο ἓνα μπερτόνι (*berton*) μαλτέζικο μὲ καπετάνιο τὸν *fra* Francesco de Bertaucourt, *Mae[st]ro (;) di casa di M[agistro;] Illustrissimo*. Οἱ ἄνδρες τοῦ πληρώματος εἶχαν ἀρπάξει τὰ ἀκόλουθα ἐμπορεύματα: 2 καντάρια νήματα, 7 δοχεῖα (*vasi*) κρασὶ 2 περίπου βαρελιῶν (*barille*) τὸ ἓνα, καὶ ὑφάσματα. Ἐξουσιοδοτεῖται ὁ ἱερομόναχος Ἱερεμίας Μαθὰς νὰ διεκδικήσει τὴν κλεμμένη περιουσία ἐνώπιον ἐκκλησιαστικοῦ ἢ λαϊκοῦ δικαστηρίου.

γ) Βεβαιώνεται ὅτι ὁ Νικήτας Χαρκιόπουλος τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι χριστιανός, κάτοικος τῆς Πάτμου καὶ ὑπήκοος τῆς μονῆς (*suddito nostro*). Τώρα βρίσκεται σκλάβος στὶς γαλέρες τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας. Παρακαλοῦνται οἱ *signori* νὰ τὸν ἀπελευθερώσουν, ἐκδηλώνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν σεβασμὸ τους πρὸς τὴ μονή.

Σχέδια. Χαρτί. Τὰ κείμενα γραμμένα στὸ φ. 1r-v στὰ ἰταλικά.

2

ΤΟ ΠΑΤΜΙΑΚΟ ΜΕΤΟΧΙ
ΣΤΟΝ ΣΤΥΛΟ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (13ος-17ος αἰ.)

Φωτ. 15. Γράμμα του δόγη Βενετίας Pietro Gradenigo (1307)· βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 2

α) Κεντρική και τοπική διοίκηση:
Προνομιακά και άλλα έγγραφα βενετών άξιωματούχων

Γράμμα του δόγη Βενετίας Ranier Zen

1267

Βλ. έγγρ. αρ. Σ 5.

Γράμμα του δόγη Βενετίας Lorenzo Tiepolo

1271

Βλ. έγγρ. αρ. Σ 5.

1

**Απόφαση των συμβούλων και αναπληρωτών ρέκτορα Χανίων
Pietro Muazzo και Pietro Dolfin**

1296 (β. έ. 1295), 3 Ιανουαρίου, ινδ. 9η

Ο Pietro Muazzo και ο Pietro Dolfin, σύμβουλοι και αναπληρωτές ρέκτορα Χανίων, αφού άκουσαν τον Παύλο, οικονόμο της μονής άγιου Ιωάννου στον Στύλο, επικυρώνουν την παραχώρηση στο μοναστήρι έκτασης γής του *κουμουνίου* Χανίων, με σκοπό την άνέγερση καταλυμάτων προς χρήση των μοναχών. Η γή που είχε παραχωρηθεί από τον πρώην ρέκτορα Χανίων Giacomo Barozzi δέν είχε περιέλθει στον οικονόμο, ο όποιος παρουσιάστηκε ένώπιον των βενετικών αρχών με το αίτημα να άποδοθει ή γή στη μονή. Οί *ρούβαροι* [δημόσιοι κήρυκες] Χανίων Andriolo και Martinelo βεβαιώνουν ένόρκως ότι ήταν μάρτυρες στην καταμέτρηση της γής. Περιγράφονται τα όρια της γής.

Δύο αντίγραφα και ελληνική μετάφραση:

Α) Αντίγραφο από το φ. 123 του βιβλίου των *Manifesti* της Καγκελλαρίας Χανίων [βλ. έκδοση]. Περγαμηνή 0,432 x 0,225. Διπλώσεις μία κάθετη, μία όριζόντια (παλαιότερες διπλώσεις ένδεκα όριζόντιες). Διατήρηση καλή (κηλίδες από ύγρασία). Μελάني καστανόχρωμο. Το κείμενο γραμμένο στην πρόσθια επιφάνεια. Στο πίσω μέρος σημειώματα: α) *διά των τοπων του άγιου Νικολάου*· β) *καταστιχο του κονομου*.

Β) Αντίγραφο από τὸ φ. 123 τοῦ βιβλίου τῶν *Manifesti* τῆς Καγκελλαρίας Χανίων. Περιγραφή 0,400 × 0,235. Διπλώσεις μία κάθετη, μία ὀριζόντια (παλαιότερες διπλώσεις δεκατρεῖς ὀριζόντιες). Διατήρηση καλή (κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία, ἐγκοπὴ στὸ κάτω μέρος). Μελάνι καστανόχρωμο. Στὸ κείμενο, γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια, ἐκτὸς ἀπὸ διαφορὰς στὰ διπλὰ κυρίως σύμφωνα, ἀναφέρεται ὡς σύνορο τῆς γῆς ἀντὶ *prope vineam ecclesie sancti Nicolai* (στὸ πρῶτο ἀντίγραφο) *prope murum ecclesie sancti Nicolai*. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) *ὡσπερ ὁ εωσφόρος ἐν... οὕτως ὁ ... εἰς ... ὡς ἐν γεγρα...*· β) *no 5* (ἀρίθμηση)· γ) μεταγενέστερη γραφή *Δι ἐμὲ ὅλως διόλου δυσανάγνωστον*.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 146-147 ἀρ. 2 καὶ περίληψη σ. 138, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 387-388 ἀρ. I.

Γ) Μετάφραση ἀπὸ τὰ λατινικὰ στὰ ἑλληνικά, μὲ μνεῖα ἔτους 1295: Ἀντίγραφο δύο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,315 × 0,215. Διπλώσεις δύο κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή. Μελάνι μαῦρο. Τὰ κείμενα γραμμένα τὸ ἓνα στὸ φ. 1r [βλ. ἔκδοση] καὶ τὸ ἄλλο στὸ φ. 2r. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) *† ἡ τοποθεσία τῆς ἁγίας Φωτινῆς*· β) *no 49* (ἀρίθμηση)· γ) *Ἀρ. 111* (ἀρίθμηση)· δ) νεώτερη γραφή *Ἐξόμπλην εὐγαλμένον ἀπὸ τὸ καθαρόν τῶν μανιφέστων τῆς καντζηλαρίας τῶν Χανίων ἀπὸ χαρτίν ,ρκγ'*. Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 2r τέσσερις στίχοι κρυπτογραφημένου κειμένου.

Ἔκδ.: I. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, Ἀπογραφὴ τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Πάτμου σωζομένων ἐπισήμων ἐγγράφων, *Πανδώρα*, 19, 1869, σ. 458-459, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 238-239 ἀρ. CII.

Nos Petrus Mudatio et Petrus Delphyno, consiliarii et vicerektor Canae, notum facimus universsis presentibus et futuris, quia cum Paulus, yconomus monasterii sancti Iohannis de Stilo, coram nostra presentia pervenisset nobis vehementius supplicavit, quod cum per nobilem virum dominum Iacobum Baroci, olim rectorem Chanaeae, datta fuisset terra yconomo dicti monasterii que eo tempore erat pro domibus constituendis pro calogeris prefati monasterii et eorum habitatione, que terra tunc scripta non fuit dicto yconomo eam sibi ob hoc scribi et catasticari facere deberemus, qui hoc sicut ei datum et designatum fuit per dictum dominum Iacobum Baroci, olim rectorem Chanaeae, probaret per bonos et ydoneos testes, unde volentes eius yconomi petitionibus annuere fecimus coram nostra presentia pervenire Andriolum et Martinelum, precones Canaeae, quos astriximus iuramento, ut super, predicta datione quod scirent perhibere deberent testimonium veritatis qui <n>empe dixerunt quod ipsi met fuerint ad mensurandum et passandum dictam terram, quam dictus dominus Iacobus Baroci dicto yconomo dedit nomine dicti monasterii.

Quare cognoscentes talem veritatem, damus et concedimus imperpetuum possessionem dicto Paulo, yconomo prefati monasterii sancti Johannis de Stilo et nomine et vice dicti monasterii, predictam terram quam predictus dominus Iacobus dicto monasterio dedit et concessit, que fuit de terra nostri communis prope vineam ecclesie sancti Nicolai illic, ubi est sablonarium et ubi fuit domus dicti monasterii, que terra dicitur esse a capite de verssus ponentem passus C et per faciem tramontane passus L et per faciem levantis passus C et per faciem austri passus L, itaque concluduntur inter omnes domus dicti monasterii sunt dicta confinia, quod datum fuit concessionem de terra predicta a modo in antea, ipse yconomus et sui successores habeat, teneat et possideat nomine dicti monasterii predictam et ea terra et de ea suam faciat utilitatem nemine contradicente sibi.

Actum hoc anno ab incarnatione domini nostri Yesu Christi MCCLXXXV mensis ianuarii, die tertio, intrante indictione VIII.

Marcus Bono, massarius Cancellariae Caneae, exemplavi

Μετάφραση

† Ἐξόμπλην εὐγαλμένον ἀπὸ τὸ καθαρόν τῶν Μανιφέστων τῆς Καντζηλαρίας τῶν Χανίων ἀπὸ χαρτία ,ργγ'.

† Οἱμεῖς Πέτρος Μοῦδατζος καὶ Πέτρος Ντολφίνος, κωνσεγέροι καὶ βῆτζε ρετούρης Χανίων, φανερόν ποιούμεν καθ' ἑνὸς παρόντων καὶ ἐρχομένων ὅτι ὡς καθῶς καὶ ὁ Παῦλος, ὁ οἰκονό<μος> τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στήλου, ἔμπροσθέν μας ἐφάνην καὶ δυνατὰ μᾶς ἐσουμπληκάρησεν ὅτι ὡς καθῶς καὶ ἀπὸ τὸν εὐγενὴν ἄνθρωπον κύριον Ἰάκωβον <Μ>παρότζη, ποτὲ ρετούρη Χανίων, ἤχεν δωθῆ γῆς τοῦ αὐτοῦ οἰκονόμου τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, ἡ ὁποῖα τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἦτανεν δια κτίσιμον <σπ>ιτίων διὰ τοὺς καλογέρους τοῦ ἡρημένου μοναστηρίου καὶ τῆς κατοικίας των, ἡ ὁποῖα γῆς τότε δὲν ε<γρ>αύτηκεν τοῦ ἡρημένου κονόμου αὐτόνον αὐτοῦ, δια τοῦτο νὰ γραφτῆ καὶ νὰ καταστηχηχαρισθῆ νὰ <τυ>χένει νὰ κάμωμεν, διατὶ ἐτοῦτον ἔτζη αὐτοῦ δωσμένον καὶ σημαδεμένον ἦτον ἀπο τοῦ ρηθὲν κύριον Ἰάκωβον <Μ>παρότζην, ποτὲ ρετούρη Χανίων, νὰ τὸ προβάρη δια καλοὺς καὶ ἀξίους μαρτύρους, ὅθεν θέλοντας αὐτοῦ τοῦ οἰκονόμου τὲς ζήτηξες νὰ φηκραστοῦμεν ἔμπροσθεν

ἡμῶν ἐδῶ ἦλθεν Ἀ<ν>δριόλης καὶ Μαρτινέλλος, ροῦβαροι τῶν Χανίων, τοὺς ὁποίους ἐσφήξαμεν ἀπάνω εἰς αὐτὸν τὸ δῶσμαν τὸ κατέχουσιν να τυχένει να ποῦσιν καὶ νὰ μαρτυρήσουσιν τὴν ἀλήθειαν πῶς αὐτήνοι ἀπατί τος ἦσανε εἰς το μέτρημαν τῆς αὐτῆς γῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ λεγόμενος κύριος Ἰάκωβος Μπαρότζης τοῦ λεγομένου οἰκονόμου ἔδωκεν εἰς τὸ ὄνομαν τοῦ ἡρημένου μοναστηρίου, διὰ τοῦτο γνωρῆζοντας ταύτην τὴν ἀλήθειαν δίδωμεν καὶ ἀφιερώνομεν αἰωνίως τοῦ αὐτοῦ Παύλου, οἰκονόμου τοῦ προηρημένου μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στύλλου καὶ διὰ ὄνομαν τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου, τὴν προηρημένην γῆν, τὴν ὁποῖαν ὁ ρηθὲν κύριος Ἰάκωβος τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου ἔδωκεν καὶ ἐκωντζεδέρησεν ἀπὸ τιν γῆν τοῦ κουμουνίου μας τῶν Χανίων σιμὰ εἰς τὸν τεῖχον τῆς ἐκκλησίας ταγίου Νικολάου, ἄλλο ὅπου εἶναι ἡ ἄμος, ὅπου εἶναι τὰ σπίτια τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, ἢ ὁποῖα γῆς τυχένει νᾶναι ἀπὸ τὸ κεφάλην πρὸς τὸν πονέντε ὀργίαις ρ̄ καὶ ἀπὸ τὴν φάτζαν τῆς τραμουντάνας ὀργίαις ν̄ καὶ ἀπὸ τὴν φάτζαν τοῦ λεβάντε ὀργίαις ρ̄ καὶ ἀπὸ τὴν φάτζαν τῆς ὄστριας ὀργίαις ν̄. Τέτοιας λογῆς ὁποῦ ἀποσφαλίζουτε μέσα ὅλα τὰ σπήτια τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου μέσα στὰ λεγόμενα κονφήνια, τὸ ποῖον δῶσμαν, ἤγουν κον{κο}ντζεσιὸς τῆς προηρημένης γῆς ἀπὸ δὰ καὶ ὀπρὸς ὁ αὐτὸς οἰκονόμος καὶ οἱ διαδωχοί του να ἔχουσιν καὶ να κρατοῦσιν καὶ να ἐξουσιάζουσιν τὴν προηρημένην γῆν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γῆν καὶ ἀπαυτὴν ἐδικόν τωνε να ποιοῦσιν ὄφελον καὶ τινὰς αὐτῶν να μὴν τῶν ἐναντιωθῆ.

† Γενόμενον τοῦτον σήμερον ἐκ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ,ασιζέ', μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἡμέρας τρεῖς μέσα στὴν ἐνδικτιῶναν τὴν ἐνάτην.

2

Γράμμα τοῦ δόγη Βενετίας Pietro Gradenigo

1307, 12 Ἰουνίου, ἰνδ. 5η

[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Μὲ γράμμα του πρὸς τὸν δούκα τῆς Κρήτης [Belletto Giustiniani], ὁ Pietro Gradenigo, δόγης Βενετίας, τὸν ἐνημερώνει ὅτι ὁ Παῦλος, μοναχὸς καὶ ἐκπρόσωπος τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στύλου στὴν Κρήτη, ἐπίτροπος τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, εἶχε ὑποβάλει τὸ ἀκόλουθο αἴτημα: Ἡ πατμιακὴ

μονή είχε μεταφέρει, λόγω του φόβου τουρκικής επιδρομής, 39 βιλλάνους από την Πάτμο στον Στύλο της Κρήτης. Κατά τη διάρκεια του πολέμου μεταξύ της Βενετίας και του αυτοκράτορα των Γραικών, η μονή είχε εξαγοράσει από κουρσάρους άλλους 38 βιλλάνους. Ο μοναχός ζήτησε από τον δόγη να επιτρέψει στη μονή να έχει στη δούλεψή της τους βιλλάνους, καταβάλλοντας στο δημόσιο ένα υπέρπυρο έτησίως για τον καθένα από αυτούς. Ο δόγης ικανοποιεί το αίτημα και δίδει έντολή στον δούκα να φροντίσει για την είσπραξη των υπέρπυρων. Ακολουθεί όνομαστικός κατάλογος των βιλλάνων.

Πρωτότυπο και αντίγραφο:

A) Πρωτότυπο. Περιγραμμένη επικολλημένη σε χαρτί 0,360 × 0,315. Διπλώσεις τρεις κάθετες, τέσσερις οριζόντιες. Διατήρηση πολύ κακή (μεγάλες όπες στις διπλώσεις, σχισμές, κηλίδες από υγρασία, ή επικόλληση έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε διαταράχθηκαν οι στίχοι). Μελάνι καστανόχρωμο. Το κείμενο γραμμένο στην πρόσθια επιφάνεια (το πρωτόγραμμα μεγαλύτερο και γραμμένο με ζωηρότερο μελάνι). Στο κάτω μέρος, όπες από όπου περνούσε ή μήρινθος ή όποια συγκρατούσε τη σφραγίδα, που δεν σώζεται. Στο πίσω μέρος μεταγενέστερα σημειώματα: α) 1375-12 *zunii. Documentum Venetum* β) † Παλαιόν γράμμα λατινικόν γ) με μολύβι α. α. 156 (αρίθμηση).

B) Αντίγραφο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,315 × 0,215. Διπλώσεις τρεις κάθετες, μία οριζόντια. Διατήρηση κακή (όπες στις διπλώσεις, λείπουν τα δύο τρίτα του φ. 2). Το κείμενο, κολοβό, με κενά και διαγραφές, γραμμένο στο φ. 1r-v. Μελάνι καστανόχρωμο. Στο άριστερό περιθώριο του φ. 1r σημείωμα: *Exemplum* στο περιθώριο των φφ. 1r, 1v, δίπλα σε δυσανάγνωστα σημεία του έγγραφου που δηλώνονται από τον γραφέα με τελείες, σημείωμα του τελευταίου: *no si poteva lezzer*. Στο φ. 2v σημειώματα: α) † κόπια της γραφής όπου διάβησαν οι άνθρωποι εις την Κρήτην β) του Δουκός γ) *fu Carlo* δ) [...] *ptum indictione* ε) ... *della Cania*... ζ) [...] *per San Joannem Patino*.

Έκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 147-148 άρ. 4 και περίληψη σ. 139, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 389-390 άρ. III και οι δύο εκδότες εκδίδουν το αντίγραφο. [Βλ. πιο κάτω, έγγρ. άρ. Σ 5: περίληψη στα ελληνικά].

Petrus Gradonico, Dei gratia Veneciarum Dalmacie atque Chroatie dux, dominus quarte partis et dimidie tocius imperii Romanie, nobilibus et sapientibus viris duche presenti et futuris de suo mandato in insula Crete et eorum consiliariis fidelibus suis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum. Per honestum virum Paulum, kalogerum loci sancti Iohannis de Stilo, insule nostre Crete, procuratorio nomine fratrum et kalogerorum dicti loci et monasterii ¹ sancti Iohannis de Palmosa nobis fuit nuper expositum quod kalogeri de insula Palmose, tementes insultus Tur-

chorum, suos triginta novem villanos de insula Palmose predicta conduxerunt ad dictum suum locum sancti Iohannis de Stilo. Et insuper, tempore guere, quam olim habebamus cum imperatore Grecorum, ipsi kalogeri sancti Iohannis de Stilo a cursariis alios triginta oc[to] villanos emerunt, qui eciam conducti fuerunt ad locum predictum et supli[caverunt] ... triginta octo [ἀκολουθεῖ ἕνας ἀδιάγνωστος στίχος] ... quorum nomina eciam continetur inferius quod possint in predicto loco sancti Iohannis de Stilo pro suis pacifice ac libere possidere, solvendo nostro comuni pro quolibet ipsorum omnium unum iperperum anuatim. Nos ergo annuentes benigne petitioni predictae dicto monasterio ² sancti Iohannis de Stilo et kalogeris eiusdem concedimus quod ipsis solventibus anuatim nostro comuni pro quolibet infrascriptorum villanorum, qui sunt numero septuagintaseptem, unum iperperum possint et debeant ipsos pacifice possidere et ideo vobis scribimus et per nos et nostra consilia minus rogatorum et de quadraginta precipiendo mandamus sub debito quo tenemini sacramenti quatenus faciatis solvi nostro comuni dicta yperpera. Et de ipsis villanis, pro quibus solucio facta erit, eos non debeatis de cetero molestare nec promittere ab aliis nostris fidelibus molestari. Nomina vero villanorum triginta novem conductos de Palmosa sunt hec:

Chiriacho to Ca[nnuri], Leo Marchilos cum filiis duobus, Costa Capitani cum filiis duobus, Leo Otropo cum filiis duobus, Zorzi et frater eius Caniaris, Zorzi Pyracha cum fratre suo, Matheus to Tripinachi, o Ianni Catulia cum filiis duobus, o Crusos<stom> to Nofiti, Nichiforos to Cothomas cum filio uno, Zorzi o ... Procoros, Nichitas to Carchia, o Pulitis to ...ma, o Femis to Carchia, Ianis to Gu... cum fratre suo, Nichola o Dia [ἀκολουθεῖ ἕνας ἀδιάγνωστος στίχος], Jani Cardamiotis [ἀκολουθοῦν δύο ἀδιάγνωστοι στίχοι], Nichitas tu [ἀκολουθεῖ ἕνας ἀδιάγνωστος στίχος], Michalis tu ... Chalu, Ianis to Chalu cum fratre [suo, o] Gligori Timanasi cum fratre suo ..., Cardamiotis cum filiis tribus, o Nichola P...s cum filio uno, Leo Chillas cum filio [uno].

Nomina autem villanorum triginta octo, quorum a cursariis, sunt hec: Zorzi Monafis cum filiis quatuor, o Teothochi to Mauro cum filiis quatuor, Nichola Compisiano cum filio uno, Leo o Tinunanotis cum filiis duobus, o Tethachi Camizi, Costas o Sasaros, Vasilli Policastros cum filiis

quatuor, Costa Fascos, Vassili Vascos cum filio uno, Nichoforo tu Crusio-
tis cum filiis [du]obus, Michali Remodi cum filiis duobus, Costa Adimino
Costa, Iagni Zocho cum filio uno, Tomerici cum filiis duobus, o Potisto
to Gli[go]ri, Zorzi Ba[ndi]no, Vassili Carzaro cum filiis duobus, Leo Ca-
zaro cum filio uno, Zorzi Proto, Zorzi Spano, Nichola to Scalu, o Theoto-
chi ...zano cum filio uno, Leo Fassarus cum filio uno, o Pristo to Mystro,
Iani Malafar[a]s cum filio uno, o Pulici to Cacianum cum filiis [duobus],
o Crusos to Cahuimu cum fratribus duobus, [Zor]zi tu Poteru, Nichola
tu Fedicha, Costa Muro cum fratribus duobus, Nicholi ti Todoras
notari o Vandanzato cum filio ... to Nichita, o Crusoso tu Carlo, Ponti-
sto tu Carlo, Pontisto tu Iani ...

[Da]tum in nostro ducali pala[tio, anno domini ab in]carnationis mil-
lesimo trecentesimo sept[em, in]dictione [q]uinta, die duodecimo iunii.

¹ διόρθ. ἀντὶ *monestarii* / ² διόρθ. ἀντὶ *monestario*.

3

Γράμμα τοῦ δόγη Βενετίας Pietro Gradenigo

1307, 22 Ἰουνίου, ἰνδ. 5η
[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Ὁ Pietro Gradenigo, δόγης Βενετίας, μὲ γράμμα του πρὸς τὸν Belletto Giu-
stiniani, δούκα τῆς Κρήτης, τὸν ἐνημερῶνει ὅτι μετὰ ἀπὸ αἴτημα τοῦ Παύλου,
μοναχοῦ καὶ ἐκπροσώπου τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στύλου, ἐπιτρόπου
τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, ἀνανεώνει τὴν ἄδεια ἐξαγωγῆς σίτου
ἀπὸ τὴν Κρήτη, τὴν ὁποία εἶχε χορηγήσει στὸ μοναστήρι ὁ δόγης Lorenzo Tie-
polo στὶς 14 Μαΐου 1271. Οἱ μοναχοὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἐξάγουν κάθε χρόνο ἀπὸ
τὴν Κρήτη χίλια μουζούρια σιτάρη καὶ νὰ τὰ στέλνουν στὴν πατμιακὴ μονή.

Πρωτότυπο. Περιγραμμὴ 0,255 × 0,300. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, δύο ὀριζόντιες.
Διατήρηση πολὺ κακὴ (μεγάλες ὀπές στὶς διπλώσεις, ἢ μεταγενέστερη κόλληση σκι-
σμένων τμημάτων τοῦ ἐγγράφου εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διατάραξη τῶν στίχων). Με-
λάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια (τὸ πρωτόγραμμα
μεγαλύτερο καὶ γραμμένο μὲ ζωηρότερο μελάνι). Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) λα-
τινικὸν περὶ σίτου τοῦ Δουκὸς Βενετίας 1307· β) 58 (ἀρίθμηση)· γ) α.α. 6 (ἀρίθμηση).

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 145-146 ἀρ. 1, 3 καὶ περίληψη σ. 138-139, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 388-389 ἀρ. II.

Petrus Gradonico, Dei gratia Venetiarum, Dalmatie atque Chroatie dux, dominus [qu]arte partis et dimidie totius imperii Romanie, nobili et sapienti viro, Belleto Justiniani, d[e suo] mandato duce Crete et nobilibus vi[ris] consiliariis et ceteris eorum successoribus, fidelibus suis dilectis, salutem et sincere dilectionis affectu[m]. Per honestum virum Paulum, kalogerum sancti [Iohann]is de Stilo de insula Crete, nomine dicti monasterii sancti Iohannis de Stilo et procuratorio nomine kalogerorum sive fratrum monasterii sancti Iohannis de Palmo[sa], nuper nobis exstitit supplicatum quod quasdam [lite]ras eisdem de gratia factas extrahendi bladum de suis [or]tibus de insula Crete per bone memorie [vir]um Laurentium Theupolum, predecessorem nostrum sibi dignemur facere renovari, quarum literarum [ten]or per omnia talis est:

Laurentius Theupolo, [Dei] gratia Venetiarum, Dalmatie atque Crohatie du[x], dominus quarte partis et dimidie tocius imperii [Romanie], nobili et sapienti viro Iohanni [Belegno], de suo mandato duce Crete, et nobilibus [viris, eius] consiliariis et ceteris eorum successoribus fidelibus [su]is dilectis salutem et dilectionis aff[ectum ...]um nostre prudencie literas, quas nobis su[per] facto bladi et redituum fratrum sancti Iohannis de Palm[osa], qu[os] habent in insula Crete quos propter preceptum et ordinamentum de volunta[te] nostra per vos factum trahi de insula nullo mo[do ...] permitte]re volebatis. Nos autem ips[...dictis] ad ... vobis dicendo mittimus per [presen]tes, cum propter famam laudabilem et ... quam audimus de dictis fratribus territorii nostri ...tis constat ea facere, que in eorum ... litatem reverti eos gravare minime ... prudentiam vestram rogamus, vobis ...um consilium precipiendo mandamus ... quo tenemini ... quatenus ... per vos seu [per alios super] hoc negotio bladum prefectio... habuerit in qui ... propter quod de eorum ..., ut superius [est] ...teneatis accendi ... curetis quod nostra [possessione] ... prudentia ... commendari.

Dat[um in nostro ducali palatio] anno domini millesimo [ducentesimo] septuagesimo pr[imo, indictione] quarta decima, die quarto[decimo], intrante mensis madio.

Nos ergo p...ra honesta suis supplicationibus annuentes ipsas literas cum cetera ...ta ..., ut patet in scri[ptis man]davimus renovari prudentiam [vestram] ... et nostra consilia ..., precipiendo mandamus sub debito quo tenemini iuramenti, quatenus ...amento per nos vel vos facere bladum quod ipsi faciunt ... kalogeri sancti Iohannis de [Stilo] ... kalogerus habuerit usque ad ... frumenti per annum ad ipsorum mona[sterium] sancti Iohannis de Palmosa portare libere permitatis et si ... quantitatem mille mensura[rum] ... per annum haberent eam minorem quantitatem, quam hactenus valeant deportare, [atte]ndentes quod aliud bladum ... proprie quod fuerit de redditibus predictorum.

Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo septimo, indictione [quinta di]e vigesimo secundo iunii.

4

Γράμμα τοῦ δόγη Βενετίας Michiel Steno

[1401], 23 Ἰουλίου

[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Ὁ δόγης Βενετίας Michiel Steno, μὲ γράμμα του πρὸς τὸν δούκα τῆς Κρήτης Albano Baduario, τὸν πληροφορεῖ ὅτι ἀκυρώνει προηγούμενο γράμμα του πρὸς τὶς ἀρχὲς τῆς Κρήτης, μὲ τὸ ὅποιο τὶς πρόσταζε νὰ παραχωρήσουν τὴ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στύλου μὲ τὰ εἰσοδήματά της στὸν ἐπίσκοπο Καλαμώνος, Antonio de Bellançinis.

Ἔκδ. ἀπὸ τὴν ἀρχειακὴ σειρὰ Duca di Candia (*Ducali e lettere ricevute* b.1, φ. 52r-v) τοῦ κρατικοῦ ἀρχείου Βενετίας: ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχείου, σ. 369-370 καὶ 356 σημ. 4, καὶ FR. THIRIET, *Duca di Candia. Ducali e lettere ricevute (1358-1360; 1401-1405)*, Venezia (Fonti per la storia di Venezia. Sez. I – Archivi pubblici) 1978, σσ. 26-27 ἀρ. 27. [Βλ. πῶς κάτω ἔγγρ. ἀρ. Σ 5: περίληψη στὰ ἑλληνικά].

Michael Steno Dei gratia dux Venetiarum etc. nobilibus et sapientibus viris Albano Baduario, de suo mandato duche Crete, et consiliariis suis ac

successoribus fidelibus dilectis salutem et dilectionis affectum. Scripsimus vobis alias, qualiter summus pontifex sua benignitate providerat reverendo patri domino Anthonio de Bellançinis, episcopo Calamonensi, de monasterio sancti Iohannis de Stillo, ordinis sancti Basillii dicte dyocesis et de administratione bonorum eius mandantes tunc quatenus dicto domino episcopo Calamonensi dare debeatis auxilia et favores vestros opportunos, quibus mediantibus intrare possit in possessione pacifica dicti monasterii eiusque fructibus, proventibus et redditibus, sine alicuius contradictione libere, integre et pacifice gaudere et omnia, ut in dictis nostris literis distinctius continetur. Nunc vero per presentes vobis denotamus, quod ipsas nostras literas totaliter revocavimus et revocamus, vobis expresse mandantes quatenus de factis predictis vigore dictarum literarum, vos aliquo modo impedire non debeatis.

Data in nostro ducali palatio, die XXIII mensis iulii indictione VIII.
Recepta vero die XXVIII marci 1403.

5

**«Γραφές» τῶν δογῶν Βενετίας Ranier Zen, Lorenzo Tiepolo,
Pietro Gradenigo καὶ Michiel Steno
1267, 1271, 1307, [1401]**

Περιλήψεις στὰ ἑλληνικὰ γραμμάτων τῶν δογῶν Βενετίας Ranier Zen (1267), Lorenzo Tiepolo 1271 [διόρθ. ἀντὶ 1277], Pietro Gradenigo (1307) καὶ Michiel Steno [διόρθ. ἀντὶ Zen] [1401], μὲ τὰ ὁποῖα εἶχαν παραχωρηθεῖ προνόμια στὸ μετόχι τοῦ Στύλου: ἐπικύρωση τῆς κυριότητος τοῦ μετοχιοῦ, ἀπαλλαγὴ τῶν μοναχῶν ἀπὸ τὴν παροχὴ ἀγγαρειῶν, ἄδεια ἐξαγωγῆς σιταριοῦ ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Πάτμο, ἄδεια ἐγκατάστασης στὴν Κρήτη παροίκων ἀπὸ τὴν Πάτμο, ἀκύρωση τῆς πράξης παραχώρησης τοῦ Στύλου στὸν λατῖνο ἐπίσκοπο Καλαμώνος [βλ. πιὸ πάνω, ἔγγρ. ἀρ. Σ 2, 3, 4].

Δύο ἀντίγραφα:

Α) Περγαμηνή 0,630 (κέντρο) × 0,340 (ἐπάνω μέρος). Διπλώσεις ὀκτῶ ὀριζόντιες (πιθανότατα εἰλητὸ διπλωμένο). Διατήρηση μέτρια (λείπει τμῆμα ἐπάνω δεξιά, ἐξίτηλο ἀπὸ ὑγρασία, σχισμές). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) μεταγενέστερη γραφὴ *γραφαὶ τοῦ Στύλου* β) *Ἀριθ. 108 ἀντεγράφη* γ) μὲ μολύβι α 1267· δ) *αὶ γραφαὶ τοῦ Στύλου*.

Β) Περιγραφή 0,440 × 0,203. Διπλώσεις δώδεκα όριζόντιες (πιθανότατα ειλητό διπλωμένο). Διατήρηση καλή (κηλίδες από ύγρασία, όπη στο κάτω μέρος). Μελάνι καστανό. Το κείμενο γραμμένο στην πρόσθια επιφάνεια. Στο πίσω μέρος σημειώματα: α) *Γραφές απο Βενετηαν σταλμενες εις Κρίτη στο Στύλο*· β) μεταγενέστερη γραφή *Αριθ. 109 άντεγράφη*.

Έκδ.: ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, Άπογραφή τών εν τή μονή τής Πάτμου σωζομένων έγγραφων, ό.π., σ. 457-459, ΜΜ, *Acta et diplomata graeca*, σ. 220-222 άρ. ΧC.

Ί(ησοϋς) Χ(ριστός)

Τούτες ένεν οί γραφές ποϋ είνεν καμομένες από την Βενετίαν δια το μετόχην του Στύλου.

† Η μέν α' δουκική γραφή ή γεγонуία επί του μακαρίτου άρχοντος, κυροϋ ΄Ρανιέρου του Τζέν, δια πάσης τής συμβουλης, έν έτει ,ασζζ', μηνι αυγούστω ια', πεμφθεισα δε προς τον άρχοντα κύριν Άνδρέαν Τζέν, τον αυτου άνεψιον, τον τότε δουκα τής Κρήτης και τους αυτου πρωτοσυμβούλους, ταυτα περιέχει τε και δηλοί: «Ότι οί καλόγηροι του Στύλου τής δικαιολογίας του άγιου ΄Ιωάννου τής Πάτμου να είναι άφετοι εις την ιδίαν κτήσιν και ποσσεσιόν και εις την ιδίαν δικαιολογίαν, καθως έποίησεν ό άρχων κύρις Μάρκος Δάνδουλος, ό προ του λεχθέντος δουκος Κρήτης δουξ έν Κρήτη, μετα τής αυτου συμβουλης κατα τον καιρον του σασμου τής διαφοράς, ήτις ήν αναμεταξϋ τής αυθεντίας και του κυροϋ Μανουήλ και του Γεωργίου Σκορδίλλη, έν ώτινι σασμϋ και συμβιβάσματι εκείνος παρετήρησε και παρέδραμεν ως μη ΄ιδιον το χω[ρ]ιον του Στύλου, άλλ'ως ύπάρχον τών λεχθέντων καλογήρων, χωρις τινος έναντιολογίας, έν ήτινι δουκική γραφή έσχάτως [και εύλαβ]ώς συνίστανται, λέγω, [εις] το αγαπασθαι παραδίδοντε οί λεχθέντες καλόγηροι και ό τόπος του άγιου ΄Ιωάννου τής Πάτμου». {ή β'}

† Η δε β^α γραφή, ήτις έγένετο επί άρχοντος κυροϋ Πέτρου Γραδονίκου, δουκος Βενετίας, μετα πάσης τής μικροτέρας συμβουλης τών τεσσαράκοντα και [τών πριε]γάδων, έπέμφθη δε τοίς καστελάνοις του Πικόρνα έτει ,ατζ', μηνι ΄Ιουνίω ιβ', ίνδικτιώνος ε', τάδε περιέχει: «Ότι τους καλογήρους του μοναστηριου [του Στύ]λου και τους παροίκους αυτών τινάς από του νϋν και έμπροσθεν να μηδέν τους βα[ρ]ύνη και άνα[γκά]ζη να δίδουσιν το βούδην τος, άλλ' οϋδε άνθρώπους τινάς [νά] δίδουσι τοίς καστελάνοις ή δια να σπειρωσιν ή δια να άλωνεύσουσιν ή δια να λιχνίζουσιν

καὶ νὰ κοσκινίζουσιν σιτάρι οὐδὲ ταγάς ἰδικάς των, ὡσὰν εἰς τὸν παρελληλυθότα καιρὸν εἰώθασιν νὰ τὸς κάμνουσιν, εἰ μὴ οἱ λεχθέντες καλόγηροι καὶ οἱ χωριάται των, νὰ εἶναι ἐλεύθεροι τῆς τοιαύτης καὶ ὁμοίας ἀγγαρίας».

† Ἡ δὲ τρίτη [γραφὴ], ἡ τελειωθείσα διὰ πάσης τῆς λεχθείσης συμβουλῆς, τάδε δηλοῖ: ἀνακαινίζει ἄλλην μίαν δόσιν καὶ χάριν πεπονημένην πρὸς τοὺς λεχθέντας καλογήρους ἐπὶ ἄρχοντος κυροῦ Λορέντζου Τιεπόλου ἐν ἔτει ,ασσα¹, ἰνδικτιῶνος ιδ', ἡ δὲ χάρις τοιαύτη ἦν: «Ἀκουσθείσης τῆς ἐπιεικοῦς δεήσεως καὶ παρακλήσεως τῆς δι' αὐτοὺς τοὺς καλογήρους γενομένης περὶ τῆς ἀγαθῆς καὶ ἀξίας ἐπαίνου φήμης αὐτῶν ὅτι νὰ δύνανται νὰ ἐκβάλουσιν ἀπὸ τῶν ἐσοδιῶν τος καὶ τῶν κόπων τος μουζούρια χίλια σιτάρι ἔξω τῆς νήσου Κρήτης διὰ τὴν Πάτμον, τὸ νησὴν τος, ἐδόθη αὐτοῖς τὸ τοιοῦτον ζήτημα διὰ τῆς λεχθείσης συμβουλῆς καὶ ἡ γραφὴ, ἡ τὸ τοιοῦτον ψήφισμα φέρουσα, ἐπέμφθη τότε τῷ ἄρχοντι κυρῷ Μπαλέγνω καὶ τῇ αὐτοῦ συμβουλῇ, ἡ τοιαύτη οὖν χάρις ἀνεκαινίσθη καὶ ἀνεστερεώθη διὰ τοῦ λεχθέντος δουκὸς Βενετίας, κυροῦ Πέτρου τοῦ Γραδονίκου, μετὰ τῆς συμβουλῆς τῶν πριεγάδων καὶ τῶν μα^α, ἔτους ,ατζ', ἰνδικτιῶνος ε', γραφῆσα δὲ ἐπέμφθη τῷ ἄρχοντι κυρῷ Μπελλέτω τῷ Ἰουστινιανῷ, δουκὶ τότε Κρήτης καὶ τῇ αὐτοῦ συμβουλῇ».

† Ἡ δὲ δ' γραφὴ, ἣτις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ λεχθέντος ἄρχοντος κυροῦ Πέτρου Γραδονίκου διὰ τῆς αὐτοῦ συμβουλῆς, δηλοῖ τὴν χάριν τὴν πρὸς τοὺς ῥηθέντας καλογήρους, τοὺς ἄρχοντας, τὸ χωρίον τοῦ Στύλου, ἣτις τοιαύτη ἐστίν: «Ὅτι νὰ δύνανται νὰ στέλλουσι λθ' χωριάτας ἀπὸ τῆς νήσου των τοῦ ἀγίου Ἰωάννου καὶ ἄλλους λη', ἀγορασμένους ἀπὸ τῶν κρουσάρων, εἰς τὸν καιρὸν, ὅπου ἡ αὐθεντεία ἐμάχετον μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Γραικῶν, διὰ νὰ κατοικίζουσιν τὸν τόπον τος, ἤγουν τὸ χωρίον Στύλου, πλερόνοντας διὰ τοὺς λεχθέντας οζ' χωριάτας εἰς τὸ κομούνιν πᾶν χρόνον ὑπέρπυρον α', ὡσπερ καὶ ἕως τότε κάμνουσιν, ἐπέμφθη δὲ ἡ λεχθῆσα γραφὴ τοῖς παροῦσι καὶ ἐσομένοις δουξὶ ἔτους ,ατζ', ἰνδικτιῶνος ε', μηνὸς ἰουνίῳ ιβ', συνιστῶσα ἐσχάτως τὸν τε βίον καὶ τὴν φήμην αὐτῶν τῶν καλογήρων καὶ ἵνα μὴ πλεῖον βάρος ἔχωσιν αὐτοὶ καὶ οἱ οἴδιοι χωριάται ἢ τὸ κατὰ περίοδον χρόνον παρέχειν τῷ κοινῷ, καθάπερ εἴρηται, ὑπέρπυρον α'».†

† Ἡ δὲ ε', πεμφθεῖσα τῷ ἄρχοντι κυρῷ Βιδάλι τὸ Μικιέλ, δουκὴ Κρήτης, τάδε φησίν: «Ὅτι τοὺς καλογήρους τοῦ Στύλου ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ

ἔμπροσθεν νὰ μηδὲν τοὺς βαρύνη πλέον τινὰς ἢ καβαλάρης ἢ φεουδάδος, ὅτι νὰ δίδουσι πλέον τίποτες κανίσκιον ἢ ζῶον τος, ὡσὰν συνήθιζον πρότερον αὐτοὶ οἱ καβαλλάρου, νὰ τοὺς στενέβουσιν νὰ δίδουν πᾶν χρόνον κανίσκιον καὶ εὐκόλως καὶ ἐτοίμως νὰ ποίσουσιν, ὅτι νὰ τοὺς ἀποδώσουσιν, ἅπερ ἐπήρασι βόδια, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν νὰ διάκεινται εἰς αὐτοὺς τοὺς καλογήρους εὐλαβῶς, ἐπειδὴ ὁ νοῦς καὶ ἡ γνώμη τῆς αὐθεντίας εἶναι ὅτι εἷς ἕκαστος, ὁποιασδηποτοῦν εἶη τάξεως καὶ χρήσεως, ἐν τῇ ἰδίᾳ κτήσει καὶ τῷ ἰδίῳ δικαίῳ νὰ ἀναπαύεται καὶ νὰ τρατάρεται εὐνοϊκῶς καὶ ἀταράχως».

† Αἱ δὲ τρεῖς καὶ ἔσχαται γραφαί, πεμφθεῖσαι διὰ τοῦ μακαρίτου ἄρχοντος κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Τζέν, μία μὲν τῷ ἄρχοντι κυρῷ Ἄλβαν Μπαδοέρ, δουκὶ Κρήτης, καὶ τῇ αὐτοῦ συμβουλῇ, ἑτέρα δὲ κυρίῳ Νικολάῳ Πόλω, ρετόρι Ρυθίμνης, ἡ δὲ τρίτη κυρίῳ Ἄντωνίῳ Πέμπο, ρετόρι τῶν Χανίων, ταῦτα δηλοῦσιν ὅτι ὅλως μιᾷ ἐκάστη ἀπαγορεύει καὶ ρεβοκάρει τὴν γραφήν, ἣτις ἐγένετο ζητοῦντος τοῦ κῦρ Ἄντωνίου τοῦ Μπαλάντζα, ἐπισκόπου τοῦ Καλαμῶνος, περιέχουσα τάδε: «Ὅτι ἡ ἀρχὴ καὶ ποσσεσιῶ τοῦ χωρίου Στύλου, ὅπου κεῖται εἰς τὰ μέρη τῆς ἐπισκοπῆς του, νὰ τοῦ δοθῇ ἐλευθέρως, οὗτοινοσ χωρίου γνωρισθέντος ὅτι εἶναι τῆς νήσου Πάτμου, διὰ τῆς ἡμετέρας αὐθεντίας, διὰ τῶν λεχθεισῶν τριῶν γραφῶν ὁ ἄνωθεν ἐπίσκοπος ἐξεώθη καὶ ἐξεβλήθη τοῦ ἄρχειν, τὸ λεχθὲν χωρίον ἀποδοῦς καὶ ἐπαναστρέψας αὐτὸ τοῖς καλογήροις τῆς ῥηθείσης νήσου, οἵτινες καθέκαστον πέμπονται χρόνον διὰ ἰδίαν κυβέρνισιν».

1 διόρθ. ἀντὶ ,ασοζ' [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 3].

6

Γράμμα τοῦ δόγη Βενετίας Pasquale Malipiero

1462 (β. ἔ. 1461), 19 Φεβρουαρίου, ἰνδ. 10η
[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Ὁ Pasquale Malipiero, δόγησ Βενετίας, ἀκυρώνει παλαιότερη ἀπόφαση τῶν βενετικῶν ἀρχῶν, μὲ τὴν ὁποία ἀπὸ κακῆ πληροφόρηση εἶχε παραχωρηθεῖ σὲ δώδεκα ἱερεῖς τὸ χωριὸ Στύλος, ποῦ βρίσκεται στὸ διαμέρισμα Χανίων

τῆς Κρήτης. Μὲ τὸ παρὸν δουκικὸ γράμμα, ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ κυριότητα τοῦ χωριοῦ δὲν ἀνήκει στὸ βενετικὸ δημόσιο, ἀλλὰ στὴ μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ἡ ὁποία τὸ κατέχει ἐδῶ καὶ 200 περίπου χρόνια.

Πρωτότυπο καὶ ἀντίγραφο:

Α) Πρωτότυπο. Περιγραμνὴ 0,230 × 0,370. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση κακὴ (μεγάλες κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία, σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια (τὸ πρωτόγραμμα μεγαλύτερο καὶ γραμμμένο μὲ ζωηρότερο μελάνι). Στὸ πίσω μέρος ὑπολείμματα κερικοῦ καὶ σημειώματα: α) *ἡ λέττερα ὁποῦ ἐγύρισεν εἰς τὸ μοναστήρι τὸ χωρίον ὁ Στύλος ἀπὸ τὰ χέρια τῶν παπάδων*· β) *ἀπὸ τὰ 1461*· γ) πράξη ἀριθμητικῆς· δ) σύγχρονη γραφὴ *α.α. 157* (ἀρίθμηση)· ε) *Appendix V*.

Β) Ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ φ. 49 τοῦ βιβλίου *registro Mazon* τοῦ Lodovico Gabriel, πρώην ρέκτορα Χανίων, ἀπὸ τὸν Zanetto Muazzo, ἀναπληρωτὴ ἀρχαιοφύλακα τῆς Καγκελαρίας, ἐπικυρωμένο τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ Ἀπριλίου 1560 ἀπὸ τὸν ρέκτορα Χανίων Marco Corner (ὑπογραφή: *Ioseph Platino, cancellarius*). Χαρτὶ 0,390 × 0,250. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (σχισημὲς στὶς διπλώσεις). Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ κάτω μέρος, στὴ μέση, τοῦ φ. 1r, ὑπολείμματα κερικοῦ. Στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ἴδιου φύλλου σημείωμα: *Riceputa die XV mensis maii 1462*. Στὸ φ. 1v σημειώματα: α) μεταγενέστερη γραφὴ *Ἀντίγραφον. Ἐτοῦτο τὸ γράμμα εἶναι διὰ τὸ μετόχι τῆς Κρήτης*· β) *1461, τοῦ δουκὸς Βενετίας*· γ) πράξη ἀριθμητικῆς.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 148-149 ἀρ. 5 καὶ περίληψη σ. 139-140, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 391-392 ἀρ. V.

Pasqualis Maripetro, Dei gratia dux Venetiarum etc. universis et singulis de suo mandato potestatibus, capitaneis et aliis quibuscumque rectoribus, quarumcumque terrarum et locorum nostrorum ad quos presentes pervenerint, salutem et dilectionis affectum. Significamus vobis, quod hac mane in nostro consilio de XLta, propter placitare advocatorum communis nostri, capta fuit pars tenoris infrascripti, videlicet quod iste littere ducales, scripte sub die XVI iunii preteriti, per viros nobiles ser Franciscum Zane, ser Iohannem Leono, ser Hieronymum Barbadico, ser Petrum Mocenigo et ser Laurentium Mauro, consiliarios Venetiarum, et pars superinde posita in Rogatis, per quas scripserunt quod duodecim presbiteri ponerentur in possessionem loci et casalis de Stillo, siti in districtu Canee Crete, tamquam littere scripte et pars capta ex mala informatione, quoniam dictus casalis et locus de Stillo non est domini nostri, sed ab annis

ducentis citra fuit possessus et est monasterii sancti Iohannis Evangeliste de Palmosa, incidantur, cassentur, revocentur et annullentur cum omnibus suis secutis exemplis et dependentiis, adeo quod de cetero nullius existant efficacie vel vigoris ac si nunquam factum foret, revertente dicto monasterio sancti Iohannis de Palmosa et calogeris suis in possessionem dicti casalis et loci de Stillo, prout erant antequam ipse littere scripte et pars capta foret. Idcirco fidelitati vestre cum dicto nostro consilio mandamus quatenus primam partem et omnia et singula in ea contenta in quantum id... spectat observari et exequi et observari inviolabiliter facere debeatis, habentes et tenentes ipsas litteras et partem pro non scriptis et captis et nullius valentie et vigoris ac si scripte et posita non fuissent, reducentes dictum monasterium sancti Iohannis de Palmosa in possessionem dicti casalis et loci de Stillo, prout erant antequam ipse littere scripte forent et pars capta, ita ut pacifice de redditibus et usufructibus gaudere et facere p[ro]ssint, prout primo faciebant. Et si aliquid vigore dictarum litterarum ipsi monasterio et calogeris a[cc]eptum foret, [id] cum integritate sibi restitui facientes adeo, ut nullum damnum reportent, facientes h[ab] nostras litter[as] registrari et registratas ipsis calogeris restitui.

Datum in nostro ducali palatio, indictione Xa, die X[VIII]I, mensis februarii MCCCCLXIo.

**Ἀπόφαση τῶν συνδίκων καὶ προνοητῶν Domenico Bollani
καὶ Gerolamo Marcello**

1483

Βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 9.

Γράμμα τοῦ δόγη Βενετίας Marco Barbarigo

1486

Βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 9.

7

**Γράμμα τῶν ἀβογαδόρων, προνοητῶν καὶ συνδίκων τῆς Ἀνατολῆς
Paolo Contarini καὶ Girolamo Barbarigo**

1559, 22 Σεπτεμβρίου
Χανιά

Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ οἰκονόμου τοῦ Στύλου, ἐπιτρόπου τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πάτμου, ὁ Paolo Contarini καὶ ὁ Girolamo Barbarigo, ἀβογαδόροι, προνοητὲς καὶ σύνδικοι τῆς Ἀνατολῆς, ἀνανεώνουν τὰ προνόμια (ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν καταβολὴ τῆς δεκάτης καὶ ἀπὸ τὴν παροχὴ ἀγγαρειῶν δέκα χωρικῶν ποὺ ἀπασχολοῦνται στὸν Στύλο), τὰ ὁποῖα εἶχαν παραχωρηθεῖ στὸ μοναστήρι κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπὸ τοὺς προκατόχους τους στὸ ἀξίωμα, Domenico Bollani καὶ Girolamo Marcello (1483), τὴ Σύγκλητο (1486), τὸν Bartolomeo Minio, γενικὸ καπιτάνο τῆς Κρήτης (1502), τὸν προκάτοχό τους Antonio Condulmer καὶ τὸν Marco Corner, ρέκτορα Χανίων (3 Ἰουλίου 1559).

Πρωτότυπο. Περιγραμμὴ 0,300 × 0,290. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση κακὴ (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο, ἐξίτηλο σὲ πολλὰ σημεῖα. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ κάτω μέρος, στὴ μέση, ὑπολείμματα κερικοῦ ποὺ δηλώνουν τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται. Στὸ πίσω μέρος δυσδιάκριτο σημεῖωμα ποὺ διαβάστηκε μὲ ὑπεριώδεις ἀκτίνες: *Privilegio delli reverendi calogeri di San Zuane di Stillo*.

Noi Paulo Contarini [et] imo Barbarigo per la Serenissima Signoria di Venetia avogadori, proveditori et sindi[ci n]elle parti di Levante, a l...nca la instantia et rechiesta del reverendo inconoמו del casal Stillo, interveniente per nome suo et delli reverendi calogeri di san Zuane Evangelista del'isola di Palmosa, instanti et addimandati per noi esser comfirmato et da noi renovato et commesso l'essecutione et observantia delli privilegii, alias al detto suo monasterio concessi sì per li clarissimi misser Domenego Bollani doctor et misser Hieronimo Marcello, nostri precessori, sotto li XIII zenaro 1482, come per il serenissimo senato sotto li IX zenaro 1485, per li quali atteso la loro povertà et habitation della ditta isola et h[...]mo li fuo concesso essetion et perpetua liberation di non pa-

gar decima ne far altre angarie, nec come in quelli per il predetto casal Stillo, distretto di questa città della Canea, qual le fuo lassato per testamento per sumministrarli il vino loro, de quali poi anco per il clarissimo misser Bartolomeo Minio, olim dignissimo capitano general di Candia, havendo le vice et authorità del clarissimo regimento di Candia, similmente in conformità di detti loro privilegi, anzi quelli confirmando fuo comesso l'obedientia et osservantia sotto pena di danari cento et in tutto, come in essa sua termination di 25 zugno 1502, confirmata p... ante per il clarissimo misser Antonio Condulmer, nostro processor, acciò nel avenir non li possano esser interrotti, come fin hora è sta stato in far far angarie alli homini dell detto suo casal contra il voler et mezi della Serenissima Signoria et oltraciò supplicante esso reverendo inonomo, per nome ut supra, cosi loro contentando che non obstante detti loro privilegi per noi esser terminato possano haver dieci homini del detto suo casal solamente per la servitù loro, quali non possano esser astretti ad alcuna angaria personal ne altri mezi per conto de fabriche ne altro, ma siano liberi et essenti da quelli, quali di tempo in tempo saranno datti in nota per essi reverendi calogeri nella cancellaria di questa città, acciò con più facilità, anco li sia osservato nel resto et in questa parte quanto per detti loro privilegi li vien concesso, come è giusto et conveniente; la onde parendone detta sua dimanda et supplicatione giusta et honesta et degna di esser abbraciata per giustitia, visti detti privilegi ut supra ... presenti insieme con le cose da esser viste et considerato ... il tutto annotando a quella, acciò con lieto animo possano perpetuar con la devotion loro sotto la felice ombra di questo invictissimo dominio, per tenor della presente nostra termination con l'authorità a noi et al magistrato nostro è concessa et attribuita dal prelibato serenissimo dominio, terminamo et terminando confirmamo, laudamo et approbamo detti privilegi et concession, ut supra, fatti alli predetti reverendi calogeri in tutto et per tutto, come stanno et giacono, dichiarando che li diece homini del casal Stillo che per la servitù di essi reverendi calogeri di tempo in tempo saranno datti in notta in cancellaria di questa città siano essenti et liberi da ogni angaria et fattion sì di fabriche, come d'ogni altra cosa, ita che non possino esser molestadi a modo alcuno fino saranno alla ditta servitù et servitio et annotati

del numero de quelli dieci homini, giusta la sua rechiesta con testamento et supplicatione, come per un mandato anco del clarissimo misser Marco Corner, al presente dignissimo rettor della Canea, di III luglio proximo passato le è stato concesso et questo per ogni miglior modo, commettendo al clarissimo rettor et regimento della Canea presenti et successori nostri la presente nostra termination et privilegii, come di sopra, concessi per il serenissimo senato et confirmati in tutto, come stanno et giacono, debbono eseguir et osservar et da tutti a chi aspetta far inviolabilmente eseguir et osservar sotto le pene, come in essi si contien et è giusto et conveniente, facendo ... registrar la presente nelli atti della cancellaria a memoria dei successori. In quorum fidem etc.

Dalla Canea, alli XXII di settembriò MDLIX

Paulus Contarenus, syndicus Orientis

Hieronimus Barbadico, syndicus Orientis

*Scipio Carminatus, notarius officii sindicatus
de mandato subscripsi et sigillavi.*

8

Όρισμός του προνοητή και συνδίκου εξεταστή στο βασίλειο της Κρήτης Giacomo Foscarini

1577 (βεν. 1576) 1 Φεβρουαρίου
Χανιά

Ό Giacomo Foscarini, προνοητής και σύνδικος εξεταστής στο βασίλειο της Κρήτης, αποδέχεται τὸ αἴτημα τοῦ οἰκονόμου τοῦ Στύλου Ἰωσήφ νὰ καταχωριστοῦν στὴν Καγκελλαρία ἀντίγραφα τῶν προνομίων ποὺ εἶχαν παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὶς βενετικὲς ἀρχὲς στὴ μονή, κατὰ τὰ ἔτη 1483 καὶ 1486, ἐπειδὴ τὰ πρωτότυπα ἔγγραφα, λόγω παλαιότητας, εἶχαν φθαρεῖ [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 9]. Τὰ πρόνομια ἀφοροῦν ἀπαλλαγὴ τῶν μοναχῶν ἀπὸ καταβολὴ δεκατείας καὶ ἄλλου βάρους. Ἐπιπλέον, σὲ ἀντάλλαγμα τῶν ὑπηρεσιῶν ποὺ εἶχαν προσφέρει οἱ μοναχοὶ κατὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο, ὁ Foscarini τοὺς χορηγεῖ ἄδεια νὰ μεταφέρουν κάθε χρόνο ἀπὸ τὴν Κρήτη στὴν Πάτμο 15 βουτζία κρασί καὶ δύο βουτζία λάδι, καταβάλλοντας μισὸ κομμάριο.

Ἀντίγραφο καὶ ἑλληνικὴ μετάφραση:

A) Ἀντίγραφο. Περγαμηνή 0,250 × 0,400. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τέσσερις ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ κακὴ (σητόβρωτο, ἐξίτηλο ἀπὸ τὴν ὑγρασία, λείπει τὸ κάτω δεξιὸ μέρος). Μελάνι μαῦρο. Τὸ κείμενο, γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια, διαβάστηκε κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος του μὲ τὴ βοήθεια ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Στὸ πίσω μέρος ἐξίτηλο σημεῖωμα πού ἐπίσης διαβάστηκε μὲ τὴ βοήθεια ὑπεριωδῶν ἀκτίνων: *διὰ τὰ κάουζα τὸ Κάμπο Κυργιακοσελια καὶ ἀλα περίχωρα τις μονίς*. Κάτω ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Foscarini: *Qui locus sigili*.

B) Μετάφραση ἀπὸ τὰ ἰταλικά στὰ ἑλληνικά. Χαρτί 0,302 × 0,404. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση μέτρια (ὀπές, σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι μαῦρο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ κάτω μέρος δεξιὰ σημεῖωμα: *ρεγιστραρισμένη εἰς τὸ λίμπρο τῶν σουκτζεσόρων τῆς Καντζελαρίας Χανίων εἰς τὸ παρὸν रेगिमेंτο τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἀυθέντου Ἀγγέλου Μπαρότζι εἰς φίλλα ρνε' καὶ εἰς τὸ λίμπρο τῶν ἐλετζιῶν τῆς κάμερας φυσκάλες εἰς φίλλα ια*. Στὸ πίσω μέρος, μὲ μαῦρο μελάνι πού ἔχει διαπεράσει τὸ χαρτί σφραγίδα τοῦ Νικηφόρου [Χαρτοφύλακος, ἡγουμένου τῆς πατμιακῆς μονῆς στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ οἰκονόμου τοῦ Στύλου (βλ. ἔγγρ. ἀρ. Π 44, 47, Σ 135, 136, 144, 146, καὶ πιὸ πάνω, σ. 61 σημ. 199), ὁ ὁποῖος μετέφρασε πιθανότατα τὸ ἔγγραφο στὰ ἑλληνικά]: κυκλοτερῶς ἢ ἐπιγραφὴ [ΝΙ]ΚΗΦΟΡΟΣ. Σημεῖωματα: α) μεταγενέστερη γραφὴ *γράμμα τῆς Κρήτης*: β) 2 (ἀρίθμηση) 1506.

Copia litterarum ... del clarissimo signor Nicolò Baroci, rettor dignissimo della Canea, à carte 155.

Noi Giacomo Foscarini, kavalier, per la Serenissima Signoria de Venecia et cetera proveditor general et inquisitor nel regno di Candia, con auttorità de capitano general da Mar. Essendo sta per l'eccellentissimo senato l'anno 1485 alli VIII genaro fati liberi et essenti li reverendi callogieri del monasterio di san Zuanne, posto nel'isola de Pathino, de qualunque decima per il casal detto Stillo, che hanno nel destretto della Canea, et anco confirmatoli il privilegio, fattoli ad essi callogeri per li clarissimi sindici l'ann[o] 1482 alli 13 de gennaro che per esso furono liberatti de certe gravezze et pensioni che erano ... obligatti alli clarissimo duca, capitano et consiglieri a Candia et rettor della Canea et come per littere ducal de di X<V>II genuaro 1485 chiaramente se vede, le quali insieme con detto privilegio ne [ha] ricercato humilmente il reverendo papa Ioseph, iconomo del detto monasterio, a voler ordinar che fossero registrati nella camera nostra et farli cavar in publica forma, poichè per li antiquità loro le lettere cominciano ad anichilarsi et di più a commeter a questo cla-

rissimo reggimento l'osservancia di essi privilegi et littere, ricercandone appresso che vossamo (;) per la devocione del beato evangelista, loro protettore, et per le continue et fidele operazioni, per essi fatte in servizio de Sua Serenità et per l'amorevolezza usa[ta] alli suditti da lei in diverse occasioni et specialmente nella prossima passata guera, con non poco pericolo delle vitte loro, concederli al poter liberamente extra[re] si da questi eciam ogni anno botte quindici di vino et botte due di oglio dalla loro intrate che hanno in questo territorio con pagar la mitta delli daciai che per le l' [essentione] essi fossero obligati del condur quelle in detta isola di Patimo nel preditto loro monasterio per il viver de que[lli reverendisimi ca]logieri che con devocione pregano la Maestà de Dio per la cristianità et per la felicità del serenissimo dominio veneto, nella quel ... honesta suplicatione, volendoli noi compiacer in gratificazione del buono et fidele animo che verso questo serenissimo dominio et suditti suoi hanno sempre dimostrato et massime nella guerra passata ordinamo che detto loro privileggio, fattoli per li clarissimi sindici et gracia, concessali dal eccellentissimo senato, siano registrati nella cancellaria [nost]ra et in publica forma cavati, commetendo alli clarissimi rettori, presente et successori, che li debbbano dar la loro essecucione, comandandoli etiam di poter estraher ogni anno da questa città vino botte quindici ||15|| et oglio botte due ||2|| nella loro intrada con pag[are et] solv[ere] la mittà dello [commerchio], volendo che dell'altra mittà siino essenti, accioché con più largo animo nella loro ... che Dio per la prosperità del serenissimo dominio veneto, commettendo perciò per virtù delle presenti al clarissimo reggimento ... et à cadaun altro a chi aspetta che quanto nelle presenti si contiene gli sia inviolabilmente ...

[Datum ne]lla Canea, adì primo di febraro MD[LXXVI].

Giacomo Foscarini, kavalier

Μετάφραση

† Ἡμεῖς Ἰακωβος Φωσκαρίνις, βαβαλιέρος, μὲ ὀρισμὸν τῆς Γαληνωτάτης ἀφθεντίας τῶν Βενετιῶν [...] προβεδόρος γενεράλες καὶ ἐξεταστὴς νησιῦ Κρήτης μὲ τόσην ἐξουσίαν ὅσην ἔχει ὁ καπετάνιος γενεράλες τῆς Θαλάσσου καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπειδὴ καὶ τὸ ὑψηλότατον σενάτο, ἤγουν ἡ γε-

ρουσία, ἐν ἔτει¹ ,αυπε' ἐν μηνὶ Ἰ[ανουαρίῳ] θ^η νὰ εἶχε ποιήσει ἐλεύθερους τοὺς εὐλαβεῖς μοναχοὺς τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, βαλμένης ἐν νίσῳ Πάτμου, ἀπὸ ἅπασαν δεκατίαν διὰ τὸ χωρίον ὀνομασθὲν Στίλον, ὅπερ ἔχουν εἰς τὸ δεστρέτο τῶν Χανίων ἔτι καὶ ... νοντ[ας] καὶ στερεώνοντας ἢ αὐτὴ γερουσία τὸ πριβιλέγιον, ὅπερ ἔκαμαν τῶν αὐτῶν καλογέρων οἱ ἐκλαμπρότατοι σύντυχοι ἐν ἔτει ,αυπβ' ἐν μηνὶ ιγ' Ἰαννουαρίου, μὲ τὸ ὁποῖον πριβιλέγιον ||ἔμειναν ἐλεύθεροι|| ἀπὸ κ[αθέ]ν β[ά]ρος καὶ κανόνα τ[.] τότε καμ... ἦσ[α]ν ὀφειλ[έ]ται νὰ δίδουν καθὲν χρόνον τῶν ἐκλαμπροτάτων δούκα, καπετάνιον καὶ συμβούλων Κρήτης καὶ τοῦ ρετούρι Χανίων, καθὼς μὲ γραφαῖς φαίνεται τῆς αὐθεντίας ἐν ἔτει [α]υπε' Ἰανουαρίου ιβ' [διάβ. ιζ'], τ[ά]ς ὁπίας ὁμοῦ μὲ τὸ ρίθην πριβιλέγιον ταπεινῶς μὰς ἐζήτησε ὁ εὐλαβῆς παπὰς κυρ Ἰωσήφ, οἰκονόμος τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, ὅπως νὰ δώσωμεν ὀρδινία νὰ ρεγιστράρουν, ἦγουν νὰ μεταγράψουν εἰς τὴν καντζελαρίαν μας καὶ νὰ τ[ὰ ἀ]ντιγράψομεν εἰς ἴσον φανερὸν, ἐπειδὴ τὸ γράμμα τῶν αὐτῶν πριβιλεγιῶν ἀπὸ τόσον μακρὸς καιροῦ ἄρχισε νὰ διαφθείρεται, ὁμοίως καὶ μὰς ἐζήτησε νὰ κάμωμεν ὀρισμὸν τοῦ ἐκλαμπροτάτου ρεζιμέντου τ[ο]ύτης τῆς χώρας νὰ φιλάττει καὶ νὰ βεβαιώνει τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν αὐτῶν πριβιλεγιῶν, ἔτι καὶ νὰ θελήσωμεν διὰ εὐλάβειαν τοῦ μακαρίου καὶ εὐαγγελιστοῦ ὑπερασπιστοῦ αὐτῶν καὶ διὰ τὰ καλὰ καὶ πιστὰ ἔργα, ὅπου κάμνουν ἀεὶ καὶ δια παντός, εἰς δούλεψιν [τῆς α]ὐθεντίας μας καὶ διὰ τὴν στερεὰν ἀγάπην ποὺ ἔδειξαν εἰς τοὺς ἐπιταττομένους τῆς αὐτῆς αὐθεντίας εἰς διαφόρους καιροὺς καὶ χρεῖαν, ἐξόχως καὶ εἰς τὴν π[ρῶ]την περασμένην μ[ά]χην μέ [ὄ]χι ὀλίγον κίνδυνον τῆς ζωῆς τωνε, νὰ των δώσωμεν νὰ ἐμποροῦν ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως νὰ εὐγάνουν ἀπὸ ταύτην τὴν χώραν καθὲν χρόνον ἀπὸ ταῖς αὐτῶν ἐσοδαῖς κρασὶ βουτζία ιε' καὶ λάδι β[ο]υτζία δίο, πλε[ρῶ]νοντας τὸ ἥμισυ κομέρκιον καὶ τέλος καὶ νὰ τα παγένουν εἰς τὸ ρίθην μοναστήριον Πάτμου διὰ ζωοτροφὴν τῶν αὐτῶν εὐλαβῶν μοναχῶν, οἵτινες καθ' ἐκάστην δέονται μετὰ εὐλαβείας τὸν π[αν]τοδύναμον Θεὸν διὰ τὴν χριστιανοσύνην καὶ διὰ τὸ σκέπος τῆς εὐτυχωτάτης ἡμῶν [α]ὐθεν[τίας]. Ὅθεν θέλοντας ἡ[με]ῖς νὰ τοὺς ὑπακούωμεν εἰς τὴν αὐτὴν σεμνοτάτην ζήτησιν καὶ ἰκεσίαν εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς καλῆς καὶ πιστῆς ὀ[ρέξ]εως ποὺ

¹ ἀκολουθοῦν δύο γράμματα διαγραμμ.

ἔδειξαν πάντοτε πρὸς τὴν Γα[λην]οτάτην ἡμετέραν αὐθεντίαν κ[αὶ δ]ούλων αὐτῆς καὶ μάλιστα [εἰς τὴν] προλαβοῦσαν μάχην, ||λοιπὸν|| διὰ τῆς παρούσης δίδομεν ὀρδινίαν νὰ ρεγιστράρουν καὶ νὰ γράψουν εἰς τὴν καντζελαρίαν μας τὸ ἄνωθεν πριβιλέγιον, γινόμενον ὑπὸ τοὺς ἐκλαμπροτάτους συντύχους, ὁμοῦ μὲ τὴν ῥηθεῖσαν γραφὴν καὶ γράτζιαν δεδομένην τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου ὑπὸ τῆς ὑψηλοτάτης γερουσίας καὶ νὰ τὸν ε[βγά]λουν [ἴ]σον εἰς καλὸν καὶ φανερὸν τύπον, ὀρίζοντας τοὺς ἐκλαμπροτάτους ῥετούρους παρόντας καὶ διαδόχους νὰ τυχένουν νὰ δίδουν τὴν ἐκπλήρωσιν καὶ στερέωσιν τῶν αὐτῶν πριβιλεγίων, ἔτι καὶ δίδομεν ἐξουσίαν τῶν ἄνωθεν καλογέρων νὰ ἴμποροῦν νὰ εὐγάνουν καθὲν χρόνον ἀπὸ ταύτην τὴν χώραν κρασί βουτζία ιε' καὶ λάδι βουτζία δίο ἀπὸ τὴν ἔσοδιαν τῶν, πλερώνοντας μόνον τὸ ἡμισι τῶν κουμερκίων, διότις θέλομεν καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου ἡμισου νὰ μένουν ἐλεύθεροι, διὰ νὰ δέονται μὲ καλίτερην ὄρεξιν ἐν ταῖς προσευχαῖς αὐτῶν τὸν μεγαλοδύναμον Θεὸν πρὸς σωτηρίαν τῆς γαληνωτάτης αὐθεντίας τῶν Βενετιῶν καὶ οὕτως ὀρίζομεν μὲ τὴν δύναμιν τῆς παρούσης τὸ παρὸν ἐκλαμπρότατον ῥεγυμέντο ||καὶ διαδόχους|| καθὲν ἄλλον, ὅπου ἀναμένουν νὰ πληρώνουν καὶ νὰ στερεώνουν ἀκωλύτως ὅσον ἔναι ||ἡ γραφὴ|| καὶ φαίνεται ἐδῶ γεγραμμένον καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἐν πόλει Κυδωνίας, μηνὶ Φεβρουαρίῳ α' ,αφος'.

Ἰάκωβος Φωσκαρίνις, καβαλιέρος

Ἀλοῖζιος Μπονρίτζος, σεκρετάριος

9

Ὅρισμὸς τοῦ γενικοῦ προνοητῆ καὶ ἐξεταστῆ στὸ βασιλεῖο τῆς Κρήτης Giacomo Foscarini

1483, 13 Ἰανουαρίου/1486, 17 Ἰανουαρίου ~ 1577, 1 Φεβρουαρίου

1577 (β. ἔ. 1576), 1 Φεβρουαρίου

Μετὰ ἀπὸ αἴτημα τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, ὁ γενικὸς προνοητὴς καὶ ἐξεταστὴς στὸ βασιλεῖο τῆς Κρήτης Giacomo Foscarini προστάζει νὰ καταχωριστοῦν στὰ βιβλία τῶν πράξεων του τὰ προνομιακὰ ἔγγραφα ποὺ εἶχαν ἀπολύσει οἱ βενετικὲς ἀρχὲς ὑπὲρ τῆς μονῆς Στύλου. Ἡ κα-

ταχώριση κρίθηκε αναγκαία ἐπειδὴ τὰ πρωτότυπα ἔγγραφα εἶχαν, λόγω παλαιότητας, φθαρεῖ.

Ἀκολουθοῦν τὸ κείμενο τοῦ προνομίου (ἀπαλλαγή ἀπὸ τὴν καταβολὴ εἰσφορῶν καὶ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση τῶν μοναχῶν νὰ προσφέρουν κάθε χρόνο στὸν δούκα τῆς Κρήτης ἓνα γεράκι ἢ 20 ὑπέρπυρα, καθὼς καὶ γεῦμα στοὺς βενετούς ἀξιωματούχους τῆς Κρήτης, ὅταν χρειάζεται, κατὰ τὶς περιοδεῖες τους), τὸ ὁποῖο εἶχαν χορηγήσει τὸ 1483 οἱ σύνδικοι καὶ προνοητὲς Domenico Bollani καὶ Girolamo Marcello στὴν πατμιακὴ μονὴ καὶ ἡ ἐπικύρωσή του, τὸ 1486, ἀπὸ τὸν δόγη τῆς Βενετίας Marco Barbarigo.

Τὸ ἔγγραφο σώζεται στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς σὲ πολὺ κακὴ κατάσταση διατήρησης (λείπει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, φέρει ἐκτεταμένες κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Εὐτυχῶς, ὁ ὀρισμὸς ἐντοπίστηκε στὸ κρατικὸ ἀρχεῖο τῆς Βενετίας καταχωρισμένος στὴν ἀρχειακὴ σειρὰ Duca di Candia – Memoriali, ἀπὸ ὅπου ἐπανεκδίδεται [βλ. ἀ' ἔκδ.: ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχεῖου, σ. 370-372]. Στὸ πίσω μέρος τοῦ ἐγγράφου τῆς πατμιακῆς μονῆς σημειώματα: α) *διὰ τὴν Κῶ*; β) *τῆς Κῶς*; γ) *Registrata nella cancellaria dell'illustrissimo et eccellentissimo signor Giacomo Foscarini nel libro 21 di atti a karte ... Registrato nella cancellaria della Canea in libro d'successori del clarissimo signor Anzolo Baroci, rettor dignissimo ..., 1563*. Ἡ ἐπικύρωση τοῦ προνομίου τὸ 1486 εἶναι καταχωρισμένη καὶ στὸ βιβλίο τῆς συγκλήτου [βλ. NOIRET, *Documents inédits*, ὁ.π., σ. 553-554].

1577 (β. ἔ. 1576), 1 Φεβρουαρίου

L'infrascripse concessioni, per esser vechie le originali et caduche et acciò in ogni tempo apparino, si registrano nell'atti dell'illustrissimo et eccellentissimo signor Giacomo Foscarini, cavallier, proveditor generale et inquisitor nel regno di Candia, ad instantia delli calogeri comoranti nel monasterio [di] san Zuane di Pathimo et ciò de ordine di Sua Signoria Eccellentissima et in essecution della concession, fatta da lei a essi calogeri sotto di primo febraro 1576 circa questo proposito.

Il tenor delle quali seguita, ut infra.

1483 (β. ἔ. 1482), 13 Ἰανουαρίου
Χάνδακας

Nos Dominicus Bollanus, doctor, et Hyeronimus Marcelo, pro serenissimo et eccellentissimo dominio Veneciarum sindici et provisores infra et extra Culphum, universis et singulis presentes patentes literas no-

stras inspecturis notum facimus, quod adveniens presentiam nostram venerabilis et orthodoxus vir igumenus sancti Ioanis de Palmoxa exposuit, ut cum monasterium suum, situm sit in quodam scopulo deserto et pro substentatione eius et monacorum sive calogerorum suorum in illa heremo existentium, conveniat victui suplere de ellemosinis mendicatis, ex quibus licet cum maximo incomodo victus sui, existente ipso scopulo finitimo terrae continenti Turchis subdite, quot anis redemunt unum duos et interdum plures christianos, ex miserima Turcorum servitute et quia igumenus ipse nunc cogitur ad solvendum decimas, quas iam pluribus annis quisque ab eodem monasterio exigere voluit ob debilitatem ipsius monasterii ac victus igumeni et monacorum predictorum, nobis provide petens dignemur, attentis inpensis dicti monasterii et attento quod coguntur ex ellemosinis mendicare victum providere et eis ob pietatem illius heremi concedere, quod dictarum decimarum occasione in posterum non graventur, aliter enim ex deffectu victus cogentur illum locum deserere cum maxima omnipotentis Dei displicentia sua eiusdem igumeni petitione intelecta habito locumpletissimo testimonio, dictum igumenum esse vitę religiose et dictum scopulum seu monasterium super eo existens locis Turcorum esse finitimum et multis christianis captivis accomodatum ac ipsum igumenum una cum suis calogieris ex elemosinis vivere. Ideo non modo Deo omnipotenti, ducentes rem gratam et acceptam iacere, quod etiam igumeno et calogieris in illa heremo et consuetis operibus dare modum quo prelati et Deo inserviant ac captivis christianis prossint, prout hoc usque die fecerunt ex auctoritate nostri sindicatus nobis attributa a Consilio Rogatorum et a Maiori Consiglio presentium tenore dictum monasterium sancti Ioanis de Palmosa absolvimus et absolutum esse volumus a quibuscumque decimis tam preteritis quam futuris pro quibus minime inquitari aut molestari possit aliqua ratione vel causa ad beneplacitum illustrissimi Domini Venetiarum committente auctoritate, quibus supra magnificis dominis rectoribus Crete ac spectabilis domini camerariis ibidem et successoribus eius quatenus presentem terminationem et concessionem et absolutionem nostram inviolabiliter observent et observari faciant quae in camera comunis ad futurorum premis-

sorum fidem presentes scribi et sigilo, quo utimur sancti Marci, iussimus comuniri.

Data Candidę, die XIII Ianuarii MCCCCLXXXII.

Nicolaus Stella, cancellarius [de] mandato scripsit.

Ego Octavianus ... a plathea Cancellarię Caneę suprascriptam concessionem et absolutionem ex autentico legato accopiavi de verbo ad verbum, sicut in illo iacet.

1486 (β. ἔ. 1485), 17 Ἰανουαρίου, ἰνδ. 4η
[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Marcus Barbadico Dei gratia dux Venetiarum etc. universis et singulis nobilibus et sapientibus viris de suo mandato duce, capitano, consiliariis Crete, rectoribus ac consiliariis Caneę ceterisque rectoribus et officialibus nostris totius insule tam presentibus quam futuris, ad quos presentes advenierint fidelibus dilectis salutem et dilectionis affectum. Miserentes paupertati venerabilem calogerum sancti Ioanis Evangeliste, insule Pathimos, cum nostro Consiglio Rogatorum die VIII instantis liberavimus et exemptos facimus eos a quibuscumque decimis pro casali, quem habent in districtu Caneę, eis per testamentum relicto confirmantes privilegium per nobiles viros Dominicum Polani doctorem et Hyeronimum Marcello, syndicos, die XIII ianuarii MCCCCLXXXII factum calogieris ipsis pro casali predicto tantum concessimus quod cum prefato consiglio et liberavimus ipsos in futurum ab angariis, dandi quot annis falconum unum aut iperperos XX duce Crete et dandi pradia aut comestionem aliquam duce prefato, capitano, rectori ac consiliariis Crete et Caneę quando occuret, quod equitabunt, volumus itaque et auctoritate predicta mandamus vobis quibuscumque, ut suprascriptas concessionem nostras exequetis observarique facere inviolabiter [debeat].

Datum in nostro ducali palatio, die XVII ianuarii, indictione IIII MCCCCLXXXV.

Alvise Bonrizzo, secretario

10

**Ἀπόφαση τοῦ γενικοῦ προνοητῆ
στοῦ βασίλειο τῆς Κρήτης Alvise Grimani**

1584, 21 Ἰουλίου
Χανιά

Μετὰ ἀπὸ αἴτηση τοῦ οἰκονόμου τοῦ Στύλου, ὁ Alvise Grimani, γενικὸς προνοητῆς στοῦ βασίλειο τῆς Κρήτης, προστάζει τοὺς στρατιῶτες ποὺ ἔχουν ἐγκατασταθεῖ σὲ σπίτι τῆς μονῆς στὰ Χανιά, δίπλα στὸν ναὸ τῆς ἀγίας Φωτεινῆς (*Santa Lucia*), νὰ τὸ ἐκκενώσουν καὶ νὰ τὸ ἀποδώσουν στοὺς μοναχοὺς.

Ἀντίγραφο ἐπικυρωμένο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,320 × 0,225. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή (σχισμὲς στὶς διπλώσεις). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ περιθώριο ἀριστερὰ τοῦ φ. 1r, σφραγίδα προστυπωμένη μὲ κερί σὲ ρομβοειδὲς χαρτί, μὲ δυσδιάκριτη παράσταση. Σημειώματα: α) στὴν ἐπάνω γωνία ἀριστερὰ τοῦ φ. 1r *coria*· β) στὸ φ. 2v τοῦ σπητίου ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὴν ἀγίαν Φωτινῆν.

1584 adi 21 luglio, alla Canea

Essendosi doluso avanti di noi il reverendo padre e conomo del monasterio di san Zuanne del Stillo che havendo esso reverendo monasterio una casa in questa città, contigua alla chiesa di santa Lucia, vi sono in essa cercati (;) alcuni soldati, la quale occupano, non potendo essi reverendi padri servirsi di essa, quando vengono in questa città per servitii loro, ricercandosi a dover commettere alli soldati che in essa s'attrovano che debbano relassargli detta casa, la quale instantia parendoci giusta, habbiamo terminato che la presente casa di essi reverendi padri sia evacuata et libera da potersene loro di essa servire, commettendo noi Alvise Grimani, proveditor general nel regno di Candia, a quelli che al presente vi sono dentro che debbano d'essa partirsi, come è conveniente. In quorum fidem etc.

Gabriel Gabrielli, segretario

11

**Ἀπόφαση τοῦ γενικοῦ προνοητῆ
στοῦ βασιλείου τῆς Κρήτης Alvise Grimani**

1584, 21 Ἰουλίου
Χανιά

Ὁ Alvise Grimani, γενικός προνοητής στοῦ βασιλείου τῆς Κρήτης, ἀφοῦ ἔλαβε ὑπόψη του ἀφενὸς τὸ ἔγγραφο τοῦ προκατόχου του, Luca Michiel, τῆς 16ης Μαΐου 1573, μὲ τὸ ὁποῖο εἶχε ἐπικυρωθεῖ ἀπόφαση τῆς 19ης Ἰανουαρίου 1569 (β. ἔ. 1568) τοῦ πρώην ρέκτορα Χανίων Benetto Longo, ποὺ ἀφοροῦσε τὴν ἀπαλλαγὴ 10 χωρικῶν οἱ ὁποῖοι δούλευαν συνεχῶς στοῦ μοναστήρι τοῦ Στύλου ἀπὸ παροχὴ ἀγγαρειῶν, ἀφετέρου ὅτι οἱ μοναχοὶ ἦταν προστατευόμενοι τῆς Βενετίας, ἀποφασίζει τὰ ἑξῆς: Ἀπαλλάσσει τέσσερεις χωρικούς ἀπὸ παροχὴ ἀγγαρειῶν καὶ προστάζει τὸν ὑπεύθυνο τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων νὰ καταχωρίσει στοὺς καταλόγους τὰ ὀνόματα τεσσάρων χωρικῶν, τὰ ὁποῖα θὰ δηλώσουν οἱ μοναχοὶ. Διευκρινίζεται ὅτι ἡ ἀπόφαση ἰσχύει μόνο γιὰ τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Grimani θὰ βρίσκεται στὴν Κρήτη.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,215 × 0,310. Διπλώσεις δύο κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Τὸ κείμενο γραμμένο στοῦ φ. 1r. Μελάνι μαῦρο· ἡ ὑπογραφή τοῦ προνοητῆ μὲ ζωηρότερο μελάνι. Στὸ κάτω μέρος, στὴ μέση, τοῦ φ. 1r ὑπολείμματα κερικοῦ δηλώνουν τὴ θέση ὅπου βρισκόταν ἡ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) *Δια τούς* (ἀκολουθοῦν τέσσερα γράμματα διαγραμμ.) *δουλευτά[δε]ς*· β) *R(egistra)ta*.

Noi Alvise Grimani per la Serenissima Signoria di Venezia etc. proveditor general nel regno di Candia

Havendo noi veduta una patente fatta per l'illustrissimo signor Luca Michiel, proveditor general, precessor nostro, sotto dì 16 maggio 1573, per la quale viene confermata l'essensione fatta per il clarissimo misser Benetto Longo, olim rettor di questa città, del 1568 19 gennaio, di dieci contandini che serveno del continuo al reverendo monasterio di san Zuanne di Stillo et parendoci doverve bastare quattro solamente essentati per li servitii di detto monasterio, habbiamo però voluto colle presenti nostre, ritrovandosi essi reverendi padri benemeriti et degni della gratia

della Serenissima Signoria essensargli, sicome facciamo, 4 loro contadini, commettendo al deputato alli rolli che di essi quattro che saranno nominati dalli predetti reverendi padri debba farne nota nel libro di rolli, afinché non siano molestati a far angaria alcuna, dovendo gl'altri sei che gl'erano, ut supra essensati, far de çetero le loro angarie et la presente essensione nostra sia et s'intenda per tutto il tempo che noi s'attroveremo in questo regno et non più. In quorum fidem etc.

Data alla Canea, alli 21 luglio MDLXXXIII.

Alvise Grimani, proveditor general

Gabriel Gabrielli, segretario

12

Βεβαίωση τοῦ προνοητῆ τῆς φορτέτζας τῆς Σούδας Marc' Antonio Contarini

1594, 29 Αὐγούστου
Φορτέτζα τῆς Σούδας

Ὁ Marc' Antonio Contarini, προνοητῆς τῆς φορτέτζας τῆς Σούδας, βεβαιώνει ὅτι γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς φρουρᾶς εἶχε προστάξει νὰ κατασχεθεῖ ὅλη ἡ ποσότητα τοῦ σιταριοῦ ποῦ βρισκόταν στίς ἀποθῆκες τῶν μοναχῶν στὸ Καλάμι.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,310 × 0,210. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ περιθώριο ἀριστερά, προστυπωμένη μὲ κερὶ στὸ χαρτί σφραγίδα, μὲ δυσδιάκριτη παράσταση καὶ ἐπιγραφή MARC' AN(TONIVS) C(ONTARINI). Στὸ φ. 2v σημείωμα: *περὶ τοῦ μετοχίου τοῦ Στόλου*.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 149 ἀρ. 6 καὶ περίληψη σ. 140, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 405 ἀρ. XIX.

Noi Marc' Antonio Contarini per la Serenissima Signoria di Venetia proveditore della fortezza della Suda.

Facciamo fedi a qualsivogli le presenti nostre perveniranno, qualmente habiamo per uso di questo presidio mandato a pigliare tutto il formento che si ritrovava nelli magazeni delli caloieri del Calame. In quorum fidem etc.

Data nella fortezza della Suda, li 29 agosto <15>94.

Marc' Antonio Contarini, proveditor

Franciscus Peregrini, cancellarius

13

Γράμμα τοῦ δόγη Βενετίας Marino Grimani

1596, 6 Ὀκτωβρίου, ἰνδ. 10η

[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Ὁ Marino Grimani, δόγης Βενετίας, προστάζει τὸν Marco Bollani, προνοητὴ Σούδας (καὶ μὲ ἰσότυπο γράμμα τὸν Benedetto Dolfin, ρέκτορα Χανίων), νὰ μὴν ἐμποδίζει τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, οἱ ὁποῖοι κατέχουν τὸ χωριὸ Στύλος καὶ Παλαιόκαστρο, στὸ διαμέρισμα Χανίων, νὰ πουλοῦν ἐλεύθερα τὸ σιτάρι τους, σύμφωνα μὲ τὴν πρακτικὴ ποὺ ἀκολουθεῖται στὸ νησί. Τὸ δουκικὸ γράμμα ἀπολύθηκε μετὰ ἀπὸ σχετικὴ διαμαρτυρία τῶν μοναχῶν πρὸς τὶς βενετικὲς ἀρχές.

Πρωτότυπο, ἰσότυπο, ἀντίγραφο καὶ ἑλληνικὴ μετάφραση:

Α) Πρωτότυπο. Περιγραμμὴ 0,300 × 0,410. Διπλώσεις ἑπτὰ κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ ἐπάνω καὶ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου ὄπες, ἀπὸ ὅπου περνοῦσε ἢ μῆρινθος ποὺ συγκρατοῦσε τὴ σφραγίδα, ἢ ὁποῖα σώζεται ἀποσπασμένη ἀπὸ τὸ ἔγγραφο. Ἡ σφραγίδα, μολύβδινη στρογγυλὴ, διαμέτρου 3,3 ἐκ., εἰκονίζει στὸν ἐμπροσθότυπο τὸν ἅγιο Μάρκο καὶ τὸν δόγη γονυκλινὴ, μὲ κυκλοτερὴ ἐπιγραφὴ S(ANCTVS) M(ARCVS) VENETI(AE) DVX MARINVS GRI(MANO)· στὸν ὀπισθότυπο ἢ ἐπιγραφὴ: MARINVS GRIMANO DEI GRA(TIA) DUX VENE(T)IA(E). Στὸ πίσω μέρος τοῦ ἐγγράφου ἢ διεύθυνση: *Nobilibus et sapientibus viris Marco Bollano proveditori Sude et successoribus*, καὶ σημειώματα: α) 1596 Venetum· β) *λέτερα τις αφεντίας οπου γραφι τον πρεβεδωρο τις Σούδας ογια τα στάργια*· γ) μεταγενέστερο σημεῖωμα γραμμένο ἐπάνω σὲ ἄλλο ἐξίτηλο 7 *Διὰ τὸ μετόχιον τῆς Κρήτης 1599*· δ) α.α. 120.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 149-150 ἀρ. 7 καὶ περίληψη σ. 140, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 405-406 ἀρ. XX.

Β) Ἰσότυπο, μὲ ἀποδέκτη τὸν ρέκτορα Χανίων Benedetto Dolfin. Περιγραμμὴ 0,275 × 0,405. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση καλὴ (σχισμὲς στὶς διπλώσεις, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ἐγγράφου ἐγκοπές, ἀπὸ ὅπου περνοῦσε ἢ μῆρινθος ἢ ὁποῖα συγκρατοῦσε τὴ σφραγίδα, ποὺ δὲν σώζεται. Στὴν πρόσθια ὄψη ση-

μειώματα: α) ἐπάνω ἀριστερά ἐξίτηλο *presentata all' illustrissimo signore signore ... reverendo monaco de Stilo et ... da sigillo*· β) στὸ κάτω μέρος ἀριστερά *Registrata in libro di successoribus dell' illustrissimo Dolfino a carte 10*. Τὸ ἔγγραφο εἶχε παλαιότερα ἀναρτηθεῖ σὲ πλαίσιο στὸν χῶρο τῆς ἐκθεσης τῶν χειρογράφων· στὸ ὕφασμα ποῦ εἶχε στερεωθεῖ σημειώματα: α) *γράμμα με χαρακτήρας λατινικούς*· β) *Δουκὸς Βενετίας 1596*.

Γ) Ἀντίγραφο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,285 × 0,190. Διπλώσεις μία κάθετη, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση πολὺ καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r-v. Στὸ φ. 2v ἡ διεύθυνση: *Nobilibus et sapientibus viris Marco Bollano proveditori Sude et successoribus*, καὶ σημειώματα: α) *Πατηνο*· β) σύγχρονη γραφή *ἀντίγραφον*.

Περίληψη: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 140 ἀρ. 7 bis.

Δ) Μετάφραση ἀπὸ τὰ ἰταλικά στὰ ἑλληνικά, με διαγραφές καὶ διορθώσεις. Χαρτί (δίφυλλο) 0,285 × 0,190. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (ὄπες στὶς διπλώσεις, σχισμές). Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r-v. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) *Πατηνο[ς]*· β) σύγχρονη γραφή (1595), 490 (ἀρίθμηση)· γ) με μολύβι: *Κρήτη*.

Marinus Grimano, Dei gratia dux Venetiarum etc. nobilibus et sapientibus viris Marco Bollano, de suo mandato proveditori Sude et successoribus fidelibus, dilectis salutem et dilectionis affectum. Ci hanno fatto esporre con loro supplicationi i reverendi monachi di san Giovanni di Patino che possedendo essi per antichissime concessioni nel territorio della Canea il casal Stillo et Paleocastro sia stato introdotto da alcuni anni in quà che di ordine de rappresentanti nostri siano state tolte a forza da esso luogo le biave misurate et pagate a modo loro, ricercandosi di opportuno rimedio et essendo così fatte attioni immediate contra l'antico et pio istituto della Republica nostra, vi commettimo espressamente col senato che non debbiat in modo alcuno dar molestia a dette entrate, ma permetter che quelle liberamente siano vendute et smaltite in quella fortezza dalli affittuali et agenti loro con li modi soliti et consueti a tutti quelli che hanno entrate in quell'isola nostra, acciò che, restando esso monasterio nella sua patronia, gli sia levata l'occasione di più riclamare alla Signoria nostra et possa goder quello ch'è propriamente suo, essendo tale la volontà nostra.

Datum in nostro ducali palatio, die VIta octobris, indictione Xma, MDXCVIto.

Giovanni Francesco Marchesini, segretario

Μετάφραση

† Μαρίνος ὁ Γρημάνης, τοῦ Θεοῦ χάριτι δούξ τῶν Ἐνετιῶν καὶ τὰ ἐξῆς, τῆς εὐγενέσι καὶ σοφοῖς ἀνδράσι Βενεδίκτω τῷ Δολφίνω, ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ἐντολῆς ῥεκτόρι τῶν Χανίων καὶ διαδόχοις πιστοῖς ἀγαπητοῖς, τὸ χαῖρε κομίζω καὶ τὴν τῆς ἀγάπην διάθεσιν. Μὰς ἐξηγήσασιν μὲ παρακάλεσματα τῶν οἱ εὐλαβεῖς μοναχοὶ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῶν ἐκ τῆς Πάτμου ὅτι¹ ἔχοντας αὐτοὶ κατὰ παράδωσιν παλαιὰν εἰς τῶν τόπων τῶν Χανίων τὸ χωρίων λεγόμενον Στίλω καὶ² Παλαιόκαστρον ||ὅτι|| ἀπὸ κάποιους χρόνους καὶ ἐδῶ ἐπάρθη εἰς σηνήθειαν ὅτι κατὰ ὄρδινον τῶν φερόντων τὸ πρόσωπον ἡμῶν ἐπήρασιν³ στατικῶς ἀπὸ ἐκείνον τῶν τόπων τὰ καρπίσματα μετρόνταστα καὶ πλερονοντάστα κατὰ πῶς τῶν φένηται, ζητῶντας τὸρα ἀπὸ ἐμᾶς πρόχειρον θεραπευσιν⁴, ἐπειδὴ ἐγενήκασιν τέτιας λογιῆς καμώματα ἀμέσως⁵ ἐναντίων τῆς παλαιᾶς σηνίθειας καὶ ὄρδινίας τῆς πολητίας μου, ὀρίζωμέν σοι ἐκφαντικῶς μὲ τὸ σενάτον ὅτι νὰ μὴν ἔχετε εἰς τρόπον κανένα νὰ δώσετε πειρασμοὺς εἰς ταῖς⁶ ἐπόμεναις ἐσωδαίαις, μὰ νὰ παραχωρήσετε ὅτι ἐκείναις ||νά|| ἐλευθερα νὰ πωλουνται καὶ νὰ ξωδιάζονται εἰς ἐκείνην τὴν χῶραν ἀπὸ τοὺς πακτοσιάρους καὶ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι κάνουνσι διαλόγου τους κατὰ τοὺς τρόπους τοὺς σηνηθισμένους ἐκείνων ||οπου καμουσι|| ὀλονῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουσι ἐσωδαίαις εἰς ἐκείνην⁷ τῶν νησι μας⁸, διατί ||ετζη|| ἀπομένοντας τὸ μοναστήρι εἰς τὴν πατρονίαν του τούτην θέλει ευγαλθῆ οἱ προφασις⁹ νὰ παραπονεθῆ πλεον εἰς τὴν αὐθεντίαν μου καὶ νὰ ἐμπορέσι νὰ ... τῶν καρπῶν ἐκείνου τοῦ πραγμάτου, τῷ ὀποῖον κυρίως ἦναι ἐδικόν του, ἐπειδὴ καὶ τέτια λογιῆς εἶναι ἡ θελησί μας.

Ἐδώθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ δουκικῷ παλατίῳ, ἡμέρα πέμπτη Ὀκτωβρίου ἰνδεικτιώνος δεκάτη ,αφῆς’.

Ἰωάννης Φρανγκίσκος Μαρκεζίνης, σεκρετάριος

¹ ἀκολουθεῖ διαγραμμ. λ. / ² ἀκολουθεῖ τῷ χωρίον τὸ λεγόμενον διαγραμμ. / ³ στὸ διάστιχο περασαν / ⁴ στὸ διάστιχο διαγραμμ. λ. / ⁵ ἀκολουθεῖ διαγραμμ. λ. / ⁶ στὸ διάστιχο διαγραμμ. λ. / ⁷ ἀκολουθεῖ διαγραμμ. λ. / ⁸ ἀκολουθεῖ διαγραμμ. λ. / ⁹ στὸ διάστιχο ἀφορμή

14

**Ἀπόφαση τοῦ ρέκτορα Daniel Gradenigo καὶ τῶν συμβούλων Χανίων
Mattio Pizzamano καὶ Bernardo Giustinian**

1599, 23 ...

Χανιά

Ὁ Daniel Gradenigo, ρέκτορας, καὶ οἱ σύμβουλοι Χανίων Mattio Pizzamano καὶ Bernardo Giustinian ἐπικυρώνουν τὴ μεταβίβαση τῶν σπιτιῶν τοῦ Γιάννη Τελοῦζα τοῦ ποτὲ Ἱερώνυμου στὸν Δανιήλ Φασούλα, οἰκονόμο τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου [στὸν Στύλο]. Τὰ σπίτια ποὺ ἀγόρασε ὁ οἰκονόμος βρίσκονται στὰ Χανιά, στὴ συνοικία τῆς ἀγίας Φωτεινῆς, καὶ ἡ ἀξία τους ἐκτιμήθηκε ἀπὸ τὸν μαστρο-Antonio da Pesaro, κτίστη, καὶ τὸν μαστρο-Νικολὸ Ρουσσέα, μαραγκό. Περιγραφή τῶν συνόρων τῶν ἀκινήτων.

Πρωτότυπο. Περγαμηνή 0,385 × 0,365. Διπλώσεις δύο ὀριζόντιες. Διατήρηση κακὴ (σητόβρωτο σὲ πολλὰ σημεῖα, ἐκτεταμένες φθορὲς στὶς διπλώσεις). Ἡ μεταγραφή τοῦ κειμένου, σὲ πολλὰ σημεῖα ἀδιάγνωστου, ἔγινε μὲ τὴ βοήθεια ὑπεριωδῶν ἀκτίνων. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια.

Στὸ πίσω μέρος σημειώματα: α) διαβάστηκε μὲ ὑπεριώδεις ἀκτίνες *Catastico delle c[ase a]quist[ate] in nome del monastero di San Zuane dal padre Fassula- nella contrada di Santa Lucia*· β) 1599 *Κατάστιχον τῶν σπητιῶν ποὺ ἀγοράσαμεν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Τελοῦσαν.*

Noi Daniel Gradenigo, rettor, Mattio Pizzamano et Bernardo Giustiniano, consiliari, per la Serenissima Signoria di Venetia reggimento della città della Canea et suo territorio, facciamo noto a tutti et a caduno presenti et futuri esser stà rimasta tacitta et quieta ogni strida fatta de more et luoco solitto, come appar in libro di chiamori del clarissimo signor Beneto Dolfin, rettor precessor nostro, a petition de signor Iani Telusa quondam Hieronimo con li heredi et successori suoi, intendendo vender et alienar al reverendo abbate di san Zuanne Theologo de Patteno, intravenendo il reverendo signor Daniel Fassullà, iconomo di esso monastero, l'infrascritto suo stabile che ha che dir sopra quelle duo case dentro et fuera ape pian, poste nell'oriental borgo dell ..., nella contrada di santa Lucia, franco et libero d'ogni gravame, et con tutte le loro raggion et ... confina... con altre case del venditor da ponente con il suo fratello signor

Dimitri da bora et ostria ... vera ad instantia et opposition ad sopra-
detto Ianni de ... el qual [ἐκτεταμένη φθορά, λείπουν τὰ γράμματα ἐνὸς
περίπου στίχου] o che le case soprascritte con le raggion loro siano scritte
et catasticcate nella ... del reverendo monastero et suo iconomo et succes-
sori, atento che quelle gli ha venduto ... alienatto, come appar per instru-
mento scritto l'anno 1596 alli 22 decembrio per pretio et vallor di esse
et raggion loro yperperi 2700 duo mille settecento, si come furono sti-
mate da mastro Antonio da Pesaro, muraro, et mastro Nicolo Russea, ma-
rangon, appar soto detto instrumento fatto li 15 genaro ditto millesimo,
di mano del reverendo papà signor Manoli Fassulà, nodaro, sotocritto et
robborato dalli signori iudici de proprio luoco delli signori iudici esami-
natori, iuxta la forma delle leggi, lo qual pretio ditto venditor confessa ha-
ver havuto et riceputto dal reverendo signor Daniel Fassulà, iconomo su-
detto in quo modo, cioè nella stipulatione dell'instrumento cecchini cin-
quanti d'orro in orro, come in esso si vedde, et altre lire cinquecento ses-
santa duo in tanti ... confessa haver havuto doppo, fanno li soprascripti
duomille settecento per li qualli ... cauto, sicuro et indomandevole in per-
petuum con li successori suoi fatta ... relllation per li nobili huomini
signor Alessandro Zancharuol de misser Marco, proveditor de Comun
et signor Steffano Colo, zudese per le cortte, intrando in luoco dell'altro
proveditore ..., sicome le case sopradette sonno di raggion dello signor
Ianni, venditor, di lui provenutte dalla quondam donna E... [ἐκτεταμένη
φθορά, λείπουν τὰ γράμματα ἐνὸς στίχου] et quietto ... d'ambi duo mon-
signor et figliollo passa anni trenta, sicome con pura mente ne hanno af-
firmato signor Michel Fassulà ... de anni cinquanta incirca et signor Zorzi
Pulachi ..., d'età de anni quaranta, ... però sono talmente ... dalle stride
che el soprascripto venditor puol vender quelle come de robba sua pro-
pria per la qualcosa habbia ... et fatto scriver et catasticar le case ... con
le raggion loro nella homo di detto reverendo monsignor et successori di
detto reverendo iconomo complessa virtù et potestà, intromettens haver,
tener, posseder et far, come a loro ... contrari di alcuna perssona.

Fatto alla Canea, nelli anni del nostro signor Ghiesu Christo M[DLXL]
VI[III], indictione XII die XXIII mense ... di me Nicolò Clado, figliollo
del signor Piero, vice nodaro della Cancellaria.

15

Γράμμα τοῦ δόγη Βενετίας Marino Grimani

1[60]2, 20 Αὐγούστου, ἰνδ. 15η
[Βενετία], δουκικὸ παλάτι

Ὁ Marino Grimani, δόγης Βενετίας, προστάζει τὸν Francesco Valerio, ρέκτορα Χανίων, νὰ μὴν ἐνοχλεῖ τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς ἀγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, οἱ ὅποιοι κατέχουν περιουσιακὰ ἀγαθὰ στὴν περιοχὴ τῶν Χανιῶν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέπει, σύμφωνα μὲ τὴν πρακτικὴ ποὺ ἴσχυε παλαιότερα, νὰ πουλοῦν, μέσω τῶν ἐκπροσώπων τους, τὸ σιτάρι τους στὶς μοναστηριακὲς ἀποθήκες, μὲ τὸν ὄρο νὰ μὴν ἐξάγεται ἀπὸ τὸ νησί. Παρὰ τὸ πρόσταγμα ποὺ εἶχε δοθεῖ παλαιότερα, στὶς 6 Ὀκτωβρίου [1596] [βλ. ἔγγρ. ἀρ. Σ 13], στὸν προκάτοχο τοῦ ρέκτορα, οἱ μοναχοὶ διαμαρτύρονται ὅτι οἱ ἀρχὲς δὲν τὸ τηροῦν. Ὁ δόγης δίδει ἐντολὴ στὸν ρέκτορα νὰ φροντίσει ὥστε οἱ ἀρμόδιοι ἀξιωματοῦχοι νὰ μὴν προκαλοῦν ζημιὰ στὸ μοναστήρι.

Πρωτότυπο. Περιγραμμένη ἐπικολημένη σὲ ὕφασμα σὲ ὄλη τὴν ἐπιφάνεια 0,340 × 0,430. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, τρεῖς ὀριζόντιες. Διατήρηση μέτρια (φθορὲς στὶς διπλώσεις καὶ κάτω δεξιὰ, κηλίδες ἀπὸ ὑγρασία). Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὴν πρόσθια ἐπιφάνεια. Στὸ ἐπάνω καὶ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου ὄπες, ἀπὸ ὅπου περνοῦσε ἡ μήρινθος, ἡ ὁποία συγκρατοῦσε τὴ σφραγίδα ποὺ σώζεται ἀποσπασμένη ἀπὸ τὸ ἔγγραφο. Μολύβδινη στρογγυλὴ σφραγίδα, διαμέτρου 3,4 ἐκ., εἰκονίζει στὸν ἐμπροσθότυπο τὸν ἅγιο Μάρκο καὶ τὸν δόγη γονυκλινὴ, μὲ κυκλοτερὴ ἐπιγραφὴ S(ANCTVS) M(ARCVS) VENETI(AE) DVX MARINVS GRI(MANO)· στὸν ὀπισθότυπο ἡ ἐπιγραφὴ: MARINVS GRIMANO DEI GRA(TIA) DVX VENE(T)IA(E). Στὸ κάτω μέρος ἀριστερά, ἐξίτηλο σημεῖωμα ποὺ διαβάστηκε μὲ τὴ βοήθεια ὑπεριωδῶν ἀκτίνων: *Registrata nel libro di Successori dell' illustrissimo et eccellentissimo rettore della Canea a karte 90.*

Marinus Grimani, Dei gratia dux Venetiarum etc., nobilibus et sapientibus viris Francesco Valerio, [de suo mandato] rectori Caneae et successoribus fidelibus dilectis salutem et dilectionis affectum. Scrivessimus in senato sotto li 6 ottobre 1596 a quel precessore vostro che non dovesse in modo alcuno dar molestia all' entrate dei [beni] che per antichissime concessioni possedono nel territorio della Canea li reverendi monaci di san Zuanne da Patino, ma permettere che fossero liberamente vendute in

quella città dagli affittuali et agenti loro, con i modi [soliti et consueti a tutti quelli che] hanno entrate in quel regno. Hora, si sono i presenti reverendi monaci modestamente doluti che di novo [è] data loro la medesima molestia di prima, cioè di far mesurar et pagar le loro biave a modo de nostri rappresentanti, presa occasione di far condur esse biave in quella città, perché non potendo venderle sono poi [cos]tretti di darle a quel reggimento contro la voglia loro ad ogni precio. Et supplicandone che gli sia concessa faccu[l]tà di vendere le sodette biave nelli magazeni delle medesime loro possessioni, purché non siano estrate dell' [is]ola, habbiamo voluto dirvi colle presenti che essendo intentione della Signoria Nostra che quel venerando monasterio resti in qu[e]sto particolare, in quanto si può convenientemente favorito et sollevato, dobbiate permetter a suoi agenti et affittuali di poter [vendere] esse biave nei magazeni delle sue possessioni a loro beneplacito, mentre però s[i]ate certo che non [siano estratte da] quel regno, risservando nondimeno a voi et successori vostri piena libertà et [a]utturità di far condur in evento di bisogno ... [biave] di quella città da quei che le comperanno per ... di esse, secondo che ricercherà il servitio delle cose nostre, ma se avesse alcuna cosa incontrari[a] al presente ordine darete avviso, acciò possiamo intorno ciò devesimo a quella rissolutione che sarà giusto et conve[nie]nte

Datum in nostro ducali palatio, die XX augusti, indictione XV, M[D]CII.

Zaccaria Rollo, secretario

16

Άδεια τοῦ γενικοῦ προνοητῆ καὶ ἐξεταστῆ στο βασιλειο [τῆς Κρήτης] Lorenzo Contarini γιὰ πώληση σιταριοῦ

1632, 28 Αὐγούστου

Χανιά

Ὁ Lorenzo Contarini, γενικὸς προνοητὴς καὶ ἐξεταστὴς στο βασιλειο [τῆς Κρήτης], ἀφοῦ ἔλαβε ὑπόψη του τὴν ἀναφορὰ τοῦ προνοητῆ τῆς φορτέτζας τῆς Σούδας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ οἰκονόμος τοῦ Στύλου εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ πουλήσει στον τελευταῖο τὸ σιτάρι του χωρὶς τὴν ἔγκριση τῶν ἀρχῶν, χορηγεῖ

ἄδεια στὸν οἰκονόμο νὰ πουλήσει γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς φορτέτζας στὸν προνοητὴ δύο χιλιάδες μουζούρια σιτάρη.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,138×0,190. Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, μία ὀριζόντια. Διατήρηση καλή. Μελάνι καστανόχρωμο. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ περιθώριο ἀριστερά, πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ προνοητῆ, σφραγίδα προστυπωμένη μὲ κερὶ στὸ χαρτί μὲ παράσταση τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου. Στὸ φ. 2v σημειώματα μὲ νεώτερη γραφή: α) 1632 *περὶ τοῦ μετοχίου τοῦ Στύλου*· β) 1632.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 150 ἀρ. 8 καὶ περίληψη σ. 140, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 416 ἀρ. XXX.

Noi Lorenzo Contarini, proveditore generale et inquisitore nel regno etc.

Havendosi esposto l'illustrissimo signor proveditore della Suda esser il consueto di provederssi da questa terzeria di formento per uso di quella fortezza et che havendo trattato con l'iconomo de monastero de Stillo per doi mille misure, questo non habbi voluto asentir di darlo per dubio di non contravenire alli ordeni di questo illustrissimo rettore et ricercando il servitio publico che detta fortezza resti proveduta, perciò concedemo licenza con l'autorità dell'generalato nostro al detto iconomo di poter vendere a detto signor proveditore le dette due mille misure di formento, per la qual causa ne sotto qualsivoglia pretesto non possi ne debba da alcuno esser molestato. In quorum fidem etc.

In Canea, a 28 agosto 1632.

Lorenzo Contarini, proveditor general, inquisitor

Nicolò Gavrilli, [cancellario]

17

Βεβαίωση τοῦ γενικοῦ καπιτάνου Francesco Morosini

1661, 27 Μαΐου

Σούδα, γαλέρα τοῦ γενικοῦ καπιτάνου

Ὁ Francesco Morosini, γενικὸς καπιτάνος, βεβαιώνει ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῶν τελευταίων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τὰ βενετικὰ στρατεύματα εἶχαν καταλύσει καὶ στὸ χωριὸ Στύλος, ὅπου βρίσκεται τὸ μετόχι (*hospitio*) τῆς μονῆς ἁγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου. Ἐκεῖ οἱ ἱερομόναχοι Καλλίστρατος καὶ Μεθόδιος

μὲ πραγματικὴ ἀφοσίωση πρόσφεραν στὸν στρατὸ τὴ βοήθειά τους. Τελικά, ὅταν ὁ στρατὸς κινήθηκε πρὸς τὸν Χάνδακα, οἱ δύο μοναχοὶ ἐγκατέλειψαν τὰ ὑπάρχοντά τους καὶ κατέφυγαν στὴ φορτέτζα τῆς Σούδας. Μετὰ ἀπὸ αἴτησή τους, ἀπολύεται ἡ παρούσα βεβαίωση γιὰ δική τους χρῆση.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 200 × 300. Διπλώσεις τέσσερις κάθετες, ἕξι ὀριζόντιες. Διατήρηση καλὴ (ὀπὴ στὸ δεῦτερο φύλλο). Τὸ κείμενο γραμμμένο στὸ φ. 1r. Στὴν κάτω γωνία, ἀριστερά, τοῦ φ. 1r ἔκτυπη σφραγίδα μὲ παράσταση τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου ποῦ κρατᾷ τὸ οἰκόσημο τοῦ Morosini. Στὸ φ. 2v σημειώματα: α) νεώτερη γραφὴ 1661· β) 1661. *Περὶ τοῦ μετοχίου τοῦ Στύλου*· γ) μὲ μολύβι *Κρήτη*, 12. Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 150 ἀρ. 9 καὶ περίληψη σ. 140, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 419 ἀρ. XXXV.

Francesco Morosini per la Serenissima Republica di Venezia etc. capitano generale

Nello sbarco e progressi che furono fatti dall'armi publiche la passata campagna in queste parti, si sono dillattate le nostre millitie anco nel casal Stillo, ove si trova l'hospitio del venerabile monasterio di san Gioanni di Patimmo, habitato dalli reverendi padri Calistrato et Metodio, gierononaci, quali con animo pienamente divoto et interessato a publici vantaggi sono concorsi e con l'affetto e co'i sovvegni possibili a suffragar l'armata, e finalmente nella mossa che facessimo per Candia si sono ricoverati in questa fortezza della Suda, abbandonando gl'haveri e le sostanze loro. In testimonio di chè, le habiamo rillasciate l'attestazioni presenti. In quorum fidem etc.

Di galera nostra capitania generale, Suda, 27 maggio 1661 S.N.

Francesco Morosini, capitano general

Michel Macri, coadiutor [della Cancellaria]

18

Βεβαίωση τοῦ ἔκτακτου προνοητῆ τῆς φορτέτζας τῆς Σούδας Francesco Bragadin

1661, 2 Ἰουνίου

Ὁ Francesco Bragadin, ἔκτακτος προνοητῆς τῆς φορτέτζας τῆς Σούδας, βεβαιώνει ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπιχειρήσεων ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὅταν ὁ

στρατὸς εἶχε στρατοπεδεύσει στὸν λόφο ποὺ καλεῖται Παλαιόκαστρο, ἐπάνω ἀπὸ τὸ Καλάμι, ὅπου βρίσκεται ὁ τόπος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, οἱ μοναχοὶ Καλλίστρατος καὶ Μεθόδιος πρόσφεραν στοὺς στρατιῶτες τρόφιμα καὶ κάθε δυνατὴ βοήθεια. Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ στρατεύματος, οἱ δύο μοναχοὶ ἐγκατέλειψαν οἰκειοθελῶς τὰ ὑπάρχοντά τους καὶ κατέφυγαν στὴ φορτέτζα.

Πρωτότυπο. Χαρτί (δίφυλλο) 0,192 × 0,253 Διπλώσεις τρεῖς κάθετες, δύο ὀριζόντιες. Διατήρηση καλή. Μελάνι καστανόχρωμο· μὲ κόκκινο μολύβι ὑπογραμμισμένα στὸ κείμενο τὰ ὀνόματα τῶν μοναχῶν. Τὸ κείμενο γραμμένο στὸ φ. 1r. Στὸ περιθώριο ἀριστερά, πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ προνοητῆ, ἔκτυπη σφραγίδα μὲ παράσταση τοῦ φτερωτοῦ λέοντος τοῦ ἁγίου Μάρκου. Στὸ περιθώριο ἀριστερὰ τοῦ φ. 1r σημεῖωμα: *Gratis*. Στὸ φ. 2v σημεῖωματα: α) 1661 *περὶ τοῦ μετοχίου τοῦ Στύλου*· β) 1661.

Ἔκδ.: DUCHESNE – BAYET, *Mémoire*, σ. 151 ἀρ. 10 καὶ περίληψη σ. 141, MM, *Acta et diplomata graeca*, σ. 420 ἀρ. XXXVI.

Noi Francesco Bragadin, per la Serenissima Republica di Venezia etc. proveditore extraordinario nella fortezza di Suda

Nella campagna passata che si sono esercitate l'armi del principe in queste circonferenze contro Turchi è stato accampato anco l'esercito nostro nella collina sopra Callami, chiamato Palleocastro, nell'habitationi del venerabil monastero di santo Zuanne de Patino, habitato dalli reverendi padri Calistrato e Methodio dell'ordine medesimo di monaci, qualli pieni di devotione e prontezza hanno prestato li sovegni di viveri e provisioni che tenivano d'ogni sorte alle militie et alla cavalleria nostra, esponendo con affetto particolare ogni cosa per il servizio di Iddio e del principe e finalmente seguita la mossa nostra di quelle parti si sono pure ricoverati et trattenuti volontariamente in questa fortezza, havendo abbandonato li benni loro e li proprii haveri sui poscieduti. In testimonio di chè, ci rilasciamo le presenti, raccomandando il merito e la divotione di essi alla publica munificenza. In quorum fidem etc.

Datta li 2 giugno 1661 S.V.

Francesco Bragadin, proveditore straordinario

Zaccaria Cellaiti, cancellier di Sua Eccellenza

Ho. Fran. Bragadin per la Ser. Re. di Ven. et
Grod. Ex. nella Fortezza di S. S. S.

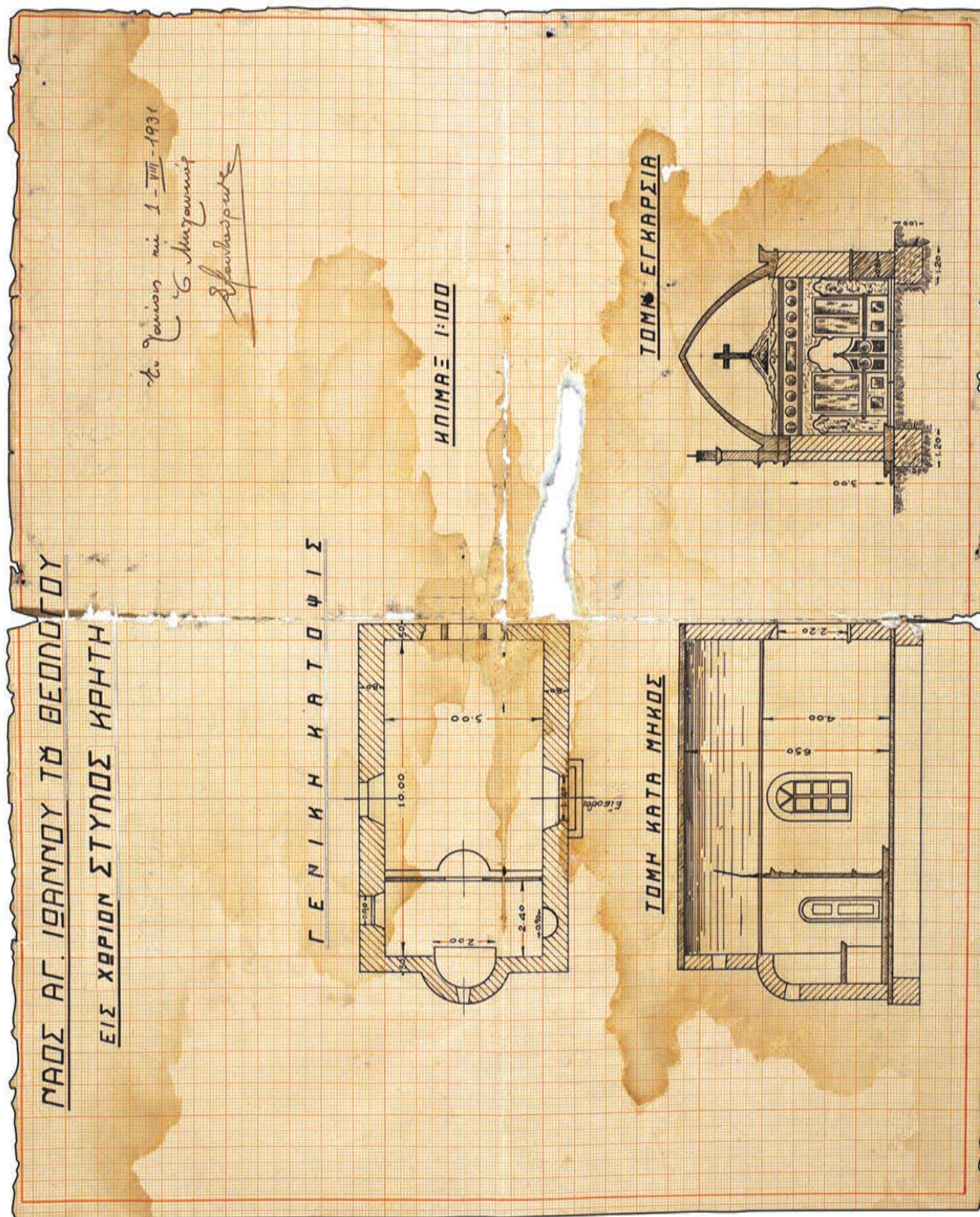
Graviss.

Nella Campagna passata ch'è stato esercitata l'Armata del Principe in queste
circostanze contro Turchi, è stato accampato anco l'Esercito nro: nella
Collina sopra Callami chiamato Salsocastro, nel habitato: del Venerabil Monast.
di S. Iovanne de Latino, habitato dalli ^{Re} Padri Calistato, e Macario, dell'Ord.
d' S. Monaci, quali pieni di devot. e prontezza hanno prestato le Spingie di viveri
e prous: che venivano d'ogni sorte, a lte misera et alla Quella in nra: Esporendo
con affetto particolare ogni cosa per il servizio d'Idio e del Principe: E finalmente
seguita la mota nra: da quelle parti, si sono pure ricoverati e trattenuti uolont.
sariani: in questa Fortezza, hauendo abbandonato le bene loro e le proprie: haueri
luc. possiduti: In Testimonio d'che, Le lasciamo Le parti: accompagnando
il merito e la devot. d'essi alla publica munificenza Inquor. ^{Id.}

Dato: li 10. Giugno ibbi. 1661.

Fran. Bragadin

Tac. Cia. Colat. Card. S. S. S.

Φωτ. 19. Σχέδιο (κάτοψη, τομές) ναού αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στὸν Στύλο (1931):
 Νεώτερο ἀρχεῖο μονῆς, φάκ. 46 Ζ

